

SZŐLŐHEGYI
SZABÁLYZATOK
ÉS HEGYKÖZSÉGI
TÖRVÉNYEK
A 17—19.
SZÁZADBÓL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA
ÉGETŐ MELINDA

SZŐLŐHEGYI
SZABÁLYZATOK
ÉS HEGYKÖZSÉGI
TÖRVÉNYEK
A 17–19.
SZÁZADBÓL

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORT

ISBN 963 7302 03 4

Mosonmegyei kódex. Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár.
Jelzet: BK 240/I.3.

SZŐLŐHEGYI
SZABÁLYZATOK
ÉS HEGYKÖZSÉGI
TÖRVÉNYEK
A 17—19.
SZÁZADBÓL

(SZÖVEGGYŰJTEMÉNY)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA

ÉGETŐ MELINDA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KIADÁSA

BUDAPEST 1985

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORTJÁBAN

Lektorálta:
FILEP ANTAL

Szerkesztette:
KOVÁCS ZSUZSA

MEGJELENT
A KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA
KUTATÁSI FŐIRÁNY PROGRAMJÁNAK KERETÉBEN

B e v e z e t ő

A társadalmi struktúra mozgásának, az egyes osztályok és rétegek életformájának megismeréséhez fontos anyagot szolgáltat az elmúlt századokra vonatkozóan a kisebb közösségek, szakmai csoportosulások életének, működésének feltárása. E tekintetben az utóbbi időben például nagy lendületet vett a céhekkel kapcsolatos kutatás. Az agrárközösségek vonatkozásában viszont a századforduló biztató kezdeményezései után az érdeklődés nagymértékben lehanyatlott. A feudális időszakra vonatkozóan a faluközösségek, illetve a földközösség kérdésének kutatásában jelentős eredmény mutatható fel. A falusi és mezővárosi közösségek más típusairól viszont sokáig igen kevés szó esett - csak a közelmúltban élenkült meg irántuk a kutatók érdeklődése. A tudomány által számontartott, de valójában mégis igen kevésbé ismert közösségek közé tartoznak a szőlősgazdák által alkotott hegyközségek is.

Mind a néprajzi kutatás számára, mind a rokonszakhák kutatói előtt jól ismert az a tény, hogy a szőlőhegyek élete az elmúlt századok folyamán - sőt helyenként még a 20. század első felében is - közösségi irányítás alatt állt. A szőlőbirtokok vagyon- és jogvédelmének valamennyi kérdését, továbbá a szőlősgazdák kötelezettségeit és a szőlőhegyen való viselkedésnek a közösség által előírt normáit gyakorta írásos formában rögzítették. Ezek a közösségek a hegyközségek, s írott szabályzataik a hegyközségi törvények vagy artikulusok. E termelői szervezetek léte elsősorban a Dunántúlról, Vas, Zala és Veszprém megyék területéről ismert.

A szőlő- és borkultúra hazai néprajzi kutatása köztudottan csak az utóbbi két évtizedben élenkült meg. A nem túl bőséges szakirodalomban meglehetősen szerény helyet foglalnak el

a hegyközségekre vonatkozó vizsgálódások. Önálló néprajzi tanulmány, mely az általánosítás igényével nyúl a kérdéshez, mindeztideig csupán kettő jelent meg. Az egyik Vajkai Aurél¹, a másik Vincze István tollából.² Ezenkívül több szerző - így a régebbiek közül pl. Jankó János,³ Gönczi Ferenc,⁴ Dornay Béla,⁵ az újabbak közül Balogh István,⁶ Dám László⁷ és Varga Gyula⁸ - érintette a kérdést. Belényesi Márta⁹ és Dankó Imre¹⁰ egy-egy hegyközségi, illetve kertségi szabályzat publikálása kapcsán fejtette ki néhány gondolatát a hegyközség intézményével kapcsolatosan. Jelenleg áll megjelenés alatt Ács Anna tanulmánya a tapolcai hegyközségekről.¹¹ Ha majd megjelenik, ez lesz az első olyan munka a néprajzi irodalomban, mely az írott forrásanyag és a helyszíni gyűjtések eredményeit komplexen felhasználva kísérli meg felvázolni a hegyközségi szervezet működését, egy hegyközség életét.

A jogtörténet részéről is foglalkoztak a problémával. Így Vásárhelyi Zoltán¹² még 1901-ben, legújabban pedig Csizmadia Andor.¹³ Itt kell megemlítenünk Erdei Ferenc és Pataki Ernő tanulmányát is a magyar mezőgazdaság kapitalizmuskori termelői szervezeteiről.¹⁴

A paraszti birtoklással kapcsolatban történészek közül is többen érintették a hegyközségek kérdését. Itt elsősorban Szabó István¹⁵ és Wellmann Imre¹⁶ munkásságát kell említenünk. Részletekbe menően azonban tudomásom szerint senki sem tárgyalta a problémát.

A rendszeres kutatások hiánya miatt igen sok tisztázatlan kérdés van a szőlőhegyi szabályzatokkal kapcsolatosan. Így például homály fedi azt a kérdést, hogy a hegyközségek mikor és hogyan keletkeztek? Általános volt-e jelenlétük az ország valamennyi borvidékén vagy sem? Továbbá, hogy mint a falusi közösségeknek egy hosszú évszázadokon át fennálló formája, mennyiben gyakorolt hatást a szőlőműveléssel kapcsolatban álló rétegek életformájára, magatartására, mindennapi tevékenységére? De vitatott kérdésnek tekinthető az is, hogy vajon a

hegyközségek a falusi közösségek milyen kategóriájába tartoznak? Belényesy Márta például a hegytörvényeket a falutörvények egy sajátos formájaként fogta fel,¹⁷ következésképpen a hegyközségeket a faluközösségek egy sajátos formájának tekintette. Ezzel szemben a legtöbbször határozottan elkülönítik a hegytörvényeket mint gazdasági szervezetek szabályzatait a falutörvényektől. Van olyan vélemény is, mely az elkülönítés alapjául a hatályosságot tekinti,¹⁸ vagyis azt, hogy míg a falutörvények az egész falura vonatkoznak, addig a hegyközségi törvények csak egy bizonyos csoportra. Jogtörténészek által vitatott kérdés az is, hogy a hegyközségek a termelés érdekeinek előmozdítását szolgáló, ún. konstruált agrárközösségek-e vagy csupán rendészeti feladatok ellátására létrejött szervezetek?

Nagymértékben növeli a hegyközségek körüli félreértések lehetőségét az a tény, hogy az intézménynek mindmáig nincs pontos fogalmi definíciója. A hegyközség kifejezés ma kettős jelentésben él a szakirodalomban. A szerzők túlnyomó többsége hegyközség alatt az egyazon szőlőhegyen birtokos szőlősgazdák önkormányzati szervezetét érti. A másik felfogást Vajkai Aurél dolgozatai¹⁹ képviselik, aki szőlőhegyi szórványtelepülés értelemben használta a fogalmat. Sajnálatos módon a terminus e kettős értelmezését rögzíti a Magyar Néprajzi Lexikon vonatkozó szócikke is.²⁰ A hegyközségek szervezéséről szóló, 1894. évi 12. tc. ad ugyan egy kifogástalan meghatározást, de ez nem az egykor volt vagy az akkori - tehát 1894-ben - létező intézményekre vonatkozik, hanem a törvény által létrehozni kívánt termelői szervezetek körülírása. Ez a tény többnyire elkerülte azoknak a szerzőknek a figyelmét, akik megkíséreltek valamiféle meghatározást adni a hegyközségekről. Úgy tetszik, hogy éppen ez a tény, vagy még közelebbről: a szabad társuláson alapuló termelői érdekszövetség kapitalista fogalma akadályozta meg az eddigi kutatást abban, hogy közel kerüljön a korábbi időszakok szőlőhegyi közösségeinek lényegéhez. Azt azon-

ban szinte lehetetlen volt észre nem venni, hogy ebből a keretből, hogy úgy mondjam, "kilóg" a feudalizmuskori hegyközségeknek egy jókora darabja. Ezért aztán általában funkcionális körülírással szokás áthidalni ezt a nehézséget. Sajnos azonban ez sem oldja meg maradéktalanul a problémát, mivel alig-alig találni olyan szőlőhegyi szabályzatot, melyben a hegyközségek valamennyi funkciója együtt és egyforma hangsúlyal szerepelne. Egyesek részletesen, több pontban foglalkoznak az eladás, öröklés, zálogosítás és egyáltalán mindenféle szőlővel kapcsolatos peres ügy lefolytatásának módjával. Érintik a lopás és egyéb kártevések kérdését, de szinte szót sem ejtenek a szőlőhegyen kötelező magatartásformákról. Másokban túltengenek a vagyonbiztonságot szolgáló követelmények, de az adásvétel, öröklés stb. kérdéseit éppen csak érintik. Vannak szabályzatok, melyek részletesen ismertetik a hegyközség választott testületének hatáskörét, mások esetében viszont csak közvetett módon értesülünk ilyesmiről. A földesúri járandóság /hegyvám, kilenced stb./ kötelező megadását előíró és az ellenszegülők büntetését kilátásba helyező pontok soha sem hiányoznak egyikből sem, de például - a közhittel ellentétben - igen kevés olyan szabályzatot ismerünk, melyekben a tényleges művelési kérdésekbe való beleszólás előfordul. A felsorolást még folytathatnánk, de felesleges volna. Mind a fogalmi kettősségnek, mind pedig a hegyközségek funkciójának megítélésében mutatkozó bizonytalanságoknak, sőt ellentmondásoknak minden bizonnyal az az oka, hogy a hegyközségek, illetve a szőlőhegy rendjének szabályozása hosszú történeti fejlődésen ment keresztül, s az egyes szerzők más-más fejlődési fázisban ragadták meg az intézmény fő jellemzőit.

A hagyományos néprajzi módszerekkel rögzíthető emlékannyal csupán az utóbbi száz-százötven évre vonatkozóan nyerhetünk adatokat a hegyközségek életére, működésére vonatkozólag. Ennek az időszaknak több mint a fele azonban már a hegyközségek utóéletének nevezhető utóbbi száz évre esik. Ha-

sonló a helyzet a jogtörténet esetében, mely zömében a hegy-
községekre vonatkozó törvények és rendeletek alapján közelíti
meg a kérdést. A településnéprajz pedig a ténylegesen létre-
jött hegyközségi települések kialakulásának és fejlődésének
vizsgálatára helyezi a hangsúlyt. Ez azonban szintén csak az
utóbbi százötven-kétszáz évet foghatja át.²¹ A hegyközségek
történetében viszont - a 14-15. századtól számítható kialaku-
lásuktól kezdve 20. századi utóéletükig - több fejlődési fá-
zis gyanítható, melyeknek során az intézmény jellege, funkci-
ója is változhatott. Ily módon az utóbbi százötven-kétszáz év
anyagának önmagában való vizsgálata egy bizonyos ponton túl
nem vezethet eredményre. Annál is inkább, mivel ebben az idő-
szakban már - a kultúra más jelenségeihez hasonlóan - egymás
mellett, mintegy "összeterlődvé" találjuk a különböző fejlőd-
ési fázisokban megrekedt, illetve más-más fejlődési irányt
vett, s ennek megfelelően működő intézményeket. Ebben a hely-
zetben csak a néprajz, a gazdaságtörténet, a településtörté-
net és a jogtörténet által nyújtott anyag, valamint a kérdés-
sel kapcsolatban feltárható további írott történeti források
komplex elemzésétől remélhető a hegyközségek kialakulásának,
az azóta eltelt évszázadok alatt betöltött funkciójának, il-
letve ezek változásainak jobb megértése. Első lépésként leg-
kézenfekvőbbnek látszott a hegyközségi szabályzatok elemzése.
Es ugyanis a legegzaktabb forráscsoport, mely viszonylag nagy
mennyiségben áll rendelkezésre, és lényegéből adódóan e sza-
bályzatokban kész adatokat találunk ezen intézmények szerve-
zeti felépítésére, működésére vonatkozóan.²² Ez a megfontolás
indította el 1982 nyarán a szőlőhegyi szabályzatok kutatását.²³

A szőlőhegyi szabályzatok forrásértékére már régebben
felfigyelt a kutatás. A századforduló éveiben megjelenő Magyar
Gazdaságtörténelmi Szemle évfolyamaiban viszonylag szép szám-
mal tettek közé hegyközségi artikulusokat és rendtartásokat.
A későbbiek során különböző szerzők, szórványosan ugyan, de
publikáltak szőlőhegyi szabályzatokat, részint kivonatossan,

részint teljes terjedelmünkben közölve azokat.²⁴ Így hát első lépésként számbavettem a már közzétett anyagot. Ennek eredményeként megállapítható volt, hogy az eddig publikált szőlőhegyi szabályzatok száma összesen 32. A nemrég megkezdett kutatás eredményeként újonnan feltárt anyag pillanatnyilag ennek mintegy a kétszerese.²⁵ Ezek részint saját levéltári kutatásaimból származnak, részint pedig kollégák szívesságából jutottak kezemhez.²⁶ Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy az eddig összegyűlt anyag csupán töredéke nemcsak az egykor létező, hanem a levéltárakban, múzeumi adattárakban és magántulajdonban még ma is lappangó anyagnak. Különösen sajnálatos, hogy mindezideig fehér foltként szerepel Erdély területe, ahonnan értékelhető forrásanyag eddig nem áll rendelkezésemre. Ez a kötet szerény válogatást kíván nyújtani az eddig összegyűlt anyagból. A feltáró munka természetesen tovább folyik. A régebben publikált és újabban előkerült anyag azonban máris alkalmasnak látszik bizonyos következtetések levonására. A szerteágazó problémakörből az alábbiakban csupán két kérdést szándékozom kiemelni. Az egyik a szabályzatok, közvetve a hegyközségek eredetének problémája, a másik pedig a paraszti önkormányzat tükröződése a hegyközségi törvényekben.

I. A szőlőhegyi szabályzatok típusai, kialakulásuk okaik és egymáshoz való viszonyuk

Szőlőhegyekre, az ott folyó művelésre, a birtoklás rendjére és számos más kérdésre vonatkozó írásos rendszabályok szép számmal ismertek, mégpedig igen tág időhatárok között és változatos területi eloszlásban. Az azonban már a korábbi kutatás előtt is világos volt, hogy ezek a szabályzatok egyszerűs mind nem mindig hegyközségi artikulusok. Ez utóbbiak a szőlőhegyi szabályzatoknak csak egyik fajtáját képezik. Emellett még van két másik is: a földesúri rendtartások és a városi statútumok. Röviden összefoglalva, a három szabályzattípust a következő ismérvek jellemzik:

1. Hegyközségi artikulusoknak vagy törvényeknek azokat a szabályzatokat tekinthetjük, melyekből direkt vagy indirekt módon kiderül, hogy az illető szőlőhegyen birtokos gazdák összessége egy bizonyos közösséget képez, illetve valamennyi szőlőbirtokos kötelező érvénnyel tagja e közösségnek. A közösség évente újraválasztja saját vezető testületét, mely testület meghatározott számú esküdtből áll, élén a hegybíróval vagy hegymesterrel. Az előljáróság évente bizonyos számú gyűlést tart, ahol a szőlőkkel kapcsolatos mindennemű kérdésben rendelkeznek. A hegyközségi artikulusok ezen intézménynek mintegy működési alapszabályzatát képezik. E törvények egyes pontjai rendelkeznek a szőlőkkel kapcsolatban előforduló peres ügyek /pl. öröklés, adásvétel, zálogosítás stb./ lebonyolításának módjáról. Előírásokat tartalmaznak az egyéni és közösségi vagyonvédelemre és bizonyos kötelező magatartásformák betartására vonatkozóan is. A hegyközségi artikulusokat - melyeket a szakirodalomban elterjedt álláspont szerint maguk a szőlősgazdák állapítottak meg - földesúri jóváhagyás szentesítette. Ezzel együtt azonban az e szabályzatok alapján működő intézményeknek autonóm közösség-jellege volt.

2. A földesúri rendtartások a szőlőföld feudális tulajdonosának /vagy tulajdonosainak/ kiadmányai, melyekben általában mindazokat a kérdéseket szabályozták, melyek a hegyközségek artikulusaiban szerepeltek. Ezek esetében azonban egyáltalában nincsen önkormányzati szervezet. Létezik ugyan egy vagy több hegybíró vagy hegymester, ők azonban nem a szőlősgazdák közösségének választott előljárói, hanem egyszerűen fizetett földesúri alkalmazottak, vagy a földesúr fennhatósága alatt működő község /faluk vagy város/ bírójának felügyelete alá tartozó tisztviselők.

3. Ezen a ponton a földesúri rendtartások kategóriája érintkezik a városi statútumok kategóriájával. Az önkormányzattal rendelkező mezővárosokban és szabad királyi városokban a szőlőhegyek irányítása ugyanis /valamennyi jogi és rendészeti kérdés/ a városi magisztrátus hatáskörébe tartozott. A hegy-

bírák vagy hegymesterek a tanács által kijelölt tisztségviselők. Csakhogy, amíg a földesúri fennhatóság alatt élő városokban a bíró és tanácsa csak átruházott hatalommal rendelkezik, vagyis csupán a rendtartásba foglalt és bármikor megváltoztatható földesúri felsőbb akarat végrehajtója, addig az önkormányzattal bíró mezővárosok és szabad királyi városok előljárói szabadon alkották meg statútumaikat az irányításuk alatt álló szőlőhegyekkel kapcsolatban. A hegybírákra vagy hegymesterekre csak kisebb jelentőségű ügyek tartoztak. Valamennyi fontosabb kérdésben a város bírása, illetőleg tanácsa döntött. A szőlőkkel kapcsolatos tudnivalókat statútumokban szabályozták. Ezeket a korábbi évszázadokban többnyire nem foglalták önálló, sokpontos szabályzatokba, hanem szerves részét képezték a város életét szabályozó statútumok összességének. A legkorábbi sokpontos, önálló szőlőhegyi statútumot a hegyaljai mezővárosok hozták létre 1641-ben. Az eddigi ismereteink szerint a későbbiekben sem tekinthetők általánosnak az effajta szabályrendeletek. Csak a 18-19. századból akadtam néhányra az alföldi mezővárosokban. /L. a térképmellékleten./

Időben és térben kissé tágabb keretek között szemlélve a kérdést, megállapítható, hogy a termő szőlők védelmét szolgáló, alapvető vagyonbiztonsági intézkedések mindig, mindenütt voltak. Példaként említem a 7-8. századi bizánci földművestörvényt, melyben ilyen pontokat olvashatunk: "Ha egy földműves egy elszegényedett földművestől felesbérbe veszi a szőlőjét megművelésre, de nem nyesi meg, amint kell, nem tölti fel és nem keríti körül karókkal, semmit se kapjon a termésből."²⁷ Vagy: "Aki egy szőlő kerítését felgyújtja, azt verjék el, bélyegessék meg a kezét és bírságolják meg a kár kétszeresére."²⁸ És még egy példa: "Azok, akik idegen szőlőkbe vagy fügekertekbe hatolnak be csupán azért, hogy egyenek, számításnak ártatlanoknak. De ha tolvajlás céljából teszik, verjék meg őket és vegyék el felső ruháikat."²⁹ Szándékosan válogattam olyan példákat, amelyek ismerősen csengenek azok számára,

akik ismernek egy-két hegyközségi törvényt. De későbbi példákat is említhetnénk, pl. Dalmácia nyugati részéről. A 16. században Kninben összeírt horvát szokásjog-gyűjteményből idézem a következőket: "... ha valakinek az úr földjén van szőlője s nem adja meg a szőlőnek a módját /milyenek/: a metszés, kapálás s újból kapálás s ha csak metszi s nem kapálja meg újra ... elveszti a termés felét ... . Ugyancsak, ha nem metszi meg Szt.-György napig, a jobbágy elveszti a tőkét s a szőlőt ..." ³⁰ Továbbá: "... ha egyik, másik vagy egy harmadik, a kinek gyümölcse /fa/ a határok vagy a bevetett föld mellett volna s az ő gyümölcsfájának törzse vagy az ága az én szőlőm területére vagy földemre hajlik át, akkor nem szedheti meg annak az ágnak a gyümölcsét. /Viszont/ annak a gyümölcsnek a gazdáját nem lehet a mi tetszésünk szerint megakadályozni /abban/, hogy a földjét /ettől/ megszabadítsa, csakhogy ne baltával, hanem tűzzel csinálja szélcsend alkalmával, s a tűz pusztítsa el, ezt követeli a szokás." ³¹ - Mindezek persze csak kiragadott példák, melyek mellé még számos másikat sorakoztathatnánk. E vidékeken azonban hegyközségek létezéséről nem tudunk. De hát hol is vannak a mi hegyközségeinkhez hasonló intézmények határainkon kívül? Közvetlenül szomszédságunkban tudunk hegyközségek létezéséről Ausztriában, ³² Horvátország ³³ és Szlovénia ³⁴ északi részén. Ezek a hegyközségek a mi dunántúli szervezeteinkhez hasonlóan a 18-19. század folyamán még fennállottak. Távolabbi tájakat tekintve, a középkorban hasonló szervezetek létezéséről tudunk a német ³⁵ és francia ³⁶ területeken. Ezzel szemben nincs tudomásunk hegyközségek létezéséről a Magyarországtól délre és keletre fekvő területekről. Sem Románia sem a Balkán tájairól, sőt minden jel szerint hiányoznak az egész mediterráneumban. Ez pedig óhatatlanul sugallja a gondolatot, hogy a hegyközségi szervezetek keletkezésének okát valahol az európai feudalizmusban kell keresnünk.

A hegyközségek egyik fontos ismérveként tartjuk számon azt, hogy mint önkormányzattal bíró intézmény, rendi hovatár-

tozásra való tekintet nélkül összefogta az egyazon szőlőhegyen szőlőt birtokló személyeket. Más szóval ez azt jelenti, hogy a közösségek keletkezésének alapja egy bizonyos földterület használata, mely területből mindnyájan egyénileg birtokolnak egy-egy darabot, és ez egyben a közösséghez való tartozás egyetlen kritériuma is. Célszerűnek látszik hát a föld birtoklásának körülményeiből kiindulni.

Köztudott, hogy a feudális tulajdonviszonyok közepette a szőlővel beültetett földnek sajátos jogállása volt, mely végső soron a szőlőművelés munkaigényességéből fakadt. Bár a szőlőföldnek is volt feudális tulajdonosa, ezt a jogát csak nagyon korlátozottan érvényesíthette. A jobbágnak, polgárnak vagy nemesnek szőlőtelepítésre átadott földjét sem ő, sem utódai nem vehették vissza, csak abban az esetben, ha nem fizették meg hiánytalanul a földhasználat után járó bért vagy szolgáltatást /hegyvám, kilenced, tized, ajándékok/, vagy a szőlőt műveletlenül hagyták, aminek eredménye végső soron ugyanaz volt. Egyébként a szőlőbirtokosok és utódaik a szőlőt szabadon adhatták-vehették, utódaikra örökíthették és zálogosíthatták. Ezekbe a kérdésekbe - legalábbis a középkor századaiban - a földesúrnak semmiféle beleszólása nem volt, illetőleg nem igényelt magának. A szőlőföld feudális tulajdonosa és a szőlőt ültető, illetőleg birtokló parasztok, polgárok és nemesek között lényegét tekintve bérleti jogviszony állt fenn, mely mentes volt a "feudális személyi függés elvé"-től.³⁷ Ezt leginkább az a tény tükrözi, hogy ha egy nemes jogállású személy más nemes feudális tulajdonában levő szőlőhegyén birtokolt szőlőt, azután ugyanolyan terheket kellett viselnie, mint az ugyanott birtokos parasztoknak vagy polgároknak - legalábbis a 16. századtól már biztosan.³⁸ A szőlőhegyeknek, illetve a szőlőföldeknek ez a feudális viszonyok között hallatlanul kedvező jogállása igen korán kialakult. Mint történeti folyamat, párhuzamosan haladt a jobbágytelek kiformalódásával, és így ideje a 13-14. századra tehető.

A mezővárosokban és a szabad királyi városokban /a saját határukban fekvő/ szőlőkkel kapcsolatos vagyon- és jogvédelem magának a paraszti vagy polgári közösségnek a kezében, illetve választott önkormányzati szerveinek a kezében volt. Maguk szabályozták a jogi ügyeket /ügymint: adásvétel, vagyonmegosztás és zálogolási ügyek/ lebonyolításának módját, és szabályokat alkottak, melyek a zavartalan termelést voltak hivatottak biztosítani. E szabályokat statútumaikban rögzítették. Az eddig ismert legkorábbi ilyen statútumok Pozsony városai, melyek a 15. századból maradtak fenn.³⁹ A hegymester tisztével foglalkozó rész arról tanúskodik, hogy a szőlőhegyek használatával kapcsolatban már kiforrott szabályok léteztek. A hegymester /Bergmeister/ pontosan körülhatárolt feladatköre régi gyakorlatról árulkodik. Hozzáátéve azt, hogy a statútumokat a 15. század közepén régebbi rendelkezések alapján állították össze, eredetük a legóvatosabb becslések szerint is a 14. századra nyúlik vissza.

A szőlőhegyek túlnyomó része azonban természetesen nem az önkormányzattal rendelkező városok határában feküdt, hanem valamely egyházi vagy világi földesúr birtokához tartozó falu határába esett. Nem tartozott viszont a faluközösségek osztatlan birtokai közé sem /mint pl. tartoztak a rétek, legelők vagy erdők/. Egy-egy szőlőtelepítésre alkalmas földterületet általában a hozzá közelebb vagy távolabb eső, egy vagy több településen élő emberek kisebb-nagyobb csoportja vett bérbe a földesúrtól. Folyamatában szemlélve a dolgot - szőlők szabad forgalma következtében - lényegében bárki szerkezethetett szőlőbirtokot bármely falu határába eső szőlőhegyen. Ily módon a szőlőbirtokosok jelentős részére nem vonatkozhatott volna a falu paraszti közösségének, illetőleg bírójának döntése. Ebben a helyzetben szükség volt egy olyan intézmény létrehozására, mely illetékes volt mind a szőlőterület, mind pedig a szőlőbirtokos személyek ügyeiben való döntésre. Ez az intézmény nem egyéb, mint maguknak a szőlőbirtokosoknak a te-

rületi közössége, azaz a hegyközség. E közösségnek kötelező érvénnyel volt tagja valamennyi birtokos. A felmerülő ügyek intézését a közösség saját kebeléből választott testületre bízta, mely az előbbieken vázolt okok miatt mind a helyi hatóságoktól, mind a szőlőföld feudális urától független volt.

Ezt a döntési joggal való felruházottságot fejezi ki az intézmény eredeti neve is. Ugyanis - bármilyen meglepően hangzik - a szőlőhegyi szabályzatokban, törvényekben, artikulusokban soha, sehol nem fordul elő a "hegyközség" kifejezés. A szőlőhegy birtokos közösségének mint intézménynek a neve a 17-19. századi forrásokban: hegység, helység, hegybéli helység. Ez nemcsak az írott forrásokban van így, hanem a recens néprajzi anyagból is ez állapítható meg. Saját gyűjtési tapasztalataim mellett hivatkozom Ács Annára, aki a tapolcafői hegyközségekről írott tanulmányában megjegyzi, hogy Tapolcafőn még az 1894. évi törvény után - amikor pedig formálisan át kellett szervezni a régi hegybéli helységeket hegyközségekké - sem terjedt el a "hegyközség" kifejezés. Az intézmény egészen megszűnéséig, 1950 tájáig megőrizte régi nevét.

Anyanyelvi szótáraink fellapozása megerősíthet bennünket abban, hogy itt nem tájnyelvi jelenségről van szó. A hegyközség kifejezés nem fordul elő sem Szenczi Molnár Albertnél,⁴⁰ sem a Czuczor-Fogarasi féle nagyszótárban,⁴¹ sem a Nyelvtörténeti,⁴² sem az Oklevélszótárban.⁴³ A múlt század folyamán főként a gazdasági irodalom foglalkozott a szőlőhegyeken szükséges szabályozás bevezetésével. Ezekben az okfejtésekben is csupán "szőlő rendszabályok", "szőlőhegyi szabályrendeletek", "hegyrendőri rendszabások" és más efféle jelzős összetételek fordulnak elő. Az eddigi adatok alapján azt mondhatjuk, hogy a hegyközség kifejezést az 1894. évi 12. tc. használta először a szőlőbirtokosok közösségének megnevezésére. A "keresztelő" sikeres volt, mert a név teljes mértékben beépült a köznyelvbe, tájnyelvi szintre szorítva vissza az intézmény feudális elődjének eredeti elnevezését. El kell ismerni, hogy a szó-

alkotás etimológiailag és jelentéstanilag is kifogástalan. Maradéktalan elterjedéséhez bizonyára az is hozzájárult, hogy a múlt század végén a "község" szó jelentésében még elevenen élt a régi község jelentés is.

Szemügyre véve mármost a helység terminust, az említett szótárak alapján azt mondhatjuk róla, hogy elsődleges jelentése, kivétel nélkül mindenütt, locus competens, ami egy bizonyos hely illetékességét, döntési joggal való felruházottságát, illetve döntések hozatalára kijelölt helyet jelent. A "helység" szónak ezek a jelentései a 14. századtól kimutathatóak.⁴⁴ Középkori jogi terminus ez, mely eredetileg feltehetően azt a helyet jelentette, ahol a döntések hozatalára jogosult közösség összeült, illetve azt a területet, amely alapját képezte a közösséghez való tartozásnak: a szőlőhegyet. Később innen terjedt át magára a jogi aktusra, illetve a jogot gyakorló közösség egészére. A "helység tartatván" megfogalmazás tehát, mely oly gyakran olvasható az artikulusokban is, nagyon precízen fejezi ki a fogalom lényegét.⁴⁵ A hegyközség terminus azonban annyira átment a köztudatba, hogy azt hiszem, hiábavaló lenne azt javasolni, hogy a továbbiakban teljes mértékben iktassuk ki használatát. Globális kifejezésként való alkalmazása a feudalizmuskori szőlőhegyi termelői közösségekre vonatkozóan, nem is hiszem, hogy helyteleníthető lenne.⁴⁶ Úgy vélem azonban, hogy tudományos elemzések alkalmával helyes az eredeti terminust használni. A továbbiakban megpróbálok magam is következetesen élni vele.

A feudalizmuskori hegyközség, azaz most már: hegybéli helység intézményének kialakulását az eddigi kutatás a 16. századra tette. Ennek valószínű oka az, hogy bár a legkorábbi, írásban fennmaradt artikulusok a 17. századból valók, ezek mindegyikének szövegében történik utalás arra, hogy a helység már korábban is fennállott, csak az artikulusok rögzítése történik most, vagy a régi artikulusok újabb megfogalmazásáról van szó az adott esetben. Ennek alapján óvatos becsléssel való-

ban a 16. századra tehető a helységek keletkezésének ideje. Arra azonban már Belényesy Márta is felhívta a figyelmet, hogy a szőlőhegyek birtoklásával kapcsolatos szabályok ennél feltétlenül - legalább száz-kétszáz évvel - régebbiek. Ennek bizonyítására több példát is említ 14. századi oklevelekből.⁴⁷ Az elmondottak okán úgy vélem, hogy a hegybéli helységek intézménye sem lehet sokkal későbbi a városi statútumoknál. Minden valószínűsége megvan annak, hogy a 14. századra nemcsak a szőlőhegy használatára vonatkozó szabályok alakultak ki, hanem a szőlőbirtokosok közössége, a helység is, melynek élén választott vezetőség állt: a hegybíró és bizonyos számú esküdtből álló tanácsa. A hegybíró terminus maga is utal arra, hogy a közösség kezdetétől fogva jogosult volt nemcsak igazgatási, rendészeti kérdésekben, hanem peres ügyekben való döntésre is. Mi az oka annak, hogy csupán a 17. századtól maradtak fenn írott hegytörvények? Az egyik oknak tekinthetjük azt, hogy az írásbeliség a városokban hamarabb és nagyobb mértékben terjedt el, mint a falvakban vagy akár a földesúri birtokok vonatkozásában. Emellett azonban lehetett egy olyan oka is, hogy a 15. század végéig nem mutatkozott feltétlen szükség - egyik fél részéről sem - a hegytörvények írásba foglalására. A 16. század közismert nagy fordulata a majorsági gazdálkodás előretörése és mindaz, amit röviden a "második jobbágyság" címszó alatt szokás összefoglalni. A földesúri hatalom hallatlan mértékű megerősödése minden téren éreztette hatását. Nem maradhattak érintetlenül a szőlőhegyek sem. Jól példásza ezt az a tény, hogy az eddig ismert artikulusokat kivétel nélkül földesúri jóváhagyással adták ki. Az eddigi kutatás ezt nem tekintette többnek a földterület feudális tulajdonjogának elismerésénél, ami mellett azonban a szőlősgazdák maguk hozták a hegytörvényeket. Amint majd látni fogjuk, nem egészen erről volt szó.

A falutörvények és a hegytörvények között párhuzamot vonva Belényesy Márta úgy vélte, hogy "...míg a falutörvények írásba rögzítése a parasztság jogainak megvédése céljából volt

szükséges a földesúrral szemben, addig a hegytörvények igen széles autonómiára épülve a jobbágyság jelentős túlsúlyát biztosították a szőlőhegyen a földesúrral szemben."⁴⁸ A hegytörvények rögzítésének okát végső soron az extranéitás széleskörű elterjedtségében látta. Én úgy vélem, hogy a hegytörvények írásba foglalásához ugyanaz az ok vezetett, mint a falutörvények esetében. Nagyon leegyszerűsítve a dolgot, a hegytörvényeket a szőlőbirtokosok és a szőlőföld feudális ura közötti "kötélhúzás" eredményeként létrejött, írásos formában rögzített kompromisszumoknak tekinthetjük. A szőlőbirtokhoz fűződő sajátos jogok miatt azonban a földesúri befolyás elleni küzdelmet nagyobb sikerrel folytathatták a szőlőhegybéli helységek, mint a faluközösségek - legalábbis bizonyos területeken. Annak ellenére, hogy Belényesi Márta, megítélésem szerint, tévesen magyarázta a hegytörvények írásba foglalásának okait, nem kétséges, hogy az eddigi kutatásban ő került legközelebb a hegybéli helységek lényegének felismeréséhez. Ezeknek az intézményeknek a kialakulását elősegítő tényezők rövid számbavétele, úgy vélem, rávilágított arra, hogy a faluközösség és a hegybéli helység intézménye közös töről fakadt. Amiként pedig a faluközösségnek mint intézménynek a kialakulása a jobbágyi telekrendszer kiépüléséhez kapcsolódik, ugyanúgy a hegybéli helységek intézményének kialakulása is szorosan kötődik a szőlőföld sajátos jogi helyzetének kiformálódásához. Ezek a folyamatok pedig a 13. század közepétől számíthatóan, hozzávetőlegesen mintegy száz év alatt zajlottak le. A szőlőhegybéli helység nem a faluközösség részintézményeként, annak alsóbbrendű közösségeként alakult ki, mint azt többen gondolták. Két egymás mellett létező, egyenrangú intézményről van itt szó. E mellérendelő viszony a későbbiek során sajátos módon úgy fejlődött tovább, hogy a szőlőhegyek formálisan betagozódtak ugyan egy-egy falu határába, de önállóságukat, a falusi közigazgatástól és bíraskodástól való függetlenségüket továbbra is megőrizték. Ez még abban az esetben is így volt, ha spontán vagy a földesúr telepítési engedélye birtokában állandó tele-

pülés helyekké váltak. Az itt lakók közösségét a földesúr külön kezelte.⁴⁹

Felmerül azonban a kérdés, hogy miután a feudális tulajdonviszonyok az egész ország területén többé-kevésbé hasonlóan érvényesültek, mi az oka annak, hogy egyes vidékeken a szőlősgazdák közösségeket alkotva intézték ügyeiket, másutt viszont nagyjából ugyanazokat a kérdéseket földesúri rendtartások szabályozták? Hogyan alakult ki a szőlőhegyek irányításának vonatkozásában a "hegyközséges" Dunántúl és a "rendtartásos" Észak-Magyarország? A szőlőhegyi szabályzatok egymáshoz való viszonyának, területi eloszlásának magyarázatára mindeideig csupán Vincze István tett kísérletet.⁵⁰ A fenti probléma magyarázatát a következőkben látja:

1. A Dunántúlon, ahol hegyvamos szőlők formájában a paraszti birtoklás túlsúlya maradt fenn, a hegyközségek működésében dominál az önkormányzati jelleg. Az itt keletkezett hegytörvények tekinthetők valódi hegyközségi artikulusoknak.

2. A felső-magyarországi borvidéken, ahol részben takas, részben dézsmás paraszti szőlők mellett a földesurak majorsági kezelésében levő szőlők dominálnak, ott földesúri hegyszabályok, instrukciók, regulációk keletkeztek. Az e területen a dunántúli hegyközségekhez hasonló autonómiát felmutató szőlőhegyi szabályzatokat későbbieknek tartja amazoknál, és megjelenésüket dunántúli tisztartók megjelenésével magyarázza.⁵¹

3. Ahol uralkodó a városi polgári szőlőbirtoklás, ott városok hegytörvényeiről beszélhetünk. Ezek a szőlőhegyekre vonatkozó rendszabályok a városok írott törvényeibe foglalva találhatók. Ilyeneknek tekinti a szerző a hegyaljai városokat, Miskolcot és Gyöngyöst, Egert azonban már a kivételes helyzetűek közé sorolja. Nem világos viszont, hogy ezek a megállapítások a városokra általában vonatkoznak-e vagy csak a felső-magyarországiakra? Továbbá, hogy mi volt a helyzet az Alföldön.

Ez a magyarázat a 18-19. századi állapotokat tekintve valóban helytállónak látszik. A földesúri majorsági szőlőbirtokok dominanciájának kialakulása azonban csak a 16. századtól számítható. Felmerül hát a kérdés: milyen irányítás érvényesült az észak-magyarországi szőlőhegyeken a földesúri befo-lyás nagyfokú kiterjeszkedése előtt? A feudális korból fennmaradt /régebben publikált és újonnan feltárt/ szőlőhegyi szabályzatokat a három kategória szerinti csoportosításban a mel-lékelt térképlap és a hozzá csatolt adattár szemlélteti. Első pillantásra valóban szembeszökő a földrajzi szóródás: hegyköz-ségek törvényei elsősorban a Dunántúlról, annak is a középső és nyugati részéről maradtak fenn, földesúri rendtartások pe-dig főként az ország északkeleti részéről. Ez azonban elsősor-ban a 18. századi adatok alapján mondható el. Ha viszont csu-pán a 15-17. századi adatokat szemléljük, még kevésbé egyér-telmű a helyzet. A két legkorábbi adat ugyanis rendtartás, és éppen a Dunántúlról maradt fenn. /Vajnor, 1460-1470.k.; Tordas, 1486./ Ezzel szemben az észak-magyarországi részeken két 17. századi szőlőhegyi szabályzatot találunk, mely minden tekin-tetben kimeríti a "valódi hegyközség" vagyis hegybéli helység artikulusainak fogalmát. Ráadásul ezek korábbiak valamennyi eddig ismert dunántúli helységbeli artikulusoknál: a munkácsi Páli nevű szőlőhegy szabályzata 1625-ben kelt, a szőlősardói hegytörvények pedig egy 1617-es szöveg 1694-ben készített át-iratai. Ez utóbbiakkal kapcsolatban további figyelemre méltó tény, hogy szőlősardaiak a szomszédos Szendrő szőlősgazdáitól kérték és vették át e szabályzatot.⁵² Következésképpen ez u-tóbbiaknak 1617 előttieknek kell lenniök. Ebben még ugyanaz az állapot tükröződik, ami az egykorú és későbbi dunántúli hegybéli helységekre volt jellemző: a hegytörvényeket a föl-desúr adja ki, illetve hagyja jóvá, de a szőlősgazdák közös-sége még önállóan működő intézményt alkot, mely maga választ-ja tisztségviselőit, sőt bizonyos szabályalkotó tevékenységet is folytat. Feltételezem, hogy a földesúri majorsági szőlőbir-tokok nagymértékű kiterjesztése előtt az ország északkeleti

részén is hatottak azok a fejlődési tendenciák, amelyek a közép- és nyugat-dunántúli területeken a hegyközségek kialakulásához vezettek. Az árutermelés kedvező feltételei azonban nagykiterjedésű majorsági szőlőbirtokok kiépítésére csábították a földesurakat. Ennek következtében a szőlőhegyeket irányító közösségi intézmények többségét fokozatosan elsorvasztották. Erre utal a munkácsi Páli hegy szabályzata, melyből az derül ki, hogy a közösség intézményi működése még fennáll, de a szabályzat megfogalmazásának módja már közelebb áll a földesúri rendtartásokhoz, mint a hegybéli helységek artikulusaihoz.⁵³ A majorsági borárutermelés kiterjesztésével a földesuraknak olyan termelői érdekeik támadtak, amelyeknek érvényesítését nagymértékben akadályozta volna egy, akár csak korlátok között is működő, autonóm irányító közösség. A rendtartásokon keresztül viszont zavartalanul biztosíthatták előjogaikat. /Ez utóbbiak érvényesítésének legmarkánsabb példaként említhetők a gróf Károlyi Sándor által a 18. század elején az erdődi és nagykárolyi promontóriumokra kiadott szabályzatok. L. e. kötet 20. és 21. számú szövegeit./ Ezekben a földesúr már egyenesen a szőlőhegy fő hegybírájának titulálja magát. Csakhogy a szőlőhegyi szabályzatok egyes típusainak földrajzi elterjedési területével kapcsolatban e századra nézve is kételyeink lehetnek. A Belényesy Márta által publikált bejegyzési és kászonyi hegytörvények ugyanis arra utalnak, hogy a szőlőbirtokosok közösségi irányításának gyakorlata nem tűnt el teljesen az északkeleti részeken. Ugyancsak számolnunk kell helység-szerű szervezetek jelenlétével a bihari borvidéken, mégpedig oly mértékben, hogy ennek kisugárzási pontjai megfoghatók a területtel kapcsolatban álló tiszántúli területeken, nevezetesen a Hajdúságban, ide értve Debrecent is. Ugyanakkor a Dunántúlon is szép számmal találkozunk földesúri rendtartásokkal, instrukciókkal a 18. századból. Ennek jellemző példája a csurgói Festetics uradalom által a szentmihályi, földvári, kákonyai, látóhegyi és unombánomi szőlőhegyekre kiadott vagy kiadni tervezett rendtartás a 18. század második

feléből. /Teljes terjedelmében közölve e köteben 22. sorszám alatt./ Ez a rendtartás követelményeit tekintve semmiben sem marad el az erdődi és nagykárolyi rendtartásoktól.

Az Alföld túlnyomó részén nincs tudomásunk hegyközségek /helységek/ létezéséről. A nagy mezővárosokban, ide értve Szeget is, a szőlőhegyek irányítása a 18. századig mindenütt kétségtelenül a városi előljáróság hatáskörébe tartozott. A Duna-Tisza közén a későbbiekben sem keletkeztek a debreceni kertiségekhez⁵⁴ hasonló szervezetek. A szőlők adásvételével, zálogosításával, öröklésével kapcsolatos szabályokat időről időre a város előljárósága állapította meg, illetve a szükséghez képest módosította. Ezeket a határozatokat statútumokban rögzítették. Hasonló módon szabályozták a rendészeti kérdéseket is. A 18. században, a földesúri hatalomnak az Alföld jelentős részén történt megerősödését követően egyes pontokon történtek kísérletek szőlőhegyi rendtartások bevezetésére, sőt, bizonyos szervezetek kiépítésére is. Ezek azonban, kevés kivétellel, sikertelenek maradtak.⁵⁵ Annak ellenére azonban, hogy azok a rendtartások és hegyközség-szerű intézmények, melyek az Alföld területéről kimutathatók, kivétel nélkül 18. századi képződmények, nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a mellékelt térképlap tanúsága szerint az egyes szőlőhegyi szabályzat-típusok elterjedésében gyanúsán kirajzolódni látszik a hódoltsági terület ékje, különösen annak nyugati határvonala. /A keleti területek esetében egyelőre adatok hiányában semmi bizonyosat nem mondhatunk./ Ennek alapján arra is gondolhatunk, hogy egy korábbi időszakban a Dunántúl keleti része, sőt esetleg a Duna-Tisza köze is lehetett "hegységes" terület. Arra nézve, hogy a Dunától keletre, illetve a nyugatra eső országrész /ide értve Északkelet-Magyarországot is/ fejlődésében, a szőlőhegyek irányítási módja tekintetében volt-e "eredendő" /esetleg koraközépkori gyökerű/ különbség, egyelőre nem tudunk választ adni. Mindez azonban arra figyelmeztet, hogy történeti fejlődésében szemlélve a kérdést, a szőlőhegyek rendjének szabályozása, illetve az irányítás módja

sem időben, sem térben nem határolható el olyan mereven egymástól, mint azt a korábbi kutatás tette.

II. Községi rend és paraszti önkormányzat a hegybéli helységek törvényeiben

Az egyazon szőlőhegyen birtokos gazdákat - parasztokat, polgárokat és nemeseket - mint a fentiekben már többször említésre került, a helység vagy hegység mint területi szervezet fogta össze. Egy-egy szőlőhegy általában egyúttal egy helységet is képezett. Valószínűleg ez az oka annak, hogy az artikulusok többségében "hegység" és "helység" szinonim fogalmakként tűnnek fel. Nagy kiterjedésű szőlőhegyeken viszont két-három helység is működhetett. Ilyen volt például a főként pápaiak által használt Hántai hegy, mely Öreghánta /Öreghegy/, Kis- vagy Újhánta /Kishegy/ és Törzsökhegy nevű helységekre tagolódott.⁵⁶ Ellentétes példákat is találunk, nevezetesen azt, hogy két szőlőhegy - mégpedig egymástól számottevő távolságra fekvőek - képeznek egy szervezeti egységet /=helységet/. Ezt mutatják a Diási és Vonyarci hegy 1653-ban kelt törvényei.⁵⁷ Ez esetben ugyan a dolog indokolható lenne a közös földesurassággal és a birtokosok közös lakóhely szerinti illetékesességével. A jelenség azonban nem látszik egyedi esetnek, úgyhogy a hegység-helység terminológiai kettősség háttere további kutatásokat igényel.

Az egy szőlőhegyen birtokos gazdákat a források, mint egyazon község tagjait, a Dunántúlon általában hegységbéliek-nek, helységbéliek-nek nevezik. A hegynépe megjelölés az ország északkeleti részén látszik elterjedtnek /pl. Munkács, 1625,⁵⁸ Beregszász, 1795⁵⁹/, de előfordul a Dunántúlon is /pl. Szalónak, 1633,⁶⁰ Felsőrajk, 1746⁶¹/. Ez az egyazon községhez való tartozás azonban elsősorban abban az értelemben igaz, hogy a helységnek a szokásjog, illetve a földesúr jóváhagyásával szentesített törvényei egyaránt kötelező erejűek voltak

valamennyiük számára, miként ezt a Sági szőlőhegy artikulusai megfogalmazzák: "Minthogy mind nemes s mind nemtelen tartozik az szőlőhegység törvényeihez magát alkalmaztatnyi és engedelmeskednyi, következik az is, hogy ha valakinek bírása vagy ususa controversioba helyheztetnének ... akkoron a hegység előtt maga jussát megmutatnyi és levelekkel megbizonyítani tartozik."⁶² Vagyis a forrásokban általánosan bevett rövid formula szerint a helységnek vagy hegységnek "ezen Articulusaihoz Kötelessek" mindnyájan. A Hegytörvényekhez való "kötelezettség" úgy jött létre a gyakorlatban, hogy ha olyan ember vásárolt szőlőt, akinek addig azon a hegyen szőleje nem volt, akkor az adásvétel alkalmával felolvasták előtte a hegy artikulusait, majd "...az áldomás italhoz kezét beadván bíró uramnak, hogy semmiben ezeket a végezéseket meg nem akarja háborítani..."⁶³, magára kötelezőnek ismerte el a szabályokat, s ezzel az aktsussal a közösség egyszersmind tagjai sorába is fogadta. A 18. század végén Somogy megye által kibocsájtott Articuli Promon-thoriales hetedik pontja azt is kimondja, hogy "Senki a' Szőlős-Gazdák közül a' Helysegeben hit nélkül ne tartassék, hanem kiki hitét le tévén Jámborul éllyen..." stb.⁶⁴ Mivel egyelőre nem került elő több adat a helységbeliek személy szerinti fel-
esketésére, nem tudjuk, hogy voltak-e ennek régebbi hagyományai is a vidéken, vagy ez a hatóságok új előírása volt annak érdekében, hogy a törvények megtartásának nagyobb fogamatja legyen.

A hegybéli helységhez a szőlőbirtokosok személy szerint tartoztak, vagyis csak maga a szőlősgazda. Felesége és gyermekei azonban már nem számítottak a közösség tagjának. Több hegytörvény utalása mellett világosan ki is mondja ezt az említett Somogy megyei szabályzat huszadik pontja: "Ha valamely gyarló Aszszony Emberek egymást meg-motskollyák, nem tekéntvén, hogy nem kötelessek a' Helységhez, mindaz által a' ki bűnös lé-
szen érdeme szerint büntetődjék ..." Arra a kérdésre, hogy a különböző rendű és rangú szőlőbirtokosoknak az artikulusokhoz

való kötelezettsége mennyiben jelentette egyúttal a közösségen belüli egyenlőséget is, még vissza fogok térni.

A helység élén a hegybíró vagy hegymester állt. Mellette az esküdtekből vagy esküdtbírákból álló tanács. A székely faluközösségek önkormányzatának vizsgálatával kapcsolatban Imreh István a következőképpen fogalmaz: "... az autonómia akkor ép, amikor a vezetőket választják, és a közösség ... a maga tanácskozó testületében határoz ügyes-bajos dolgai felől, szabja meg a rendet és dönt közös javai, együttesen viselt terhei kérdésében."⁶⁵ A hegybéli helységek esetében is az autonómia sarkalatos kérdésének kell tekintenünk a vezetők szabad választását, valamint azt, hogy rendelkezik-e a közösség, illetve a választott vezetőség döntési joggal közös ügyeit illetően. A vezetőválasztással kapcsolatban a legkorábbi dunántúli hegytörvény így rendelkezik: "... mikor pedig más hegymestert választanak az urak az hegység tudositsa és úgy magok vagy bizonyos emberek jelen legyenek és úgy választanak hegymestert, szólópásztort azonkípen ..."⁶⁶ Ezzel szemben az 1795-ös beregszászi hegytörvények első pontja kimondja, hogy: "... szabadosan fog állani az Hegyi Népnek magának Hegy-Bíró és a mellé 6 Hűtösöket választani és akire esik a voxok Száma az fog lenni a Biro; ki is annak utánna magának kerüllőket fog választani."⁶⁷ Az eddig megismert 17-18. századi hegytörvények nagyobbik részében viszont csupán az olvasható, hogy " ... az helység régi rendi és Szokása szerint ..." hegymestert és esküdteket válasszanak. /L. pl. e kötet 8., 9., 10. számú szövegeit./ Arra nézve azonban általában nincs közvetlen utalás, hogy kötelező volt-e a földesúri jóváhagyás vagy sem? Amíg az utóbbi megfogalmazásból szabad választásra is gondolhatunk, a több más helyen előforduló "hegymester rendeltessék és választassék" fordulat inkább a földesúri kijelölsre enged következtetni, amint ez az 1733-ban kelt /Veszprémhez tartozó/ Csatári hegy artikulusainak 17. pontjából szépen ki is világlik. /L. e kötetben 6. sorszám alatt./ A

legvalószínűbbnek az látszik, hogy a bíróválasztás szabadsága tekintetében nem volt egységes gyakorlat. Feltehető továbbá az is, hogy nemcsak egyes vidékek, illetve más-más földesuraság hatáskörébe tartozó szőlőhegyek gyakorlatában volt különbség, hanem idők folyamán egyazon helység esetében is változások következtek be. Úriszéki perekből ugyanis hozhatók példák arra, hogy a földesúr, semmibe véve a helység "régi szokását és rendjét", maga nevezett ki hegymestert. Szép példája olvasható ennek a németújvári uradalomhoz tartozó, 45 csatári /Vas m./ jobbágnak 1613-ban földesurukhoz intézett panaszlevelében: "Mert az mi eleinkis aval eltenek, aual igasagal, akith hegi mesterh tetek sz. Giorgi napián, viselte eztendeigh."⁶⁸ Azt mondhatjuk tehát, hogy a bíróválasztás joga a szőlőbirtokok és a földesurak közötti alku tárgya volt, és a végeredmény a mindenkori erőviszonyoktól függött. A 18. század derekától viszont, amikor egyes megyék saját hatáskörükben kívánták rendezni a szőlőhegyek ügyeit, már jóval kevesebb lehetőség nyílt a bíróválasztás szabadságának megőrzésére. Zala megye például már az 1753-ban kiadott Articuli Promonthoriales 1. pontjában kimondta, hogy hegybíró csak a földesúr előzetes jóváhagyása mellett vagy ennek hiányában a tisztartó jelenlétében választhatnak a helységek. /L. e. kötet 16. számú szövegét./ Hamarosan követte ezt Veszprém, Somogy és Fejér vármegye is.

Visszatérve a szervezeti felépítés kérdésére, azt mondhatjuk, hogy a hegybíró mellett álló esküdtek tanácsa helységként elég változó létszámú volt. Az eddig átnézett hegytvények alapján számuk 4 és 12 között változott. Mégis, a 12 fő tetszik a leggyakoribbnak. Egyes helyeken az esküdtek valamennyien bírói funkciót is betöltöttek, mint az 1653-ban kelt diási és vonyarci artikulusokban olvashatjuk: "... ez tizenhárom esküdt birák törvényesen igazgassák az helységet."⁶⁹ Másutt viszont, így például Zala megye több szőlőhegyén az esküdteknek csak egy része rendelkezett ítélezési joggal: "... Hegy Mestert és tizen egy Esküttet válaszanak...ugy hogy

az első Eskütt vitze Hegy Mester is legyen, kettő pedig közülök Birói hivatalban is el járjon ..."70 A helységek vezető testületét évente újraválasztották. Erre általában a Szent György napkor vagy e tájban /néhány helyen húsvétkor/ tartott gyűlésben, azaz törvénynapon került sor. Ezeken a gyűléseken minden helységbeli birtokos köteles volt megjelenni. Ha ezt nem tette, büntetéspénzt fizetett. Hasonlóképpen országos gyakorlat volt az - legalábbis a 17. század elejétől fogva már biztosan -, hogy akit hegybírónak vagy esküdtnak választott a közösség, az köteles volt a hivatalt elvállalni. Ellenkező esetben ugyancsak megbírságotlák. Az újonnan választott hegybíró és tanácsátazonnal meg is esküdtették, vagy az artikulások szavaival élve, meg-hűtöztették, meg-hűtködtették. A hitletétel, hogy annál nagyobb ereje legyen, a gyepűn belül történt. Ha a helység népe meg volt elégedve az előljárósággal, a következő évre, sőt évről-évre is megmaraszthatta a hegybíró és esküdteket. Ilyenkor nem kellett újra esküt tenniök, hanem "... azon hűtekre, amint előbb megesküdtének, megtartassanak és ujabban ne esküdtessenek."71 Míg azonban az újonnan megválasztottak kötelesek voltak felvállalni a hivatalt, azokat, akiknek kitelt az esztendejük a hivatal viselésében, "... erővel az hegység meg nem maraszthatja."

A hegybírói megbízatás - hasonlóan a falusbírákéhoz - eredetileg megtiszteltetés-számba ment. Épp ezért semmiféle fizetés nem járt érte. Hasonlóképpen az esküdteknek sem. A hegytörvények szövegeiből azonban az is kiderül, hogy a hegybírák, illetve hegymesterek már a 17. században is élveztek bizonyos anyagi előnyöket, sőt helyenként javadalmazást is. Úgy tetszik, hogy ezekhez a juttatásokhoz a földesúr akaratából jutottak a tisztségviselők. Magáért a hivatal viseléséért általában nem húztak fizetést, de ha valami ügyben eljárak, ezért alkalmanként az illető szőlőbirtokosoktól részesültek bizonyos díjazásban. E javadalmak mértékét a hegytörvényekben is rögzítették, pl. ilyenformán: "Az Hegy Mestert és Eskütte-

ket a midőn valamely böcsüre ki viszik és ... másképp semmi jövedelmek nem szabotott kevés munkáikra 24 pénz deputáltatik, nagyobb fáradságra pedig ételből és italbul képeesen valo gazdálkodással fognak nekik tartozni." ⁷² Megszabott pénzösszeget kellett fizetni a közös szőlők szétméréséért, új vagy helyükből elmozdított régi megyekövek elhelyezéséért. Peres ügyekben és adásvétel esetén nemcsak törvénpénz illette meg a bírákat, hanem két-három tál étel is kenyérrel, mely utóbbit gyakran külön hangsúlyozzák, valamint 1-1 vödör vagy pint bor is. A 18. század végétől egyre gyakrabban található példa arra is, hogy a hegybírák részesülnek a büntetéspénzekből. Úgy tetszik, hogy e javadalmak közül legrégebbiek a természetbeniek, pontosabban a fontos birtoklási ügyek lebonyolítása alkalmával járó étel-ital, ami áldomás-nak tekintendő, s mint ilyen, igen nagy múltra tekint vissza népi jogszokásaink között. A bírságpénzekből való személy szerinti részesedés azonban egyértelműen a földesúri befolyás megerősödésével függ össze. Nem kevésbé látszanak fontosnak azok az anyagi előnyök sem, amiben a földesurak közvetlenül részesítették a hegybírákat. A 17. században már általánosnak látszik az, hogy a hegybírák kötelességei közé tartozik a dézsma, illetve a hegyvám behajtása körüli segédkezés ⁷³ - természetesen a földesúr érdekeinek minél tökéletesebb érvényesítése érdekében. Ennek fejében a dunántúli gyakorlat szerint részben vagy egészben mentesültek a földesúri adó /dézsma, hegyvám/ alól: "A hegymesterek magok kötelességek és hivataljok szerint, szőlőkben gyakorta járni tartozván, fáradoznak, sőt désmáláskor is az uraknak szolgálni szoktanak, azért hegyvámtul egészben mentesek lesznek, désmát mindazáltal 20 akó boron fölül lett termésekből adni tartoznak,..." ⁷⁴ Munkács környékén viszont inkább az volt a gyakorlat, hogy a dézsmaborból részesedtek. ⁷⁵

A választott előljáróságon kívül a helységeknek voltak fizetett alkalmazottai is. Elsősorban az éves szolgálatra fel fogadott szőlőpásztorok, akiket egyes dunántúli helységekben

hegymestereknek, az ország északkeleti részén pedig kerülőknek neveztek. Számuk a szőlőhegy kiterjedésétől függően változó volt. Ugyancsak fizetett alkalmazott volt a deák vagy nótárius is. A 17. században még csak alkalmilag fogadtak deákot a helységek egy-egy peres ügy felterjesztéséhez szükséges írásos anyag elkészítéséhez. Ilyen esetekben a hegybíró vagy hegymester kötelessége volt a jegyzőről gondoskodni. Pl. a Vas megyei Szentgyörgyi és Guári hegy artikulusaiban is elvashatjuk, hogy az úriszékhez való fellebezés esetén "... a mester pedig tartozik deákot állítani a ki a törvényt megírja ..." ⁷⁶, mármint a helység által hozott döntést. A 18. században többnyire már állandó, felesketett nótáriusuk van a helységeknek. Az 1753-ban Zala megye által kiadott Articuli Promonthoriales is figyelmeztette a helységeket, hogy "Hitves Notariust is pedig jó értelmes embert fogadgyanak, és tarcsanak." /L. e. kötetben 16. sorszám alatt./ Bár a nótárius is fizetett alkalmazottja volt a helységeknek, mégis az előljáróság fontos tagjának számított, amit a kötelező hit-letétel is mutat. Ennek az az oka, hogy személye nélkülözhetetlen volt az ügyvitel során.

A hegybéli helységek szervezeti kérdéseinek lezárásaként szükségesnek látszik röviden kitérni egy terminológiai problémára. Ez pedig a hegymester-hegybíró terminus kettőssége. A dunántúli hegytörvények szövegeinek tanulmányozása során szembeötlő volt e két kifejezés használatában megmutatkozó nagyfokú következetlenség. Gondolok itt arra, hogy a földesúri jóváhagyással kibocsájtott artikulusok a közösség élén álló vezetőt elsőrendűen a hegymester terminussal nevezik meg. /Az északkelet-magyarországi részekben más a helyzet. Ott általános a hegybíró vagy szőlőbíró megjelölés, s ezideig a "hegymester" terminussal nem találkoztam./ A kezdő szövegrészekben "hegymester"-t használó dunántúli artikulusok további pontjaiban viszont gyakran "hegybíró"-t, "hegybírák"-at emlegetnek. Ugyanezen artikulusokban előfordulhat még a "hegymester" többszámú említése is. A kutatás jelenlegi szintjén úgy tet-

szik, hogy a közösség vezetőjének "hegymester" megnevezése elsősorban azokban az írott forrásokban dominál, melyek az uralgó osztály részéről kerültek megfogalmazásra. A népnyelvben a közösség élén álló vezető megnevezéseként általános a "hegybíró", "hegymester"-nek pedig az éves szőlőpásztorokat nevezték. Ez látszik legalábbis azokból a forrásokból, ahol helyi megfogalmazást lehet gyanítani, vagy közérthetőségre törekvést a földesúr részéről. Ugyanezt támasztják alá a néprajzi gyűjtések is. Ez a helyzet fölvetni engedi azt a hipotézist, hogy a /paraszti szőlőhegyeken/ a "hegymester" terminus akkor kezdett a "hegybíró" rovására terjedni, amikor a földesúri fennhatóság fokozott kiterjesztésével /a 16-17. században/ a korábban a közösség bizalmából, díjazás nélkül bírói rangra emelt vezető helyébe a földesúr egyre több helyen fizetett alkalmazottait ültette, illetve beleszólás jogán olyan személyt segített a bírói székbe, aki fokozott mértékben képviselte ura érdekeit. A népnyelvben azonban a hegymester terminus nem szorította ki a hegybíró, lévén, hogy a bírói funkciót - ha korlátozottabb mértékben is, mint korábban - továbbra is betöltötte. Viszont azokon a helyeken, ahol a szabad bíróválasztás továbbra is fennmaradt, jelentéstartalma alapján a hegymester terminust saját fizetett alkalmazottaikra /vagyis a szőlőpásztorokra/ kezdték alkalmazni. Természetesen ez egyelőre csupán egy lehetséges magyarázat e terminológiai ketősség feloldására.

Áttérve a hegyközségek működésének kérdésére, általánosságban azt mondhatjuk, hogy a szőlőhegyet érintő közös ügyeket /pl. vezetőség-választás, gyepűjárás, stb./, valamint az egymás közötti pereket, zálogolásokat stb. a hegynépe gyűléseben vagyis a helység törvénytánapjain rendezték. Az artikulusok általában kötelezően írták elő az évente háromszori törvénytánap-tartást. A 18. századi Zala megyei hegytörvények e gyűlések idejének kijelölését többnyire a hegységekre bízták: "Az Helység Törvény tápia legyen akkor az melly napra az becsüle-

tes Helység rendeli, csak hogy három ízben legyen..." /L. e kötetben 3. sorszám alatt./ A hegytörvények más része viszont pontosan megnevezi a napokat is, amikor a gyűléseket tartani kellett. Az első gyűlés ideje tél vége volt. Pl. a Vas megyei Sági hegyen böjtelő szerdán,⁷⁷ a Somogy megyei Fehéregyházi hegyen húshagyó kedd előtti csütörtökön,⁷⁸ Munkácsen Gyümölcsoltó Boldogasszony napja előtt tizenötöd nappal,⁷⁹ Beregszászon Gergely napkor.⁸⁰ A második törvéynap általában mindeütt Szent György napkor volt. A harmadiknak az ideje ismét változó lehetett. Pl. a Sági hegyen Fülöp-Jakab napkor,⁸¹ a Fehéregyházi hegyen Szent Márton napján.⁸² Ezeken a gyűléseken bírság terhe alatt köteles volt minden helységbeli birtokos megjelenni, mivel itt intézték azokat az ügyeket, melyek az egész helységet érintették. A közösség minden tagjának elemi kötelessége volt, hogy részt vállaljon a felelős döntésekben. A gyűlésekre a hegybíró tartozott "összegyűjteni a helységet". Ez a gyakorlatban általában úgy történt, hogy az esküdtek útján személy szerint minden egyes birtokosnak /időben/ megüzenté a tartandó gyűlés időpontját.

A "helységek tartásának" nemcsak az idejét, hanem a helyszínét is szabályok kötötték. Eredetileg valószínűleg a szőlőhegyen, a gypűn belül tartották e tanácskozásokat, mint arra a helység terminus elemzésénél már részben utaltam. Ez azért is volt így, mert a szóbeli törvénykezést nyomatékosabbá tette az intézkedés vagy per tárgyát képező, szőlővel beültetett föld vagy egyéb objektum tárgyi közelsége, kézzelfoghatósága. A hegytörvények írásba foglalásának idején a színhely már nem mindig maga a szőlőhegy volt, hanem gyakran a hegybíró háza. Az 1643-as Szentgyörgyi és Guári hegy törvényeiből /11.pont/ például megtudjuk, hogy az adásvételkor szokásos felvallásnak, mely csakis az egész helység előtt történhetett "... Szent Györgyön a hegyimesterek előtt kellek megjelenni magok házánál, holott máshol lenne, nem lészen helyes."⁸³ A gyűléseket és törvénykezéseket is rendszerint itt tartották. /L. pl. e kötet 1. és 2. számú szövegeinek 3., il-

letve 4. és 5. pontjait, továbbá a 9. sz. szöveg 6. és 9. pontját./ Annak ellenére azonban, hogy magának a tanácskozásnak a színhelye áthelyeződött, sok vonatkozásban az ügyek intézése továbbra is a tényleges helyszínen történt. Így például általános szokás volt, hogy a gyepűn belül összegyűlt szőlőbirtokosok előtt olvasták fel évente egyszer vagy kétszer az artikulusokat. Ha valaki perelni akart egy szőlőt, akkor Gyertyaszentelő Boldogasszony napján ki kellett mennie a hegybírák kíséretében a hegyre, és az illető szőlőben, annak veszejét fogva, kellett a tilalmat tenni, másképpen érvénytelen volt.⁸⁴

A helységek az artikulusokban rögzített évi három törvénytárazon kívül is tartottak gyűléseket. Mégpedig annyiszor, ahányiszor arra szükség mutatkozott. Persze, minden apró-cseprő ügyben nem "gyűjtöttek helységet", csak nagyobb horderejű dolgok esetén. Két törvénytáraz közötti időben felmerülő kisebb ügyekben, szomszédok közötti viszályokban s más effélékben a hegybíró maga ítélkezett az esküdtek tanácsával. De ezekben az esetekben általában az esküdteknek is csak egy része volt jelen. Ide tartoztak a kárbecslések, kisebb tolvajságok, megveszegések stb. "Valamikor az káros ember megtalálja az helység bíráját, tartozik két esküdtével, ha többet nem vehet melléje, kimenni az kár látására, és az, kiket melléje vehet az helységbeli emberekben azokkal együtt Isten szerint megböcsülhesse az kárt és hely adassék az böcsünek, mivel nem mindenkor veheti maga mellé esküdtit."⁸⁵

Mielőtt áttérnénk az önkormányzat másik sarkalatos kérdésére, a hatáskör problémájára, szükségesnek látszik kitérni arra is, hogy ki szabta meg azt a rendet, ami alapján az önkormányzat működött. Más szóval: ki állapította meg a hegytörvényeket? Az előbbieken már utaltam arra, hogy a szakirodalom álláspontja szerint a hegytörvényeket maguk a szőlősgazdák hozták, és így azok túlnyomórészt helyi szokásokat rögzítenek. A földesúri jóváhagyást olyan szükséges formalitásként

szokás értelmezni, ami nem jelentett többet, mint a földesúrnak a szőlőföldre vonatkozó feudális tulajdonjogának elismerését. Ezt a nézetet még Szabó István is elfogadta.⁸⁶ Ugyanakkor azonban nem hallgathatta el azt a megfigyelését sem, hogy az ország különböző vidékein keletkezett hegytörvények meglepő hasonlóságot mutatnak.

A hegybéli helységek artikulusait bevezető passzusok és záradékok figyelmes olvasása némileg megkérdőjelezi a szőlősgazdák szabályalkotó tevékenységét. A Vas megyei Szentgyörgyi és Guári hegység törvényei 1643-ban "ujjonnan irattatván" az eddig ismert legkorábbi dunántúli artikulusokként maradtak ránk. Ezek első mondata így hangzik: "Aminémü törvénnyel, a régi fölső-szelestei, avagy guári és szentgyörgyi földes urak által tartatott, és mostan is tartatik és ezután is tartassék a szentgyörgyi és guári hegy: annak rendit és módját ... adtuk a mi szentgyörgyi és guári hegymestereinknek ..."⁸⁷ Az 1746-ban keltezett felsőrajki artikulusokat kiadó földesurak egyszerűen így fogalmaztak: " ... tulajdon subscripcionk [sic!] és pöcsétünkkel meg erősített Artikulussainkat nekik adván ..."⁸⁸ Hasonlóképpen az 1759-ben kelt tapolcai Ódor hegy törvényeinek bevezetésében: "Az Ódor Névű Szőlő Hegynek a' Tekintetes Földes Uraságtól ki adattatott Articulusai e' szerint következnek."⁸⁹ Vagyis mint földesurak által kiadott rendtartásokat említik a hegytörvényeket. Hasonló értelemben tájékoztatnak bennünket a szőlősardói,⁹⁰ valamint e kötetben a 6. és a 14. számú hegytörvények szövegei.

Az írott hegytörvények létrejöttének módja jobban megvilágosodik a Somogy megyei Fehéregyházi hegy /1764/ törvényei alapján. /L. e kötetben 12. sorszám alatt./ Itt ugyanis az "Én Főstetics Christoph hagyom és Paroncsolom Fejéregyházi helységnek, hogy ..." stb. kezdetű bevezető mondat ellenére a törvények végén a földesúr sajátkezűleg írott záradéka így szól: "Ezen főnt irt articulusokat előmbé hozván a fejéregyházi Hegybélieliek, nem csak mindenekben Confirmálom, de hogy

megtartassanak is kívánom." Majd ezt követi a vármegyei esküdt által aláírt kihirdetési záradék, miszerint: "... ezen főül irt 28 punctumokbul álo Articulusok az alább irt Napon és Esztendőben, Fejér Egyházi Hegyen tartattott Helséghben az egész helségh előtt, általam el olvastatván Publicaltatott, es meg irt Fejeregyházi hegy béliektül acceptálttattak."⁹² Vagyis a hegytörvényeket feltehetően valóban a szőlőbirtokosok írták össze és terjesztették a földesurak elé, amit azután a jóváhagyás elnyerése után felsőbb rendelkezésként hirdettek ki a hegy népe előtt. Ha azonban e példa nyomán azt gondolnánk, hogy a dolgoknak ez a menete pusztán formalitás volt, alaposan tévednénk. Jól példázza ezt a Zala megyei Baconaki hegy esete. A szőlősgazdák 1701-ben nyújtották be jóváhagyás végett articulusaikat földesurukhoz, Festetics Pálhoz. A 18 pontból álló törvényhez a földesúr még 10 pontot csatolt /természetesen főként saját érdekeit tartalmazókat/, s csak így adta hozzá jóváhagyását. /L. e. kötetben 3. sorszám alatt./ Az eddig ismert dunántúli hegytörvények között csupán egyetlen egyet találtam, amelyből úgy tetszik, hogy a helység artikulusait valóban a szőlőbirtokosok közössége állapította meg. Ez Diás és Vonyarc 1653-ban kelt törvénye.⁹³ Itt még a két prédium földesura, a különböző renden levő keszthelyi szőlőbirtokosok és az extráneusok képviselői: "... közönségesen az egész helséghbeliekkal egyező értelembül végeztük és meg egyeztünk közönséges akarattul az ide alább megírt mód és rend s articulusok szerint az mint következők állandó képen." Ez a szőlőhegyi szabályzat igen becses dokumentum számunkra, mert igazolja, hogy a hegybéli helységek életének valóban létezett olyan fázisa - legalábbis bizonyos területeken - amikor a szőlőföld feudális ura, úgy is, mint egy szőlőbirtokos a sok közül, egyenjogú félként, vagy talán inkább primus inter pares, ült össze a szőlőhegyen birtokos nemesekkel, polgárokkal és parasztokkal. Ezeknek a "közönségesen és egyező akarattal" hozott megállapodásoknak a háttérében persze minden bizonnyal éppen olyan késhegyig menő harcok húzódtak meg, mint amilyen-

nekre Imreh István utalt a székely falutörvényekkel kapcsolatban.⁹⁴ Ez a mégis reményteljesnek mondható állapot azonban a 17. század közepén már egyre ritkább lehetett. A 17-18. század folyamán már általánosabbnak látszik az az előbbiekben vázolt helyzet, hogy a helységbeliek által benyújtott artikulus-tervezeteket a földesurak tetszésük szerint jóváhagyták, megváltoztatták vagy kiegészítették saját érdekeiket szolgáló pontokkal. Míg egyfelől megállapítható a földesúri beleszólás nagymértékű erősödése, azt is világosan kell látnunk, hogy a hegytörvény írásba foglalt normarendszer, ami gyakran csupán bizonyos elvárásokat rögzít. Ily módon a hegytörvényeknek önmagukban való elemzése nem tájékoztat arról, hogy mennyiben valósultak meg a benne foglaltak a gyakorlatban. Igen valószínű, hogy a helységek lankadatlan küzdelmet folytattak szuverenitásukért az egyre erőteljesebb földesúri fennhatóság ellen. Ez a harc feltehetően eredményesebb volt a kisebb birtokokkal szemben, mint nagyhatalmú uradalmak földesurai ellen. Ez is lehetett az egyik oka annak, hogy a 18. század közepén egyes megyék saját hatáskörükben kívánták rendezni a szőlőhegyek ügyét. Jellemzőnek tekinthető, hogy elsőként - 1752-ben - az a Zala megye készítette el a szőlőhegyek törvényeinek 30 pontból álló tervezetét, ahol az erős kis- és középnemesség könnyen keresztül tudta vinni akaratát. A megyei szabályozás bevezetésének tényére Jankó János figyelt fel.⁹⁵ Ő azonban ebből azt a téves következtetést vonta le, hogy a megyehatóság által kiadott hegytörvények képezték a zalai hegyközségek /helységek/ keletkezésének kiinduló pontját. Holott csupán arról volt szó, hogy a szentesítés után elrendelték kihirdetésüket a megye valamennyi promontóriumán. A későbbiek során Zala megye több alkalommal is /1769, 1772, 1776/ módosította az Articuli Promonthoriales 1753-ban kiadott első változatát. Közülük az 1769-es tartalmazza a leglényegesebb módosításokat. /E kötetben a két utóbbi szabályzat szövegét közöljük a 16. és 17. sorszámok alatt./

Az 1767. évi úrbérrendezést követően több megye is követte a zalai példát: saját hatáskörében kívánta szabályozni a szőlőhegyek rendjét. Közülük egyelőre a Veszprém megyei és a Somogy megyei szabályzat szövege áll rendelkezésünkre. /L. e kötetben a 18. és 19. sorszámok alatti szövegeket./ E törekvés okai még nem teljesen tisztázottak, mindenesetre valószínűleg szerepet játszott benne az, hogy ebben az időszakban a nemesség az általánosságban megerősödött vármegye közigazgatási és bíraskodási jogkörén keresztül tudta leginkább érvényesíteni akaratát. Emellett azonban szerepe lehet az államhatalom részéről megnyilvánuló egységesítési és központosítási törekvéseknek is. Nincs kizárva, hogy egy helytartótanácsai rendelet áll a megyék szabályozási törekvései mögött.⁹⁶ Erre utal az is, hogy ezidőtájt több más megye, így pl. 1792-ben Bihar megye is fellépett azzal az igénnyel, hogy maga szabjon kereteket a szőlőhegyek rendjének.⁹⁷ Mindenesetre ettől kezdve a szőlőhegyi artikulusok viszonylag csekély változtatásokkal azonos szövegűek. Ismét szükséges azonban utalni arra, hogy a pusztai hegytörvények vizsgálata nem ad lehetőséget a valóság teljes feltárására. A szőlőhegyek rendjének földesúri és megyei szabályozásával kapcsolatosan a kutatások során több olyan esettel találkoztam, amikor a "helységbeliek" korántsem nyugodtak bele a felülről jövő újraszabályozásba, mert régi szokásaikkal ellenkezőnek látták azokat. A Szombathelyi Szeminárium nyulói uradalmához tartozó, egyébként Veszprém megyében fekvő Gecse falu szőlőhegyének birtokosai /gecsei jobbágyok/ például még a 19. század elején is szívósan ragaszkodtak 1721-ben kelt artikulusaikhoz. /L. e kötetben 5. sorszám alatt./ Az uradalom 1827-ben Veszprém megyéhez fordult segítségért a gecseiekkel szemben. A megye ki is vizsgálta az ügyet, és úgy találta, hogy az 1721. évi artikulusok hitelességéhez kétség nem férhet "... mivel azonban a' fent érdeklött régi hegy artikulusok több fogatkozással volnának - a' jó rend s tartozó függés általa elég-

ségessen fenn nem tartathatna...ugy véli a' Választmány, hogy a Nemes Vármegye által ki dolgozott Hegy Articulusokat mint semmi terhelést, vagy Jussoknak 's haszonvételeknek megszorítását nem következtetőket, hanem egyedül a' Jobb rendnek bé hozását 's fenn tartását tárgyazókat, a' folyamodó Urodalom részére hiteles formában ki lehetne adni."⁹⁸ A Veszprém megye által 1803-ban kidolgozott artikulusokat - bár csak a következő évben lépett megveszerte hatályba - Medgyesy Somogyi Miklós földesúr már ebben az évben hatályba kívánta helyezni a birtokához tartozó szőlőhegyeken. Az adászteveli, tapolcafői, kovácsi, jákói és kispápai szőlőbirtokosok azonban határozottan ellenszegültek. A földesúr és a helységek között 1828-ig húzódott a per, amikor is a megye végül kötelezte a helységeket az 1804-ben megyeileg is hitelesített szabályzat helyi sajátosságokhoz alkalmazott változatának elfogadására. /L. e kötet 15. sz. szövegét./ Kedvezőbb kimenetelű volt Légrád városának pere a csurgói Festetics uradalommal az uradalom tulajdonát képező, de az "emberemlékezetet meghaladó időtől fogva" a légrádi polgárok által használt szentmihályi, földvári, kákonyai, látóhegyi és unombánomi szőlőhegyek ügyében. Igaz, évtizedeken át pereskedtek, de végül nemcsak az uradalomnak teljesen szabad kezét adó rendtartás /l. e kötetben 22. sorszám alatt/ bevezetését sikerült elkerülniök, hanem az időközben Somogy megye által kibocsájtott szabályzat módosítását is elérték.⁹⁹ Egyelőre nem lehet felmérni, hogy a szőlőbirtokosoknak a légrádiakhoz hasonló, eredményes küzdelme mennyire volt gyakori. Mindenesetre valószínű, hogy a 18-19. század fordulóján fennálló helyzetet általánosságban jól jellemzi Csaplovics János, aki 1829-ben megjelent munkájában ezt írja: "A szőlőbirtokosok egy Janungnak nevezett testületet alakítanak és saját rendőri szabályzataik vannak, amelyeket az országban Articuli promonthoriales névvel illetnek. Ezeket leginkább a földesurak hozzák, a megye megerősíti és így adják ki őket mihez tartás végett."¹⁰⁰

A szabályalkotással kapcsolatban felmerül egy másik kérdés is, nevezetesen az, hogy a megyei szabályozás életbe léptetése előtt, a szőlőbirtokosok által jóváhagyásra benyújtott artikulus-tervezetek mennyiben önálló alkotások. A hegybéli helységek törvényeiben ugyanis már a megyei szabályozást megelőzően is mutatkozott nemcsak tartalmi hasonlóság, hanem kisebb-nagyobb mértékű szövegazonosság is. Nem vitás, hogy a tartalmi hasonlóság jelentős része abból származik, hogy a szőlőbirtoklással kapcsolatban érvényesülő országos törvények és szokások érvényesülnek bennük. Ezekről eltérő, helyi szokásjog csak kisebb mértékben jelentkezik, illetve ilyenek főként egymástól távolieső helyekről származó artikulusok összevetésekor ötlenek szemünkbe. Az ugyancsak gyakran jelentkező szövegezésbeli azonosság vagy hasonlóság magyarázata helyenként a helységek jegyzőkönyveiben, az artikulusok szövege mellett többször meg is található. Így pl. a Hántai szőlőhegyre 1629-ben kiadott artikulusok szövegéből kiderül, hogy a bírságokra vonatkozó tíz pontot a somlóvásárhelyi szőlősgazdaktól kérték, illetőleg vették át a Hántai hegy birtokosai. /L. e kötetben 1. szám alatt./ Ez az utalás a Kishántai szőlőhegy artikulusainak 1689. évi, sőt 1735-i átiratában is szerepel. /Vö. e kötetben 2. és 7. sorszámok alatti szövegeket./ A szőlősgazdái hegytörvényekről is megtudjuk, hogy azt a szomszédos Szendrő szőlőhegyének bírái küldték meg "Szőlős Arдай uraiméknak, melylyel éljenek ő kegyelmek."¹⁰¹ Hasonló értelmű levél másolata olvasható a Zala megyei Baconaki hegy törvényei előtt is. Ebből az derül ki, hogy a Gersei szőlőhegy hegymesterei és esküdtei küldték meg az általuk használt artikulusokat a Baconaki hegy birtokosainak. Sőt azt is megemlítik, hogy ugyanezen artikulusokhoz "kötelessek" az Újudvari hegy birtokosai is. Ez a hegytörvény egyébként, melynek korábbi változatait egyelőre nem ismerjük, szép pályát futott be a Festetics uradalomhoz tartozó szőlőhegyeken. A 18 pontból 14 /jelentéktelen stiláris változtatásokról és tollhibákról eltekintve/

azonos formában bukkan fel az 1758-ban kiadott Tikosi és Bári szőlőhegyre szóló artikulusokban. /L. e kötetben 8. sorszám alatt./ Az 1764-ben keltezett Fehéregyházi hegy artikulusainak 19 pontja közül pedig 17 azonos vele. /L. e kötetben 12. sorszám alatt./ Belényesy Márta is említi a beregszászi hegytörvény publikálása kapcsán, hogy a kassanyi hegyen behozott törvények szövege 2 ponttól eltekintve azonos a beregszászi-val.¹⁰²

A középkori írásbeli ügyintézés gyakorlatában a különféle "törvények", céhszabadalmak, városi kiváltságlevelek stb. szövegének kölcsönzése általános volt. A szőlőhegyi törvények alapszövegei is minden valószínűség szerint közösen forogtak egy-egy borvidéken, uradalmi vagy vármegyei keretben. Ezekben csak szükség szerint végeztek módosításokat. A szőlőbirtokosok egyébként az artikulusok helyességét, törvényességét, jogi megtámadhatatlanságának bizonyosságát éppen abban látták, ha "rígi eleink s más helységeknek törvénye szerint" szóltak. Az is valószínű, hogy bizonyos egységesítési gyakorlat már a 18. század elejétől, sőt esetleg korábban is jelentkezhetett egyes uradalmak részéről. Ily módon egész szövegcsaládok keletkezhettek, melyek kisebb-nagyobb földrajzi környezetben elterjedve, nemzedékről-nemzedékre öröklődve, jellegzetes táji típust képviselnek. Ilyen szövegcsaládnak tekinthető a Festetics uradalomból hozott előbbi példa, melynek az eddig ismerteken kívül még számos tagja lehet. Igen valószínű, hogy a kutatások további kiterjesztésével a hasonló szövegcsaládok száma jelentősen fog gyarapodni.

Mindazonáltal az, amit a hegytörvények keletkezésének módjáról eddig elmondtam, nem zárja ki teljesen a közösségek szabályalkotó tevékenységét sem. Ezek többnyire a kölcsönként törvények kiegészítéseiként, interpolációk formájában jelentkeznek. Ilyen utalás olvasható például a szőlősárdói artikulusok 14. pontjában: "Az 5. articulust pedig ezzel jobbítottuk meg, hogy az ki szölejét el akarná adni ..."¹⁰³ stb., a 21.

artikulusban pedig ezt: "... tetszett azért mi nekünk szőlő hegyesi bíráknak, hogy ennek utánna az méltatlan kereskedő ember ... 12 forintokon convincáltassék ..." ¹⁰⁴. S hogy itt nem a közösségtől elszakadt, felsőbb döntésekről van szó, azt valószínűsíti a 15. pontnak "Mi szőlős emberek végeztük közönségesen ..." ¹⁰⁵ fordulata. Ezenkívül a bevezető passzusok nemcsak a földesúri akaratot tükrözik, hanem helyenként azt is megmondják, hogy a törvények régi szokásjog alapján kerültek rögzítésre. Így pl. az 1732-ben szövegezett Vas megyei Sági hegy törvényei "... azon hegységnek régi törvényeiből és szokásiból összeszededettségén articulusokra kiosztattak." ¹⁰⁶ Ez persze korántsem jelenti azt, hogy egytől-egyig csupa régi szokásjogot írtak volna össze egy-egy ilyen kitétel után. Hiszen az írásba foglalásnak az oka gyakran az volt, hogy a földesúr az általa támasztott újabb és újabb igényeket beépítse a régi törvények közé. Az artikulusokban régi szokásjogként titulált törvények ellen bizony gyakran panaszkodnak a jobbágyok, mint újonnan bevezetett gyakorlat ellen. A régi szokásjogok írásban való megerősítése legszembeötlőbb a munkácsi Páli hegy 1625-ben történt újra művelésbe vétele alkalmával kiadott törvényeknél. ¹⁰⁷ Itt a szőlőművelésre vállalkozóknak adott /igen kedvező/ feltételek ismertetése után következnek a szőlőhegy törvényei, azzal a megjegyzéssel, hogy ezek mind "usushan voltak és vagynak mind ez ideig" a hegyen. Majd a szabályzat 30 pontjának mintegy a felében még külön is kiemelték "Minthogy ez is usushan volt a hegy népének ..." Ily módon joggal gyanakodhatunk arra, hogy a többi pontnál nem egészen egyértelmű az, hogy régebben is így volt. E kérdéskör tárgyalását tovább lehetne vinni abban az irányban, hogy milyen elemekből tevődik össze a "régí usushan". Gondolhatunk régtől fogva érvényben lévő, esetleg időközben el is avult országos törvényekre vagy olyan régi földesúri követelményekre /elsősorban az adózással kapcsolatban/, melyeknek eredete réges-rég homályba merült, régi közösségi határozatokra, s végül azokra, amelyeknek gyökerei a ködös múltba vesznek. Ezek taglalása

azonban meghaladja dolgozatunk kereteit.

A hegybéli helységek autonómiájának harmadik sarkalatos pontja a hatáskör. Ezt kétféle vonatkozásban szükséges megvilágítani: egyfelől a személyek, másfelől az ügyek vonatkozásában.

Valószínűnek látszik, hogy eredendően minden szőlőbirtokos egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezett, és így a helységek döntése is egyaránt vonatkozott mindenkire. Az 1653-ban kelt Diási és Vonyarci hegy artikulusainak első pontja még egyértelműen kimondja, hogy "Ezek előtt" - mármint a választott hegybírák előtt - "legyen törvénye minden szőlős embernek, akár nemes, akár vitézlő, akár paraszt renden lévők lesznek, az szőlők dolgában." Továbbá a következő pontban: "Valaki ezeknek törvényeket megveti, a szőlőhegynek földes urának marad husz forénton, az helség bírái ellen marad négy forénton."¹⁰⁸ Valószínű azonban, hogy maga az a tény is, hogy ezt le kellett rögzíteni, arra utal, hogy nem volt már egészen magától értetődő a dolog. A 18. század közepéig a hegytörvények szövegében még nem találunk utalásokat arra, hogy valamely törvény ne vonatkozna a birtokosok egyetemére. Sőt, a bevezető szövegrészek mindig le is szögezik, hogy az itt következők a szőlőhegy birtokosainak összességére érvényesek. Feltűnő viszont az, hogy ugyanakkor bizonyos pontoknál megjelenik az a fordulat, hogy "személyválogatás nélkül" végre kell hajtani a jelzett szankciót az előírás megsértőivel szemben. Az ilyen és ehhez hasonló kitételekből joggal következtethetünk arra, hogy a törvények betartása ugyan kötelező volt valamennyi birtokos számára, a büntetés végrehajtása azonban már korántsem egyformán történt. A 17-18. századi hegytörvények alapján azt mondhatjuk, hogy a közösség csak korlátozott bíráskodási joggal rendelkezett tagjainak egy része felett. Nem elhanyagolható körülmény az sem, hogy ilyesfajta "személyválogatás nélküli" végrehajtást főként akkor írtak elő a hegytörvények, ha kifejezetten a szőlőföld feudá-

lis ura érdekeinek megsértéséről volt szó. Pl. a szűret előbb kezdése, hegyvám megtagadása, szőlőnek szántóvá fordítása stb.

Úgy tetszik, hogy ez az állapot egy korábban megindult folyamat közbeeső fázisa volt. Az első lépés az lehetett, amikor a földesurak igyekeztek kivonni magukat a birtokosok közösségéből. Már utaltam arra, hogy ez a folyamat a Dunántúlt és Észak-Magyarországot összehasonlítva, eltérő módon ment végbe. Az utóbbi borvidékek nagy részén a földesurak igyekeztek minél több majorsági szőlőbirtokra szert tenni. Ily módon túlsúlyba jutva a paraszti birtokok felett, nemcsak a közösség kötelékeiből sikerült kivonni magukat, hanem fizetett alkalmazottakkal helyettesítették a választott vezetőket, majd fokozatosan elsorvasztották a közösséget. A Dunántúl jelentős részén nem látszott célszerűnek nagy kiterjedésű majorsági szőlőbirtokok kiépítése. A földesurak e tájon oly módon vonták ki magukat a közösségekből, hogy a helyenként meglévő, csekély saját kezelésű szőlőket, valamint a földesúri jussuk következtében rájuk visszaszálló szőlőket nem tartották meg saját kezelésükben, hanem jobbágyok használatába adták, ami önmagában véve is jó eszköz volt befolyásuk növelésére. Miután a továbbiakban személy szerint nem tartoztak a szőlőbirtokosok sorába, előtérbe helyezhették mindazokat a jogokat, melyek a szőlőföld feudális tulajdon-mivoltából egyáltalán kikövetkeztethetők voltak vagy lehettek, s ezek segítségével kísérelték meg hatalmuk alá vonni a szőlőhegyi közösségeket. A következő fázis, melyre már 17. századi példák is utalnak, az, amikor a nemes jogállású személyek - ugyan még kimondatlanul, legalábbis a hegytörvényekben kimondatlanul - megkísérlik kivonni magukat a helység bíraskodása alól. Ennek több-kevesebb sikerére utalhatnak a fentebb említett kitételek az egyes büntetéseknek személyválogatás nélkül való végrehajtására vonatkozóan. E folyamat betetőzése a 18. század utolsó harmadától érvényesülő megyei szabályozás után következett be, amikor is nyíltan kimondják, hogy "Nemes szemé-

lyeknek büntetése Hegységet nem illetvén, azoknak birságlásába ne avatkozzanak, hanem közelebb lakozó Nemes Vármegye birájának bé jelentsék."¹⁰⁹ Ugyanezen ek miatt felmentik a nemeseket a kártevőknek Mindszent napkor szokásos kötelező felvállása alól is. Ez Zala megyében régi szokás volt, és a paraszti birtokosokra nézve - bizonyos enyhítéssel ugyan - továbbra is vonatkozott.¹¹⁰ Ettől kezdve a hegytörvények az egyes vétségekre mindig kétféle büntetést állapítottak meg, különbséget téve paraszt és nemes személyek között. Míg paraszti vétkések esetében előtérbe került a testi fenyítés, vagyis pálcázás, addig a nemesek esetében ezt - az alkotmány által biztosított kiváltságuk értelmében - mindenkor pénzbírsággal helyettesítették. A paraszti sorban élők pálcázását - ami a korábbiakhoz képest új vonásként jelentkezik a 18. század derekán - igen figyelemre méltóan indokolja az 1769-ben Zala megye által kibocsájtott Articuli Promonthoriales 2. pontja: "Mivel pedig illyetén büntetés gyakran Szegén embert érhetne, és Kőzónságes terheknek viselésében győngéttetne, annak föl-lebb irtt Négy forintot 12. pálcza ütés el szenvedésével szabad légyen meg váltani, és egyedül tsak Nemes, vagy értékes Paraszt emberen lehessen Pénzbéli büntetést venni ..."

Azt mondhatjuk tehát, hogy a hegybéli helység valóban egy keretbe foglalta a szőlőhegy valamennyi birtokosát, abban az értelemben, hogy a hegytörvények által szabott rendhez mindnyájoknak igazodni kellett. S ez a jellemvonás megmaradt fennállásuk egész időtartama alatt. Ez azonban nem jelentette egyúttal azt is, hogy a hegység vagy helység olyan demokratikus intézmény lett volna, ahol a törvény ellen vétőket egyenlőképpen is büntették volna. Egy régebbi időszakban feltételezhető egyenlőség helyett a 17. századtól, sőt egyes helyeken talán már kissé korábban is, a hegybíró széke egyre inkább paraszt-bíróssággá vált.

Végül szükséges kitérni a paraszti autonómia szempontjából talán legfontosabb kérdésre, arra, hogy milyen mértékben gyakorolhattak a helységek döntési jogot a közösség belső

ügyeiben. A hegybéli helységek artikulusainak tartalmi áttekintése során az tapasztalható, hogy egy-egy helység 17-18. századi törvényeinek kb. egyharmada-fele a peres ügyek esetében, a többi pedig az igazgatási és rendészeti ügyekben követhető gyakorlatot kodifikálja. Ezek alapján megállapítható, hogy a helységek funkciója - a faluközösségekhez hasonlóan - a bíraskodás és igazgatás együttes gyakorlása volt a közösséget érintő valamennyi ügyben. E funkciók gyakorlása eredetileg az egész helységet együttesen illette meg. A hegytörvények írásba foglalásának idején az intézkedési jogot már túlnyomórészt a választott vezetőség gyakorolta. Bizonyos kérdésekben való döntés azonban továbbra is az egész helység színe elé tartozott. Ilyen volt például legtöbb helyen az adásvételek nyilvános felvállása. Több kérdésben viszont egyaránt ítélezhetett az egész helység vagy csak a hegybíró és az esküdtek: "Ha kinek mi igazítása vagyon az hegységben, egyéb napokon is kiviheti az hegységet, avagy csak ezen helységbeli esküdteket és bírakat is az hegymesterekkel együtt, azok is elegendő igazítást tehetnek."¹¹¹ Az azonban, hogy a szuverenitás tulajdonképpen a közösséget, illetve annak minden tagját egyformán illeti, kiviláglik abból is, hogy a helységbeli szőlősgazdák nemcsak becsúknél helyettesíthették az esküdteket, hanem ha a pereskedők közül valamelyik fél nem volt megelégedve az előljárásság által hozott ítélettel, akkor joga volt fogott helységbeli emberekkel is meg láttatni.¹¹² Vagyis a vezetőség nem a közösség felett álló kiváltságosok testülete, hanem az ügyek intézésével megbízott tagok csoportja. De ugyanígy mások is elnyerhetik ezt a megbízatást. Ezt erősíti az is, hogy a hegytörvények túlnyomó részében a "hegység" vagy "helység" egyaránt jelentheti az egész helységet /közösséget/ vagy csak a választott előljárásságot. Néha még a szövegösszefüggésből sem derül ki egyértelműen, hogy az adott esetben melyikről van szó.

Itt említhetjük meg azt is, hogy az artikulusok kivétel nélkül garantálják a hegybíró és az esküdtek személyének sérthe-

tetlenségét, bírságot helyezve kilátásba azok számára, akik "... Szőlő Hegyen az Mestert és Eskütteket /:igazságot szolgáltatván:/ feleslett nyelvességtől meghamisította vagy megsziggya..."¹¹³, ha pedig "Valaki szőlőhegyen hegymesterre támad és az ő tilalmának helyet nem ad és ellene szőlejében munkálkodnék szőleje vesszen el..."¹¹⁴ Bár az előljárók személyének sérthetetlensége régi szokásjognak tetszik, a 17-18. században már minden bizonnyal kétélű fegyver volt, hiszen a hegybíró gyakran a földesúr embere volt, de ha nem is az ő választottja, képviselnie kellett az úr érdekeit /is/.

A szőlőbirtokosok egymás közti peres ügyeit a helységek saját hatáskörükben intézték. A 18. század derekáig valamilyen hegytörvény kimondta, hogy minden szőlővel kapcsolatos peres ügyet a helység színe előtt, "in facie loci" kell elkezdeni, s bírságot helyeztek kilátásba azok számára, akik a hegybíró székét megkerülve, egyenesen a földesúr bíróságához fordultak. A 16. századtól általánosságban egyre erősebb törekvés volt tapasztalható a földesurak részéről, hogy a jobbágyság egymás közti pereit is az úriszék hatáskörébe vonják. A hegybéli helységek esetében azonban ez egyáltalán nem bizonyult könnyen kivitelezhetőnek. Egyes hegytörvényekből úgy tetszik, hogy a földesúr a hegybírástól függetlenül is tartott törvényt napot a szőlőhegyen. Ide - a helységet megkerülve - bárki, bármilyen panasszal elmehetett. E törvényt napokat általában szüretkor a dézsmások tartották: "Minden szüretben a földesúr perességénél törvények szolgáltatassanak minden harmadnapban az hegy igazságát beszédők előtt, kártételek, hajtogatások, szitkozódások beadássok és ezekhez hasonló dolgok végett, adósságról is."¹¹⁵ A helységek azonban nyilván körömszakadtukig védelmezték bíráskodási jogukat, s ez a harc, ha nem is kivétel nélkül, de általában eredményesnek mondható. A 17-18. századi hegytörvényekből kiderül, hogy a helységek elsőfokú joghatóságként továbbra is működtek. Ez egyes uradalmakban szervezettileg is formát öltött oly módon, hogy a hegymester vagy hegy-

bíró székét a földesúr elismerte, mint az úriszék legalsó fokát. Szép számmal találni erre példát az Úriszék c. forráskiadványban, elsősorban a Batthyány uradalomból. De erre utalhat a Baconaki szőlőhegy artikulusai között az a földesúr részéről tett kiegészítés is, hogy "...a' hegimester es eskútek minden kantorban törvent szolgáltatának..."¹¹⁶.

Az egységes gyakorlat hiánya azonban e kérdésben is megmutatkozik, mégpedig elsősorban abban, hogy egyes helyeken még a 18. század derekán is megengedték, hogy másodfokon fogott bírák ítéletét kérhessék a peres felek, és csak azután forduljanak a földesúr bíróságához, ha ezek döntésében sem tud valamelyik peres fél megnyugodni. Másutt viszont már a 17. században is tiltották a fogott bírákhoz való folyamodást.¹¹⁷ A 17. században az artikulusok már bármelyik fél számára biztosítják - nyilván a földesúr akaratából - hogy simplex novumot apellálion, vagyis a per újrafelvételét kérje. Egyes hegytörvények szövegezéséből világosan kiderül, hogy a földesúr valósággal ösztönözte a szőlőbirtokosokat arra, hogy ne nyugodjanak meg a helység ítéletében, hanem fellebbezzenek. A helységek ezzel szemben mindent megtettek, hogy megakadályozzák a per továbbvitelét az úriszékhez. Egyes helyeken valószínűleg bírság kiszabásától sem riadtak vissza. Erre utal pl. a Diási és Vonyarci hegy artikulusainak 3. pontja is: "Ha pedig valamelyik fél ezeknek törvényeket appellálja az földes ur székire, bírsága nélkül ur széki-re viheti..."¹¹⁸ Fontos 17. századi változás az is, hogy a hegybírság ítéletével elégedetlen panaszosok nem fordulhattak az úriszéket megkerülve más, magasabb bírói fórumhoz: "Más judex ordináriustul valaki novumot impetrálna és nem a földesuraktúl, annak hely nem adatik."¹¹⁹

Az úriszék illetékességének kicsikarása a szőlőkkel kapcsolatos ügyekben nem utolsó sorban azért is fontos volt a földesúr számára, hogy a különböző kihágásokért jelentős büntetéspénzeket ssebelhessen be. A korábbi időszakban, a közös-

ség által kiszabott ítéletek elsősorban az okozott kár megtérítését célozták. A büntetés legtöbbször a kártévő eszköz elpusztítása, a kártévő ruháinak elkobzása vagy alacsony pénzbírság kiszabása volt. Végso esetben viszont, aki méltatlan-nak bizonyult a közösségi tagságra /pl. többszöri lopást elkövetők/, azt szölejének elvesztésével büntették. A földesúri fennhatóság kiterjesztésével a földesúr magának követelte a helységet illető bírságok nagyobbik részét. Pénzbeli jövedel-meinek emelése érdekében jócskán meg is emelte a kiróható bír-ságok mértékét. Ez a törekvés igen szemléletesen tükröződik abban, hogy az a néhány bírság, amely továbbra is teljes egé-szében a helységet illette, illetve az eljáró hegybíró és esküdteket, a 17. században maximálisan 1 forint, a 18. szá-zadban általában 4 forint volt. Ezzel szemben azok a bírságok, amelyeknek kétharmada a földesurat illette, 2 forinttól 24 fo-rintig terjedtek. Azok viszont, melyek teljes egészükben a földesurat gyarapították, 20 forint körül voltak. A 17-18. században már arra is találunk példát, hogy a közösségi ér-dek megsértése miatt kijáró szőlőbirtok elvesztést is meg le-hetett váltani pénzzel.¹²⁰ Csupán abban az esetben nem volt megváltható, ha a földesúr érdekeit sértette az ügy. Pl. ha valaki parlagon hagyta szölejét, vagy a hegyvámot "vakmerő engedetlenségből" nem adta meg termése után.

A hegybíróságok hatáskörének megnyirbálása a 18. szá-zad második felében, a megyei szabályozásokban érte el te-tőpontját. Zala megyében például 1753-ban kimondták, hogy "... Semminémű Törvént, akár mely Pörlekedő fél Kéréssére is a' hol Földes Uraság vagyon, annak vagy Tisztének Commissiója nélkül ne tegyenek, a' minémű Törvént tesznek pedig, a' mint már föllebb meg iratott, Minek előtte az Földes Uraságnak, vagy Tisztének referállák executioban ne vegyék ..." /L. e kötet 16. sorszámú szövegének 30. pontjában./ Hasonló állás-pontot rögzít az egy évvel későbbi kiadású dunaalmási hegy-törvény 12. pontja,¹²¹ majd több későbbi hegytörvény is. Míg

a korábbi hegytörvények alapján egyöntetű gyakorlatnak volt tekinthető az, hogy a hegybírákkal szembeszegülőkhöz ellen és az artikulusok szerint nyilvánvalóan megérdemelt büntetések ellen nyakaskodókkal szemben azonnali végrehajtást, sőt külön bírság kiszabását rendelték el, a Zala megye által kibocsájtott hegytörvények már azt is megengedték, hogy "... ha valaki magát Keminyéttené a' Birák ellen, és az Artikulusok Szerént érdemlett büntetést magán meg nem hadná venni, az ollanak Személlét ne báncsák, ne Kalodázzák, ne lánczollák, hanem a' Földes Uraságnak vagy az hol nincsen Processualis Szolga Birónak adgyák bé ..."122

Az eddig elmondottak alapján a feudalizmus kori hegyközségek /hegybéli helységek/ történetében - különös tekintettel a paraszti autonómia tükröződésére - három nagy korszak körvonalai látszanak kirajzolódni:

1. A hegybéli helységek első korszakának tekintem a kialakulástól a földesúri befolyás fokozott kiterjesztéséig eltelt időszakot, vagyis nagyjából a 14-16. századot. Ebben az időben a hegybéli helységek elterjedési területe valószínűleg igen széleskörű volt. Munkahipotézisként felteszem, hogy az egész Dunántúlon, Észak-Magyarországon, sőt esetleg a Duna-Tisza köze egyes pontjain is számolhatunk efféle intézmények kialakulásával.¹²³ Ezt az időszakot a földesúri hatalomtól lényegében véve független, tényleges autonómia jellemezte. Mivel íratlan szabályok, azaz szokásjog alapján működtek, sajnos roppant keveset tudunk róluk. Főként arra vagyunk utalva, hogy a 17-18. század folyamán írásba foglalt törvényekből elemeszkük ki a korábbi állapotokat. Hiszen nem lehet kétséges, hogy a régi szokásjog egy része változatlanul vagy csekély változtatásokkal beépült az írott artikulusokba. Más részükre viszont indirekt módon kell következtetnünk.

2. A második korszakot a 16-17. fordulójától a 18. század derekáig számíthatjuk. Ebben az időben a hegybéli helységek nagyjából a ma klasszikusan "hegyközségek" területnek is-

mert nyugat-dunántúli részekre szorultak vissza, ahol a földesúri fennhatóság kényszerű elismerése mellett, különböző mértékben korlátozott autonómiával rendelkező közösségekké alakultak. Az észak-keleti országrész hasonló intézményeit a földesúri hatalom kiterjesztése sorvasztotta el, a dunamenti részekben pedig az oszmán hódítás "radirosta le."

3. A harmadik korszak a 18. század derekától a jebbhagy-felszabadításig tartott. Az ebből a korszakból származó artikulások szövegei nagyfokú egyezéseket mutatnak, aminek az oka, hogy több megye saját hatáskörében "szabványosította" a hegytörvényeket. Ebben az időben a hegybéli helységek területi elterjedésének bővülése tapasztalható. Ezek azonban többnyire már csak formálisan "helységek". Valójában a földesúri irányítás alatt, a közigazgatást segítő, rendészeti feladatokat ellátó szervekként alakultak meg. Létrehozásukat a földbirtokosok olyan területeken is inspirálták, ahol az előző korszakokban nyoma sem volt efféle szervezeteknek, pl. egyes alföldi pontokon, ahol a földesúri fennhatóság e században terjeszkedett ki.

Le kell szögezni persze azt is, hogy ezek az általam meghúzott korszakhatárok nem abszolút jellegűek. A fejlődési sajátosságok nem mindenütt, nem egyszerre és nem is teljesen egyformán jelentkeztek, hanem tendenciaszerűen. Így egyes vidékek között nemcsak kisebb-nagyobb fáziseltolódásokkal kell számolnunk, hanem táji variációk kialakulása is gyanítható. A helyi fejlődési sajátosságok kibontása a további kutatási feladatok közé tartozik. Ez alatt elsősorban nem egy-egy szőlőhegy egyedi vonásaira gondolok, hanem az egy-egy kistáj, uradalom vagy valamilyen közigazgatási egység keretei között létrejött helyi fejlődést értem. Ezek feltérképezésének előfeltétele a további, minél nagyobb számú hegytörvény összegyűjtése. Itt most csupán a fejlődés fő irányát kíséreltem meg felvázolni. Könnyen lehetséges, hogy a későbbiek során némely kérdés vagy azok egyes részletei más megvilágításba fognak kerülni.

Végezetül még annyit, hogy a fentiekben felvázolt képen fokozott hangsúlyt kaptak azok a vonások, amelyek az autonómia korlátozott, illetve egyre jobban korlátozott voltát érzékeltették. Erre azért volt szükség, mert a korábbi kutatás szinte kizárólag az önkormányzat széleskörűségét hangsúlyozta. Ezért az érem másik oldalára is kellett egy pillantást vetni. Természetesen önmagában mindkét kép egy kissé hamis, vagy inkább nem teljes. Amikor megállapítjuk, hogy a 16. századtól fokozódó földesúri fennhatóság, ha úgy tetszik elnyomás alól még a különleges jogállást élvező szőlőhegyek, illetve művelők sem vonhatták ki magukat, ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy milyen szívós és sok vonatkozásban nagyon is eredményes küzdelmet folytattak a hegybéli helységek a földesurakkal szemben. Ez a hűbéri rend teljes időtartama alatt végighúzóódó küzdelem még jószerével feltáratlan. Az azonban már most sem kétséges, hogy fontos életforma-alakító hatása volt széles néprétegek életében. A részletek felderítése az elkövetkező kutatási feladatok közé tartozik.

Égető Melinda

J e g y z e t e k

1. VAJKAI Aurél: A hegyközségek kialakulásának kérdése. NK III. 1958. 3-4. 59-69.
2. VINCZE István: A szőlőhegy birtoklása és rendje. NK VI. 1961. 1. 94-106.
3. JANKÓ János: A Balaton melléki lakosság néprajza. Bp. 1902. 273-283.
4. GÖNCZI Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914. 580-582.
5. DORNYAY Béla: A Keszthely-vidéki szőlőhegyek múltjából. Vasi Szemle VI. 1939. 217-221.
6. BALOGH István: Hajdúság. Bp. 1969. 41, 169, 264.
7. DÁM László: A hajdúböszörményi szőlők népi építkezése. Tanulmányok Hajdúböszörmény néprajzához. II. Debrecen, 1972. 14-16.
8. VARGA Gyula: Az érmelléki szőlőkultúra. Bihari Dolgozások 3. Berettyóújfalú, 1976. 49-57.
9. BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 280-296.
10. DANKÓ Imre: Adalékok a debreceni kertségek életéhez. DDME 1974. Debrecen, 1975. 371-386.
11. ÁCS Anna: Szőlőművelő és bortermelő gazdaközösségek Tapolcafőn /1759-1943/ c. dolgozata a Veszprém Megyei Múzeumok Közleményeiben vár megjelenésre. - Ezúton mondok köszönetet Ács Annának, aki nemcsak e tanulmányának kéziratát, hanem az ezzel kapcsolatos levéltári anyaggyűjtését is volt szíves áttekintésre átadni.
12. VÁSÁRHELYI Zoltán: A hegyközségek közigazgatása. Bp. 1901.
13. CSIZMADIA Andor: A falusi közösségek szervezete és működése Magyarországon 1848 és 1944 között. In: Tanulmányok a falusi közösségekről. Pécs, 1977. 42-43.
14. ERDEI Ferenc - PATAKI Ernő: Termelő szervezetek a magyar mezőgazdaság kapitalista fejlődésében. Agrártörténeti Szemle I. 1957. 165-182. III. 1959. 7-24.
15. SZABÓ István: A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában. Bp. 1947.
16. WELLMANN Imre legutóbb bővebben: Községi rend és egyéni törekvések a 18. századi falu életében. Történelmi Szemle 1980. 376-449.
17. BELENYESY Márta: i.m. 280 skk.
18. TÁRKANY SZÜCS Ernő: Falutörvény. MNL II. 1979. 43.
19. VAKJAI Aurél: A paraszt szőlőművelés és bortermelés Veszprém megye déli részében. NE XXX. 1938. 172-204.; A hegyközségek kialakulásának kérdése. NK III. 1958. 3-4. 59-69.

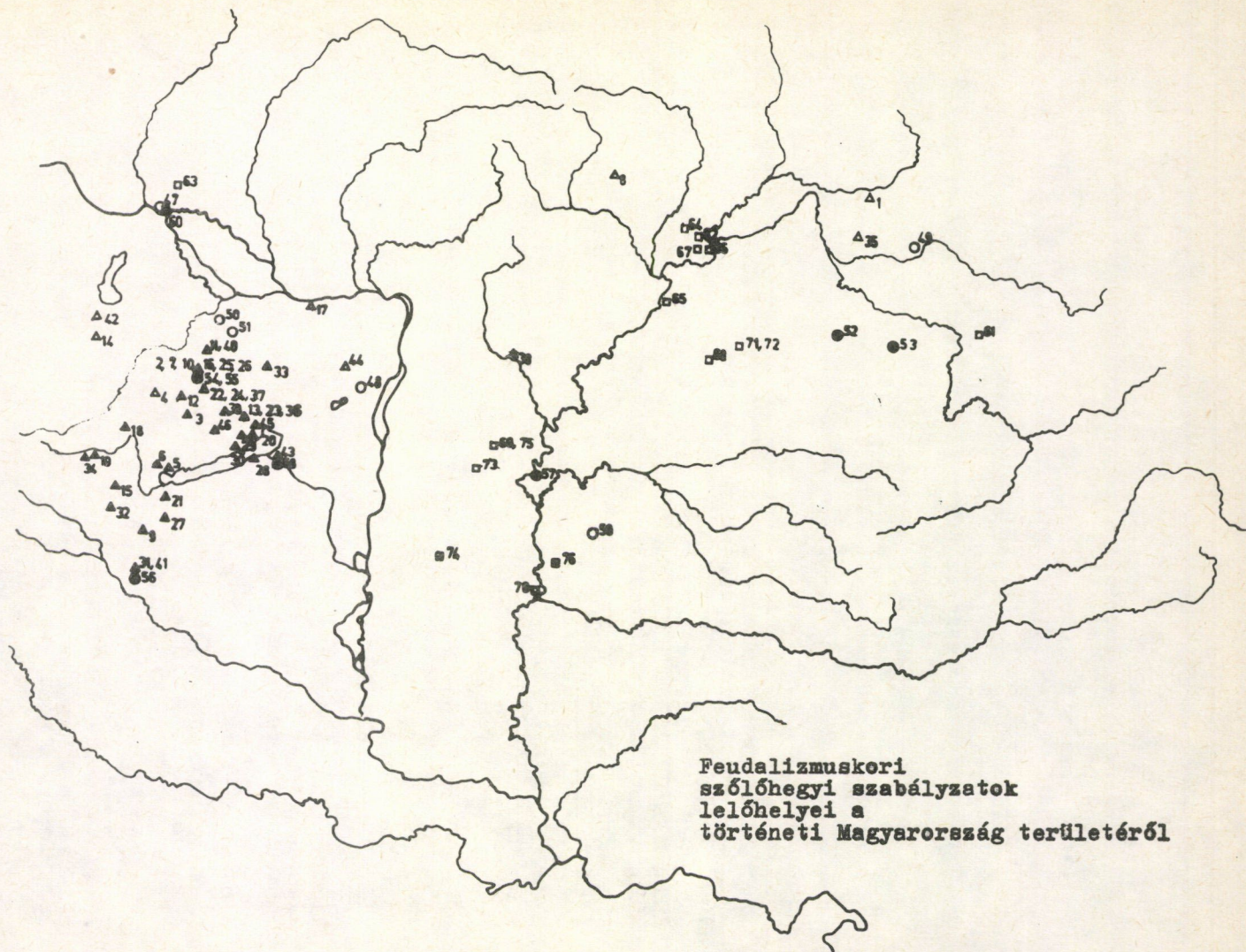
20. KECSKÉS Péter: Hegyközség. MNL II. Bp. 1979. 518-519.
21. Kivételt képeznek ez alól Filep Antal kutatásai, aki 17. századi források alapján közelítette meg a kérdést Győr megyei szőlőhegyi települések kialakulásával kapcsolatban.
22. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy a szőlőhegyi szabályzatok vizsgálata önmagában nem nyújt teljes képet. Egyrészt azért, mert csupán az elvárásokat, a normarendszert rögzítik, arról azonban, hogy ezek a gyakorlati életben miként valósultak meg, nem tájékoztatnak. Másrészt azért is, mert csak a legfontosabb kérdéseket foglalták artikulusokba, így ezek csupán egy vázrendszert alkotnak, mely messze van az élet teljességétől. Vö. a falutörvényekkel kapcsolatban írottakat: IMREH István: A rendtartó székely falu. Bukarest, 1973. 33. A hegyközségek életének mindennapjai is csak a helységek jegyzőkönyveinek tanulságai alapján tárhatók fel.
23. Itt mondok köszönetet Takács Lajosnak, a MTA Néprajzi Kutató Csoport Történeti-etnográfiai Osztálya vezetőjének, aki nemcsak ráirányította figyelmemet e témakörre, hanem a későbbiek során is szakmai támogatást adott munkámhoz.
24. A fentiekben említetteken kívül: DOMONKOS Ottó: A nagy-cenki "Hegybeli Articulusok" 1817-ből. Soproni Szemle 1956. 67-73.; BENCSIK János: A szőlőskertek építése Hajdúböszörményben. A Hajdúsági Múzeum Evkönyve II. Hajdúböszörmény, 1975. 224-228.; ZILÁHI Lajos: Egy paraszti szőlőhegy szervezete és működése a XIX. században. Békési Élet X. 1975. 331-345.
25. A térképmellékleten látható pontok száma ennél kevesebb. Ennek két oka van. Egyrészt a térkép csak a feudalizmus-kori - tehát 1848 előtt keletkezett - szőlőhegyi szabályzatokat mutatja, másrészt a megyék által kiadott alapszabályzatokat sem tüntettük fel rajta.
26. Itt mondok köszönetet Takács Lajosnak, Tárkány Szűcs Ernőnek, Acs Annának, Harmath Istvánnak, Kocsis Gyulának, akik gyarapították gyűjteményemet. Hálás köszönetemet fejezem ki továbbá Madarász Lajosnak, aki nemcsak a Veszprém Megyei Levéltár anyagában való tájékozódásban segített, hanem e témakörben gyűjtött anyagát is volt szíves rendelkezésemre bocsájtani.
27. GRACIANSZKIJ, Nikolaj Pavlovics - SZKAZKIN, Szergej Danilovics: Középkori történeti chrestomatia I. /Szerk. BORZSÁK István/ Bp. 1952. 164. 12. /Ford. GYONI Máttyás/
28. U.a. 167. 58.
29. U.a. 167. 61.
30. THALLÓCZY Ljos: Horvát szokásjog 1551-1556-ból. MGSZ III. 1896. 163. VI.
31. U.a. 163. VIII.
32. MELL, Anton: Das steierische Weinbergrecht und dessen Kodifikation im Jahre 1543. Wien, 1928.
33. KOREN, Vlasta: Kmečko vinogradništvo v vzhodnih slovenskih gorica. In: Etnografija Pomurja I. /Szerk. BAŠ,

- Franjo/ Murska Sobota, 1967. 70-71.
34. VALENCIČ, Vlado: Vinogradništvo. In: Gospodarska in družbena zgodovina slovencev. I. Agrarno gospodarstvo. /Szerk. GRAFENAUER, Bogo/ Ljubjana, 1970. 288-293.
  35. BASSERMANN-JORDAN, Friedrich von: Geschichte des Weinbaus. Frankfurt am Main, 1923. I. 262-270, 584.
  36. ROYER, Claude: Les Vignerons. Paris, 1980. 75-76.
  37. MAKKAI László: A mezővárosi földhasználat kialakulásának kérdései. In: Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének 80. évfordulójára. /Szerk. BODOR András/ Kolozsvár-Bukarest, 1957. 463.
  38. VÖ. MÁLYUSZ Elemér: Az 1498. évi 41. törvénycikk. Századok LXIV. 1930. 809-839.
  39. Corp. Stat. IV/2. 24-25.
  40. SZENCZI MOLNÁR Albert: Dictionarium Ungarico-Latinum. Norimberga, 1604. 131.
  41. CZUCZOR Gergely-FOGARASI János: A magyar nyelv szótára II. Bp. 1864. 1512.
  42. SZARVAS Gábor-SIMONYI Zsigmond: Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig. I. Bp. 1890. 1384-1387.
  43. SZAMOTA István-ZOLNAI Gyula: Magyar oklevél-szótár. Bp. 1902-1906. 363-368.
  44. TESZ II. 88.
  45. Ezzel kapcsolatosan a kutatás további feladatai közé tartozik egyrészt a magyarországi latinságban kialakult promontorium terminus közelebbi vizsgálata. Másrészt, talán nem lenne érdektelen a helység terminus gyökereinek kutatásakor szemügyre venni a koraközépkori okleveles anyagban locus névvel illetett, bizonytalan értelmezésű adatokat. VÖ. SZABÓ István: A falurendszer kialakulása Magyarországon /X-XV. század/. Bp. 1966. 38-40.
  46. Ezzel szemben a 17-18. század folyamán létrejött szőlőhegyi településekkel kapcsolatban teljes mértékben tarthatatlan a hegyközség megjelölés, mivel ez állandó félreértésekre adhat és ad is alkalmat. Ez utóbbiakat következően szőlőhegyi szórványtelepülés vagy esetleg hegyközségi szórvány néven kellene emlegetni.
  47. BELENYESY Márta: Szőlő- és gyümölcsstermesztésünk a XIV. században. NÉ XXXVII. 1955. 22-24.
  48. BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 288.
  49. Filep Antal szíves szóbeli közlése Győr megyei kutatásai alapján.
  50. VINCZE István: i.m. 96-97.
  51. U.a. 97. és a 15. sz. jegyzetben közöltek.
  52. MGSZ I. 1894. 167-169.
  53. MGSZ II. 1895. 362-366.
  54. DANKÓ Imre: i.m. 371-386.
  55. Az alföldi szőlőhegyek, illetve szőlőskertek irányításának kérdéséről a közeljövőben külön tanulmányt készítek,

- melyben e kérdések részletes tárgyalásra kerülnek.
56. "... ezen Helységhez elején lévő bé járó Kapunak és Ajtónak ha azon Kapun bé járó más két Helységhezbeli szomszédságh, tovább is hasznát akarják venni, tehát valamint a haszon terhel edgyeránt szokott járni; úgy szükséges, hogy azon más két szomszéd Helységek azon Kapunak és ajtóknak mind föl állíttatásában, mind pedig jobbitásában, és conservatiojában a proportione illendő segítséggel legyenek."
  - KOM Hantha 20. 1629. 14.d.
  57. MGSZ I. 1894. 30-34.
  58. MGSZ II. 1895. 363-366.
  59. BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 282-295.
  60. Úriszék. XVI-XVII. századi perszövegek. /Szerk. Varga Endre/ Bp. 1958. 157.
  61. NK XIV. 1969. 3-4. 167.
  62. MGSZ V. 1898. 527
  63. Szőlőszardó, 1694. 6. MGSZ I. 1894. 170.
  64. Teljes terjedelmében közölve e kötetben 18. sorszám alatt.
  65. IMREH István: i.m. 44.
  66. Szentgyörgy és Guár, 1643. 28. MGSZ VI. 1899. 471.
  67. BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 282.
  68. Úriszék. XVI-XVII. századi perszövegek. /Szerk. Varga Endre/ Bp. 1958. 271.
  69. MGSZ I. 1894. 31.
  70. Felsőrajk - Újhegy, 1746. 1. NK XIV. 1969. 3-4. 164.
  71. Sági hegy, 1732. II/1. MGSZ V. 1898. 519.
  72. Felsőrajk - Újhegy, 1746. 21. NK XIV. 1969. 3-4. 169.
  73. Pl.: Munkács - Páli hegy, 1625. 22., 24., 29. MGSZ II. 1895. 365-366.; Diás és Vonyarc, 1653. 39. MGSZ I. 1894. 33.; Keszthely - Tomaj, 1682. OL Festetics cs. lt. P. 275. 144. cs.
  74. Sági hegy, 1732. II/6. MGSZ V. 1898. 520.
  75. Munkács - Páli hegy, 1625. 24. MGSZ II. 1895. 366.
  76. MGSZ VI. 1899. 467.
  77. MGSZ V. 1898. 20.
  78. L. e kötetben 12. sorszám alatt.
  79. MGSZ II. 1895. 363.
  80. BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 282.
  81. MGSZ V. 1898. 520.
  82. L. e kötetben 12. sorszám alatt.
  83. MGSZ VI. 1899. 469.
  84. Pl.: Dunaalmás, 1754. 20. MGSZ VI. 1899. 46.; Tapolcafé - Ódor hegy, 1759. 8. L. e kötetben 9. sorszám alatt; Tapolcafé - Dobogó hegy, 1761. 9. VEMLT IX. 220. stb.
  85. Diás és Vonyarc, 1653. 43. MGSZ I. 1894. 33.
  86. SZABÓ István: A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában. Bp. 1947. 22.
  87. MGSZ VI. 1899. 467.
  88. NK XIV. 1969. 3-4. 164.

89. L. e kötetben 9. sorszám alatt.
90. MGSZ I. 1894. 168-169.
91. MGSZ VI. 1899. 44-46.
92. OL Festetics - Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 43. cs.
93. MGSZ I. 1894. 30.
94. IMREH István: i.m. 21-22.
95. JANKÓ János: i.m. 273-276.
96. Erre utalhat esetleg a csurgói uradalomhoz tartozó Földvár, Szentháromság és Kákonya nevű szőlőhegyeken birtokos gazdák számára kiadott megyei szabványszöveg bevezető sorainak szon kitétele, hogy ezek "... a Fölséges Hely=Tartó Tanács által Ki adatott Kegyelmes Királyi rendeletek Szerént ..." intéztettek el. OL Festetics cs. lt. P. 275. 144.cs. D. IX. 1.
97. Corp. Stat. III. 435-441.
98. VEMLT IV. 1. b. 443.
99. OL Festetics - Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 54. cs. - E peres anyagra Takács Lajos volt szíves felhívni a figyelmemet, melyet azúton is köszönök.
100. CSAPLOVICS, Johann: Gemälde von Ungern. Pest, 1829. II. 270-271. Idézi: DORNYAY Béla: i.m. 217.
101. MGSZ I. 1894. 168.
102. BELÉNYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 1-2. 281. és 17. sz. jegyzet.
103. MGSZ I. 1894. 171.
104. MGSZ I. 1894. 172.
105. MGSZ I. 1894. 171.
106. MGSZ V. 1898. 517.
107. MGSZ II. 1895. 362-366.
108. MGSZ I. 1894. 31.
109. Articuli Promonthoriales 1769. 8. Zala megye. L. e kötetben 17. sorszám alatt.
110. Uo. 6. pont.
111. Sági hegy, 1732. III/5. MGSZ V. 1898. 521.
112. Pl.: Tapolcafő, 1761. VII. VEMLT IX. 220.; 1. továbbá e kötet 2. és 9. sorszám alatti szövegeit.
113. Felsőrajk - Újhegy, 1746. 13. NK XIV. 1969. 3-4. 167.
114. Szentgyörgy és Guár, 1643. 22. MGSZ VI. 1899. 470.
115. Diás és Vonyarc, 1653. 47., valamint uo. 30. MGSZ I. 1894. 33., 34.
116. L. e kötetben 3. sorszám alatt.
117. Pl.: Szentgyörgy és Guár, 1643. 2. MGSZ VI. 1899. 468.
118. MGSZ I. 1894. 31.
119. Szentgyörgy és Guár, 1643. 9. MGSZ VI. 1899. 468.
120. Szentgyörgy és Guár, 1643. 22. MGSZ VI. 1899. 470.
121. MGSZ VI. 1899. 45.
122. Zala megye 1753. 30.; hasonlóképpen: 1769. 31. - Mindkét szöveget 1. e kötetben 16. és 17. sorszám alatt.
123. Sajnos a kézirat lezárása után kerülhetett csak kezembe IMREH István: A törvényhozó székely falu /Bukarest, 1983./ c. kötete, melyben a marosszéki Karácsonyfalva 1790-ből származó hegyközségi törvényét közli. Ennek tanulságait már nem volt módomban beépíteni ebbe a munkába.

T é r k é p a d a t t á r a

Jelmagyarázat: $\triangle$ $\blacktriangle$ = hegyközségi artikulusz

$\bigcirc$ $\bullet$ = földesúri rendtartás

$\square$ $\blacksquare$ = városi státútum

Az üres jelek már korábban publikált szabályzatokat, a tömör jelek újonnan feltárt szövegeket jelölnek.

A ⁺ jelű szövegeket e kötet tartalmazza.

Hegyközségi artikuluszok

1. 1625: Munkács, Páli hegy /v. Bereg vm.; ma: Mukacsevo, Szovjetunió/ - MGSZ II. 1895. 362-366.
- 2⁺. 1629: Pápa, Hánta /Veszprém m./ - KOM Hánta 20. 1629. 14. doboz.
3. 1629: Somlóvásárhely /Veszprém m./ - KOM Hánta 20. 1629. 14. doboz.
4. 1643: Szentgyörgy és Guár /ma: Répceszentgyörgy és Górá, Vas m./ - MGSZ VI. 1899. 467-471.
5. 1653: Diás és Vonyarc /v. Zala vm.; ma: Gyenesdiás és Vonyarcvashegy, Veszprém m./ - MGSZ I. 1894. 30-34.
6. 1682: Tomaj, Bottyánhát /ma: Cserszeztomaj, Zala m./ - OL Festetics cs. lt. P. 275. 144. cs.
- 7⁺. 1689: Pápa, Kis-Hánta /Veszprém m./ - PHMA 71.33.1.
8. 1694: Szőlősárdó /v. Abaúj-Torna vm.; ma: BAZ m./ MGSZ I. 1894. 167-174.
- 9⁺. 1701: Baconak /ma: Nagyrécséhez tartozik, Zala m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 4.cs.
- 10⁺. 1701: Pápa, Nagy-/Öreg-/Hánta /Veszprém m./ - DREGY Kézirattár 0505.b.
- 11⁺. 1721: Gecse /Veszprém m./ - VEMLT IV.1.b. 443.
12. 1732: Sági hegy /ma: Celldömölkhez tartozik, Vas m./ - MGSZ V. 1898. 517-528.
- 13⁺. 1733: Veszprém, Csatár /Veszprém m./ - VEMLT IX. 221.
14. 1743: Csepreg /v. Sopron vm.; ma: Vas m./ - Töredékeit közli: CSAPLOVICS, Johann: Gemälde von Ungern. Pest, 1829. II. 270-271. nyomán DORNYAY Béla: A Keszthely-vidéki szőlőhegyek múltjából. Vasi Szemle VI. 1939. 217.
15. 1746: Felsőrajk, Újhegy /Zala m./ - NK XIV. 1969. 3-4. 164-171.
- 16⁺. 1753: Pápa, Kis-Új-/Hánta /Veszprém m./ - PHMA 71.34.1.
17. 1754: Dunaalmás /Komárom m./ - MGSZ VI. 1899. 44-46.

18. 1756: Petőolaszka /ma: Olaszfa, Vas m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 65.cs.
19. 1756: Boncodfőldé /Zala m./ - Magántulajdonból.
20. 1756: Alsóörs /v. Zala vm.; ma: Veszprém m./ - VEMLT IX. 228.
- 21⁺. 1758: Tikos és Bári /Bári ma: Hollándhoz tartozik, Somogy m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 41. cs.
- 22⁺. 1759: Tapolcafé, Ódor hegy /Veszprém m./ - VEMLT IX. 220.
23. 1761: Veszprém, Csatár /Veszprém m./ - VEMLT IX. 221.
24. 1761: Tapolcafé, Dobogó hegy /Veszprém m./ - VEMLT IX. 220.
- 25⁺. 1762: Pápa, Agyaglikai hegy /Veszprém m./ - PHMA 71.32.1.
- 26⁺. 1764: Pápa, Kis- és Nagy-Hánta, Törzsökhégy /Veszprém m./ - KOM Hánta 109. 1764.
- 27⁺. 1764: Fehéregyháza /ma: Somogyzsitfához tartozik, Somogy m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 43. cs.
- 28⁺. 1767: Zamárdi, Kőhegy /Somogy m./ - VEMLT TAL. Capsa 15. No. 1.
29. 1769: Lovas /v. Zala vm.; ma: Veszprém m./ - VEMLT IX. 213.
30. 1772: Aszófő /v. Zala vm.; ma: Veszprém m./ - VEMLT IX. 224.
31. 1777: Szentgyörgyvár, Bagola, Látóhegy, Móriczhely, Csurgó, Földvár, Szent Háromság, Kákonya /v. csurgói uradalom; ma: főként Órtilos határába tartoznak, Somogy m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 54. cs.
32. 1778: Magyarszerdahely /Zala m./ - VEMLT IX. 224.
- 33⁺. 1778: Sur-Répcpuszta /v. Veszprém vm.; ma: Komárom m./ - VEMLT IX. 226.
34. 1783: Salomvár, Harkály hegy /Zala m./ - Magántulajdonból.
35. 1795: Beregszász és Kászony /v. Bereg vm.; ma: Beregovo és Koszino, Szovjetunió/ - BELENYESY Márta: Adatok a régi hegyközségek történetéhez. NK III. 1958. 281-287.
36. 1800: Veszprém, Sashegy /Veszprém m./ - VEMLT IX. 221.
- 37⁺. 1803: Tapolcafé, Ódor hegy /Veszprém m./ - VEMLT IX. 220.
38. 1803: Jászberény /v. Jász-Kun Kerület; ma: Szolnok m./ - Jász Múzeum adattára /leltári szám nélkül/.
39. 1805: Szentgál /Veszprém m./ - VEMLT IX. 218. - Töredékeit közli: RAKÓCZI István: Hegyközség a Bakonyban. Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok V. Veszprém, 1978. 61-79.
40. 1806: Gecse /Veszprém m./ - VEMLT IX.1.b. 443.
41. 1810: Szentmihály, Földvár, Kákonya, Látóhegy /v. csurgói uradalom; ma: főként Órtilos határába tartoznak, Somogy m./ - OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 54.cs.

42. 1817: Nagycenk /Győr-Sopron m./ - DOMONKOS Ottó: A nagycenki "Hegybeli Articulások" 1817-ből. Soproni Szemle 1956. 67-73.
43. 1823: Fokszabadi /v. Veszprém vm.; ma: Balatonszabadi, Somogy m./ - VEMLT IX. 225. - Kivonatossan közli: VAJKAI Aurél: A paraszt szőlőművelés és bortermeles Veszprém megye déli részében. NÉ XXX. 1938. 198-199.
44. 1827: Tabajd /Fejér m./ - Kivonatossan közli: LETENYÉY Lajos: Szőlőszeti tájrajz. Pest, 1859. 81-88.
45. 1828: Szentkirályszabadja /Veszprém m./ - VEMLT IV.1.b. 472.
46. é.n., XIX. sz. első fele: Pula /Veszprém m./ - Harmath István tulajdona.

Földesúri rendtartások

47. 1460-70: Vajnor /v. Pozsonyszőlő, Pozsony vm.; ma: Vajnory, Csehszlovákia/ - MGSZ VII. 1900. 469-470.
48. 1486: Tordas /Fejér m./ - Agrártörténeti Szemle I. 1957. 88-90.
49. 1674: Nagyszőlő /v. Bereg vm.; ma: Vinogradov, Szovjetunió/ - MGSZ II. 1895. 180-184.
50. 1694: Csanak /v. Ménfőcsanak, ma: Győrhöz tartozik, Győr m./ - PRT IV. 350-352.
51. 1712: Győrszentmárton /ma: Pannonhalma, Győr m./ - MGSZ II. 1895. 55-56.
- 52⁺. 1714: Nagykároly /v. Szatmár vm.; ma: Carei, Románia/ - OL Károlyi cs. lt. P. 397. 357. 171-182.
- 53⁺. 1720: Erdőd /v. Szatmár vm.; ma: Ardud, Románia/ - OL Károlyi cs. lt. P. 397. 357. 485-496.
54. 1738: Pápa, Törzsökhegy /Veszprém m./ - KOM Hántha 20. 1629. 14. doboz.
55. 1738: Pápa, Öreg-Hánta /Veszprém m./ - KOM Hántha 20. 1629. 14. doboz.
- 56⁺. é.n., XVIII.sz. második fele: Szentmihály, Földvár, Kákonya, Látóhegy, Unombánom /v. csurgói uradalom; ma: főként Órtilos határába tartoznak; Somogy m./ - OL Festetics-Gersej Pethő cs. lt. P. 235. 54. cs.
57. 1787: Tiszakürt, Tiszasas és Tiszaug /v. Heves és Külső-Szolnok vm.; ma: Szolnok m./ - Helytörténeti gyűjtemény, Kunszentmárton.
58. 1826: Fokszabadi /v. Veszprém vm.; ma: Balatonszabadi, Somogy m./ - VEMLT IX. 225.
59. 1832: Szenttornya, Rosti hegy /ma: Orosházához tartozik, Békés m./ - Kivonatossan közli: ZILÁHI Lajos: Egy paraszti szőlőhegy szervezete és működése a XIX. században. Békési Elet X. 1975. 331-345.

Városi statútumok

60. XV.sz.: Pozsony /ma: Bratislava, Csehszlovákia/ - Corp. Stat. IV/2. 24 skk.
61. XVI.sz.: Nagybánya /v.Szatmár vm.; ma: Baia Mare, Románia/ - Corp. Stat. III. 563-564.
62. 1561/1613/1641: Hegyaljai városok /v. Zemplén vm.; ma BAZ m./ - AZ XXI. 1915. 155-161. 266-269, 336-339.
63. 1602: Modor /v. Pozsony vm.; ma: Modra, Csehszlovákia/ - Corp. Stat. IV/2. 235-242.
64. 1613/1696: Tállya /v. Zemplén vm.; ma: BAZ m./ - MGSZ VII. 1900. 406-416.
65. 1643: Polgár /v. Szabolcs vm.; ma: Hajdú-Bihar m./ - BALOGH István: Polgár a hajdúvárosok sorában /1608-1717/. In: Polgár története. /Szerk. BENCSIK János/ Polgár, 1974. 103-108.
66. 1700: Tokaj /v. Zemplén vm.; ma: BAZ m./ - MGSZ VII. 1900. 400-402.
67. 1700: Tarcál /v. Zemplén vm.; ma: BAZ m./ - MGSZ VII. 1900. 402-406.
68. 1726: Hajdúszoboszló /v. Hajdú vm.; ma: Hajdú-Bihar m./ - MGSZ III. 1896. 91-92.
69. 1747: Nagykőrös /v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.; ma: Bács-Kiskun m./ - NOVÁK László: Nagykőrös mezőváros önrendelkezése /az 1747. és 1817. évi statútumok/. In: Fejezetek Pest megye történetéből. I. /Szerk. IKVAI Nándor/ Studia Comitatus 7. Szentendre, 1979. 186-191.
70. 1749: Szeged /Csongrád m./ - Corp. Stat. III. 773.
71. 1757: Debrecen /v. Hajdú vm.; ma: Hajdú-Bihar m./ - DANKÓ Imre: Adalékok a debreceni kertségek életéhez. DDME 1974. Debrecen, 1975. 376-379.
72. 1787: Debrecen /v. Hajdú vm.; ma: Hajdú-Bihar m./ - DANKÓ Imre: i.m. 379-382.
73. 1800: Kecskemét /v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.; ma: Bács-Kiskun m./ - Corp. Stat. IV/2. 837-842.
74. 1803: Kiskunhalas /v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.; ma: Bács-Kiskun m./ - OL FM 16788. Tjkv. 1803. 49, 104.
75. 1817: Nagykőrös /v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.; ma: Bács-Kiskun m./ - NOVÁK László: i.m. 191-210.
76. 1845: Hódmezővásárhely /Csongrád m./ - OL FM 8761. Tjkv. 1845.jan.16.

SZŐLŐHEGYI SZABÁLYZATOK

(SZÖVEGGYŰJTEMÉNY)

A s z ö v e g k ö z l é s m ó d j á r ó l

Az artikulusok közlése során általában a betűhívségre törekedtünk. Bizonyos pontokon azonban szükségesnek látszott engedményeket tenni:

1. A mindennapi rövidítéseket - jelölés nélkül - feloldottuk, kivéve azokat, melyeket ma is rövidítve szokás írni.
2. A különös funkcióval nem bíró betűváltozatokat nem különböztettük meg. Így a $\acute{s}$, $\acute{z}$, β , γ , δ stb. helyett egységesen s, z, sz, r, d stb. betűket alkalmaztunk.
3. A sokszorosítás technikai problémái miatt sajnálatos módon el kellett tekintenünk a $\ddot{y}$ jelölésétől. Ezt a betűformát következetesen alkalmazták az 1.sz. szövegben, szórva-nyosan pedig /főként dátumok és családnévek esetén/ a 2., 3., 5., 9., 11. és 20. sz. szövegeknél.
4. A 10. sz. szövegben az y írásmódja következetesen $\ddot{y}$ volt, amit a másolatban szintén ékezet nélküli formával /y/ helyettesítettünk.
5. A szövegközlésben használt jelek:

/ /, /:	:/	a szöveg saját zárójele
[ ]		a sajtó alá rendező kiegészítése
[?]		bizonytalan olvasat
...		sérülés vagy egyéb ok miatt olvashatatlan

I.

Hegybéli helységek /hegyközségek/ törvényei

1.
Hántai hegy
/Pápa, Veszprém m./
1629. febr. 27.

Anno 1629. die 27 Mensis February

Az hantay Praeposczaghoz valo Szőlő hegyeknek rönd tartassiról való Articulusok, mellyeket közönsegesen helyén hadtanak az Szőlós Gazdak Baranyai Gergőllinek, es Beczi Szabo Benedeknek, az föllüül megh irt Esztendőbeli Hegy Mestersegeknek idejekben, melli ekkeppen vagyon, az mint következnek.

1. Hogi ha valaki, az maga Szölejében, avagi Szomszedgya Szölejében, az megh nevezet Szőlő hegyeinkben, marhat talalna, akarminemő Labas marha legyen, az ki kar tevő volna, ha Szaladaskeppen ment beleje, annak birsaga Negy Szaz becz, behaitvan tartozik Hegymester Uram hazahoz haitani, es annak birsaganak fele az Hegimester Uraimeke legyen, Es fele az be haito Szemelye. Az melli Szőlőből pedig be haitatik Hegi Mester Uraimek tartoznak ki menni Esküttyeivel, az kart megh latni, az karos embert megh elegetny, hol pedig a kar tevő Marha szant szandekal haitatot az Szölőben, annak birsaga fl. 4.
2. Az melli Szölőben ejel, az Szőlő Pasztor őrzend es talalna a Szölőben, lator es kar tevő embert, az Szőlő Pasztor tartozik az hegi Mesterek kezehez vinni, es az kar tevő emberen vet birsagnak fele az megh fogo Szőlő Pasztore legyen, fele az Hegy Mestereke. Az Szőlós Gazdanak az első Articulus szerent legyen jutalma.
3. Az melli embernek gondviseletlenseghe miat, arokian avagi kertin resz volna, es az Szölőben kar volna /:avagi lenne:/ marha miat azon az emberen Negy Szaz beczet vegyenek.
4. Midőn az Hegy Mesterek giülést akarnak tenni, avagi törvent szolgaltatni, tartozzek az Szőlós Gazdakát az Esküttek által be szolletani es Paranczolni a maga hazahoz. Ebben penigh a ki engedetlen lenne s contumaciter el szökett lene szaz becz a birsagha.
5. Ha valaki Szölejet el adangia, tartozzek a hegy Mesterek es bizonios Szemeliek előtt akar a hegyen akar a haznal be vallani s az bevallasnak erősségere mind a ket fel tartozik egy forintal áldomásul, az pöczetlő bor pedig mikor a Level megh iratik mind a ket feltül egi egi pint bor az Notariusnak is d.12.
6. Minden esztendoben Husvet Innepiben, ki mennyenek az Hegy mester Uraimek, Eskuttekkel, az megh nevezet Szőlő hegyekre annak arokiait, kertieit megh igazetvan, és Latvan, az illen tevő engedetlen Szőlós Gazdaknak penigh bünteteseik

negi Szaz becz, mellynek megh vetelere hatalmok vagion az Hegi Mestereknek.

Az Wasarhelyek minemő igassaggal es moddal biriak az Szomloi Szőlő hegyet, mellyet irvan küldöttének nekünk, mindenben helyen hadtuk, melly ekeppen vagyon, az mint következik:

1. Az ki fiatallt avagi oltovant lop el annak birsaga fl. 4.
2. Az ki a hegyen Szitkozodik az is fl. 4.
3. Az ki Lopas keppen Szőlőt vonszon föl az földből, annak birsaga fl. 4.
4. Az Marha Szaladasnak birsagha Negy Szaz becz.
5. Ha embert foghatnak az is Negi Szaz Becz.
6. Item ha valamelli igyenetlen emberek között megye követ vet föl az Hegi mester, Esküttieivel, minden Megye kőtül három három Pint bor jár.
7. Az Boszu mondas Negi Szaz becz.
8. Az Hegy Frangia fl. 4.
9. Ha valaki olli kart tenne vagi marhajaval, vagi maga szemellyeben megh böczültessek es az karos ember megh elegettessek a karrol az hegy mesterek erejevel is.
10. Az melli embernek hazahoz küldene az hegymester az Eskütteket zalogot nem adna, hanem engedetlen lenne, annak birsaga fl. 4.

/Egykorú másolat. KOM Hántha 20. 1629. 14.doboz./

2.
Kis-/Új-/Hántai hegy
/Pápa, Veszprém m./
1689. márc. 26.

Anno 1689: Die 26. Marty.

Meg Ujjéttatot Ez Procotoryum Ledeczí Nagy Szabo Páll Hegy Mesterségeben, és Eskuttyei voltak, Szabo János, és Reczei Csapo Mihály idejekben. Az melly Articulusok tartoznak az Kis Hántai Hegyre rend Szerint.

Első Articulus: Hogy ha valaki avagy maga avagy Szomszedgya Szőleiben vagy akarmi Baráttyaíjében is akarmi kártévő lábas marhát találna, ha Szaladás képpen ment az Szőlőben, birsága négy Száz Bécs, azon ember tartozzék az Hegy Mester Uram házához hajtani, fele az birságnak Hegy Mester Urame, fele az be hajtó Személlyé legyen, s' tartozzék Hegy Mester Uram Eskuttyeivel ki mennyi, ha az kár szenvedhetetlen, az káros Embert meg elégíteni, ha pedig Szán Szándékkal hajtotta valaki az Szőlőben, annak birsága Magyar Forint négy.

Második Articulus: Az melly Szőlőben az pásztor ejjel őrizvén az Szőlőt, kártévő Embert vagy marhát talál az ki kárt téssen az Szőlő Pásztor meg fogja, és az mit rajta vészen az Szőlő Pásztor Szabadságában áll.

Harmadik Articulus: Ha valamelly Embernek gondviseletlensége miat árokján avagy Kertin rés találtatik, hogy miatta vagy marha béli kár avagy ember miat valami kár lenne, az olyan emberen négy Száz Becset vegyenek.

Negyedik Articulus: Midőn az Hegy Mester Gyűlést avagy Törvényt akar Szolgáztatni, tartozzék az Szőlős Gazdákat be szollittani és parancsolni Eskuttyei által az maga házához, ha penig valaki engedetlen lenne, tartozzék Száz Bécszet adni, és ha találtotnék olly ember az ki Szőlőt pór-lene, tartozzék az Hegy Mester házánál 20 forintot le ten-ni, és ugy pórólhessen.

Ötödik Articulus: Ha valaki Szőlőt ad el, tartozzék bizonyos Személlyek előtt Hegy Mester Uram házánál be vallani, és az árrát fel venni, az félről egy forint ára bort áldamásra adni, melynek meg adására egyik egyik Személy ötven ötven penzzel tartozzék, pócsetlő boris az ket féltől, egy pint-bor, az iro Deáknak is tartoznak 12. pénznel.

Hatodik Articulus: Minden esztendőben Husvet Innepeben tartozzék az Hegy Mester, Eskuttyeivel az Szőlő Hegyre ki mennyi, valakinek árkan avagy kertin rés lenne, az helyén nem találtatnék, négy Száz Bécs le tételével büntetessék.

Hetedik Articulus: Hogy ha valaki póról az helység Székin, az az egyik avagy [sic!] másik Személlynek nem teczenék, fogadot Birák által az után meg láttathattya, ha az sem

teczenék, pro mediori [sic!] esse az földes Ur Szekire ap-
pelálhattya, ki irattatván az Helység könyvéből, avagy
Procotoryumjából.

Nyolczadik Articulus: Ha valaki az Hegy Mestert avagy Esküt-
tet, vagy Szőlőben vagy uton vagy útfélen, tisztóletlen
szóval gyalázná ok nélkül annak birsága Negy forint.

Minemű Igassággal és rend tartással birják az Vásárhelyiek
az ő Somlyó Hegyen valo Szőlejeket, az minekünk irván hosz-
ták, mellyet el olvasván előttünk mi is acceptáltuk és az
szerint mi is meg tartjuk.

1. Az ki az Szőlőből otovánt lop el avagy fiatalt avagy Sző-
lő karot (1) annak birsága 4. Forint.
2. Az ki az Szőlő Hegyen Szitkozodik azonis /4/ forint.
3. Az ki lopás keppen, az földből Szőlő vesszőt vonszon
fel annak birságais /4/ forint.
4. Az Szőlőben marha Szaladásnak birságais 4 Száz Bécs.
5. Ha embert fognak meg az Szőlőben annakis birsága 4 Száz
Bécs.
6. Ha valami vilongo emberek között hogy ne egyenetlenked-
gyenek, az Hegy mester Eskütyeivel edgyút, megye követ
vet fel, minden megye kőtől három három pint bor jár. Ha
(2) valaki a helység Szekin Szőlőt Pórlene, tartozik
Törvény Pénzt, negy forentokat le tenni.
7. Az boszu mondás /4/ Száz Bécs.
8. Az Hegy franghja /4/ Forint.
9. Ha valaki vagy maga Személlyeben vagy márháji által el-
szenvedhetetlen kárt tenne, meg bocsúltenessék az; az ká-
ros embert, Hegy Mester Uram meg eligittesse.
10. Az melly Embernek házához az Hegy Mester Esküttet küld-
ne zálogért, hogy Zálogját hozza, az az ember pántolód-
nék és zálogot nem akarna adni annakis birsága /1./ fo-
rint.

Melly fölliúl specificált Articulusok mivel az el mult
1687ben itt Pápán az nagj tűzben mind öösze éghetenek azért
ujobban esmégh rendben vevén én mostani Hantay Praepost ezen
kis Hantay Uy heginek articulussit kezem irasaval és Pecse-
temel megh erősítettem azon hegien továb való igassagh és
szép egylességh megh tartására nézve. Papae Die Prima Augus-
ti Anno 1689.

Michaél Simonides
Hantay Praepost mp.

/PHMA 71.33.1./

3.
Baconaki hegy
/Nagyrecse, Zala m./
1701. jún. 20.

Az Nemes Nemzetes és Vitezlő Póstetics Pál Uram eő Kegyelme Nemes Baczonak nevű uionnan föl fogoth Szőlő Hegyének Helységi Törvényeknek és Artikulusinak rend Szerént valo le iratasa. Anno 1701 Die 20 Juny (3)

1'ben: Mivel az sok áll utak igen károssak az szőlőknek, azért végeztük hogy minden Embőr az eő regi uttyát, melyen Szőleiehez szokot iárnyi, azt tuga és azon járjon, avagy Szőlő Közén valo igaz uton mennyen az houa uttya vagyon, onnand se' imide, se amoda, sem jobra se' balra ki ne térjen, hanem ha Hegy Mestert avagy Esküttet látna aszt tartozik megh Szólitanyi, ahoz Szabad jámbornak mennyi, ha pedig maga Szabad akarattýából ki menne avagy ki térne, el nem akarja Szenvednj az, a' ki Szőleie táian vagyon az ki térés az a' Embőr az Helységnek tudtára adgya annak birsága leszen 1. forint.

2'dik: Ha pedig idegen embőrt találnek avagy fognak ot találni, vagy gyümölcsön talállyák megh foghassák és az Hegy Mester Esküttekel együt valamit vehetnek raita tehát az eő jo Szerencséiek. Ha az Ki láttya a' gyümölcs Lopóth avagy Szőlő Lopot s' maga nem bir vele, valamelly Embőrt lát, és hya segítségre, és el nem menne annak birsága 4. forint.

3'dik: Senki marháiat semmi felit ne iártassa az Szőlő alá, se Szőlő fölben, mőgyén belől Sz: Mártony napig, mert ha mőgyén belől leszen az Kár, gyümelycsősben, avagy akar melly Káros helyben kiváltkepen disznót az ki ott talállya, megh ölye és az Hegy Mesternek tudtára adván azzal osztozzanak az ot valo ... Birakkal, es Tisztekkal az Káros Emberrel a' ki Szőleie táian megh ölik, az Hegy Mesterhez tartozo Esküttekel együt, ha pedig öreg marha lenne, Tehén, Ökőr, Lu, tehát mindenikért vehessen az Hegy Mester 25 Pínszt raitok, ha pedig Kárt téssen, aszt megh becsúlván az Káros Embernek megh adassék, addig az marhát az Hegy Mester ki ne' agya mig az megh nem leszen. Sz: Mártony nap utanis a' termő Szőlőben, ha marhát találnek, kiváltkepen Disznót, meg öllýék benne, az eőregh marhát pedig az Hegy Mester kezében vigyek, és 10. penzt vehessenek túle, és az egisz vegezes Szerént osztozzanak a' váltságál.

- Negyedczér: Ha valaki lopna az Helység közűl valamit es lopua Pinczeleiben bé vinné, és hire lenne annak utánna, Szóleiét veszesse el ha megh bizonyodik ha pedig Gazda hire nélkül gyermek cselekedné, tehát a' Gazda ha megh mentheti magát Törvény Szerént, hogy sem eő hirevel, sem akarattyabul nem cselekedte, tehát maradgyon semmi birságon.
- Eőtódszór: Ha valakj egy mást meg veri, vagy megh Szigya, az Szőlő Hegyen, tehát maragyon birságon 4. forinton, az ki vetkes lészen.
- Hatodczór: Ha valakj az Szőlő hegyen mezitelen kardot, avagy puskát vony ellenségkepen, szabadon az Hegy Mester Esküttyeivel, minden engedelem nélkül megh foghassák és be hozzassák az Hegy Mester kezehez, és lészen büntetések 24. forint, az Helységé 4 forint, az Uraké 20. forint.
- Hetedczér: Az megye Szegis lészen 4. forint birságh.
- 8 czadczór: Ha ki maga akarattyán szóleiét meg Szedi az közónsées engedelem nélkül, és az tób Helységbelieknek kárra okot ad, tartozzák az az Embór fizetni 4. forint birságot. Az elő érótt pedig meg Szedheti az mikor akarja, tartozzák közónséesen az Ur Emberét meg Kérdeznyi az Szedésrűl, vagy a' ki lészen arra rendeltetett Személy, és az Helységbelieket tudósítanyi az közónsées Szedésrűl.
- Kilenczedczér: Ha kinek lopot edént találának megh Szóleié táján, és Törvény Szerént meg igazethattya magát tehát Szóleiét menti.
- Tizeczér: Az Eskuttek ez utanis ugy ellyenek Látást Latasul, az hallást hallásul mondgyák és az Helység Törvényessen lassa megh mit erdemel.
- 11 dik: Az Helység Törvény napia legyen akkor az melly napra az becsületes Helység rendeli, csak hogy három izben legyen az megh, aszt az Hegy Mester meg izennye Eskuttye által, vagy maga mindeneknek megh mongya, ha annak okáért valaki reia nem jönne, annak birsága 24. pénz. Az kinek Törvénye lenne az Helységben, az előt egy hettel tudássára adgya, ha pedig mesze lenne, az az Embór, az kit hiutnak, tehát az Kj hivattya Törvényhez faradságáért az Hegy Mestert megh eligitcse minden napra adgyon nekj 12. pénzt, erre minden Embórr hozzá tarcsa magát.
- 12'dik: Eztis hozzá tévén, hogy ha eiel tapasztaltatik az Szőlőben, annak birsága 4. forint melly negy forintnak harmada az helységé, ha pedig napal annak birsága 133. pénz.
- 13 dik: Hogy ha valaki az Szőlő hegyen, az Hegy Mestert és Eskütteket /:igasságot Szolgálatván:/ megh hamisollya, vagy megh Szidgya tehát mindenik ellen marad 4. forint birságon, az Hegy Mester ellen duplommal 8. forinton.
- 14'dik: Eztis hozzá tévén, valaki Hegy Mester és Esküttek hire nélkül be adgya az Uraknak, avagy az Urak Embórének, az kit talál Szóleiben, az Helységet hátra vétvén, maradgyon 4. forint birságon.
- 15 dik: Valakinek az becsületes Helység parag Szőlőt ad fől,

aszt joudá tevén, az kinek föld adták aszt az után vér ág hozzá találtatván semmikepen ki ne vethesse, hanem birhas-sa mint örökjet, csak esztendőnként járandó igasságát megh adgya az földes Uraknak.

- 16 dik: Hogy ha valakj Szőleinek gypűet meg nem csinallya, és valakinek az meg csinálatlan gypűjen be mégyen Karban az marha az resess [em]berre becsültessék az Kár, és az Helység ellen 24. penz birságon maradjon.
- 17 dik: Az Kinek Szőleinek mellette utt lévén megh nem csinallya az utat, Szabadon az Szőlő allyaban mehessen el, hogy ha pedig az uti Embör menne reiáia támadna marad 4. forint birságon.
- 18'dik: Hogy ha valaki az igaz gypűt regi rendeltetett határárt külleb teszi, maradjon 24. forint birságon, 20 forint az Urasságe, 4. forint pedig az Helysége.

Elsőben (4): senki Szőlő hegien utat magatul ne csinálion hanem hegimesterek Eskütek mutasanak ut heliet kin szeker el járhason Szőleiekig azon utbul ha ki ter es mas Szőleieiben kart tesen minden egi Szőlő túert fizesen a' kartevő a' karos felnek őt őt Garast azon szerent ha marha megien a' Szőlőkben Szőlő túút Töör azertis őt őt Garas, a' ki megh halia es be mondgia hegi mesternek es Eskütnék a' kartevő fel füzesen a' be mondonak őt Garast es a' hegi mesternek is ki nezesre ki megien harmad magaval annakis őt Garast: ha penig (5) Disznót ot találnak, megh löjek melynek az fey az ur tisztviselőié a többi Szolo pasztoroke es hegymestere.

Második articulus (6) : valaki Szőlő hegien Szőlőt vagi Gumolczot lop s megh fotatik[sic] a' lopasert negi forentra böntetetik fele az földes Ure fele a' hegisege ezen kívül az rabságbul mikor ki megien Hegi mesternek es Szőlőpasztoroknak egi forent, a' kinek kart tet megh bősúltesek kára es duplan füzese megh, ha Szőlő pásztorok nem birnak vele vagi a' ki meg latia s mas aki s nem megien segetsegre böntettesék a' szofogadatlan negi forentra mely legien az egesz hegisege.

harmadik Articulus: ha kihez valami Ganosag esik valami Lopas irant s pinceienél tartanak akar marha akar mi eszköz kapa aso saitar vagi mas illien ember tartozik azonal hegi Mesternek pincelet megh nitni a' karos mindenüt meg keresese minden haragh nélkül ha ot vagi masut talaltakis tizenket forent birsaga (7) fele az Ure fele az egesz hegisege legien.

negyedik Articulus: valaki a' hegien sitkozodik ata teremtet hamis lelkü akar reszegh koraban akar jozan koraban a' hegiseghnek mikor törveni lesznek akkor az hegisegh előtt ki voniatasék es harminczat Capianak raita ha magat megh akarja váltani három forént az legien az heliseghbeli szent egihez szükségere.

- ötödik Articulus: valaki a' hegiben verekedik s vert erest e-
gik a' masikon Niocz forent fele az Urasage fele az hegi-
sege.
- hatodik Articulus: a' hegimester es eskütek minden kantorban
törvent szolgáltatásnak kinek kinek igassagot tegienek es
igaz foglalat, ara megh kel esküdni nekik erős hittal az,
az törvenire hivason vidékieketis ha ugj hoza ... (8)
- hatodik [hetedik] Articulus: a' hegi mester kétő legien es
negi eskut kik törvent tegienek azoknak börtönletiek le-
gien a' hegisegtül es senki se hazutolni hamisietani ne
merie negi forent birsagh alat meli veget ha az Urasagnak
panaszkodik Szőleie az Urasagh számára foglaltatik migh a'
negi forentot le nem teszi se mereseli Szőleieben meny.
- hetedik [nyolcadik] Articulus: valaki Szőlőt Cínalt vagi Cín-
al s az utan el megien melőlő s három estendeigh metczet-
len es kapalatlan marad az oliaten Szőlőt hatalom adatik
a' hegi mestereknek a' ki föl keri örökösön föl adhasak
masnak akar kinek senki versege se Szomszedság aban ne
használhason a' Szőlő Szolgat es nem Urat Szeret ki ki Ep-
segben tarcz Szőleiet.
- 8 adik [kilencedik] Articulus: a' Szőlőben Gümölcz oltvánio-
kat senki föl ne neveltesen tova ot ne tarcz három negi
estendőnel az utan ki asa es ki ki Szoloiének labjaban vi-
gie marha vagi Szeker el tör minden otovaniert egi egi fo-
rentot iteliének a' karvalot embernek.
- 9 [tizedik] Articulus: minden Szőlős ember jo bé Cínalia a'
Szőlő labiat valaki be nem Cínalia vagi be nem kertőli s
valaki kart val azon vehese megh karat elsőben intesek ma-
sodczor ha inti hegi mester egi forent ha harmadczor két
forenton buntettetik.
- tizedik [tizenegyedik] Articulus: adatot nekik a Szőlő Epe-
tesere valo Szabadczagh 1701 estendőben 17 Maitul fogvast
tiz egész estendeigh Szabadczagh el telven az ido azután
a' hegivámja föl kél minden tizedik (9) ako az Uraságé le-
sen ez alat s az utánis ha szép Gumolcz terem s közel az
Uraság Gumolczel a' hegi mesterek tartoznak Gazdalkodni.

Baczonaki szőlő heginek Articulusit igi adtam ki.

/Egykorú másolat. OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235.
4. cs./

4.
Öreg-/Nagy-/Hántai hegy
/Pápa, Veszprém m./
1701.

Az Öreg Hantoi Hegyre valo Protocollum
Szereztetett Tornaczki Gergely Uram Hegy Mestersegeben Pápán
T.P. által In Anno 1701 dik esztendőben.

Hegy Mester Szili Szabó István

Tanácsok

Horváth István	Skrinarics Gergely
Kórmendi János	Varga Ádám
Szemenyei Mihály Notárius	Balog György
Rafavics István	Warga Ferencz
Horváth Csizmadia Mártony Oláh Szabó István	

Esküttek

Eösz Asztalos Mihály
Pap István
Berta Csizmadia György

Első Articulus: Hogy ha valamelly Helsegünkbeli Ember Szőlő hegyünkön vagy az hegy Mester házánál Felebarattyát vagy Szemszedgyát Istent boszonto Szidalommal illetve, annak büntetese négy forint.

Masodik Articulus: Hogy ha valamelly Ember ezen Helsegünkben Urunk szent napján, az az Vasárnap Szőlejeben menven, gyümölcs fájara fel hágván azt meg rázza, avagy dio fájat meg veri, büntetese edgy forint.

Harmadik Articulus: Az ki az Szőlőből oltovant, vagy fiatalit lep el, avagy Szőlő vesszőt vonszon fel, büntetese négy forent.

Negyedik Articulus: Az Szőlőben Marha szaladásnak büntetese negy száz Becs az az edgy forint harmincz három Penz hogy ha pedig Szánt Szándekkel bele hajtya négy forint, és az kinek kárt tett Hegy Mester Uram által az is meg elegitessenek.

Ötödik Articulus: Hogy ha Embert fognak az Szőlőben az ki lepni ment, büntetese negy forent, ha ki csak meg hagjais az Szőlőnek győpűjét büntetese edgy forint.

Hatodik Articulus: Ha valamely egyenetlen Emberek között az Hegy Mester, Eskuttyeivel edgyüt megye követ vét fel, minden megye kőtül három három pint bor jár.

Hetedik Articulus: Az ki Felebarattyát meltatlan boszusaggal illeti, annak büntetese edgy forint harmincz három penz

az az negy Szaz Becs.

Nyolczadik Articulus: Az Helseg frangja negy forint.

Kilenczedik Articulus: Az mely embernek házához valami engedlenséget az hegy Mester Eskütytet küldi hogy zálogját hozza s az ellen pantolodván az zálogot el vinni nem engedi, büntetése egy forint.

Tizedik Articulus: Hogy ha valaki, a maga avagy Szomszedgya Szőlejeben valamelly kár tevő lábos marhát találánd Hegy Mester házához hajcsa, és az birságnak fele az be hajto Szemelye leszen, és hogyha a Szőlő Pasztor Tolvajt fog, birsága negy forint leszen, fele leszen a Szőlő Pasztore.

Tizenegyedik Articulus:

Ha valamely embernek gondviseletlensége miat árokján avagy győpűjen res találtatnek, hogy miatta az Szőlőben valami marha kárt tenne, az ollyannak büntetése negy Száz becs, edgy forint harmincz három penz.

Tizenkettődik Articulus: Midőn az Hegymester Gyűlest avagy Törvent akar szolgáltatni, tartozik a Szőlős Gazdákat be Szollitani Eskütytei által, az maga házához, hogyha valamelly engedetlenkednék, birsága egy forint harminczhárom penz az az negy Száz becs.

Tizenharmadik Articulus: Hogy ha valaki Szőlőt ad el, tartozik bizonyos Szemelyek előtt hegy Mester Uram házánál be vallani, az be vallás penz edgy forent, ki kiálto bor edgy Pint bor, Hegy Mesternek tartoznak ket Reszről nyolcz penzel, Notáriusnak tizenket penzel, ugy mindazonáltal, a Szomszedit először meg kínálván az Szőlővel, ha pedig az el ado fel minek előtte meg be nem vallaná a Szőlőt az alkut meg bänná, máskeppen fel ne bonthassa, hanem Hegy Mester házába vigyen negy forintot, ha pedig helseg pecseti alat Szőlő Örökségről Levelet akar venni, Tartozik hegy Mester Uramnak edgy forintal.

Tizennegyedik Articulus: Minden Esztendőben Sz. György napkor az Hegymester Eskütyeivel, és az egesz Helseggel ki mennyen az Szőlő hegyre, ha valakinek győpűje avagy arokja helyen nem találtatik büntetése edgy forent.

Tizenötödik Articulus: Ha valaki pőről az Helseg Szinén, adig az Helseg az Deliberátumot ki ne mondgya, hanem az két félről tegyék le az Törvény pénst, ötven pénzt, ha pedig valamelly félnek az Törvény nem tetsik fogot Helsegbeli Emberekkel meg látathattya hogyha még ez is nem Tetzik, pro meliori esse Földes Ur Szekire appellálhat, ki iratván az Helseg könyvebül az Processust.

Tizenhatodik Articulus: Ha valaki az Hegy mestert, Tanácsát vagy Eskütytet, vagy Szőlőben vagy uton tiszteletlen Szóval illetve, gyalázna, vagyis szidalmazná, annak büntetése negy forint.

Tizenhetedik Articulus: Ha valaki valamelly Szőlőt akarna Törvényessen keresni, az regi Szokás Szerent Helysegbeli, edgy avagy ket Esküttel maga mellé veven, Gyertya Szentelő Boldog Aszszony Napján, és nem más napon fogja veszszejet, és azon az napon vigye hegy Mester Uram asztalara,

annak utánna keresse Törvennyel, az törvény (10) pénz egy forint, az eskütteké 12 pénz.
Azon az napon tegye az tilalmatis, ha ki az Szerent nem cselekeszik, esztendeig s két nap ne kereshesse ha szintén Jussa volna is hozzá.

Tizenhatszadik Articulus: Hogy ha valaki akár Nemes személy akár Városi Ember legyen, az Helseg ellen pántolodván, s edgyet nem ertene, először buntetése negy forint, hogyha pedig továbbis csak veszekednek az Helseggel, Szőleje vesztett leszen, és a Szőlőből ki űzetik.

Tizenkilencedik Articulus: Minek előtte valaki az Helseg színen Törvent avagy Pórt akar indittani, addig hozzá ne kezdessen, míg husz forintig való kezest nem állit, hogy az mit az Törvény fog hozni azzal Contentus leszen, és az kezesek az Helysegből legyenek, hogy az Helyseg hozzájuk nyulhasson.

Huszadik Articulus: Ha Valamely Helysegbeli Szemely az Hegy Mesterseget, avagy Eskütseget fel nem akarná venni, magát negy forinttal válthassa megh.

Huszonegyedik Articulus: Szent György naptul fogva, Sz. Mihály napig senki az Szőlejeben szombaton dellyest ne mereszellyen munkálodni, ennek buntetese edgy forint.

Huszonkettődik Articulus: Ha kik penig meg nem egyezhetven, kőzös Szőlőket fel akarnak meretni, hegy Mestert Esküttyeivel egyben ki vigyek es minek előtte ki vinnek, edgy forintot tegyenek le az Hegymester asztalára.

Huszonharmadik Articulus: Ha valamelly Gazda az Szőlő summat Sz. Mihály napra le nem akarja tenni, mivel az Földes Urak akkorra kívannyak, birsága duplum summa leszen avagy a Szőlejet másnak adgyák.

Huszonnegyedik Articulus: Ha valaki ezen az Hantoi Hegyen levő Szőlős Gazda, az Szőlejet fel Szántaná, vagy csak dülőjeben is ne mereszellyen ekevel menni, ennek buntetese ekejet, Taligáját össze vagdallyák, és vonó Marháját Földes Ur kezében adgyák, és ha pedig az melly Ember az Szőlő építésre nem elegendendő, vagyis építeni nem akarja az olly Embertől elvetessek és más serenyeb Gazdának adatassek Hegy Mester Uram által, ez illyen Szőlőt pedig az Helyseg tartozik be vallani, és mindenek ellen benne meg oltalmazni és ez illyen Szőlőtől bevallás penz ötven penz, ki kiálto bor edgy Pint bor, Hegy Mesternek 12 penz Notariusnak 12. penz.

Huszonötödik Articulus: Ha valaki ezen az Hantoi Hegyen az Szőlejet meg Szedne egészen, Hegy Mester Uram hire s akarrattya nélkül buntetese negy forint.

Huszonhatodik Articulus: Ha valamelly Helysegbeli Ember mulatván hegy Mester Uram házánál, az borral meg elegendven Szálására nem megyen, hanem ott alkalmatlankodván Pohár boroikat döntöget, vagyis az bort ki okadgya, buntetese edgy forint.

Huszonhetedik Articulus: Hogy ha találkoznak ezen Helysegünkben olyan Ember, ki az Szőlejet el adná titkon, Hegy Mes-

ter Uramnak hirt nem adna, és az regi Szokás Szerent ket reszről az asztalra nyolcz penzt le nem tennének és az Szóló be vallatlan lenne sok ideig, büntetese egy flor.

Huszon nyolczadik Articulus: Hogy ha pedig valamely Helysegbeli Ember venne, más külső Embernek Szólót ezen Helységünkben titkon mondván, hogy magának veszi, mivel az Praemptio Helysegbeli embert illet, büntetese negy forent, hogy ha pedig azon Helysegbeli Ember vagy Szomszed legyenis, bár ha alkalmatlan az Szóló epitesre, külső ember meg vehesse.

Huszonkilenczedik Articulus: Ezen Helységünkben hogy ha találkoznak valamely Ember Szőlejeben olly Gyümölcs fa, melly az Szomszedgya Szőlejeben hullatna, az Szomszedgya földéről az gyümölcsöt, fel ne Szedgye, sőt az barázdábanis, az melly gyümölcs hul, aztis ket fele osszak, az fájarul pedig az fának Gazdája kezevel mind le Szedheti is öve, ha pedig ekeppen nem cselekesznek büntetese edgy forint.

Harminczadik Articulus: Ha pedig ez illyen gyümölcs fának ága miat, az Szomszedok között veszekedes volna, Hegy Mester Uram Esküttyeivel edgyút ki menven az ollyan fának ágát vágja le, hogy kőztők az veszekedes távoztassék el, ha pedig az illyen fának Gazdája magát elleneben tenne, Hegy Mester Uramnak Büntetese negy forent, az utánis azon ágh vágattassék le.

Acsády Ádám
Hántai Praepost mp.

/1708-ban készült, hitelesített átirat. DREGY Kézirattár
O 505.b./

5.

Gecsei hegy
/Gecse, Veszprém m./
1721. júl. 6.

Observatio Extradata Circa Promontoriensi Getse pro Partes Illustrissimi ac Reverendissimi /: Titulorum pleno in honorem :/ Faturi Episcopii Veszprimi Magistris Promontoriensis.

- 1ma: Hogy az Hegy Mesterek Hitőknek eleget tegyenek, Valami ollyas Casus történnék azon funduson Tolvajt és Paráznát, Kár tivőt észre Vennék tartoznak megh fogny és az Biro házához Késérnyi és mind adig fogságbon tartanyi valamедdig az Milytóságos Földes Ur Tiszttyit a' vagy Tisztartoját iránto nem informállják, és a mit fog parantsolnyi a tivők azon Szerént Kőll Cselekednyi.
- 2^a: Az Marha akarmi nevezendő Szaladás Képen bé megy a Szőllő hegyben s' Kárt tesz, tartoznak az Hegy Mestereknek a Kártivő marhának a' Kinek Gondviselise alatt volt a Gazdájó a vagy Cseledje és Szolgájó hatvan Kétt pénzt fizetnyi, és az Káros Gazdát meg eligitteni.
- 3^a: Hogy ha pediglen hatalmassan bé hajt a Szőllőben Kész akartva az hatalmasságot ugy mind 4 foréntokat, és hogy ha megint refraktáriuskodnék azon Kár tivő a' Szőlő Hegy Törvényes Statutumja Szerént az poenát, ugy mind Hegy frangját, az Földes Urnak 12 foréntokat, az Falunak pedig Négy foréntakat.
- 4^a: Ami Kárt tett a Jozságbon, Egy Csap vesszőtűl, Egy Garast, Egy Tőkétűl huszon ött pénzt, fél Tőkétűl tizen har-mad fél pénzt, igy Kőlletik a' Kárt bősűlnyi, és Tartozik a' Káros Embert meg eligitenyi.
- 5^a: A kinek a Risin bé megy a Kártivő, a vagy Kapu helyen, elsőben, Sz. György Napkor megh Kőll parantsolnyi, minden Szőllős Gazdának és hogy ha bé nem tsinállja a Risitt tar-tozik a Káros Embert és a Hegy Mestereket meg eligitenyi és a mi Kárt tett magának ell kell szenvednyi.
- 6^a: Hogy ha valamely Gazdák a Szekér utakat, és forduló he-lyeket Szorongatná jó lélek ösmérettel hozzá Szolván Ki menvén a hitős Birákkal Egyút az épitet tőkéket is Ki Kől vágnyi, és a Két részt meg Kől tekéntenyi, Mindeniknek igazságát meg Kőll halgatnyi, és praetensiojokat és ... Kő tsinálnyi.
- 7^a czer: Hogy ha olly Gyümölcsfa találkozik, a' mely ellene volna, a' Szomszidságának tehát az hegy Mestereknek le ti-vin igazságát, az Birákkal Egyút, állon a' Hegy mester a fél lábával az Brázda Közepire, és ez másik lábával a' Bo-rozda partro és vala mellyet le vághat azon állásábó Sen-

- kinek sem vitt.
- 8^a: Ha a Birákok Ki akarják vinnyi Földes Ur Tisztartója Comisiója mellyet Törvinyessen tehát ki ki pénzel tartozik, a fél a' mely Kárt tett a Biráknok.
- 9 szer: Hogy ha Falusi Ember Küldi a Hegy Mestert, a hegyben, tartozik igazságot Négy pénzt le tennyi valami Dolog e-ránt, Hogy ha pediglen más vidiki Ember Küldi Ki az igazságh mellyet, tartozik azon Ember tizen Két pénzt le tennyi, és Ugy tartozik [sic!] el mennyi a' Dolgában a' Hegy Mesterek.
- Dátum Gecse Dia 6. July 1721.

/1828-ban készült hiteles másolat. VEMLT IV.1.b.443./

6.
Csatári hegy
/Veszprém, Veszprém m./
1733. márc. 13.

CSATÁRI SZŐLŐHEGYNEK Articulusi következnek
Segvunt' Articuli.

DICSÉRTESSEK a IÉSUS - CRISTUS. Ámen!

Anno Domini 1733 Die 13^{tia} Máty.

En Tallián Ádám Császár és Coronás király kegyelmes Urunk eő
Főlséghe (11) Edgyik Consiliáriussa. Ugy a' mint Csatári Ne-
mess Weszprém Wármegyében lévő Weszprém Városával határos
Praediumonnak vagyis Pusztánnak örökös Földes Ura Adom Tudtá-
ra Mindeneknek a' kiknek illik Hogy L... előttem Meg Jelenvén
Horváth János és az után az alább Specificalandó Weszprém vá-
rosában Ugy külső Helsegekben is lakozók (12) kiknek kérések-
re Adtam engedelmet Meg irt Csatári Pusztám Territoriomábonn
az elő Hegyeknek Dél Felül való Részit T... alá, ahol Tudnyi
illik és amenyire az Földnek könyebb Munkáltatásó engedi,
hogy Új Szőlőket Rakhassanak és Épithessenek Mivel Pedig min-
denkor és mindenütt s' ugy az Szőlő területekenn is az Jó
rend tartás Főlötte Szükséges és Nagyonn megh kívánatos hogy
az Szőlős Gazdák anyival inkább helessebbenn tudgyák Magokat
alkalmaztatni adattak nékiek Magam és Successorim áltol is ez
aláb (13) Observálandó (14) Denotált Articulare Punctumok. És
Ugyan:

Elsőben: Mint hogy mindeneknek főlötte (15) az Isteni Félelem
Szükséges (16) és Üdvösséges igen (17) hogy valakik a' dec-
larált Csatári Praediumon Szőlőket Fogtanak föl, és akik
Jövendőben is Fognak a' Midőnn annak Munkálásáro és Munkál-
totásáro ki Mennek hogy anyival Inkáb az Ur Isten Ó Sz:
Főlségének Bővebb Áldásó Szályon reálok az Ur Isten Nevé-
benn kesdiék el kézi munkájokat és abban is Gyakorollyák,
el távoztatván Minden Isten ellen való, és ő Sz: főlsége
dicsősségét megsértő főrtermességeket és káromkodásokat.

Másodszor: Hogy ezenn Articulosok Punctumi az Ű erejekben
anyival inkább helyessebbenn Rendessebbenn és Igasságossab-
bann megh tartathassanak és Mind az Uraság Authoritásó Ob-
szerváltossék Mind pedig az Szőlős Gazdáknak következhető
károk el távoztathassék és mindenekre Szorgalmatos vigyá-
zás lehessenn Jólőlkü Ismételű és hittel köteles Hogy Bi-

rót és Eskütteket válosztani és rendőlni el ne Mulassák kik is tartozzanak az Szőlő Hegyen Hites kötelelességek Szerént vigyázni és ha Nappali vagy éjeli Tolvajokat Isten ő Sz: Főlsége s Felebarátunk ellenn káromkodókat Veszekedőket - akar hirtelenségből - akar eltőkéllett indulatból Szitkozódókat, Paráználkodókat hamissann esküvőket és akar mely Gonosságbonn lévőket tapasztalnak azokat Szorgalmatosann Jedzésben vévén a' midőn a' láttotásnak ideje el jön az Uraság vagy is embere előtt meg büntetessék /:az az:/ az Isten ellenn el Szánt Szándékkal káromkodókat veszekedőket Négy forintra hirtelenségből a féléket el követőket és hamissann esküvőket egy forintra. Az nappali Tolvajokat negy forintra az éczakait pedig nyoloz forintra. Az házossági kötelelességbenn találondó paráznát huszonnégy forintra az Nyótelent pedig tizen két forintokra. Más bűnbenn este ket pedig az véteknék Grádussához képest, az mely büntetésnek fele az Uraságot, Fele pedig az hegy Birót és eskütteket illesse aki erszényével Szegénységére nizve nem fizethetne érdeme Szerint csapattassék megh.

Harmadszor: Hogy anyival Inkább az főllebb Declarált mód Szerént már el kezdett és tovább elkezdendő Munkájekhoz Job kedvel nyulhassanak És Naprul napra Gyarapodhassanak lésszen Szabadságok Hét Esztendőkgig és azon idő alatt akarmi némű bővsége lésszen Szőlejeknek és Gyümölcsőknek Se Nékem se maradékimnak és Successorimnak Semmit abból nem fognak adni - Nemis köteleztetnek.

Negyedszer: Eltelvén pedig az Hét esztendő az mostanság folyó 1733 dik Esztendőbenn esendő Sz: Mihál Napjánok kezdetitől Fogva Tartoznak Magokat (18) /:midőn az Szőlő érni fog:/ Meg Jelenteni Hogy annak Idejébenn az Szűretőlés föl Szabadittassék mely után az Tizedlés következvén, ki ki a' tülvé Járonđó Tizedet Valóságos és nem vizsel, olma vagy körtvé lével hanem Mustal az Uraságnok vagy ara Rendőlendő embereinek minden hallogatás Pór Patvar és engedetlenség nélkül azonn Szőlő hegyenn rendőlt Helyre vini megadni és oda Szolgáltotni tartozzék és légyen köteles.

Ötödször: Ha valaki az Szőlő hegyenn akar Józan akar részegkorábonn akar ki ellenn hatalmaskodnék és rajta Vért erosszene és megh sebesitené az ilyen Minden engedelem nélkül Négy forintokra büntetessék Mely büntetésnek fele az Uraságé fele pedig az hegy Biróé és eskütteké lésszen.

Hatodszor: Ha valaki Vasárnaponn és más Ünnepekenn az Szőlejekbenn Dolgozni vagy akar Mely Munkát tenni tapasztaltatik engedelem nélkül, egy forintra büntettetik. Nem lésszen Szabad Semmi féle Gyümölcs Páro Meni, megverni és rázni egy forint büntetés alatt. Nem különbenn Szombat Naponn Ne Akarjon Senki az Szőlő hegyen munkálódni /:az az Mecseni, kapálni, Kőtőzni, Gyomlálni, karózni Ne merésszöllőn:/ Másképpenn, aki ezekbenn meg tapasztaltatik Munkálódó szerszámi tőlők el vétetődnek. Erre azért a Végre (19) alányúk Magúinkat Hogy az Isten tarosa megh Szőlő határinkat és hegyeinket minden égi háberuktul.

Hetedszer: Az Gyepűkre viz és Sató Utakra, Minden oly Szorgalmatossággal vigyázzon és helyessenn csinályo meg, kiki (20) Hogy azoknak hibás volta miatt, az Szomszéd Szőlős Gazda kárt ne valyonn Mert az kinek illyetén Gondviseletlensége miatt az ki kárt vall káro az Hegy bíró és esküttek által Megh bücsültetvén Tartozik meg fizetni és az Hegy Bíró és esküttek fárodtságát megadni tudniillik (21) edgy forintot. (22)

Nyolcszadszor: Egy Magányos Személy is akárki is légyen az, Maga tulajdon Indulatjából s hatalmából az Szőlő hegyen az Szőlős Gazdák Szőlei között Határokat emelni és megye kőveket leásni, és azzal egyik Szőlőt az másiktul elválosztani ne merészellye. Hanem az Illel dolgok Az Hegy Bíró és esküttek által vitessenek végbenn és azok által építet Határokat és megye kőveket Senki el rontani és föl Ásni Meg ne próbályonn aki e'féleben tapasztaltatik engedelem nélkül Négy forintra meg büntettetik mely az Hegy Bíróé és eskütteké lesz. Minden Megyekű le Ásásaért pedig fog adni az Hegy Bírónak és eskütteknek egy pint Bort az láttotásért pedig egy forintot.

Kilenszedszer: Nem lészen Szabad, Sőt keményenn tilalmaztatik, az Marháknek az Szőlőkben való Botsáttotásó, legeltetése És akár Szűret előtt akár Utánno (23) Mivel mind az Szőlő Gyümölcsébenn s mind termő Vesszejébenn károkat tennének akár más húnna az Pásztorok Gondviseletlenségek miatt az Szőlőkben ment Marhák akár micsoda féle Marha legyen az, akár az Szőlős Gazdáké legyenek, Ha meg tapasztaltatnak az Hajtónak rendöltetik 15 den: az káros embernek pedig bücsű szerént Bonificáltotik. Sőt az Sörtés Marháktúl keményenn tilalmaztatik (24) az illetén Marhák be hajtásokban pedig hasánk élő törvényeihez szabják Magokat.

Tisedszer: Senki az Gyepűkre Ugy más épületre való makk termő fákot az Uraság engedelmé nélkül, vágni vagy vágotni Büntetés alatt ne merészöllye. Szabad lészen Ugyan az ki hol Szőlejét föl fogja, abbann lévő Csalittot és fát az Gyepűre vagy is más Szűkségére fordítani.

Tizenegyedszer: Minekelőtte az Szőlő Ültetэшőz kezdjenek hogy egyik az másik elejbenn ne lépjen és Szabadonn ne válogathassa az Szőlő helet, annak idejébenn Jelencse meg magát az Hegy Bírónak és eskütyével edjút ki menvén Igyenes Mértékre kinek kinek Szőlő Hele ki mutattassék és az Szerént Isten Segítségével Munkájokhoz kezdvén (25) és naprul napra dícséretessenn is Gyarapodhassanak és azoknak fárodtságokért 3 garas adassék.

Tizenkettődször: Tapasztoltatván, hogy némellyek kiknek most vagy is Jövendőbenn a Balaton mellett vagy más Szőlő hegyekenn Szőlejek lévén azoknak Borait Béhosván az midőn az Tisedlőnek ideie bé Jön Az Csatári Szőlő Termést vagy a-val összekeverik vagy külső hegybéli Bornak Allittyák lenni, Mellel is az Uraságot Megh kárositanák és csalnyák Az olyan Szőlős Gazdák, Akar Nemessék Akar Nemptelenek legyenek, megtapasztaltatván a féle Boroknak Contrabontásávol Megbüntettessenek. (26)

Tizenharmadszor: Az láttotás Mindenkor Sz: György Nap és Sz: Mártony Nap Tájbonn Essék meg, és akoronn az Uraságh Embe-
re is Jelen livin az Föllebb Jedzett Mód Szerént az Hegy
Biró esküttekkel edgyút össze Menvén valakik már az alatt
Írásbonn lesznek akik tudni illik Büntetésre érdemessek
fognak lenni. Czitáltotván az Hegy Biro Tartozzanak az ter-
minusra elől Álloni, Hogy érdemes Büntetések elvehessék,
valakik pedig meg nem Jelennének, és az Articulushnak és az
Uraság Parancsolatyának Ugy az hegy Biró és eskütteknek
nem engedelmeskednének vagy is ellenek Zugolódnának, Négy
forint büntetést Incurállyonak melynek fele az Uraságé fe-
le penig az Hegy Biróé vagy is Eskütteké legyen. Az ki pe-
dig az Hegy Biró Házánál veszekedést indétt egy forintra
Büntettetik.

Tizen Negyedszer: Ha kinek valamikor Szőlő Iránt akar kin is
kereseti lészen Minek előtte az Szőlő Munkához kezdjenek
annak Ideje rendöltetett Gyertya Szentelő Boldog Aszszony
napra.

Tizen Ötödször: Hogyha valaki az Helségbéli emberek közül el-
lopná leg első [sic!] az Meczőkést, Lik vájó kapát Széles
kapát, vagy is Hordó Feneket vagy Szőlő karót, vagy Gyü-
mölcs fát vagy valami oltovánt Ezen Személy a Négy forin-
tokat el nem kerüli. ugy (27) a' mint a' több Büntetés két
része menven.

Tizen Hatodszor: Ha az Szőlő hegyen találtotnék ollyas Nehez-
kes Aszszony aki megkívánná az Szőlőt vagy is valami Gyü-
mölcsöt kiálcsó meg háromszor az Szőlő Pásztor vagy Gaz-
dáját. ha nem menne, Ugy légyen Szabad Néki Szőlőt vagy
Gyümölcsöt Szakasztani, Ugy lészen Szabad el vinni néki ha
egy pénzt letészen az Szőlő karóra hogy meg mutathassa és
három fejet szabad elvinni az egy pénzért. nem is lészen
szabad többet, mert ha ezenn kül [sic!] cselekszik Ille-
dő büntetést el nem kerüli.

Tizen Hetedszer: Valamint Föllyebb Irva Vagyon, hogy ezen
Punctumoknak És Articulushoknak vezérlésére És az Igasság-
nok Rendes Folyamotyáro Hegy Biróra És Esküttekre Szüksé-
ges légyen Válosztottam az én részemről és közönségesenn
válosztották Veszprémben lakozó Horváth Iánost, Hegy Biró-
nak. Eskütnek Pedig Győri Istvánt. Szabó Iános
Horváth Istvánt. Szabó Pál
Basai Ferencz. Lódi Iános
Gyenei Iános. Dömöki Mihály

Mind Ezenn Punctumoknak Szentül való megtartására Én is mint
Földes Ur Obligálom Magamat Ellenben Pedig Már említett Hor-
váth János Hegy Biró és fellül említett Esküttek. (28) töb-
b és Jövendőben leendő Szőlős Gazdák is köteleztetnek. Mely
Articulushokat Tulajdon kezem Írásával És Pócsétemel Megh Bró-
sittem Actum Wessprimy 13 tia Marty Anno Domini 1733.

Mind (29) ezeknek magam reszerül való szentül, és megh masol-
hatatlan leendő meg állására mind néhai T.N. Vitézlő Tallián

Ádám Consiliarius Uram természet szerint Való Successora és
annak Eöszvedgyének T.N. Eörményesy Fiáth Borbála Aszony Ple-
nipotentíáriussa magamat kötelezem. A mitis az Articulusok
értelme szerént kiknek kiknek tellyes securitást adok. Sig.
in Promontorio Csatáriensis die 19. 9 bris 1741.

Tallián Gábor mk.

/Egykorú másolat, eredeti, viaszpecsétetes záradékkal. VEMLT
IX. 221./

Kis-/Új-/Hántai hegy
/Pápa, Veszprém m./
1753. máj. 5.

Ezen Articulus Kristus Urunk Születése után 1753 Esztendőben Májusnak 5. napján Renováltatott Tekintetes Dubniczaj István, Kis-Uj Hántoj helységnek Erdemes Praepost Urunk ideiben; Kúcsora Súcs József hegy Mesterségében Máté János, és Keresztúri Miklós, es-kótsigekben, és Németh György Notariusságában.

Anno, Die út supra.

Minémű igassággal, és rend tartással birják az Vássárheli Uraimék az eő Somló hegyen való Szöllőjekeket aszt mi nekünk irva hozzván el olvasván becsületes Kis Uj Hántoi helység előtt: mi is meg olvasván érdemesnek találván acceptáltuk, és az szerint meg is tartjuk.

Első Ártikulus: Hogy ha valaki, a' vagy maga, a' vagy Szómszédgya Szölleiben, vagy akar mi baráttyáiban és akar mi kár tévő lábos marhát találna, ha szaladás képpen ment a' Szöllőben bérsága négy száz béc, id est fn. 1. dr 32. Aazon ember tartozik az Hegy Mester Uram hazához hajtanyi; Fele az bérsághnok hegy Mester Uramé; fele az bé hajtó személye légyen, s. tartozik hegy Mester Uram eskütyeivel ki menni, ha az Kár szenvedhetetlen, az Káros embert meg elégittyeni, ha pedig Szán szándékkal hajtotta valaki a' Szöllőben, annak bérsága magyar fni 4.

Második Artikulus: Az melly Szöllőben az Pásztor éjel őrizvén az Szöllőt kárt tévő embert, vagy marhát talál, az Ki Kárt teszen az Szöllő pásztor meg fogja, es amit rajta veszen a' Szöllő Pásztor szabadságában áll.

Harmadik Artikulus: Ha valamelly embernek gondviseletlensége miatt árokján, a' vagy Kertyénn réss találtatik, hogy miátta vagy marha béli Kár, a' vagy ember miát valami Kár lenne az olyan emberen négy 100 bécset vegyenek, id est fn 1. dr 32.

Negyedik Artikulus: Midőn az hegy Mester gyűlést, ávagy törvént akar szolgáltotnyi, tartozik az Szöllős gazdákat bé szolittatnyi, és parancsolnyi eskuttei áltol az maga hazához: ha pedig valaki engedetlen lenne tartozik 100. bécset adnyi, id est dr.32. És ha találtatnék olyan ember az ki Szöllőt pórlene, tartozik az hegy Mester hazánál 20.flor. le tenni, és ugy pórúlhessen.

Ötödik Artikulus: Ha valaki Szöllőt ad el, tartozik bizonyos Személlyek előtt hegy Mester Uram hazánál be vallanyi és

az árát föl venni hegy Mester házában, hogy ha pedig akar hol az árát föl veszi, hegy Mester házában Kívül büntetése flor. 1.

Hatodik Artikulus: Ha valaki Szőlőt vészen tartozik az felrűl 1.for. aro bort áldamásro adnyi, melynek meg adására egyik egyik személy tartozik dr 50. Pecsétlő bor is az Két felrűl egy pint bor, az írő Deáknak, és tartozanak dr.12.

Hetedik Artikulus: Minden esztendőben Husvét Ünnepeiben tartozik a' hegy Mester Eskütyeivel az Szőlő-hegyre ki menynyi valakinek árkan, vagy kertén réss lenne, az helyén nem találtotnék, négy Szász becs le tételivel büntetessék, id est 100. harmincz két pénz.

Nyolczadik Artikulus: Hogy ha valaki pórul az helség szekén: az az egyik a' vagy másik Személynek nem teczenék fogot Bérák áltol az után meg látottathattya: ha az nem teczenék pro meliori esse az Földes Ur Székére apellaltothattya ki irattatván az helség könyviből, a' vagy Protocolumjából.

Kilenczedik Artikulus: Ha valaki az hegy Mestert, a' vagy Esküttet vagy Szőlőben, vagy uton, vagy ut félen tiszteletlen szóval gyalazván ok nélkül annak birsága f.4.

Tizedik Artikulus: A' ki az Szőlőből oltovánt a' vagy fiatal a' vagy Szőlő vesszőt, vagy is pedig Szőlő Karót lop, annak büntetése flor. 4.

Tizen egyedik Artikulus: Az Ki a' Szőlő hegyen Szitkozódik, annak is büntetése f. 4.

Tizen Kettődik Artikulus: Az Szőlőben marha Szaladásnak, bérsága is, négy Szász becs, id est f. 1. dr. 32.

Tizen harmadik Artikulus: Ha embert fognak meg az Szőlőben, annak is birsága, négy Szász becs, id est f. 1. dr. 32.

Tizen nyegyedik Artikulus: Ha valami villongó emberek Közöt hogy ne egyenetlenkedgyenek az hegy Mester Eskütyeivel együtt megye követ téssen le, minden megye Kötül három, három pint bor jár.

Tizen ötödik Artikulus: Hogy ha valaki az helség Szekén a' Szőlőt pórulnyi akarna, tehát a' bősületes helségnek kedvit Keresvén, és meg nyerné meg nyervén ezen instansbősületes helség előtt tartozik le tennyi f.4. törvén pinst.

Tizen hatodik Artikulus: Az boszú mondás uton, ut félen, akar hol büntetése, negy Szász becs, id est f.1. dr.32.

Tizen hetedik Artikulus: Az hegy frángjó. f.4.

Tizen Nyolczadik Artikulus: Ha valaki, vagy maga Személyében, vagy marhája áltol el Szenvedhetetlen Kárt tenne, megböcsültessék, az az: a' Káros embert hegy Mester Uram meg elégéttesse.

Tizen Kilenczedik Artikulus: Az melly embernek házához az hegy Mester Eskuttyit Küldené Zálogért, hogy zalogját hozza az az ember pantolódni, és zalogot nem akarna adnyi, annak is birsága 1.f.

Huszdik Artikulus: Hogy Senki az elő Szölleje termését hegy Mester hire nélkül meg ne merje próbálni, hogy meg szed-

- je az terminus nap előtt: hogy ha pedig valaki jo, és bizonyos fundamentomot athatna, hogy Szölleje termését meg Szedhesse hegy Mester engedelmeiből szedhessen, de különben nem: es valaki ezen végezést el akarna bontanyi, és meg állanyi nem akarna, az ollyann ember 4.f. büntetetik engedeleml nélkül; hasonló képpen, ha valamelly Szöllős Gazda az eő Szölleje termését el adna a' helység törvényét tartozik azon Személynek tuttára adnyi, az kinek el atta Szölleje termését: aszt meg értvén azzal is nem gondolna hogy meg vette légyen az ollyan embertől azon meg vett Szöllő termés Kontrabontáltossék.
- Huszon egyyedik Artikulus: Minden esztendőben Szent György naptól fogvást Szűretig Szombat napokon dél után nem szabad a' Szöllő hegyen dolgozni egy f. büntetés alatt.
- Huszon Kettődik Artikulus: Hogy ha valaki tapasztaltatik, hogy a' Szöllő gyeponn által hagdoz kú s bé, és az illyennek büntetése f.l.
- Huszon harmadik Artikulus: Hogy midőn valaki Szöllejét el adna, tehát tartozik főlső és álso szomszédgyát meg kínálni és hogy ha tudva lévén Szomszédgyainak, es az alku nem tévén reája, es más rája alkudnék, kévanna meg tartanyi, tehát tartozik tilalom pénst le tennyi, dr. 40. hegy Mester Uramnak. Hogy ha pedig le nem tenné, az tilalom pénst, tehát az el adó fel adhassa annak, aki meg veszi, és be is valhassa.
- Huszon Negyedik Artikulus: Hogy Vasárnapokon Senki az ő Szölleiből Semmi némű terhellő edénnyel ne terhelődgyék, mert ha valaki meg tapasztaltatik az ollyannak büntetése f.l.
- Huszon Ötödik Artikulus: Hasonló képp, az Ünnepek napokon Szöllobéli munkálkodást senki ne tégye mert annak büntetése f.l.
- Huszon hatodik Artikulus: Hogy midőn valaki Szöllőt vészen, vagy ad el, ha az alkalmatosság ugy hozza magával az bevallás pénznek felét el költenyi szabad légyen, és a' felét a' helység jóvendőbéli szükségére, az helység ládájában el tennyi.
- Huszon hetedik Artikulus: Hogy ha valaki az Eskütség Szolgálottyát nem akarna fől vádolnyi, vagy is az helység nem itélné alkalmatosnak lennyi, tehát az ollyan személy tartozik egy for. letennyi az Eskütségért.
- Huszon Nyolczadik Artikulus: Hogy senki a' más ember Szölleiben gyalog utat ne csinállyon Keresztül: annak büntetése f.l.
- Huszon Kilenczedik Artikulus: Hogy ha valaki a' Szöllő Summát Szent Mihál napra meg nem adgya, tehát tartozik duplán meg adnyi.
- Harminczadik Artikulus: Hogy ha valaki az eő Szöllejét modgya, és rende Szerént meg nem munkállya elsőben 1. for. masodszor 2.for. harmadszor az földes Urunk dispositioja szerént elvettetődik, és annak adatik a'ki jobban meg munkáltatya.

Harmincz egyegy [sic!] Artikulus: Hogy ha valaki Szőlejét el
adgya, tartozik bizonyos arát meg mondanj hogy Mester Uram-
nak, ha pediglen igazán meg nem mongya, tehát büntetése
f. 1.

Praesentes (30) Articulos in Novam et meliorem Normam et Or-
dinem redactos, in Sano, et Genuino Suo Sensu Confirmo, et ap-
placido. Papae 24. January Anno 1754.

Stephanus Dubniczai
Praepositus Hantensis. mp.

/PHMA 71.34.1./

8.
Tikos és Bári hegy
/Tikos és Hollád, Somogy m./
1758. júl. 8.

En aláb megírtt adom értésekre mind azoknak a Kiknek Bari és Tikosi Hegyen Szőlejek vagyon, Hogy az alább meg írtt, és Ki adatott Punctumok, és Articulusok szerént az egész Hegységet igazásban és egyeségben huszon négy Forént büntetés alatt meg tartanyi Köteleztettnek.

Első Articulus: Minden esztendőben, valakik az Szőlő Hegyhez Kötelessek Sz: György napra, és Mind Szent Napra össze gyűlvén, Hegy Birót, Esküteket és Hegy Mestereket válasznak, és azokat mind elől Járókat érdemek Szerént meg bücsülni, és nékiek engedelmeskedni 12 f. büntetés alatt Köteleztettnek, ellenben Kivált minden Szentek napján Köteleztettnek a' Szőlős Gazdák, akarhol legyenek az Hegy Biró házához bégyülekezni, és akkor Hit Szerént meg mondani tartoznak, ha valakit más Ember Szőlejében, vagy gyümölcsén látták, és ha valaki ell maradna, heles okát nem adhatná ell maradásának 4 forént birsága lészzen.

2 dik Articulus: Mivel a' Szőlők alatt, vagy Körül lévő Utak igen Szorosak, azért minden Ember ő régi Szokott Uttyát, mellyen a' Szőlejéhez Szokot járni vagy menni meg tudgya, és meg csinállya, és azon járjon, onnend seide, se amoda, se jobra, se balra ne térjen, hanem ha Hegy Birót, Esküteket, és Hegy Mestereket látna, azokhoz minden Jámboroknak Szabad menni, ha pedig maga Szabad akarattyából Ki menne, vagy Ki térne, ell nem akarná szenvedni, a' Kinek Szőlején által ment, és Hegy Birónak tudtára adván Egy Forént birságon marad.

3 dik Articulus: Ha Valaki más Ember Szőlejében Szánszándékal Gyümölcsre lopnyi megyen, s éjel tapasztaltattik rajta, annak birsága lészzen négy Forént, ha pedig nappal tapasztaltattik egy Forént, és harminoz Pénz lészzen birsága.

4 dik Articulus: Ha idegen Embert találnek a' szőlőkben vagy Gyümölcsön szabadon megfoghassák, és a' Hegy Biró Eskütekkel, és Hegy Mesterekkel edgyüt érdemek szerént meg büntessék, a' Ki pedig láttya az ollatin Tolvaj Embert, maga nem bírhatna véle, valamelly Embert az Hegybéliek közül távuról látná, és hinná segítségre, ell nem menne az az Ember a' Kit hivott, annak birsága lészzen 4 forént.

5 dik Articulus: Senki semmiféle marháját ne jártassa, se Szőleje alá, se szőleje föliben az Megyén belül Szent Márten napig, ha ki ott talállya Kivált a' Disznót astat szabadon állye meg, es a' Hegy Birónak, Eskütteknek, és Hegy Meste-

reknek tuttára adván, magok Között oszák föll, a' Káros Emberrel együtt a' Kinek a szőleje táján őlik meg; ha pedig Eőreg marha lenne, Tehén, Eőkör vagy Ló, tehát mindenikért vehessen a' Hegy Biró 25. Pénzt, különben a' Kárt meg bősűlvén, és a Káros Ember meg elégetessék, és addig a' kárbon lévő Marhát Ki ne adgya az Hegy Biró, valamedig a' Káros Ember meg nem elégetettik.

- 6 dik Articulus: Szent Mártony nap után, az Termő Szőlőkben ha marhát találnak, Kiváltképpen Disznót meg őllék benne, az Eőregh Marhát pedig az Hegy Biró kezéhez hajcsák, és vigyék, és mindeniktől lészen veendő jussa dr. 10.
- 7 dik Articulus: Ha Valaki lopna a' helységbéliek Közül valamit, és lopva Pinczéjébe be vinné, annak utána ha meg bizonyodik Szőleje vesztett lészen, ha pedig Gazda hire nélkül, Gyermekek vagy Szolgája Cselekedné, a' Gazda meg mentheti magát törvény szerént, hogy se hire se tanácsa nem volt, és az ő akaratyával nem cselekette, tehát semmi birságon nem marad.
- 8 dik Articulus: Ha Valakik Egymást meg verik, és meg szidgyák a' Szőlő Hegyen, tehát a' Ki vétkes lészen négy Forént birságon lészen.
- 9 dik Articulus: Hogy ha valaki a' Szőlő Hegyen mezitelen Kardot, Puskát, vagy Fejszét fog ellenség képpen Szabadon a' Hegy Biró Eskütyeivel, és Hegy Mestereivel edgyüt minden engedelme nélkül meg foghassák, meg fogván a' Hegy Biró házához 24 Forént lészen a' büntettessé.
- 10 dik Articulus: Az Megye szegésnek lészen az birsága 4.frt.
- 11 dik Articulus: Hogy ha Valaki maga akarattyán maga szőlejét meg Szedi az Uraság engedelme nélkül, és a' több Helységbélieknek okot adna árta Szőleje vesztett lészen.
- 12 dik Articulus: Ugy hasonlóképpen senki Akolás, és az Uraság Számára való Foglalása előtt Hordó Számra Bort az Hegyről el adnyi, vagyis ell dugni /és más Hegyekről Pinczéjéhez Vinni:/ Szabad nem lészen, mert minden Bora Contrabontáltattik, és a' Kit más hunand hozand az pedig reája föll tizedeltettik, és akóztattik.
- 13 dik Articulus: Hogy ha valaki a' Szőlő Hegyen Hegy Birát, Esküteket Hegymesterjével együtt igaságott Szolgáltattván meg hamisettya, vagy meg Szidgya 4. Forént birsága lészen.
- 14 dik Articulus: Eztis hozá tévén, hogy ha valaki Hegy Biró és Esküttek hire nélkül Földes Uraknak és Tisztjeinek bé adgya a' Kit Szőlejében talált Helységet hátra vetné 4 forént birsága lészen.
- 15 dik Articulus: Hogy ha Valakinek a' bősűletes helység Parrag Szőlőt ad föll, azt jóvá tévén, a Kinek föll adatott asután Vér ág találkozna hozá a' Semmikép Ki ne vethesse belüle, ha nem bírja mint őrók saját jószágát, Csak Esztendőnként járandó igasságát adgya meg a' Földes Urainak.
- 16 dik Articulus: Hogy ha Valaki Szőlejének Gyepűjét bé nem csinállya és a' Csinálatlan Gyepűn be mégyen az Marha rósós Emberre bősűltessék a Kár, és az Helység ellen 25

- pénz birságon marad.
- 17 dik Articulus: Hogy ha Valakinek Szőleje mellyet, vagy Szőleje alatt Ut lévén, azt meg nem csinállya, meg intettvén Hegy Biró, és Hegy Mesterek által az Utért, 4. Forént birságon marad.
  - 18 dik Articulus: Hogy ha, valaki igaz Gyepűjet régi rendeltett határon Kivül teszi Hegy Biró, Eskütek hire nélkül 24. f. birságon marad.
  - 19 dik Articulus: Ha Valamelly Ünnepet, vagy Szombatott tart az Helység Közönségessen az Hegyen, azt Valaki meg nem tartaná 4. forént birsága lészen, Ugy Szintén ha valaki Ünnepp nap, vagy Vasárnapokon leg Kevessebb munkát Szőleje Körül tenne meg tapasztaltattik 12. Forént büntettése lészen.
  - 20 dik Articulus: Minden birság, és büntetésnek harmad része a' Helységé lészen, a' többi pediglen Földes Uraké Fáracságokért, és Megye igazgatásokért Hegy Biráknak, Esküteknek egy vödör bor lészen. Hegy Mestereknek azon Kivül minden Szőlős Gazda egy Pint bort.
  - 21 dik Articulus: Hogy ha Valaki egész nyáron Szőlejét Szokott munka nélkül hadná Parlagon, Szőleje vesztett lészen, a' Ki pedig azon Szőlőt Föl veszi 25 Pénzt Fog Hegy Birónak, és Esküteknek le tenni.
  - 22 dik Articulus: Azis tudtára légyen a' Helységbélieknek, hogy a' melly Felül mas Határokkal öszve mennek a' Szőlők szaporétani Vagyis Csinállyi nem lehetne, és az illetis az igaz határt Gyepű nélkül tartani Szőleje Vesztett lészen, és azon Kivül 24. foréntra büntetődik, ugy nem Külömben valaki Szőlejét Földes Uraságok hire nélkül ell adná, az meg vévő Pénze Vesztett lészen.

Formula Juramenti

Az egy örök Isten, a' Ki Attya, Fiu, és Szent Lélek tégedet ugy áldgyon meg, üdvözécson, és minden némű dolgaiddban ugy boldogicsón, hogy a' mi némű hivatalra most ell választattál, abban a' Ki adott Articulusok, és Punctumok Szerént tisztán és igazán ell jársz, Szegénynek, Boldognak, és a' Kinek ügye, és Dolga Fog ellőted Forogni tehetséged Szerént igasságot Szolgáltasz, igaz törvényt téssesz, Félre tévén minden Atyafiságot, Tekéntettett, Kedvezést, ajándékot, Félelmet, Gyűlölséget, haragot, Isten téged ugy segéllyen.

Mind (31) ezen huszonkét punctumokbul álló Bari és Tikosi Hegynek ki adott articulussait, magam földes uri hatalmammal ki attam kezem irásával és pőcsétemmel megh erőséttvén. Bala-tonkeresztur, 8. July. 1758.

Tolnay Festetics Kristoff

Mind (32) Ezeken kívül minden Szőlős Gazda midőn az Uraság Szőleit szedvén egy napra egy Szőlő Szedőt tartozik adnyi, más-kén zálogja fog szetetődnyi a' ki ell fogja mulatnyi.

/OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 41. cs./

9.
Ódor hegy
/Tapolcafi, Veszprém m./
1759.

Anno Domini MDCCLIX.

Az Ódor Névű Szőlő Hegynek a' Tekintetes Földes Uraságtól kiadattatott Articulusai e' szerint következnek:

- I. Valamint más Szőlő Hegyekben Hegy-Mesterek, Tanácsok és Esküttek választatni szoktak, a' kik a' Hegybéli dolgokban, a' Hegynek Articulusai és Törvényei szerint, kinek kinek nem csak igasságot téssnek s' azt ki szolgállyák: de masképp is magok hivatalokban mindenképp mindenekben hiven és igazán el járnak: ugy ezen Helységben is, hogy mindenek előtt Hegy-Mester, Tanácsok és Esküttek az Helység által választassanak szükséges, vagy azért a' ki ilyen hivatalokra az Helység által választatni fog, négy Forint büntetés alatt tartozik magára fel vállalni s' különben attul magát meg se válthassa.
- II. dik: Az Szőlő Hegyen tejendő Károknak el tavoztatására, szükség, hogy jó Gyepűvel, vagy is jó mélyl árokkal környül vétetessék és úgy tartassék; vagy azért minden Esztendőben Sz. György Napkor az Hegy Mester Eskütyeivel és az egész Helységgel ki mennyen a' Szőlő-Hegyre, s' ha valakinek Gyepűje vagy árokja helyesnek lenni nem találtatik egy Forintra büntetés: ha pedig valamelly embernek gondviseletlensége miatt árokján vagy is Gyepűjén rés találtotván s' azon valamelly marha bé menvén valami kárt tenne; az ollyatén Szőlős Gazda, először is azért hogy a' Gyepűjét és árkat jo Statusban nem tartya egy Forintra büntetessék, azon fellyül a' kárt is betsü szerint a' kár-vallott embernek meg fizetni tartozik, a' ki pedig a' Szőlőben marhát találánd, azt a' Hegy-Mester Házához hajcsa s' ha szaladásképpen mentenek bé, annak büntetése egy Forint, az általok tett kárnak meg térítésén fellyül: ha pedig valaki szánt szándékkal hajtana belé ennek négy Forint lészen; melly büntetéseknek fele a' bé hajtó személlyé és hogy ha a' Szőlő-Pásztor is Tolvajt fog, birsága ennek Négy Forint, mellynek fele a' Szőlő Pásztoré. A' ki pedig a' Szőlőnek Gyepűjét meg hágja, bátor valamelly lopáson nem tapasztaltatik is, vagy is tapasztaltatik, az ilyennek büntetése egy Forint: ha pedig el égeti szánt szándékkal /:tűzet vetvén néki:/ ennek büntetése az Uraság részére Fl: 12, idest, tizenkét Forint, a' Helység részére pedig négy.

- III dik: A' ki a' Szőlőből oltovánt, vagy más fiatallt lop el, avagy Szőlő vesszszót vonszon fel, az illetén Négy Forint-ra büntetessék.
- IV dik: Hogyha valamelly Helységbéli ember a' Szőlő Hegyben, vagy az Hegy-Mester Házánál Felebaráttját Isten ellen való szidalommal illetné, ennek büntetése Négy Forint; ha pedig maskép szidalmazza s' motskollya, ötven pénz: a' ki pedig a' Hegy-mestert, vagy Tanátsát, vagy is Esküttyét gyalázza, tiszteletlen szóval illeti, vagy is szidalmazza, az illyeténnek négy Forint lészen büntetése.
- V dik: Az Hellység Frángja is Négy Forint.
- VI dik: Mikor az Hegy-mester Gyűlést avagy Törvényt akar tartani és szolgáltatni: tartozik a Szőlős Gazdákat bé szállítani Esküttyei által a' maga Házához s' bé szállítván ha valamellyik engedetlenségéből meg nem jelennék, bírsága egy Forint. Hogyha pedig valamelly ember láttatásképpen a' Tanátsokat össze gyűjteni akarja, az Hegy-mester addig az Esküttyeit ki küldeni az egyben gyűjtésre nem tartozik, miglen ötven pénzt az asztalára le nem téssen. A' melly embernek Házához valamelly engedetlenségért az Hegy-mester Esküttyeit küldi hogy zálogját hozzák és zálogját az Eskütteknek hozni el nem engedi, ennek büntetése egy Forint.
- VII dik: Ha valamelly egyeletlen Szőlős Gazdák között, az Hegy-Mester Esküttyeivel együtt, Megye követ vét fel; az, a' ki ki viszi az Hegy-mestert, minden megye kőtül három Pint borral, a' ki pedig az egyenetlenségnek oka, ez Duplával tartozik. A' kik pedig közös Szőlőket bírván azt magok között fel akarnák méretni, a' fel mérésre az Hegy-mestert Esküttyeivel együtt ki vigyék, és minek előtte ki vinnék, egy Forintot tegyenek le az Hegy-mester asztalára. Ha pedig valaki póról az Helység színén, a' Hellység a' Deliberátumát, vagy is Törvényt addig ki ne mondja, miglen mind két részről együtt a' Törvény pénzt, az az ötven pénzt le nem tészik: ha pedig a' Helység ítéletével valamellyik fél meg nem elégszik; tehát fogott Helységbéli emberekkel is meg láttathatta; ha még azoknak ítéletén is meg nem nyúgodnék, helyessebb ítéletnek ki szolgáltatásáért, a' Főldes Ur székire appellálhat, ki iratván az Helység Könyvéből a' Processust.
- VIII dik: Ha valaki valamelly Szőlőt Törvénnel akar keresni, a' más Helységekben bé vett szokás szerint, egy vagy két Esküttet maga mellé vévén, Gyertya Szentelő Boldog Asszony Napján és nem más Napon fogja vesszzejét és azon Napon vigye az Hegy-Mester asztalára s' úgy azután keresse Törvénnel; a' Törvény pénz pedig egy Forint, azon fellyül az Eskütteknek tizenkét pénz, a' most meg irtt Napon tegye a' tilalmat is és ha valaki a' szerint nem cselekednék, Esztendeig ne kereshesse, ha szintén Iussa volna is hozzá.
- IX dik: Ha valaki Szőlejét el adni akarja, tartozik ebbéli szándékát az Hegy-mesternek meg jelenteni s' az által először is azokat, a' kik a' Szőlőhöz just tartanak; úgy mint, a' Vér-attyafiait, s' azok meg venni nem akarván, úgy azu-

tán a' Szomszédokat s' ezek után a' Helységbelieket is, a' külsők előtt Admoneálni, vagy is meg imádni, s' el adván, bizonyos személyek előtt az Hegy-mester Házánál bé vallani: a' bé vallás pénz egy Forint az Helységnek, az Hegy-mesternek pedig két részről tartoznak nyoltz pénzzel, Notariusnak tizen kettővel, az Eskütteknek is annyiival. Hogy ha pedig találkoznék az Helységben olyan ember, ki a' Szőlőjét titkon el-adná, az Hegy-mesternek hirt nem adván, s' az Helység előtt sok ideig bé sem vallaná, az illyennek büntetése Négy Forint.

X dik: Ha valamellyik Helységbeli ember venne más külső embernek Szőlőt, olly szín és Név alatt, hogy magának vészi, mivel a' Praeemptio [sic!] az Helységbeli embert illeti, ennek büntetése Négy Forint.

XI dik: Ha valamelly Szőlős Gazda ezen Odor Hegyén Szőlejét fel szántaná, rajta tapasztalván az Hegy-mester és Esküttek s' nem különben Tanátsbéliek is; az ollyaténnek ekéjét s' taligáját össze vagdallyák és a' Vonos marháját, a' Földes Ur kezében adják: ha pedig ott nem kapnák a' szántáson, ennek büntetése tizenkét Forint lészen, melynek két része a' Földes Uraságé, az harmadik pedig az Helységé.

XII dik: Ha találkoznék olly Szőlős-Gazda, a' ki a' Szőlő építésre nem elegendő, vagy ha elegendő is, de építeni nem akarná Szőlőjét, az ollyatén embertől, az Földes Uraság hírével és akarattával a' Szőlő el vétessék és más serény és építésre alkalmas Gazdának adattassék az Hegy-mester által; az illyen Szőlőt pedig az Helység tartozik bé vallani, a' bé vallása ennek ötven pénz, Hegy-mesternek, Notariusnak és Eskütteknek, azon fellyül tizen két két [sic!] pénz.

XIII dik: Ha valaki a' Szőlejét az Hegy-mester hire és engedelme nélkül meg szedné, büntetése négy Forint: hogy ha pedig Urnak Sz. Napján, az az Vasár-napon Szőlőjében menvén gyümölts fájára fel hág s' azt meg rázza, vagy is meg veri, ennek büntetése ötven pénz.

XIV dik: Ha valakinek Szőlejében olly gyümölts fa találtatik, melly a' Szomszéd szőlejében hullatna, a' Szomszédgya főlgyeről a' gyümöltsöt fel ne szedgye, a' mi pedig a' Barázdában hull azt két felé osszák: a' fárul pedig a' fának Gazdája, ha kezével mind le szedheti is az ővé, s' ha valamellyik más képpen cselekszik, ennek büntetése ötven pénz: holott pedig az illyen gyümölts fának ága miatt, a' szomszédok közt veszekedés származnék, akkor az Hegy-mester Esküttyeivel együtt mennyen ki és az olyan fának azt az ágait vágja le, hogy kőztők ezzel a' veszekedés el távoztassék: holott pedig az illyen fának Gazdája magát ellenében tenné és le vágni az Hegy-mesternek és Eskütteknek nem engedné, négy Forintra büntetessék és azután is vágattassék le.

XV dik: Ha valamellyik az Helység-béliek közzül mulatván az Hegy-mester Házánál, s' borral már meg elégedvén szállására nem mégyen, hanem ott alkalmatlankodik, pohárokat s' bort

döntőgetvén, vagy is azt, /:betsülettel szolván:/ ki okád-gya, ennek is büntetése ötven pénz.

XVI dik: Ha valaki a' Szőlős Gazdák közzül, a' Földes Uraság-nak Esztendőnként járó Arendát, a' mennyi tudniillik abban reá esik, a' Contractusban meg irtt Terminus Napokra, felét tudniillik Sz. György, másik felét pedig Sz. Mihály Napra meg nem adná a' Collectornak; hogy az ollyatén miatt, a' Helység is a' Földes Urnak eleget a' tartozó Arenda eránt nem tehetne, az illyeténnek büntetése Dupla Summa lészen; holott pedig ezzel sem gondolván nagy idő múlva sok kéré-sekre is ugyan csak meg fizetni semmiképpen sem akarná s' nem is fizetné; az illyetén rosszsz fizetőtúl bótsú szerént, a' szőleje el vétetődjék és másnak jó fizetőnek adattassék, a' Földes Uraság akarattyából.

XVII dik: Ha valaki a' Szőlős Gazdák közzül, akár Nemes, akár Nemtelen személyly légyen az, az Helység ellen pántolodván, véle mindenekben újjat huzna s' egyet nem értene; az illyetén először Negy Forintra büntetessék: ha pedig ezzel sem gondolván, tovább is az Helységgel vissszálkodni meg nem szünnék, az ollyatén vissszálkodó és veszekedő embert a' Földes Uraságnak bé jelentvén, ugyan az Uraság parancso-lattyából, másodsor tizenkét Forintra büntetessék: ez sem használván néki, ha még tovább is az Helységgel visz-sza vonó lenne, meg betsültetvén Szőlejét tőle el vétettes-sék s' másnak adattassék s' idővel is ezen Helységben, Sző-lőt néki venni és birni semmiképpen nem lészen szabad. A' most meg irt Tizenkét Forint büntetésnek két része a' Föl-des Uraságé, a' harmadik pedig: úgy mint, Négy Forint az Helységé lészen.

M. Somogy Miklós Földes Ur mp.

/VEMLT IX.220./

10.
Agyaglikli hegy
/Pápa, Veszprém m./
1762. jún. 24.

AGYAGLIKI SZŐLŐ HEGYNEK PROTOCOLUMA

melly a'N: Papai Remete Szent Pál Conventének, mint Agyaglikli
helség földes Urának Priorja T.P. Kolarics Joakim által meg
ujéttatott Pápán 1762.dik Esztendőben 24 dik Juniusban.
N: Sarabók Pál Hegy Mesterségében
N. Paraitz Ferencz Herbai György Moricz Pál Gyergye István
Luka Ferencz Tánácságokban.

Articulusok

- Prima: Hogy ha valamely helységünk béli Ember, Szőlő hegyűn-
kőn, vagy az Hegy mester házánál fele barátyát vagy Szom-
szegyt, Isten boszontó Szidalommal illetné, annak bünte-
tése négy forént.
- 2 do: Hogy ha valamely ember ezen helységünkben, az Urnak
Szent napján úgy mint Vasárnapon, Szőlejében menvén Gyű-
mölcs fájára föl hágván aszt meg rázza, vagy dióját meg veri,
büntetése az olyan embernek egy forént. Ugy Szinténg a-
zon napon, se az hegyre sem pedig az hegyről terhet senki
ne merészellyen vinni: ha valaki a' félében tapasztaltatik,
annak is büntetése 1. forént.
- 3 io: A Ki a' Szőlőből oltoványt, a vagy fiatalt lop el, vagy
Szőlő veszőt Vonszon föl, az olyatén embernek is büntetése
negy forént.
- 4 to: Az Szőlőben Marha Szaladásnak büntetése négy Száz bécs
az az egy forént 33 penz hogy ha penigh Szánt Szándékal be-
le hajtya, négy forént, és az Kinek Kárt tett, Hegy mester
uram által meg elégittessék.
- 5 to: Hogy ha embert fognak az Szőlőben, a' Ki lopni ment,
büntetése négy forént, ha Ki csak meg hágja is az gyeput,
büntetése egy forént.
- 6 to: Ha valamely egyenetlen emberek Között, az Hegy Mester
Eskütyeivel együtt, Megye követ vét föl, tartozik az az
ember az Ki Ki viszi, az Hegy Mestert, minden Megye Kótól
három három pint borral, és azt az embert, a' mely oka az
egyenetlenségnek, Hegy Mester erdeme Szerént büntesse megh.
- 7 mo: Az Ki felebarattyát méltatlan bosszúsággal illeti, an-
nak büntetése egy forént, harmincz három penz, az az negy
Száz bécs.
- 8 vo: Az helség frángja négy forént.
- 9 no: Az mely embernek házához valami engedetlenségért az Hegy
Mester Eskütyét Küldi, hogy Zálogját hozza, s' az ellen
Pantolódván az Zálogot el vinni nem engedi, büntetése egy
forént.

- 10 mo: Hogy ha valaki a maga, vagy a' Szomszedja Szőlejében valamely Kár tevő lábos marhát találnd, Hegy Mester házához haicsa, és az birságnak fele az bé hajtó Személlé léssen, és hogy ha az Szőlő Pásztor Tolvajt fog, birságia négy forént léssen, fele léssen a' Szőlő Pásztoré.
- 11 mo: Ha valamely embernek gondvisellése miatt, árokján a-vagy Gyepűjén rés találtatnék, hogy miatta az Szőlőben valamely Marha Kárt tenne, az ollannak büntetése négy Száz bécs az az egy forént harmincz három pénz.
- 12 mo: Midőn az Hegy Mester gyűlést, avagy Törvént akar Szolgáltatni, tartozik a' Szőlős gazdákat bé Szolléttani, Esküttyei által az maga házához, hogy ha valamely engedetlenkednék, birsága négy Száz bécs, az az egy forént harmincz három pénz.
- 13 io: Hogy ha valaki Szőlőt ad el, tartozik bizonyos Személlyek előtt hegy Mester uram házánál bé vallani, az bé vallás Pénz egy forént, Ki Kiáltó bor, egy Pint bor, hegy mesternek tartoznak, Két részről nyolcz pénz, Notáriusnak Tizenkét Pénz, Eskütteknek Tizenkét Pénz, ugy mindazon által, az Szomszédit meg Kinálván először a Szőlővel, ha penig az el adó fél, minek előtte meg bé nem vallotta az Szőlőt, az alku meg bánná, más képpen föl ne bonthassa, hanem hegy mester házához vigyen négy forentot; ha penig helség Pócséti alatt, Szőlő örökségről levelet akar venni, tartozik az hegy mesternek 1. forental.
- 14 to: Minden esztendőben Szent György napkor az Hegy mester eskütteivel együtt és az egész helységgel Ki mennyen a' Szőlő hegyre ha valakinek gyepűje vagy árokja helén nem találtatik, büntetése 4. forént.
- 15 o: Ha valaki pöröl az Helség Szinén, addig az helség az deliberátumot ki ne mongya hanem az Két részről tegyék le az Törvény pénzt, ötven pénzt, ha penig valamely félnek az Törvény nem tetszik, fogott helség béli emberekkel meg Látathattya, hogy ha még az is nem tetszik /:pro meliori esse:/ földes Ur Székire Apellálhat, Ki iratván az Helség Könyvéből az Processust.
- 16 to: Ha valaki az Hegy mestert, Tanácsát, vagy esküttyét vagy Szőlőben, vagy uton, tiszteletlen Szóval illetné, gyalázna, vagy is Szidalmazná, annak büntetése négy forént.
- 17 o: Ha valaki valamely Szőlőt akarna Törvényessen keresni, a' régi Szokás szerint egy vagy két eskütet maga mellé vévén, Gyertya Szentelő Boldog aszon napján és nem más napon fogja veszejét, és azon az napon vigye hegy mester ur asztalára, annak utánna keresse Törvénnel, az Törvény pénz egy forént, Eskütteké tizenkét pénz, azon az napon tegye az Tilalmát is, ha ki az Szerént nem cselekszik, esztendeig, s két nap ne kereshesse, ha Szintén jussa volna is hozzá.
- 18.: Hogy ha valaki, akár Nemes Személy, akár Varosi ember légyen, az helség ellen Pántolódván, s' egyet nem értene, először büntetése négy forént, hogy ha penig tovább is csak veszekednék az helységgel, Szőleje vesztett Légyen, és

az Szőlőből Ki üzessék.

- 19.: Minek előtte valaki az helység színén Törvént a' vagy Pórt akar indítani, addig hozzá ne Kezdhessen, míg husz foréntig való Kezest nem allitt, hogy a' mit az Törvény hoz avval contentus Lészen, és az Kezesek helység béli emberek legyenek, hogy az helység hozzájuk nyulhasson.
- 20.: Ha valamely helység beli személy az Hegy mesterséget, vagy Tanácsságot, vagy esküttséget föl nem akarná vállalni, magát 4 foréntal meg válthassa.
- 21°: Sz. György naptul fogva Sz: Mihály napig Senki a' Szőle-jében Szombaton dellyest ne merészellen munkállódni mely-nekis büntetése 1. forént.
- 22°: Ha Kik penig meg nem egyezhetvén Kőzös Szőlőket föl a-karnák méretni, hegy mestert Eskütyeivel együtt Ki vi-gyék, és minek előtte Ki vinnék, egy foréntot tegyenek le az Hegy mester asztalára.
- 23°: Ha valamely gazda a' Szőlő Summát Sz: Mihály napra le nem akarja tenni, mivel a' földes Urak akkorra Kivánnják, büntetése duplom Summa lészen a vagy a Szőlejét másnak adják.
- 24°: Ha valaki ezen az agyagliki hegyen lévő Szőlős (33) Gaz-da a Szőlejét föl Szántaná, ha Ki Cselekedné, büntetése ennek, ekéjét, Taligáját össze vagdallyák, és vonyó marhá-ját az földes Ur kezében adják, és penig ha mely ember a' Szőlő építésére nem elegendő, vagyis építeni nem akarja, az olyan embertől el vétessék, és más serényeb Gazdának adattassék Hegy mester Ur által; az illyen Szőlőt pedig az Helység tartozik bé vallani, és mindenek ellen benne meg oltalmazni és az illen Szőlőtől be vallás pénz ötven pénz, Ki Kialto bor egy pint bor Hegy mesternek 12 pénz, Notariusnak 12 pénz, eskütteknek is 12. pénz.
- 25°: Ha valaki ezen az hegyen az Szőlejét meg Szedné egész-len hegy mester Ur hire s' akarattya nélkül, büntetése négy forént.
- 26.: Ha valamely helységbeli Ember mulatván Hegy mester Ur házánál, az borral meg elégedvén Szállására nem mégyen, hanem ott alkalmatlankodván, pohár borokat döntőget, vagy is az bort Ki hánya, büntetése egy forént.
- 27°: Hogy ha találkoznék ezen helységünkben ollan ember, Ki az Szőlejét el adná titkon, Hegy Mester Uramnak hirt nem adna és a Régi Szokás Szerént két részről az asztalra nyolcz pénzt le nem tennének és az Szőlő bé vallatlan Len-ne sok ideigh, büntetése 1. forént.
- 28°: Hogyha penig valamel helység béli ember venne más külső embernek Szőlőt ezen helységünkben titkon, mondván, hogy magának veszi: mivel az praemptio helység béli embert il-let, büntetése négy forént, hogy ha penig azon helység bé-li ember, vagy Szomszéd legyen is bár, ha alkalmatlan az Szőlő építésére, Külső ember meg vehesse.
- 29°: Ezen helységünkben, hogy ha találkoznék valamely ember Szőlejében oly gyümölcs fa, mely a' Szomszédja Szőlejében

hullatna az Szomszédja fölgyérül az gyümölcsöt föl ne szedje, sőt az barázdában is az mely gyümölcs hull, aszt is Két felé osszák az fájáru penig, föl menván az fának gazdája, Kézzel a' mit föl Szedhet, az övé, ha penig e' képpen nem Cselekeszne, büntetése egy forént.

30°: Ha penig az illen gyümölcs fának az ága miatt az Szomszédok Között veszekedés volna, hegy mester Ur esküttyeivel együtt ki menván az ollan fának ágát vágja le, hogy Kőzöttök a' veszekedés távoztassék el, ha penig az illen fának gazdája magát ellenben tenné hegy mester Uramnak büntetéssel tartozzék négy foréntal, az után is az ág vágottassék le.

31°: Hogy ha valaki gypút éget Szánt Szándékkal, minden gypútól ennek büntetése engedelem nélkül négy forént és ha valaki hegyen gazt éget reá nem vigyázzván történetbül az tűzben el égnék, annak büntetése negy forént ugy mindazon által, hogy az Gypúket is meg kölletik rakniok a Kár tévő személyeknek.

32°: Ha Valamely ember láttatás képpen hegy mester Uram házához az Tanácsokat Őszve gyűjti, hegy mester Uram addig az Esküttet az egyben gyűjtésre ki ne bocsássa, mig ötven pénzt az asztalra le nem téssen.

33°: Ha valamely Szőlőkben Szükségtelen, Sőt az Szőlőknek ártalmára való Megy fákat, Szilva fákat, és Dió fákat találandnak, hogy az Szőlőnek termése miattok meg ne gátoltassék, hegy mester Ur esküttyeivel együtt ki menván, le vágathassa, az Szőlős Gazdának akarattya ellen, ha penig e' féle heles Cselekedetiért valaki az Hegy mestert vagy esküttyét gyalázná, vagy Szidalmazná, büntetése négy forént, a' Szőlő lábájában valamenyi Gyümölcs fát akar, szabados lesz, nem tilalmas.

Prior Kolarics Joakim első Remete
Szent Pál Szerzetesse, Nemes
Pápai Conventnek Priorja mp.

/PHMA 71.32.1./

11.
Kis- és Nagyhántai hegy, Törzsökhegy
/Pápa, Veszprém m./
1764. nov. 28.

Anno 1764. November Holnap 28^{dik} Napján Pápán, ezen Nemes
Weszprém Vármegyében Lévo Mezző Városban tartatott Ur Széki-
nek alkalmatosságával rendöltetett Articulusok.

Első Artikulus: Hogy ha valaki az Szöllő Hegyen Feleberáttját,
vagy Szomszédgyát Istent boszontó szidalommal illetné an-
nak büntetése Négy forint.

Második Artikulus: Hogy ha valaki Vasárnap, vagy más nem dis-
pensált ünnepen, dispensált Ünnepepedigh Isteni Szol-
gálot előtt Szőleiben az Gyümölcs fára fel hágván, azt meg
rázná, vagy Dio fáját meg verné, büntetése lészen egy fo-
rint.

Harmadik Artikulus: A ki másnak Szőleiből Oltovánt el lopna,
vagy is Szöllő veszőt fel vonszana, kára meg térésin kívül
büntetése Négy forint.

Negyedik Artikulus: Marhának Szöllőben való véletlen szaladá-
sa a büntetése lészen kárnak meg térítése, és az hajtó
pinznek meg fizetése; A ki pedig Szánt Szándékkal Szöllő-
ben belé hajtana, kár tételnek meg eligítésin kívül bün-
tetése Négy forint, az büntetésnek fele az hajtóé, másik
fele pedig az Hegy Mestere, és Eskütteké.

Ötödik Artikulus: Ha valaki tapasztaltatik, a ki Szöllőben
lopni menne, Lopásáért büntetése Négy forint. A ki pedig
a végre tsak meg hágná is a Szöllőnek Gyepűjét, ollannak
büntetése egy forint.

Hatodik Artikulus: Ha valamely egyenetlen Emberek között az
Hegy Mester Eskütyeivel [megyekövet] vét fel; minden Me-
gyekeőtől három pint borral tartozni fognak.

Hetedik Artikulus: Ha valaki Felebaráttját az Gyülekezetben
böcstelen Szokkal illetné, büntetése egy forint.

Nyolczadik Artikulus: Az Hegy Frángja Négy forint.

Kilenczedik Artikulus: Ha engedetlenségért valamelynek Házá-
hoz az Hegy-Mester Eskütyét küldi, hogy zálogját el hozza;
Aki ellent állona büntetése egy forint.

Tizedik Artikulus: Hogy ha valaki az maga, vagy Szomszédgya
Szőlleiben valamely kárt tévő Lábos Marhát találand Hegy-
Mester házához hajtssa, és az birságnak fele az bé hajtó
Személlyé légyen, és ha az Szöllő Pásztor tolvajt fog bir-
sága négy forint lészen fele lészen az Szöllő Pasztoré.

Tizenegyedik Artikulus: Ha valamely Embernek gond viseletlen-
sége miatt Arokján, a vagy gyepőjén Réss találtatik, hogy

- miatta, vagy Marha béli, vagy is Embertől való kár lenne, az olyan Embernek büntetése egy forint.
- Tizenkettődik Artikulus: Midőn az Hegy-Mester akár melly gyűlést tartatni akar, tartozik a Szőlős Gazdákat bé Szőlőltani Esküttyei áltól az maga házához. Ha valaki engedetlen helyes ok nélkül találtatik annak büntetése egy forint.
- Tizenharmadik Articulus: Hogy ha valaki Szőlőt el ad, tartozik Hegy Mester előtt bé Vallanyi; Az bé Vallás és eczer-smind az el adás Levéltől való pénz egy forint. Ki Kiáltó pénz Eskütteknek egy peták, Hegy Mesternek nyolcz pénz; Notariusnak tizenkét pénz, Földes Urnak pedig jussanak recognitiójára, és Concensusaért egy forint, mellyet el adó az vevővel lesz Köteles le tenni. Tartozik mind az áltól az el adó szomszédit először meg Kinálni; És az bé vallás előtt ha alkuját meg bálná, máskép föl ne bonthassa, hanem ha az Hegy Mesternél Négy forintot le teszen. Az Hegy Mester pedig az el adást, és el adónak, s' vevőnek Neveit Köteleztetik az Földes Urnak bé adni, s' azon egy forintot le tenni máskép az Vétel, és eladás magában semmivé válik, és ollyatin Szőlő az Földes Urra minden pénz nélkül száll.
- Tizennegyedik Articulus: Minden Esztendőben Szent György Napkor az Hegy Mester Esküttyeivel ki mennyen a' Szőlő Hegyre, és ha valakinek árokja, a vagy gyepője nem találtatik helén büntetése egy forint.
- Tizenötödik Articulus: Ha valaki egy más ellen pört indítana az Hegy Birái előtt, mind a' két rész letévén az Ötven pénzt, az Birák Deliberátumot ki mondani tartoznak ha pedig valamelly résznek az Deliberatum nem teczene Protocolumbul az Processust ki iratván az Földes Ur Székire appellálhattya.
- Tizenhatodik Articulus: Ha valaki az Hegy Mestert a' vagy Esküttet Szőlő hegyen tisztóletlen Szókkal illetné, gyalázna, vagy Szidalmazná ollannak büntetése Négy forint.
- Tizenhetedik Articulus: Ha valaki valamelly Szőlőt Törvényessen Keresne Gyertya Szentőlő Boldog Asszony Napján fogja veszsejét, és két Esküttel az nap Hegy Mesternek asztalára vigye az után foltassa keresetit. Az Törvény pénz egy forint Eskütteké tizenkét pénz de az nap tétetődgyék az tilalom is, az ellen, a' ki a' Szőlőt birja; És a' Ki e Szerént nem tselekedne Esztendő és két Nap mulva ne Kereshesse.
- Tizennyolczadik Articulus: Ha valaki akár Nemes Személy legyen egyet nem értene és az Helység ellen pántolódna, ollyannak, ha intésre meg nem jobétaná magát büntetése Négy forint. Ha az után sem jobbulna meg az Földes Urnak bé mondassék és Szölleje az Földes Urra minden pénz nélkül Szállyon.
- Tizenkilenczedik Articulus: Ha valaki az Hegy Mesterséget, vagy is Eskütséget midőn reájo jön az Sor, föl nem akarván valólni, Négy forinttal Szabad Lészen magát meg változni.

- Huszdik Articululus: Szent György Naptul fogva Szent Mihál Napig Szombaton dél után Senki Szöllejében ne merészöllőn munkálódni, a' ki ez ellen Cselekedni tapasztaltatik büntetése egy forint.
- Huszonegyedik Articululus: Ha találtotnának, kik magok között meg nem egyezhetvén, Kőzös Szöllejeket föl akarnák osztani, ollanoknak egy forintot ha letesznek, tartozik az Hegy Mester Eskütyeivel kimenni és ollatin Szöllőt föl mérni.
- Huszonkettődik Articululus: Ha valamely Gazda Szölleitől Földes Urának járuló Summáját Szent Mihály Napra le nem tené, büntetésül duplum ollas Summát Árenda pénzt fűzetni tartozzék, ha eztet sem fűzetné meg Szölleje az Földes Urától el foglaltassék minden pénz nélkül.
- Huszon harmadik Articululus: Senkinek teőkés Szöllejét föl Szántoni Szabad nem lészén, és ha ebben valaki tapasztaltatna, Marhája, Ekéje az Földes Urra ollatin és másképp is el pusztult, a vagy tsak pusztulásra nagyon Czélozó Szöllővel edgyütt Száll. Ezekre pedig az Hegy Mester Eskütyeivel Szorgalmatossan vigyázni és az Földes Urnak bé mondani Kőteleztetnek.
- Huszonegyedik Articululus: Mivel az Föld bér Kész pénzel föl váltotik, ha valaki Szöllejét Szedésnek föl szabadittása előtt Hegy Mesternek hire s' akarattya nélkül meg szedné ollyanak büntetése Négy forint.
- Huszonötödik Articululus: Ha valaki mulatván Hegy Mesternél az Borral meg telne és Szállására nem menne hanem alkalmatlankodna és az Bort ki adná ollannak büntetése egy forint.
- Huszon hatodik Articululus: Ollas valaki ha találkozna, a' ki Szöllejét Hegy Mesternek és Földes Urnak tutta s' bé vállalása nélkül másnok titkon el adná az ollan el adonak büntetése Négy forint, mellynek harmadrésze azé lészén a' ki az ollyanokat az Földes Urnak bé mondgya a' többi pedig az Földes Uré fog lenni.
- Huszon hetedik Articululus: A melly szomszéd Szöllő miveltezéshez elégtelen vagy csak alkalmatlan volna, ollankor a' Szöllő vétel Külső Embernek szabad lészén, ha mind az álltol valamelly szomszéd maga Neve alatt külső ember számára titkon Szöllőt venne, az ollan Földes Urra minden pénz nélkül Száll; azon kívül pedig oll Szin alatt járuló négy forintban meg büntetődgyék, és három része büntetnek Földes Uré, Negyedik pedig azé a' ki bé mondgya fog lenni.
- Huszon nyolczadik Articululus: Ha valamely Gyümölcs fa Szomszéd Szöllejében hullatna, ollatin gyümölcs Szomszédé fog lenni, Kezével mindazáltal ha az fáról le szedheti az fának gazdája Szabad legyen, de az Barázdában hullott gyümölcsöt Szomszédgyával föl osztani tartozik, a' ki ezt meg nem tartaná büntetése egy forint.

- Huszon kilenczedik Articulus: Másnok Szöllejében függő ágak miatt ha Szomszédok Között vöröngés támodna, Hegy Mester Esküttyeivel ollatin ágokat vágottassa le, ellenkező ha találkozna lenni az fának gazdája büntetése egy forint.
- Harminczadik Articulus: Szólló derekában, az az teőkék között Boróczk fán kívül Semmi egyéb Gyümölcs termő fát nevelni nem szabad, a' ki ennek ellenkezne büntetése négy forint azon kívül ollatin termő fák Hegy Mester és Esküttek áltól kivágottassanak.
- Harminczegyedik Articulus: Ha valaki ollan volna a' Ki szánt szándékkal gondviseletlenségből és vigyázatalanságbul az Gyepűjét égetné, ollannak büntetése minden gyepűtől négy forint.
- Harminczkettődik Articulus: Hogy ha valaki Némely occulatát végben vitetni akarna azzal ugyan az Hegy Mester és Esküttek tartozzanak, az két fél mind azáltal tartozik le tenni eötvén pénzt.
- Harminczharmadik Articulus: Midőn Szóllókben járással kárt okozni lehet, ollatin Szóllókön köröszűl való gyalog utnak Csinaltotásatul minden Ember tiltatik, a' ki pedig azt el Követné lészen egy forint büntetése.
- Harmincz negyedik Articulus: Hegybélieknek minden Esztendőben legyen gyülekezetek, mellyben Hegy Mestereket és eskütteket vagy Ujjokat tegyenek, vagy az előbbieket Confirmállák Confirmationa mind az áltól mindenkor Földes Urnak őket presentálni Köteleztetnek és azon alkalmatossággal azon pénzrűl is mellyet Hegy Mesterek büntetésekből Esztendő áltól bé vesznek, számodásokat is Földes Uroknak bé adni tartoznak.

Medgyesi Somogy Miklós Tekintetes
Weszprém és Győr Vármegyéknek Tábla
Birája és Praeses mp.

/KOM Hánta 109. 1764/

12.

Fehéregyházi hegy
/Fehéregyháza, Somogy m./
1764. máj. 26.

En Föstetics Christoph hagyom és Parancsolom Fejéregyházi helylységnek, hogy Esztendőnként őszvegyűlvén az helylység régi rendi, és Szokása Szerint, Hegy Mestert válaszonak és Eskütteket, Mellyek Tisztviselők előtt, kik az ide aláb meg irt Punctumokban, és Articulusokban hütök Szerint el jarnak, és meg tarcsák, hogy az Szülő hegynek régi igasága el ne veszen.

Elsőben: Melly Hegyben a' sok álltol utok igen károssok a Szülőknak, azért végesztünk, hogy minden ember az eő regi uttját, mellyen Szőlejhez Szokot járni, azt tudgya, és azon járjon, avagy az Szülő között valo igaz uton menyen, az hova uttya vagon, onond Sem ide, Sem amoda, Sem jobbra, Sem ball kéz féli Ne térjen, ha nem ha Eöskütet, vagy Hegy Mestert Látna, azt meg Szolitonit tartozik ahoz Szabad jámbornak Menyit, ha pedig Maga akarattja Szerint, és nem akarja Szenvedni, a ki Szőleje táján Léend, az az ember az Hellységnek tudtára adatik és Bérsága lészen f: 1.

Másodszor: Ha pediglen idegen embert fognak ott találni valamelly ember Szülejben, vagy Győmölcsén találják azt meg foghassák, és az Hegy Mester Esküttekel együt valamit vehetnek raitok tehát az eő jó Szerencséjék, ha pedig aki Láttya, az Győmölcs lopót, vagy Szőlő lopót, Maga nem bér véle valamelly embert látt, és héja Segitségre, és el nem mene, annak bérsága f: 4.

Harmadszor: Senki Marháját Semmi Félét né jártassa, az Szülő alá sem fölötte a megyén belől Szent Márton Napik, ha Az Megyén belől liszen akár Győmölcsében; vagy akkor melly káros helyben, Disznotul vetesen egy egy Poltorát, az Kárt vegyen meg az Kanászon, és az Káros emberel a ki Szüleje táján megh találják, és az Hegy Mesterhez tartozo esküttekel lássák megh az kárt, ha öreg Marha Léend Tehén, ökör, ló, tehát mindenkor Hegy Mester huszon ött pénzt vehessen rajtok, ha pedig kárt tiszten azt megh bócsüillyék, az káros embernek meg adatassék, addig az Marhát az Hegy mester ki ne adgya, még az meg nem lészen, Szent Marton Nap után is a termő Szüllőben ha öreg marhát találják hegy Mester keziben vigyük, és tisz pinszt vehessen tüle, és az vigezés Szerint osztozonak az váltságál.

Negyedszer: ha valaki Lopna az helylység közül valamit, és lopval pénczében bé vinne, és hirre lenne annak utána Szülőét veszesse el ha meg Bizonyodik, ha pedig Gazda héré

- nélkül gyermek Cselekedte, tehát az Gazda ha mentheti magát törvény Szerént, hogy sem eő hírével, Sem akarattya-bul nem cselekedte, tehát Maradgyon Semi birságon.
- Ötödször: ha valaki egy Mást meg veri, vagy meg Szidgya az Szülő hegyen, tehát maradgyon birságon f. 4. aki vétkes lisen.
- Hatodszor: ha valaki az Szülő hegyen Meztelen kardot vony, a vagy puskát ellenséges kippen, Szabadon az hegy Mester Eöskütyével engedelem nélkül meg Foghassák, és bé hozzák az Hegy Mester házához, és lészen Büntetése f. 24. négy forint az helységé, husz Forint az Urasági.
- Hetedszer: Az Megye Szegés lészen f 4 bérságh.
- Nolczadszor: Ha valaki maga akarattyan egészlen Szőleít meg Szedi az Tisztartó engedelme nélkül, bérsága lészen forint 12 meg (34) Szedvin pedig vallami 9det, tizedet, az Uraság Számára Ki nem adya, annak hire nélkül azon bontetis alat, Borait az hegyről el vinni ne miriszölle.
- Kilenczedszer: Ha kinek lopot edényit találnák meg Szőleje taján, és törvény Szerént meg igazíthattya magát, tehát Szőleít menti.
- Tizedszer: Az Eösküttek Ezek után ugy éllyenek Látást Látásul, hallást hallásul mondgyák, és az Hellységhe törvényessen Lássa megh mit érdemeli.
- Tizenegyzedszer: Az Hellységhe Törvény napja, mindenkor légyen hushagyó Ked előtte való Csótörtőkön, Másadik Hellységhe törvénye lészen Szt György Napján, harmadik pedigl[en] Hellységhe Törvénye lészen Szent Márton Napján, azt az Hegy Mester meg üzenye Eöskütyével, vagy maga mindeneknek meg hadgya, ha valaki reá nem jünne, annak bérsága lészen d. 24: a' kiknek törvénye lenne az helységheben, az előtt egy héttel tudtára adgya.
- Articulus 12: Eztis hozá tévén, hogy ha ejeli üdön tapoztatatik a Szülő hegyen valami tolvai, annak bérsága lészen f.4. melly négy forintnak harmada az Hellységé ha pediglen napal annak bérsága lészen huszon hat Garas.
- Articulus 13: hogy ha valaki az Szülő hegyen az hegy Mester és Eösküttek Igasságát Szolgálatván meg hamisittya vagy meg Szidgya, tehát mindenik ellen marad 4 f. bérságon, az Hegy Mester ellen pedig Duplomon 8 f.
- Articulus 14: Eztis hozá tévén, valaki Hegy Mester, és Eösküttek hire nélkül bé adgya az Urnak, vagy az Ur emberinek, az kit talál Szőleiben, az Hellységet hátra hagyván Maradgyon 4. forint bérságon.
- Articulus 15: Valakinek az Böcsülettes Hellység paragh föl-det föl ad, azt jóvá tévén, kinek föl adták, az után vér hozá találtatván, Semmi kippen kine vethessék, ha nem bír-hassa mint örökjit, Csok esztendőnként járondo igaságát megh adgya az Urasságnak.
- Articulus 16: Hogy ha valaki Szőleinek Győpjeit megh nem csinálna, és valakinek az meg csinálalon Győpjén bé megyen az kárbon a Marha, az Rösös embere böcsültessék az Kár,

és az Hellység ellen Marad bérságon dr.24.

Articulus 17: Az kinek Szüleje mellet ut lévén, s' meg nem csinállya az utot, Szabadon az Szülő allyában Mehessen el hogy ha pedig az uton menő embere reá támod, Maradgyon 4 Rh. forint bérságon.

Articulus 18: Hogy ha valaki az igaz határát, Győpeit, Melylyet az regiek rendölték killyeb teszi, marad huszon négy forint bérságon, 20 forint lészen az Urasági, negy forint pediglen az Hellységi.

Articulus 19: Mint hogy pedig az Hegy beli Birák, és Esküttek ellen, ollyas panaszok adták ellöl magokat: Hogy azok Gyakorta helytelen itéleteket tettek, és még is azokat, ámbár az felek közül, egyikének vagy Másikának nem tett-czett is, executioban vették, Földes Uraság eleiben nem engedték, Sőt némelykor ha ki az éránt ellenek Szollott meg hurczolták, Testében, ugy erszéniben büntették; de ollyan dologban is ereszkedtek, melly a Szőlüt vagy Győpön Belül lévő jországot nem illette. Hogy Bor közben folytattok a' dolgot; annak okáért hogy mind helyyessebben, Mind csendessebben follyanak az helység előtt a dolgok, az Helységek, vagy is Gyülekezetek regvel jozanon tartassannak, Törvént ne tegyenek, étel s' ital után Seminémü dolgot ne lássanak, Senkit ne büntessenek; és hogy a Gyülekezetek miatt az Isteni Szolgálatot, Szent Misét, és Praedicatiot el ne mulassák az Hellység béliiek, Innep, vagy Vasárnapokon tellyességgel helység ne tartassék; Semmit, mi a Gyepün kívül vagyon, vagy történt, Hegy Birák magok eleibe ne vigyék; Semmi némü Törvént akár melly pörlekedő félnek kérésére is, a' Földes Uraság, vagy annak Tisztének Commissioja nélkül ne tegyenek, aminémü Törvént tesznek pedig, amint Már fellebbis meg irattatott, minek előtte a' Földes Uraságnak, vagy Tiszteknek nem referállyák, executioban ne vegyék; a Szokott Büntetéseknek meg vételében mértékletessek legyenek, és ha valaki magát meg keményétvén a Birák ellen ezen Articulusok Szerént érdemlett Büntetést magán meg nem hagyna venni, az ollyannak is Személlyét ne bancsák, ne kalodázzák, ne lánczolyák, ha nem az földes Uraságnak, vagy Tisztének adgyák bé és ugy annak assistentiajával vagy is erejével ezek articulusokban rendelt büntetést mind a vétékért, mind az ellen állásért vegyék meg Egy Szóval: ki vévén az Isten ellen valo karomkodokat, idegen koborlókat, és kiket lopáson, vagy paráznságon ippen rajta kapnának. Senkinek Személlyéhez az Hellység béliiek közül ne Nyullanak, hanem minden Büntetést, vagy Birságot, és minden Törvényes Convictionak, terhét a Gyepün belül lévő Jóságokbul exequállyák.

Ami pedig az 1761^{dik} Esztendőben meg esett Decembar Hovának Balaton Kereszturon tartatott, és már Nemes Varmegye revisiojával is helylyben hagyatott Úrszéke rendeleteinek mivoltátt,

és cikkelyeit illeti: valamint ezen föllül irott Articulusoknak ugy azon Urszéke által tétetett rendelkezéseknek is végben vitelére Nevezett Fehéregyházi Hegyen Szőlöket Mostanában Biro, és jövendőben birando Személylyek, az Urasághnak további tetczéseig meg irtt mod Szerént köteleztetnek.

Az Szőlő Hegynek Pásztorainak Instructioja,
hogy mihez tarcsák Magokat.

Elsőben: hogy ha olly bocsúletes Férfi, vagy Aszony álot találna az Szülő hegyre Mennyi, nem tudván az igaz utot, tehát az ollyonokat meg ne haborgassák Sőt inkább igaz utra igazgassák az idegeneket.

Másodszor: hogy ha pedig len Nyilván való tolvaj találtatnék az Szőlő Pásztor, az eo jussát vegye meg raita úgy mint 25 dr az után az káros Gazdának vigye kezihez, Lassa akár mit Cselekedgyék véle, hogy ha vidéki embereknek Szőlőiben találtatnék az tolvaj Hegy Mester keziben adgyák.

Harmadszor: Ismét hogy ha nappal az ökör vagy lo léend az Győpön kívül, bé találának Menyi az Szülő allá tehát egy egy Garas jár túlók, az Szülő Pásztornak és az kinek Megyejben bé mennek tartozik meg Fizetnyi, ha Szánt Szándékal oda hait, az ökör, vagy lo Pásztor mellete lévén huszon ött ött [sic!] pénst vehessen raita az Szülő Pásztor, de ugy hogy látván az Gazdának Kárát, tartozik Keziben adni az Marhákat az Gazdának.

Negyedszer: Minden Fertályos Szőlőtől, egy egy icze borral az Szőlő Pásztoroknak minden Gazda valahány Fertályos az eő Szőleje annyi icze borral tartoznak nékiek, és Minden Gazda egy jó házi kenyéret tartozik meg adnyi nékiek pór natvar nélkül.

Otázószőr: Hogy ha pediglen valamelly Gazda ember Szőleiben vagy Gyümölcsössében vágy réttyében kártvall, meg tudván hogy az Szülő pásztoroknak nem jó vigyázások miát esset az kár, tehát az Szülő pásztorok tartoznak az Gazdának kedvét keresnyi.

Hatodszor: hogy ha valaki Szitkozódnék, veszekednék, káromkodnék az Szülő hegyen azt meg látván az Szülő Pásztorok tartoznak bé mondonyi Hegy Mesternek.

Hetedszer: Hogy ha valamelly Gazdának Gyermeke találtatnék
Kárbon lenni, egy egy Garast vehessen ráíta, az után tar-
toznak bé Mondonyi Hegy Mesternek hogy ki Gyermeke, vagy
Cselédge volt.

Nolczodszor: hogy ha Hegy Mester izen az Szülő pastoroknak az Uraság Számára hogy Szedgyenek Gyümölcsöt, azért tartoznak véle az Szedésével, Mellyet Hegy Mester Uram házához tartoznak bé is vinni.

Kilenczedszer: Melly Fehéregyházi hegyre, Ujanon ki adatott,
es bocsátatott Articulusokat, meg tartására, Végb'vitelé-
re Segilye Minnyájunkat az Mennybély Szőlő mives, Meg
tartván pedig s'végben vivén Kézi munkájokra bő Mennyei
áldást Nyutsa. Amen.

Hogy pedig annyival is inkább az Hegy bélieknek cselekedetek hittelessebb legyen, tartoznak az Hitet eképpen le tenni.

En N:N: Esküszöm az élő Istenre Atya, Fiu, és Szent Lélekre tellyes Szent Háromságra, Boldogságos Szüz Mariara, és Istenek Minden Szenteire: Hogy én Félyre tévén Minden némü Atyafiságot, Kedvet, Jó akaratot ajándíkot, félelmet, Gyü-lölséget, haragot, egy Szóval Minden Emberi tekéntetet, ezen Fel vett Hegy béli hivatalomban, ezen ki adott Articulusok Szerént igazán, hiven, Sőrennyen, és minden tehetségem el járok, Szegénynek, s'boldognak minden Személly válogatás nélkül a mint Isten tudnom adta, igasságot Szol-gálok, az hamisságot igazzá, és az igazot hamissá nem te-szem. Isten engemet úgy Segéllyen, és Istennek Minden Szentej.

Mind ezeknek végben vitelére adtom ezen saját kezem irásával és Szokott pecséttemmel megerősétett fellyebb irtt Articulusokat.

Datum B. Keresztur Die 24ta May 1764.

Anno Domini 1765. die 23 May Ezen főnt irt articulusokat előmbe hozván az fehéregyházi Hegybéliiek, nem csak mindenekben Confirmalom, de hogy megh tartassanak is kívánom. Kézthel die et Anno quibus Supra.

Tolnai Festetics Kristof mp.

Alább megh irt praesentibus recognoscálom hogy ezen főlül irt 28 punctumokbul áló Articulusok az alább irt Napon és Eszten-dőben, Fehéregyházi Hegyen tartatott Helységghben, az egész helséggh előtt, áltolam el olvastatván Publicaltatott, es megh irt Fejéregyházi hegy béliektől acceptaltattak. Sig. Fejér Egy Ház Die 26ta May 1764.

Makay Sigmond T. Nemes Somogj Vármegjének Esküttye.mp.

/OL Festetics-Gersej Pethő cs. lt. P. 235. 43.cs./

Kőhegy
/Zamárdi, Somogy m./
1767. jan. 2.

Kő Hegyi Szőlős Gozdáknak ki adatott Articulusok
Anno 1767.

Alább megirtt, adom tudtára mindeneknek, a kíknek illík, hogy Nemes Somogy Vármegyében Szamárdi Helységunkhoz tartozandó, és Kő Hegynek neveztetett Promontoriumban Szőlőket bíró és művelő embereknek sok ízbéli kéréseket méltó tekintetben vévén, hogy ezután az Hegybéli igasságnak folytatásában, és sok rendetlenségnek, és Károknak el távoztatásában jobb módgyok lehetne, e következő Articulusokat ugmínt Hazánk Törvényeihez, és régi be vett Szokásokhoz alkalmaztatott rendelkezéseket mellyeket ez után szentül, és igazán követni tartozzanak, attam-ki nékíek.

1. Articulus: Az Hegymestereknek és Bíráknak választásáról
Mint hogy minden jó rend tartásnak kútfeje az Isteni félelem, ahozképest szükség, hogy Hegy Mestereket, Bírákat, és Eskütteket jámbor Isten féltő embereket válasszanak, hogy azoknak vigyázásokkal mind az Isteni tisztelet, mind az hegybéli igasság sérelem nélkül megtartassék. És ugyan ezért Hegy Mester-Bírák, és Esküttek választására; Melly Választáson, ha feldes Uraságnak Tiszte jelen nem lészen, minek előtte a választott személyeket hivatallyokra fel esküttessék [sic!], a Feldes Uraságnak megerősítésre bejelentsék. És aki e szerént az helységtől valószattván az hivatalyt fel nem akarná venni, négy foréntra büntetődgyék: Mellynek hárma az Uraságé, egy foréntya pedig az Helységé lészen. Hűtös Notáriust is jó értelmes embert tartsanak.
2. Articulus: A Szőlő gyepúkról
A Bíráknak és Eskütteknek első gondgyok légyen, hogy a gyepüket megjarjak; Kinek rossz gyepúje találtatik, intsék, hogy megtsínáltossa. És aki megintetvén 15 nap mulván meg nem igazétaná, 4 foréntra büntetessék; Mellynek két része az Uraságé, harmadik az Helységé légyen. Azonkívvül ha azon rossz gyepün valamelly Marha a' Szőlőben mégyen, és kárt téssen, a kárt is megfűzesse. A Szélső, vagyis mellék gyepút pedig az Helység intézése szerént, kire mi essík, tartani, és tsínálni köteleztetik.
3. Articulus: A káromlók büntetéséről
Valaki a Szőlőhegyen káromkodik, Nemesember ugyan 4 frt, Polgár ember pedig 12 páltzával büntetessék, de szabad

lészzen ennek is magát 4 frttal a' páltzázástul meg váltani. E féle pénznek negyed része oz Helységé háрма pedig a Szentegyháznak szükségére lészzen.

4. Artículus: Az Ünnepek Szenteléséről

Vasárnapokon és az Anyaszentegyháztúl rendeltetett Ünnepeken; Nem külömben minthogy leginkább Egi háborúk ellen a régiék Szombat napot a Szőlő hegyen megüllení fogatták, ahhoz képest valaki Szombaton a' Déli harangolás után a Gypún belől, akár Szőlőben, akár pínzténél dolgozni tapasztaltatík, hasonlóképpen mint a káromkodó 4 frtra büntetessék, és ozon büntetés is három részrül ugyan a Templomra fordéttassék, a negyedik pedig oz Helységé legyen. Értvén itten ozt is hogy Ünnepe, és Vasárnapokon, Szent Mise előtt gyümöltset szedni vagy rázni annál inkább bort vonni, vagy szekéren vinni, ozon büntetés alatt szabad ne légyen.

5. Artículus: A Míndszentnapí gyúlésről

Mínden esztendőben egyszer Míndszentnap tájban, mínden szőlősgazda emberek oz Hegy Bíró házához tartoznak egybe gyúlni; és ozon hite szerént kíkí megvallani, hogyha esztendőnek folyása alatt valahol valakít kárt tenni tapasztaltt-é vagy szőlőben, vagy annak allyában, vagy gyümöltsősében? Aki pedig ezen gyúlésre hívatattvén el nem menne és elmaradásának elégendő okát nem adhatná, 4 frt bírsága légyen. Ugy míndazáltal, hogy oz Eskütteknél kedvet kereshet, és ozok engedelemmel lehetnek hozzá, de ha megkeményetí magát, engedelem nélkül exequáltattassék.

6. Artículus: A lopósokról, és paráznoságrul

Ha valamely Szőlős Gazda oz Hegyen lopásban tapasztaltatík 24 forénta büntetessék: Mellynek húsza a' Feldes Uré, nígye az Helységé légyen. Ha pedig több ízbelí, ámbár oprólékos lopásokat Kóvetne el, míndenét a míe a gypún belől vagy, veszesse el; mellyből a kár vallott ember előszór meg elégétessék, oz Helységnek pedig 4 ft adassék, többíre oz Feldes Uraságé légyen. Ha pedig a' lopás valami Szőlős Gazdának tselédje által történnék, ugy a lopott portéka valakínek Szőlője vagy pínztéje kórrul találatnék, magát a' Szőlős Gazda hítével meg mentheti; tselédje míndozonáltal, kíre a lopás háromlík, érdeme szerént meg büntetessék. A Paráznóság ís, házosokban 24 frtig, szabad személyekben 12 frtig, büntetessék. Mellynek két része oz Uraságé, egygyík oz Helységé légyen. Az Ór Gazdák pedig a Tolvajokhoz képest duplán büntetődgyenek.

7. Artículus: Az Idegen vagy Vadászó emberekről

Ha idegen embert találna valakí a' Szőlőben, vagy Gyümelttesben, szabadon megfoghattya, és oz Hegy Mesterek, egy foréntot vehetnek rajta. Ha valakí látya a Gyümelt, vagy Szőlő lopót, S maga nem bírván véle, más Hegy béli embert kíált segétségére, ez pedig halván el nem megy 4 fra büntetessék. Nem Kúlómben, ha valamely bujkáló Személyeket oz Hegyen vadászni tapasztalnak oz Hegy Mesterek, meg fogván fegyvereket, vagy ís puskájakat vegyék el, és oz Ura-

ságnak Kezéhez adgyák. Ezen articulus a' Szőlő pásztorkat is terhellyi, és Vintzelléreket kíknek általyában tñfialmoztatík a Vadászat.

8. Articulus: A marhák által tetetett károkról
Senkinek Semínémő marháját ne légyen Szabad legeltetni a' Szőlő ollyában, se a Szőleje fölíben oz Megyén belől Szent György naptul fogvást Míndszent napig. Ha ki ott találja S.V. a Dísznót feles kártételben, S nem ésméri, Kié légyen, sem pediglen be nem tudgya hajtani, bízvást őllye meg; és az Hegymestereknek tudtokon adván, ha oz marhás ember a' Kárnak bōtsúje szerint vissza nem akarná váltani, oszszák fel magok közōt a Káros emberrel akinek Szőleje táján őlték meg. Ha pedig Őreg marha lenne, ugymint Tehén, Őkór, vagy Ló, tehát minden darabtul; a Kárnak fűzetésén felűl, tíz pénzt vehessen oz Hegy Mester. Míndszent Nap után is Szent György napig, ha a termő Szőlőben marhát tapasztaly, előbbi mód szerint 10 pénzt vehet mindeníkért: De ha Szaladásképpen találnek kárt tenni, annak más büntetése ne légyen, hanem csak a kárt fűzettessék meg betsű szerint. Ellenben, ha valaki Szánt Szándékkal Szőlőben bocsátja marháját, és Kárt tést, Az Hegy Mesterek hajtsák bé marháját, és 24 frt alat kí ne bōtsássák; Mellynek is két része oz Uraságé, harmadik pedig oz helységé légyen. A ki pedig ellene álván marháját bé hajtani nem engedné, oz is a Kárnak meg térítésén fellyűl, hasonlóképpen, mint oz hatalmason őríző 24 frtra büntetōdgyék.
9. Articulus: A Verekedésekről
Aki a Szőlő Hegyen egymást nagyon meg Szidgyák vagy le motskollák, tehát aki vétkes lésze[n] 4 frtra büntetōdgyék. Ha ki pedig mást meg vér, vagy virt ereszt rajta, 12 frtig büntetōdgyék, melylyből oz meg verettettek teste suhadalmához képest satisfactio tetessék. Ha pedig valaki a' Szőlő hegyen mezételen Kardot, vagy puskát fog ellenségesképpen, Az ollyatén meg fogattassék, és az Uraságnak temletziben vītettessék.
10. Articulus: A Megye, és Gyepű Szegésekrűl
A Megye Szegésnek 4 frt. légyen a büntetése: Mellynek is meg vizsgálására oz Hegy Bírák, és Eskűttek, ki menván, aki vétkesnek találtatik ozt büntessék. Aprólékos Megye igazéttások is történnek; Mellyeknek megtekintéséért és elígazításáért, a Vétkes személyek 24 pénzt fűzessenek. Hasonlóképpen ha valaki gyepűét, vagy a reá mérettetett kaput meg nem tsínállya, és a Marha a tsínálatlan gyepűn kárba mégyen, akinek gyepűén bé mégyen, arra bestűltessék a kár, és ozon fellyűl 4 frt. bírságon is maradgyon. Ennek két része oz Uraságé, harmadik pedig oz Helységé lészen. Hogy ha pedig valaki oz igaz gyepűt a rendezett határnál killyebb teszi, marad 24 frton. Mellynek is 4 frt oz Helységé.
11. Articulus: A Gyűmelts Szedésrűl
Amikor a' gyimelts érik, és az Uraság abból magának gaz-

dálkottattni kívánna, a gyümeltsből ugyan az Hegy Mesterek módgyával gazdálkodgyanak. De egyébaránt nem lészen szabad, az Hegy Bírának, Hegy Mestereknek, úgy a Szőlő Pásztoroknak is a fákat rázni, és ezenkívől házokhoz tarisznyával hordani; hanem ozt a Szőlős Gozdának jó vígyázással meg tartani köteleztetnek.

12. Artículus: A Parlagon hagyatott Szőlőkrül

Ha valaki maga Szőlőjét Szánt Szándékkal pusztára hagyván esztendeig nem dolgozza, Szőlőjét minden appertinentiájával el veszesse. És a Kínek ezen pusztá Szőlő fel adattatik, és ozt meg építi, az után vír ág találtattván hozzá is, a Szőlő építő ember semmiképpen ki ne vethesse belőle hanem bírassa mint örökjét.

13. Artículus: A Szőlőnek el adása módgyarul

Hogy sok pór patvarok el távoztattassanak és nagyobb bizonyiságnak okáért, senkinek az Hegy Bíró és Eskütteknek hire nélkül alattomban Szőlőt vásárolni, 24 frt büntetés alatt szabad nem lészen. Hanem olly nyilván légyen a Vársárlás, hogy a Hegy Bíró maga, vagy Eskütyei által, először a Feldes Uraságnak, annak utánna mind a Vir szerént való Atyafiának, s mind a Megyés szomszédoknak hirreké adhassa, és azoknak akarattyokból, s bizonyiságából ki szűlhessen, és az eladó fél mindenkor jelen legyen, és a szőlő levelet Kereszt vonyásával megerősésse.

14. Artículus: A Szőlőknek törvényes Kereséséről

Akármelly el adatott szőlő ellen is valaki szomszédi, vagy virági jussal és igassággal, akár pedig más ezekhez hasonló okok alatt ellene akar mondani, vagy a megvételt tilalmaztatni, tehát az eladástul fogva számlálván egy esztendő és egy napot, vígye kiki mindezeket véghez, másképpen keresetét elveszti, és ozután az eladott szőlőhöz törvénnel nem juthat. Ha pedig valamely vérág, vagy egyéb törvényes successor, vagy szomszéd távul lévén, és az eladást nem tudván, esztendő folyása alatt magát nem jelenthette; Ugy akik árván maradtak és még gyermeki sorban vannak, az illetének a magok igasságát több esztendők után is el nem vesztik, hanem az eladatott szőlőt, ha tapasztalható jobbétás, vagy kár lészen benne bótsú szerént; ha pedig sem kár, sem jobbétás nem leszen rajta, tehát csak azon áron, amint eladatott, és amint a Fassionalis Levél, vagy az alkuban jelen volt hiteles személyek által megbizonyodik megnyerheti.

15. Artículus: Az Uraságtul veendő Commissiórul

Ha valamelly Instans Atyafi, vagy adósemler, valamelly Szőlőből just, Törvénytételt, és Satisfactiót kívánna, tartozzék előbb az Uraságtul vagy annak Tisztétül az Hegy Bírakra Commissiót venni; melly melyt az Hegy Bírák a pórós Feleknek terminállanak tizen ötöd napot, és akkor a Helységbéli Eskütteket össze gyűjtván, mind a két felet meg halgassák, és közöttök igasságos intézést, és érdeemes satisfactiót tégyenek: Ugy mindazonáltal, hogy addig

valóságos Executioban ne mennyen, ozo foglalást vagy mé-
rést ne tegyenek, valamedig oz felek dolga miben légyen,
oz Uraságnak vagy Tisztinek meg nem küldetik, és ugyan
attul pro executione ujjobb comissiót nem vesznek.

16. Articulus: Melly údőben kellessék törvénnyel keresni a Szőlőket

Ha valamelly Atyafi, avagy adósságot kereső ember, más-
nak Szőlejéből just kívánna, vagy Szőlőt foglaltatni:
Annak törvény folytatása Gyertya Szentelő Boldog Asszony
naptul fogvást Gyümölts oltó Boldog Asszony napig en-
gedtetik. Mellyre nézve azon údő alatt Helység tartassék;
ha szükség többször is őszve jőjenek az Bírák és Esküt-
tek, és az ollyatén perlekedők közt, elégségesen meg hal-
gatván panaszokat, vagyis, kereséseket, feleleteiket,
probájokat, bizonyság vallást oz notarius igazán fel ir-
ja, és ozokból minémő Deliberatio lészen, papírosra te-
gye. Aki pedig az Helységnek ítéletén, és törvény-títe-
lén meg nem nyugszik, szabad lészen néki oz Feldes Urhoz,
onné'd pedig a Nemes Vármegye törvényszéke eleibe appel-
lálni. Nem külömben, amely fél pórét veszti, a Feldes U-
raság engedelme mellett novummal élhet, ozoz ujra kezdhe-
ti a veszett pórét.

17. Articulus: Mi módon folytattassék a Törvény

1/ Valaki ozért a Szőlők dolgában pórét akar kezdeni a Sző-
lős Gazdát elsőben Gyertya Szentelő Boldog Asszony előt
nyoltz nappal tartozik oz Hegy Bíró vagy Eskütt által ad-
moneáltatni; Melly admonítióért tartozik 12 pénzt a Bíró-
nak, vagy Esküttnek fűzetni. Azután Gyertya Szentelő B.
Asszony napján tartozik azon Szőlőtől eltíltatni és a
Tíltó Esküttnek, vagy Bírónak egy garast letenni. Gyer-
tya Szentelő- és Gyümölts oltó B. Asszony nap között tí-
zenötöd napi terminussal dolgát adgya be, mellyre oz aly
pórós vagy szóval, vagy irással tartozik felelni, és
mind a két részről magok irásait, és feleletit, vagy hí-
teles, és jeles levelekkel, vagy pedig hit letétellel
leendő bizonyságokkal ügyöket meg igezétani és világo-
sítani.

2/ Aki oz Helység eleiben törvényre idéztetvén meg nem
jelenik, egy foréntra büntetődgyék, és a kereset a Kere-
ső félnek megítéltessék.

3/ Aki a Szőlő Hegyen oz Hegybéli Hítes Embereket, midőn
törvényt szolgálnak meghamisollja, vagy megszigya, ma-
rad 2 frt bírságon. Az Hegy Bíró ellen duplán, ugymint
4 forénton; Ha pedig oz egész népet a Törvény tételkor
megmotskollja 12 frton maradgyon; Annak hata a Feldes uré,
hata pedig oz Helységé légyen.

4/ Mikor a Bírák és Esküttek illyetén törvényt Szolgál-
nak, asztal pénznek lészen 40 pénz és ítelből való képes
gazdálkodás. Az idézésért minden napra 12 pénz, bősűért
40 pénz ha ámbár több Követ tesznek is le. Es ezen költ-
ségeket ozok fűzessék, kik vétkeseknek találtatnak.

5/ A bótásulásben illy forma rendet tartsanak: Egy szőlő tőnek kítörését egy garasra bótásúlhetik; és egy esztendőös oltványnak elrontását két garasra; de oz údossebb oltványnak kítörésében és tellyességgel való elrontásában, mind a Gyümölcs fának indulattyát, s mind ennek mívoltát szükség tekintetben venni.

6/ Hogy pedig minden Törvények helyesben és jobb igazsággal folyanak oz Hegybéli Gyülekezetek regvel józanon tartassanak. Semmi itéletet ítel után ne tegyenek, se valakit ne büntessenek: Es hogy a Törvény miat Isteni Szolgálat ne mullék, Ünnepe vagy Vosárnapokon tellyességgel gyülekezetet ne tartsanak.

18. Artículus: Mikor Kellesz olvasni oz Hegy bélik előtt ezen Artículusokat?

Hogy Ezen fellyebb meg irtt Artículusokat mindenek meg tudhassák, és szentül megtarthassák; Szükség lészen esztendőnként kétszer ugy mint: Szent Gergely és Míndszent Nap tájban gyűlést hirdetnek oz Hegyen minden Szőlősgazdáknak hallatára ezen Artículusokat elolvasni; Es ki ezen Gyűlésből vétken el maradna oz előbb megirtt 5 dik Artículus szerént büntetődgyék meg. Az Hegy Bírák pedig és Eskűttek mindennemő büntetésekről mellyeket esztendő folyása alat kezekhez vetek, számot adni köteleztettnek.

Actum Tihany die 2da Januáry Anno 1767.

Samuel, Tihanyi Apátur mp.

/VEMLT Tal. Capsa 15. No. 1./

14.

Repcepuszta

/Sur, v. Veszprém, ma Komárom m./
1778. nov. 1.

Repcei Promontoriumbéli Articulusok de Anno 1778 die 1. Nov.

Promontoriumbéli Articulusok

Súri Helység Repcei Pusztán való Szólei, és azok Gazdái Regulatioja, és Articulusi, mellyek a Méltóságos Uraságtul említett Promontoriumnak jövődöbéli megmaradására, és jó rendnek meg tartására, mint egy Valóságos Törvénynek Formájában magok sok rendbéli Instantiájokra adatattak ki, a mellyekhez azon Promontoriumban való minden rendbéli mostani és jövődö Szőlös Gazdák, mint valóságos Törvényükhöz mindenkor, és mindenekben magokat tartoznak alkalmaztatni. Így először is Következik a Hegy Bíró, és Hegy Mesterek Esküvésének Formája úgy mint

Hegy Bíró Esküvésének Formája

En N.N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, és Sz. Lélek Tellyes Sz. Háromság, egy bizony Örök Isten, hogy én, amelly Hegy Biróságot magamra fel vettem, abban híven és igazán eljárók, senkinek személyét nem tekéntem, atyafiságot, szomszédságot, barátságot, félelmet, adománt kedvezést félre tévén a Hegybéli Articulusokat megtartom, és a Szőlös Gazdák által is megtartatni igyekezem azok szerint és nem különben az énnekem adott hatalmamig teszek ítéletet, és valakit kártételben titkon vagy nyilván éjjel vagy nappal benne talállok, úgy Hegy Mestereim találván, bé mondanak mind azokat ezen hitemnek kötelessége alatt azonnal az Uraság Tisztyének bémondom, úgy szintén vinczellérekre, pásztorok dolgaikra, restségekre és kártételekre szorgalmatosan vigyázok, és ha azt tselekedni el mulatom, mind annyiszor az Uraságnak büntetésében esem. Isten engem úgy segéllyen.

Hegy Mesterek Esküvésének Formája

En N.N. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu és Sz. lélek Tellyes Sz: Háromság egy bizony Örök Isten: Hogy én amelly Hegy Mesteri hivatalt magamra fel vettem, abban híven és igazán el járok, senkinek személyét nem tekéntvén, atyafiságot, szomszédságot, barátságot, félelmet, adománt, kedvezést félre tévén, valakit kár tételben titkon, vagy nyilván, éjjel vagy nappal benne talállok, mind azokat ezen hitemnek kötelessége alatt legelsőben a Hegy Bírómnak meg jelenteni el nem mulatom aminek utánna az Uraságnak bé mondom, magánosan véle semmiképpen meg nem eggyezek, úgy szintén Vinczel-

lérekre, Szőlő Pásztorok Dolgaikra, és kártételekre szorgalmatosan vigyázok, a Hegy Bírómnak is engedelmeskedem, és ha mindezeket tselekedni el mulatom, mind annyiszor az Uraságnak és Helységnek büntetésében esem. Isten engem úgy segélylyen.

Első Articulus: Hogyha valamely Szőlős Gazda a Szőlő Hegyen Igasságtalanoknak, vagy Hamisaknak kiáltana lenni az Hegyhez hittelt Kőteleztetett Bírakat, tehát annak büntetése légyen 4 frt, mellynek három része a Méltóságos Uraságot egy része pedig a Helységet fogja illetni.

Masodik: A melly Szőlős Gazda Vasárnapon, és más Üllő Innepeken Isten Törvénye ellen tapasztaltatnék szőlejét mívelni. Büntetése lészen 12 frt. Ennek is három része az Uraságé, egy pedig a Helység Cassájába fog adatni. Aki pedig a meg irtt napokon kereskedésre, avagy maga szükségére is gyümölcst szedne, az olyaténnek gyümölcse azonnal confiscáltassék, és az Uraságnak resignáltassék, várván attul ez iránt teendő ítéletet.

Harmadik: Ha valamely Szőlős Gazda, a maga Szőlejét el akarja adni legelsőben is két felől való szomszédjait, a Hegy Bíró által kínálja meg, és a feleletre, ha kívánni fogja a szomszéd, tizenöt napi Terminus adattassék; el folyván a 15 nap a Vevő Féllel a mint meg alkudhatik, szabadon el adhattya, és azután a Szomszédnak a Szőlőre regressusa nem lészen. A fel vallás pedig lészen az Uraság előtt, hogy annál erősebb Jussal meg maradhasson a vett Szőlőben, melly Fel Vallásért a Méltóságos Uraságh Cassájában minden Forintul ha Helységbéli den.5, ha pedig Vidéki vagy más Helységbeli d.10. fog fizetni, a Hegy Bírónak pedig 60 d., úgy az adó, vagy a vevő, a mint alkudni fognak, ha pedig az Alkuban fel nem tennék, tehát ketten fogják fizetni, más Külömben pedig a Méltóságos Uraság avagy annak Tisztye híre nélkül tett eladás csere vagy akár melly alku is cassáltatni fog.

Negyedik: A Hegy Bíró és Hegy Mesterek köteleztetnek minden Szőlős Gazdákra vigyázni, hogy Szőlejeket jól mívellyék, és akik a Szőlejeket rosszul dolgoznák, vagy tellyességgel parlagon hagynák, az olyanokat legelőször is admoneálják, és megintsék, amely admonitio ha nem használna, tehát a M. Uraságnak, hogy Szőlejeket azonnal minden Jutalom nélkül elvehesse, és másnak aki jobban fogja dolgozni adhassa, tartoznak bé mondani, a minthogy Vinczellérekre, Munkásokra és Pásztorokra Szorgalmatosan vigyázni köteleztetnek.

Eötödik: A Szőlő Munkáltatásnak Idejekor, annyival is inkább más Tilalmas Időkben, sem Vinczellérek, sem magok a Szőlős Gazdák Semmi Szín és Praetextus alatt Gazda vagy Hegy Bíró híre nélkül más Szőlején keresztül ne járjanak, sem azokban a Szokot utakon kívül más utakat és csapásokat ne tsinállyanak sem szőlőt leszakasztani, vagy gyümölcst le

- vagy fel szedni, következendő képpen szomszédoknak vagy másoknak kárt azzal ne tegyenek, különben ezen articulust által hágok, toties quoties egy tallér büntetésben esnek.
- Hatodik: Akik pedig szánészándékkal való kártételben magok, vagy marhájok tapasztaltatnának, büntetődjenek annyira, amennyire a kártétel, a Helység és Hegy Bírák által fog bősültetni, a mellyet is egészen a Káros Szőlős Gazdának az olyanok tartoznak fizetni, melly Bősút ha egyik vagy másik fél meg nem állaná, annak az uraságra appellálni szabad lészen. Hogyha pedig valaki valamely megátalkodásból és vigyázatlanságból, maga vagy marhája által több ízben azt cselekedni merészelné, az ollyatén elsőben a Hegy Bíró által admoneáltassék, és ha azzal sem gondolna, annak utánna annyiszor, amennyiszor 4 frt-ban büntetődjék, melynek három része az Uraság Cassájában egy része pedig a Hegy Bíróknak adatassék.
- Hetedik: Szőlő Pásztorok annak idejében fel állíttassanak, de csavargó, avagy rossz életű embereket asszonyt pedig éppen semminéműt a Szőlőkben a Hatodik Articulusban ki teti 4 ft büntetés alatt a Hegy Bírák fel állítani tilalmaztassanak, mellynek három része a M. Uraságé, egy része pedig a bémondó félé fog lenni.
- Nyolczadik: A Hegy Bíró, és Hegy Mesterek midőn a Szőlőket járják, megengedtetik nékiek egy két Gyümölcsöt fel venni vagy a Fákra is le szakasztani, nem pedig Tarisznyával házokhoz hordani, ugy másoknak, Uraság, vagy Vármege Tisztyein kívül gazdálkodni, avagy éppen pénzen eladni, sőt a Szőlős Gazdának Gyümölcsseit, és mindenféle Terméseit szorgalmatossan őrizni, és oltalmazni tartoznak.
- Kilenczedik: Senki egyik Szőlős Gazdának Szőlejéből, sem télen, sem nyáron semmi szín alatt karójokat elvinni vagy Szőlőhagyományát le mettzeni, avagy oltványát kiásni ne merészellye, ha valaki pedig tapasztaltatik, büntetessék 9 frt-ra, mellynek is három része a M. Uraságé, egy pedig a Helységé fog lenni.
- Tizedik: Hogyha valamely villongás támadna két szomszéd Szőlős Gazda között az utak és megyék eránt, akkoron a Helység és Hegy Bírák kéretetvén tartozni fognak a Hegy Mesterekkel együtt az Instansok részére kimenni, és azok ügyét Igazságossan elintézni, és ha úgy kívánnák, hogy megye kővekkel különböztessék, azon villongó megyét akkor tartozni fognak az Instansok minden le tett megye kőért fizetni 12 d. Ha pedig valamellyik Fél az ollyatén Intézkést maga hatalmával felbontani, vagy a le tett megye kőveket ki hánni bátorzkodnék 4 frt. büntetést fog szenvedni, mellynek három része a M. Uraságé, negyedik pedig a Hegy Bíráké lészen: Hanem, ha egyik vagy másik fél Hegy Bírák intézésével meg nem elégednék, abbéli ügyét, a M. Uraság eleibe szabadon terjesztheti, aki azt megvizsgálván, és elintézhén, ha valaki aztán azon intézkést hatalmasan fel

bontaná 12 frt. Büntetést fog fizetni, elébbeni mód szerint elosztandót.

Tizenegyedik: Ha valamely Gyümölcsfa, vagy ága miatt a Szomszédok közötti izetlenség támadna, tehát a Hegy Bíró, a Hegy Mesterekkel együtt menvén az Instans, vagy Ravaszkodó kívánságára, az olyan fát, úgy annak ágát a Villongásnak el távoztatásáért vágják le, ha pedig az olyan fának Gazdája nem akarná engedni, az Hegy Bíró által büntettesék 4 ft. ba a melynek három része a M. Uraságé, egy része pedig a Helységé fog lenni, és ugyan tsak azután vágattassék le az ollyatén fa, vagy ága. Nemkülömben a Szőlőknek felettébb ártalmas, úgymind Dio és nagyobbra terjedő Cseresnye, Körtvél, Alma, Szeder és más illyetén fák a szőlők közül kivágattassanak 4 ft. büntetés alatt, annyiszor, a mennyiszor valaki engedetlenkedik, melynek három része a M. Uraságé, egy része a Hegy Bíráké fog lenni. A Szőlők lábában mindazon által, és a fejezetekben vagy más helyett is, ahol kár nélkül megeshetik, Szeder fán kívül, eféle fáknek meg hagyattatása, és neveltetése nem tilalmaztatik, sőt inkább a jó féle Gyümölcsfáknak szaporéttása keményen parancsoltatik, hogy abbul is a Szegénység annak idejében hasznót vehessen.

Tizenkettődik: Aki a Helységbeliek közül Hegy Biróságra, vagy Hegy Mesterségre választatnék, és azt elégséges ok nélkül el viselni nem akarná, az ollyatén személy magát a M. Uraságnál 12 frtal válthassa meg.

Tizenharmadik: Ha valamely Törvényt az Hegy Bírói Hegységet illető dolog eránt teendének, azt minek előtte executio-ban menne a dolog, tartozni fognak azon Törvénytételt az Uraság eleibe terjesztetni, azt helyben hagyván, az Executiot azután végbe vihessék.

Tizennegyedik: Amely Szőlős Gazda maga Szőlejében valakit meg fog, vagyis marháját bé hajtja, tehát nem lészen néki szabad hirnélkül meg alkudni, és ha meg alkuszik is egyedül a maga káráért alkudhatik és azután ugyancsak tartozzék bé adni a Hegy Bírónak, hogy illendő büntetését vehesse. Fogott Tolvaít vagy marhát maga keze alatt tartani nem lészen szabad, hanem mentül előbb lehet, a Hegy Bíró keze alá tartozzék büntetés alatt adni, és az által magának Satis factiot kérni meg betsültetvén az kárt, ha magok között meg nem egyezhetnének; a Büntetésnek három része a M. Uraságé, egy pedig a Hegy Bíráké lészen.

Tizenötödik: Senkinek Szőlőt akár maga Szükségére, akár eladás fejében a Szőlő Hegyrül házakhoz, vagy máshová Puttonban, Sajtárban, vagy más teher alá való edényben vinni 12 ft. Büntetés alatt Szabad nem lészen, mellynek három része a Földes Uraságé, negyedik pedig a bé mondó félé lészen

Tizenhatodik: Mint hogy a Fejes Szőlőnek Télre való meghagyásával a szegény Contribuens Ember nem hasznót, hanem in-

kább kárt téssen, magának, kevesitvén azzal a Borát, arra való nézve az ollyatén szőlőknek meghagyása is keményen tilalmaztatik; aki ellenkezőt cselekedni bátorzkodék, ha férfi 24 kemény pálczákra, ha pedig Asszony, léssen 24 ugyan kemény korbátsokra fog büntettetni, Hogyha pedig valaki ezen rendeléssel nem gondolna, azt vakmerőképpen elkövetné, minden Borai és Szőlője hozzá tartozandó és pintzéjénél talállandó Edényeivel együtt confiscaltatni fognak, mellyeknek negyed része a bé mondó Személynek minden fogyatkozás nélkül ki fog adatni.

Tizenhetedik: Minekelőtte pedig a régi bévett szokás szerint az Uraság által fel nem szabadítottatik a szűret, mind addig a Szőlőt sem a Helységbelieknek, sem vidékieknek nem léssen szabad meg szedni, és az Ollyatén szűretelés mindenkor a Szőlő Hegyen tartassék, és onnand senkinek mustot mind addig nem léssen szabad elvinni, miglen a M. Uraság Tisztje nem fogja conscribálni, meg akolni, és meg Dézmálni, aki pedig ellenkezőt tselekedni tapasztaltatik, az olyaténnek minden Bora veszett légyen, azon fellül Jószágá meg betsültetvén a Méltóságos Földes Uraság Helységeibül tellyességgel ki fog rekesztetni, ugy szintén ezen büntetést fogja szenvedni, aki Borait vízzel keverni tapasztaltatik.

Tizennyolczadik: Mivel a szegén Gazda Embernek sem ideje, sem alkalmatossága, sem módja nintsen, a Törkölynek kifőzésére, azért a Törkölyt Vidék Helyekre büntetés alatt nem léssen szabad kiadni; hanem az ollyatén Törkölyt minden Gazda az Uraság Árendásának tartozik adni, és azt részében kifőzetni.

Tizenkilenczedik: Ezen esztendőtül fogva; mivel a Szabad esztendők kétszer is kiteltek, szabad vagy új szőlő nem lévén, azért minden Szőlőnek Termése meg fog dézmáltatni, hanem ha valaki ezután, egész pásztát nem pedig egy két sort rakni akarna, azt magátul nem tselekedheti; hanem az Uraságtul kérjen engedelmet és levelet váltson, melly levél Váltástul az Uraság Cassájában egy forintot fog fizetni, és abban termendő Borából hat Esztendeig Dézmát sem fog adni; illyetén Borát pedig külömb szedje és a Dézma alá valót ahoz ne keverje, hogy olly formán a M. Földes Uraságot meg ne tsallja, aki pedig ellenkezőt cselekedni fog tapasztaltatni, annak azon új szőlőben termett minden Bora confiscaltatni fog, mellynek egy része a bé mondó féle, három része pedig az Uraságé fog lenni.

Huszdik: Minden Szőlős Gazda tartozni fog maga Szőlője végében az utakat, Gátokat és Gyepüket meg csinálni ujjítni, és minden jó módokkal tartani; Ha Valakinek pedig Szőlője a Gyepüre nem dülne, még is proportionate annak megtartására köteles léssen, és a kinek gyepűén rés találtatik, mellyen az marha bé mehetne az 4 forintra fog büntetődni, három forintya a M. Urasághé, egy pedig a Hegy Bíraké fog lenni.

Huszonegyedik: Ha valaki Feleberáttát a Szőlő Hegyen illetlen és mocskos szókkal illetné, és Kissebbítené, az olyan első cselekedeteért 2 frtra büntetődjék, másodszor duplán, ha pedig ismét harmadszor merészezné azt cselekedni a dupla büntetésen felől 12 pálcza, vagy Korbáts tsapással fog terhelytetni. Ha pedig az Úr Istent haragra indító Káromkodásokat el követne, az ollyatént a Hegybéli-ek a Földes Uraságnak bé adván, érdemlendő Törvényes Büntetését Káromkodásoknak minéműségéhez képest fogja venni; a többire minden időben, és esetre a Földes Urasági hatalmat és Jurisdicitiot Magamnak fínt tartván ezen Articulusokat vagy egészben, vagy részben megváltoztatni, azokhoz hozzáadni vagy belőlők elvenni, egyedül önön magamnak szabadon hagyom és fent tartom.

Huszonkettődik: Ezen Articulusokat a Hegy Bírák, minden Esztendőben kétszer a Hegybéli Gazdákat össze gyűitvén azokat elolvastatni és azoknak magyaráztatni köteleztetnek, tudni illik egyszer Sz. György nap előtt, minek előtt a Szőlő munka fel kél, másodszor pedig Sz. Mihály nap táján Szűret előtt. Hogyha pediglen abéli parantsolatot valaki meg vetné, és helyes ok nélkül meg nem jelenne, az olyan 4 fra fog büntettetni, ha pedig a Hegy Bírák ezen rendelést elmulasztanak, azok öszvességessen duplára fognak büntetődni melly büntetésnek három része a Földes Urasághé, egy része pedig a bé mondó Emberé fog lenni.

Melly ebbéli Articulusokat azoknak nagyobb hathatóságokra és erejekre nézve Subscribálok és meg pecsétlek.
Palotán 1. Novembris 1778.

G. Zichy Miklós mpta

/VEMLT IX. 226./

15.
Ódor hegy
/Tapolcafi, Veszprém m./
1803. jan. 10.

HEGY ARTICULUSOK

Mellyek azon Szőlő Hegyeknek, a' kik T.N. Veszprim vármegyében helyheztesztett Dóbróntei és Andai Pusztákban, és Jákói Helység határában Méltóságos Megyesi Somogyi János Királyi Tanácsos Ur Eő Nagyságának Fundusán plantálva lévén, 's edég Külömböző articulussokkal élven a' Méltóságos Püldes Uraság részéről 1803k Esztendőnek Január Holnapnak 10k napján evégre tartatott T. Ur Széke által az előbbenyiekből rendben szedettek, az után pedig a' T.N. Vármegye Törvény Széke által azon Esztendőben Xbris 3ik napján meg vizsgálattak, és rész szerint helyben hagyattak, rész szerint modificaltattak, és így el készülve az az illető több rendbéli Helységeknek külön külön a' meg tartás végett ki adatattak.

1^{so} Articulus: Minthogy minden Jórendtartásnak fundamentoma az Isteni félelem, azért is szükséges hogy Hegy mestereknek, Tanátsnak és Eskütteknek a' Hegységbeliek mindenkor Istenfélő, józan és jámbor embereket valosszanak, számszerént pedig Hegy-mesternek esztendőnként valosszanak edgyet, Tanátsnak hatot, Hegy Eskütteknek pedig a' Hegységnek mivel tához képest, edgyet, vagy kettőt, Notariust edgyet, de a' Tanátsokat és Notariust esztendőnként változtatni nem szükséges, hanem azoknak vagy halálok vagy pedig Szőlőbéli Birtokok el adása, vagy helytelen magok viselésék miatt, azokban változás történne, helyettek a' közelebbi Köz Hegy Gyűlésben más hasonló tisztessé Személyek valosszassanak. E végre pedig esztendőnként Szent György Napkor illyetén Köz Gyűlést tartsanak, mellyben hogy ha a' Méltóságos Uraság Tisztssége jelen nem lenne a' valosszott Hegy mesternek Confirmatioja végett azt azonnal a' Méltóságos Uraság Tisztsségének bé jelentsék azután Hivataljokra fel esküdtessék. - A' ki pedig a' jelentett hivatalek közül valamellyikbe valosszattván, azt helyes ok nélkül fel valólni nem akarja, annak büntetése 4. f. léssen, melynek le tételével a' Szőlőnek sora vagy rendi szerént helyettes második valosszassék, ha pedig e'sem valólná fel a' Hegy Eskütséget ez is magát 4. forintokkal megváltván harmadikat valosszassanak, és ha ez is magát hasonlóképpen 4. forintjával megváltóna a' le fizetett 12.f. Birságonn fogadjanak Hegy Esküttet, olly hozzátétellel mindasáltal, hogy a' kik a' fenn irtt mód szerént magokat meg váltják, miglen a'

sor ismét újra reájok nem kerülne, az illetén Eskütti Hivatalnak fel vállolására ne kényszerítettessenek; Szöllő pásztort a' közönséges szokás szerént ha a' szükség kívánja, télen által főképpen pedig tavasztól fogva Szüret végezetéig való szorgalmatos vigyázatra fogadjanak, kik a' Tolvaj vagy kártékony személyekre és Marhákra vigyázzanak; e' végre minden általak megfogott vagy káros helyről bé hajtott marháktól járandó Birságoknak egy negyed része, ugy szintén ha tolvaj vagy kártékony személyeket fognak vagy zálogolnak azoktól járandó Birságoknak is egy negyed része az övéké lészen.

2dik Articulus: Minekutánna a' Hegy mesterek, Tanácsok, és Hegy Esküttek fel állittatnak, és az alább feljegyzendő esküvésnek formája szerént, a' Hítnék letételével Hivatalyaikban meg erősítettnek, az ő Kötelességek lészen: Iször A' Szöllő Hegyekben, hol edgyik, hol másik gyakorta meg forduljon, és nemcsak nyári időben a' Szöllő Hegyekre, hanem tavasszal és télen is a' Hajlékokra vigyázzon, hogy a' Tolvajok és egyéb gonosz emberek által, a' Szöllős gazdáknak kára ne következzen. Hogy ha pedig valakit Szöllő vagy gyümöls Lopásban, vagy, akarmelly kártételekben és tilalmas tselekedetekben, sőt pincze törésben tapasztalna, azt minden személy válogatás nélkül meg fogja és az alább fel tett punctumok szerént büntesse. 2szor Hogy a' Hegy mesterek, Tanácsok, és Esküttek szorgalmatosan vigyázzanak a' Szöllőt körös körül vevő árkokra 's kapukra, ha hibás az alább fel tett punctumok szerént büntessék.

3szor Minden esztendőben Sz. György napján Gyűlést tartanak, mellyre mind a' Helységbéliek mind a' vidékiek Levél által meghivattassanak, a' ki meg nem jelenik 30. Xr büntetése légyen; ott az Articulusokat előttök el olvassák, és a' kik bűnösök azokat az alább ki tett punctumok szerént büntessék.

4szer A Contractualis arendákat és más egyéb szolgálatokat annak idejében a' M. Uraságnak, avagy annak Tisztjének minden hijánosság nélkül meg tenni, és be adni sőt gyümölsöt a' M. Uraság számára ottan ottan a' Hivatalbéli Hegy mesterek szedni és vinni tartoznak.

5ször A' Hernyók le szedését különös Büntetés alatt parantsolják.

3dik Articulus: A' Szöllő Hegyekben teendő károknak el távoztatására nézve szükséges, hogy azok vagy jó mély árkokkal vagy gyepekkel körül kerittetve, és ezek minden időben jó állapotban tartassanak. E' végre minden - esztendőben Sz. György napkor a' Hegy mester és Tanács a' Hegység béliekkel edgyütt a' Szöllő Hegyre ki menyenek, az árkokat és gyepeket meg vizsgálják és a' kiknek árkait vagy gyepeit helyteleneknek lenni találnák azokat meg intsek, kik ha 15: napok alatt azokat helyre nem igazittanak, mind annyiszor 1. forintra büntetessenek. Ha pedig idő közben

is valamellyik Szöllös gazdának gondviseletlensége miatt az árkan vagy gyeplő rész találtatván azon valamelly marha bé szabadulna 's kárt tenne, a' gyeplőnek vagy ároknak rossz gondviselése alatt való tartásért, ugyan 1. forintot fizetni, ezen fellyül pedig a' kárt is a' kárvallott embernek Betsü szerént meg téríteni tartozik. A' ki pedig gyeplőn és árkon által hág bé a' Szöllőben bátor valamelly Lopásban nem tapasztaltatik, az illyennek is büntetése 1. forint lészen ugy szintén a' mellékes vagy oldal gyeplőt a' Hegység intézése szerént, kire mennyi esik, tartani és meg tsinálni 1. forint büntetés alatt tartozik; továbbá a' gyeplőnek akárminemű szín alatt való killyebb tétele 4. f. Büntetés alatt tilalmas lészen. Végre pedig a' ki a' gyeplőnek tüzet vetvén vagy, élesztvén azt el égetni bátorodik, az ollyatén vakmerő kártevőt akár Nemes akár Nemtelen személy légyen a' M. Földes Uraság Tisztjének bé jelentvén, ugyan a' Földes Uraságnak parantsolatjából az azon gyeplőnek jó karban léendő helyre állittásánn fellyül 12. forinttra büntetessék.

4dik Articulus: A' Hegyekben lévő utat és kaput, avagy ajtót ne légyen szabad kinek kinek tetszése Szerént 4. forint Büntetés alatt változtatni, hanem a' hol és a' merre szükséges a' Hegység a' M. Uraság Tisztjének tudtával 's engedelmével el intézze, azoknak pedig csinálásában 1. forint Büntetés alatt ki ki concurrálni, és a' maga Szüllete föliben ugy aljában lévő utakat jó statusban tartani köteleztetik; a' ki pedig a' kaput vagy ajtót nyitva hagyja, ha mindjárt semmi kárt nem fog is okozni 9. Xrra büntetessék.

5dik Articulus: A' ki a' Szöllőben marhát találand, azt a' Hegy mester házához hajtja bé, és ha ki világosodik, hogy szaladás képpen ment légyen bé az illyen marha, a' vigyázatlanság és gondviseletlenség büntetése a' káron fellyül 1. forint lészen, a' ki pedig Szánt szándékkal hajtana bé marhát a' Szöllőbe, az illyen a' Kárnak meg térítettésén fellyül 4. forinttra büntetessék; a' ki pedig akármeddig esetbe marháját bé hajtani nem engedné, vagy már bé hajtott marháját erőszakosan ellent állván el terelné, vagy el terelné, 's el hajtani igyekezné, az illyen 6. forinttra büntetődjék.

6dik Articulus: Ha valaki a' Szöllő hegyben, gyümölcs, Szöllő, Kárró, idei oltvány, ültetett Szöllő vessző vagy más aprólékos Lopásban, vagy orgazdaságban tapasztaltatik, az illyen tolvaj személy a' kárnak meg térítettésén fellyül 4. forintokra, ha pedig hordókat, vagy más érdemesebb eszközöket lopna, vagy más által lopottakat kinn a' Szőlőjében el rejtene, az illyen a' kárnak megtérítettésén fellyül 6. forintokra büntetessék. Ha pedig valaki pinceszét törne, vagy más ollyas nagyobb vagy több izbeli Lopást el követne, melly törvényes Itéletet érdemlene, véreinn érettetvén fogattassék meg, és Járásbéli Sz. Biró Ur-

nak adattassék által. A' Cselédek aprólékossabb Tolvajsgíról pedig a' gazdák tartoznak olly formánn felelni, hogy ezeknek büntetése felényi lészen, és az illetén Büntetéseket 's károk meg térítettését béríkből ki foghassák.

7dik Articulus: Mikor a' Hegy mester Gyűlést, avagy Törvényt akar tartani, és Szolgáltatni, tartozik a' Szöllös Gazdákat bé szállítani Esküttei által a' maga házához 's bé szállítván, ha valamellyik engedetlenségből meg nem jelenék Birsága l. forint. Hogyha pedig valamelly ember Láttásképpen a' Tanácsokat össze gyűjteni akarja, a' Hegy Mester addig Eskütteit ki küldeni az egybe gyűjtésre nem tartozik, miglen 30. Xroat az asztalára le nem téssen.

8dik Articulus: A' melly embernek házához valamely engedetlenségért a' Hegymester Eskütteit küldi, hogy Zálogját hozzák, és Zálogját az Eskütteknek hozni el nem engedi, ennek büntetése l. f. lészen, még pedig annyiszor, a' mennyiszor az Eskütt által leendő Zálog vitelnek magát el-lene szegezi.

9dik Articulus: Midőn a' Megye eránt két szomszéd szöllös gazdák között kérdés támad a' panaszolkodó fél Törvény pénzt 30 Xrt tartozik le tenni, melly 30. xroat, ha panassza a' megvisszátérítés után helyesnek találtatik, a' panaszolt fél meg téríteni, és ezen kívül minden megye kötől 15. Xroat fizetni tartozik; ha ellenben panassza helytelennek fog ítélteni, a' 30. Xr. Törvény pénzt önnön maga szenvedje; ha pedig panassza bizonytalannak találtatik, mind a' Törvény pénzt, mind a' Megye kövek Taxáját egy aránt szenvedjék; a' ki pedig a' Hegy mester által a' két szomszédok között le tétetett megye követ ki veti 's fel bontya Büntetése lészen l. f.

10dik Articulus: Midőn valaki a' Hegységtől, csupán valami Betsűnek, Oculátának, vagy bizonyos Megyének vagy Megyekőnek meg ujjittását kívánja, ezen esetre a' Hegy mesternek, két Tanácsbéli emberrel edgyütt, ha pedig a' Hegy mester el nem mehet, három Tanács embereinek fizessen mindeniknek külön külön 17. Xrt, az időtöltésekért, a' Hegységnek pedig Törvény pénzt 30 Xrt; Intésért pedig és Tilalomért a' Hegy mesternek vagy a' kit a' ki küld 9. Xrt, az illetén Betsűt, Oculátát, Megye ujjittást, Intést és Tilalmat pedig a' Notarius különös Protocollumban írja be, melly fáradságáért a' requiráló fél 17. Xrt fizessen, ha pedig magának a' Protocollumból ki akarja irattatni, azon kívül 10. Xrt fizessen.

11dik Articulus: Mikor gyümölts érik, és az Uraság abból magának gazdálkodtatni kíván, akkor Hegy mesternek, Tanácsnak, és Eskütteknek meg engedtetik módjával gazdálkodást tenni, de egyéb éránt a' Hegy mestereknek, Tanácsnak, Hegy Eskütteknek, vagy a' Szöllő Pásztoroknak nem szabad fákat rázni, vagy is rendkívül tarisznyával, kosárral házokhoz gyümöltsöt avagy szöllöt hordani, ellenkező esetre a' kár meg térítettésén fellyül l. Forint lészen a' Büntetés.

- 12dik Articulus: Hogyha valamelly Hegységbeli ember a' Szőlő hegyben vagy a' Hegy mester házánál felebarátját jó hire neve ellen való motskolódó szavakkal illetné 30. Xrt: ha pedig szidalmazza egymást vagy helytelenül esküsznek 1. forintra; a' ki továbbá feslett nyelvvességből a' Szőlő hegyenn vagy Hegy mester házánál igazságot szolgáltató Hegy mestert vagy Tanácsot meg hamisolja, meg kissebbíti, meg szidja; tehát Hegy mester és Tanács ellen 4. f. Hegy Eskütt ellen 2. f. holott az egész Hegységet a' Törvénytételben meg motskolja, az egész Hegység ellen pántálódván véle mindenekben ujjat huzna, 's edgyetnemértene; az ollyatén egész Hegységgel viszátkodó és veszekedő embert, akár Nemes akár Nemtelen a' M. Urasághnak, avagy Tisztjeinek bé jelentvén, ugyan a' Földes Uraság parantsolatjából 12. forintra büntessék, mert nem illik 's nem szabad akar melly törvényes Igazittásokban ha szinten vettenének is a' Birákat és Eskütteket gyalázni vagy meg hazudtolni; hanem Törvényeket ha nem tetszik betsületesen, és tartozó engedelmességgel meg követni, vagy a' Méltóságos Uraság eleiben appellálni. Ha pedig még tovább is a' Hegységgel vissza vonó lenne, Szölleje tőle el vétessék, 's másnak bötsü szerént adattassék, 's idővel is ezen M. Földes Uraság Jurisdictionja alatt Szőlőt neki venni és birni semmiképpen nem lészzen szabad; ugy szintén a' ki mást a' Szőlő Hegyenn vagy Hegy mester házánál arczul úti, meg veri vagy huzza vonnya 's taszigalja, akár Nemes, akár Nemtelen személy légyen 12. f. Büntetése légyen, melynek egy harmada a' meg sértetett félre légyen. Végre pedig a' ki Isten ellen való cáromkodásokat szóllana, az illyen személy érdemlett Törvényes Büntetésének el vétele végett Járási Sz. Bíró Urnak fel adattassék.
- 13dik Articulus: Ha valamellyik a' Hegységbeliek közül mulatván a' Hegy mester házánál, 's borral már megelégedvén szállására nem mégyen, hanem ott alkalmatlankodik 's poharakat döntögetne, vagy más illetlen dolgokat követne el, ennek is Büntetése 30. Xr.
- 14dik Articulus: Hogy ha valamelly ember ezen Hegységekben, Vasárnapokonn vagy más Jelese innepekenn Szöllejében menvén, ottan dolgozna, vagy bort Szekérre von 's vontat 1. f. Büntetése, aki pedig gyümölts fájára fel hág 's azt meg rázza vagy Diofáját megveri Büntetése 30.Xr.
- 15dik Articulus: Ha valaki Szöllejét a' Hegy mester hire 's engedelme nélkül megszedné 's szüretelné Büntetése 2.F.
- 16dik Articulus: Ha valakinek szöllejében olyan gyümölts fa találtatik, melly a' szomszéd Szöllejében hullatna, a' szomszédja földjéről a' gyümöltsöt fel ne szedje, a' mi pedig a' Barázdába hull, azt két felé osszák, a' fárul pedig a' fának gazdája ha kezével mind le szedheti is az övé, 's ha valamellyik másképpen tselekszik Büntetése 30 Xr; holott pedig az illyen gyümölts fák ága miatt a' szomszédok között pörlekedés származnék, akkor a' Hegy

- mester Eskütteivel edgyütt mennyen ki, és az olyan fának az ágait vágja le, hogy köztök ezzel a' Csör pör 's Czivakodás eltávoztassék; ha pedig az ilyen fának gazdája magát ellenébe tenné és vágni a' Hegy mesternek 's Eskütteknek nem engedné 4. fra büntetessék, és azután is azon ág vágottassék le.
- 17dik Articulus: Ha valamely vadászó vagy bujkálló személyeket a' Hegyen vadászni tapasztalnak, a' Hegy mesterrel meg fogván Fegyvereiket vagy puskájokat vegyék el, és adják a' M. Uraság vagy Tisztjének kezébe. Ezen Articulus a' Szöllő Pásztorokra is ki terjesztetik, 's nem csak ezeknek, hanem általjában mindeneknek február holnapnak lsó Napjától fogva a' Szüret végezetéig a' vadászat a' Szöllőkben tilalmaztatik.
- 18dik Articulus: A' vér és Juss szerént való atyafiak, és megyés szomszidok után a' Praesentio [sic!] Hegységbeli embert illetvén, ha valamellyik Hegységbeli ember venne, más külső embernek szöllőt, oly szín és név alatt hogy magának veszi, az illetén alattomban vevő 4. fra büntetessék.
- 19dik Articulus: Ha találkoznék oly szöllős gazda, a' ki a szöllő építésre nem elegendő, vagy ha elegendő is, de építeni nem akarja szöllejét az ollyatén embertől a' M. Földes Uraság hírével és akaratjával a' szöllő el vétessék és más serény és építésre alkalmas gazdának adattassék a' Hegy mester által, az illetén Szöllőt pedig a' Hegység tartozik bé vallani, a' Bévallás Taxája ennek 30. Xr: Hegy mesternek, Notariusnak és Eskütteknek azon fellyül 9. Xr.
- 20dik Articulus: Ha valamely Szöllős gazda szöllejét fel szántaná, rajta tapasztalván a' Hegy mester és Esküttek, nem különben a' Tanátsbeliek is, az ollyatenoknak vonós Marhájokat, a' földes Uraság vagy annak Tiszttségének kezéhez adják; ha pedig ott nem kapnák a' szántásonn ennek Büntetése 12.f. lészen.
- 21dik Articulus: A' ki a' Szöllejét el adja annak szabad nem lészen a' Lábját, akár szántó föld akár réth vagy gyümölcsös legyen az, magának meg tartani, hanem az eladás mindenkor a' Lábjával edgyütt értetődjék. - Az eladást pedig az Eladó Fél előre a' M. Földes Uraság Tisztjének meg jelentvén arról a' Hegységnek meg erősítő Levelet vigyen, és azon helyben hagyás nélkül 4. f. Büntetés és az Eladásnak semmisége alatt a' bévallás nem lészen szabad.
- 22dik Articulus: Ha valaki a' Szöllős Gazdák közül a' M. Földes Uraságnak esztendőnként járandó árendát, a' menyit tudniillik abból reá esik, a' Contractusokban meg irtt Terminus napokra meg nem adná a' Collectornak, vagy a' tartozó szolgálatot annak idejében meg nem tenné, hogy az ollyatén miatt a' Hegység is a' M. Földes Uraságnak a' tartozó Árenda és Szolgálat eránt eleget nem tehetne, az illeténnek büntetése dupla Summa és szolgálat lészen, holott pedig ezzel sem gondolván, nagy idő múlva sok kérésekre is csak ugyan meg fizetni, és ki szolgálni semmiképpen sem akarná,

- 's nem is fizetné, az illetén rossz fizetőtől a' Szölle-
je el vetetődjék, és a' M. Uraság akarattjából más jó fi-
zetőnek Betsü szerént adattassék.
- 23dik Articulus: Midőn valamellyik Szöllős gazda, a' másik
ellen akarmi okból pörre fakad Törvény pénzt tegyen le
30. Xrt, és ha a' dolog úgy hozza magával, hogy a' kér-
désbeli dolgot szemmel is megtekinteni, vagy betsülni
Szükséges, ismét tegyen le 30. Xrt, az eskütt Tanácsok
közül válasszon mindenik perlekedő, edgyet, harmadikat
pedig nevezzen ki a' Hegység, a' kik is hármann a' föld
szinére ki menvén, a' dolgot vizsgálják vagy betsüljék
meg Hitek szerént, 's azután a' Hegységnek referálván,
szolgáltatassanak igazságot olly formán, hogy a' nyertes
félnek a' le tett költségei is meg ítéltesse, ha mind-
azonáltal a' fenn forgó kérdésnek és keresetnek bizony-
talansága sül ki, a panaszolkodó a' költségeket maga
szenvedje. Az illetén dolog folyamattya a' Protocollum-
ba a' végzéssel edgyütt irattassék be, és a' meg nem elé-
gedő Fél Executio előtt a' M. Uraság Ur Székére appellál-
hasson, és ezen esetre le tévén ismét 30. Xrt, a' Proto-
collum nékie ki adattassék.
- 24dik Articulus: A' ki a' Hegységnek eleibe a' Hegy Eskütt
által Törvénybe idéztetvén meg nem jelenik l. f. megátal-
kodás Büntetésénn marasztasson meg, és a' Kereső Félnek
keresete azonnal megítéltesse, szabad légyen mindazáltal
mind eképpen mind másképpen is pörét vesztő embernek a'
meg irtt Büntetés letétele, és keresett Jóságának el fog-
lalása után, ujj Törvényt kezdeni, és Ügyét igazítani.
- 25dik Articulus: Mivel mind a' M. Földe Uraság, mind a'
Hegység részéről szükséges időről időre tudni, hogy mely-
lyik szöllőnek ki a' Birtokossá, ugyan azért a' Szülék
halála után a' gyermekek ha Szöllejekenn osztoznak, a'
Fassiok Protocollumába mindenkor fel jegyeztessék, kinek
mellyik rész esett, avagy mellyik mennyivel fizette ki a'
másikát, és azon esetben ha edgyik a' másikat vagy több
Testvéreit ki fizeti, akkoron a' ki fizetett atyafi sze-
mélyessen is meg jelenjen, és a' maga portióját a' ki fi-
zetőnek azon mód szerént, mint az idegenek között szüksé-
ges, a' Bevallásnak történni, bevallani, 's improtol-
laltatni tartozzék, mind ezek azon esetben értetődjenek,
a' midőn az osztozó Felek magok között szépségessen meg
edgyeznek. Ha pedig magok között szépségessen meg nem
osztozkodhatnának, hanem a' Hegység rendelkezésre fakadván,
a' Szöllőt fel méretni, és meg osztani akarnák, a' pa-
naszt azon módonn tegyék, mint más esetekre nézve megha-
tároztatott, a' Hegység el intézése után pedig a' Szöllő
el mérésére ki menendő Hegymesternek és Tanácsnak a'
10dik Articulus szerént Diurnumaikat fizessék, és ezen el
intézést a' protocollumban fel jegyezzék.
- 26dik Articulus: A' Pereknak eltávoztatása végett, és hite-
les Bizonyásznak okáért is senkinek a' Hegy mester és Es-

küttek hire nélkül allattomban Szöllőt vásárlani vagy eladni 4. f. Büntetés, és az Eladásnak semmisége alatt szabad ne legyen, hanem ha valaki szöllejét el akarja adni, tartozik e béli szándékát a' Hegy mesternek megjelenteni, 's az által először is a' Földes Uraságnak, vagy Tisztjének, azután pedig vér szerént való Atyafiaknak, azután ismét Felső és alsó megyés szomszédinak hírévé adattassa az Eladó Fél, azoknak is akaratjával 's Bizonyosságával készüljön meg az Eladás a' Hegy mester házánál; az Eladó Fél pedig nem csak jelen legyen az Bévaláskor, de a' Felvalló Levelet, mellyet a' Protocollumba, az ő rendi szerént, az Esztendőnek, holnapnak, és Napnak, a' szőlő alkubeli árának, az illető Feleknek 's atyafiaknak, előre lett megimádásával, nem különben az Eladó és Vevő feleknek, még is a' Jelenlévő Hegy mesternek és Tanátsoknak neveik feljegyzésével be írni szükséges, saját Subscriptiójával, avagy tulajdon keze kereszt vonásával is meg erősítse; a' Bévallás pénz a' Hegységnek l.f. a' Hegymesternek pedig két részről tartoznak l/. Xr. a' Notariusnak is 17. Xr. az Eskütteknek pedig külön külön 9.Xrokkal. Ezenkívül a' ki a' Bévalló Levelet valóságos párban magának ki irattatni kívánja, azt a' Notarius 17. Xért, a' maga Subscriptiójával erősítve mindenkor tartozik ki adni.

27dik Articulus: Ha valaki szomszédi vagy vérági Jussal és igazsággal, vagy más hasonló okok alatt Szőlő Eladásának ellene akar mondani, vagy attól a' Megvevőt tilalmaztatni, ezeket az Eladástól fogva Számlálván egy esztendő és egy nap alatt vigye véghez, másképpen azon idő el mulván, keresetét el veszti és többé az eladott szőlőhöz nem nyúlhat; mert törvénytelen dolog volna, hogy minekutánna a' megvásárlott szőlő több esztendő el forgása alatt, másnak serénységével és költségével meg jobbittatott, rajta tett iparkodásának meg térítetté nélkül a' szerént a' mint eladatott, vetetődjön vissza.

28dik Articulus: Akármelly atyafi, szomszéd, vagy 12. ftig való adosságot kereső ember, valamelly Szőlős gazdának szöllejéből részt, vagy Szöllejét foglaltatni kívánná, annak törvényes folytatása Szüretnek végeztitől fogva Sz. Gergely napjáig meg engedtetik, de annakutánna a' Szőlő munkája magát előladván, hasonló foglalás Szüretig tiltatik. Mellyre nézve azon idő alatt Hegység Gyűlés tartásék, ha szükség többször is öszve jöjjenek a' Hegymesterek 's Tanátsok, az ollytén perlekedőket elégségesen meghalgtatván, kereseteket, Feleleteket, Bizonyításokat, és Tanuk vallásait a' Notarius más különös Protocollumba igazánn 's érthetőképpen fel írja, azokból minemű Itéletet tesz a' Hegység egymás után a' Protocollumba írja be, melly Itélet tétellel ha valamellyik Fél meg nem elégszik, szabad Executionak végben vitele előtt appellalni, és el vinni a' M. Uraság Ur Székére, onnét pedig Hazánk Törvényye szerént a' N. Vármegyére is az Executionak végben vitele után.

29dik Articulus: A' Betsüben illy rendet tarthatnak az Esküttek, hogy egy Szöllötőnek akartva vagy gonviseletlenség miatt lett ki törését egy garasra, és egy esztendő oltványnak el rontását 6. garasra betsülhetik, de az idős oltványnak ki törésében és tellyességgel való el rontásában, mind a' gyümöltés fának indulatját mind annak mivoltát és minemüségét szükséges tekinteni; mert a' jó indulatu két vagy három esztendő oltovány, többet ér az esztendőnél és egy Pargamot vagy torzsátlan körtvély 10. Korpa körtvélynél, azért fáját is többre betsülhetni, és ezen betsü kártételekben mintegy büntetés helyett is tartasson; általjában való Szőlők betsülésében pedig nem azon módot kövessék, hanem a' Szőlőnek és oltott fának mivoltához és értékéhez képest jó lélek esméret és le tett hitek szerint, minden emberi tekintetnek félre tételével Istenessen végezzék a' Betsüt.

30dik Articulus: Mivel pedig némelly Hegységek ellen sokféle panaszok adták elől magokat, hogy gyakorta helytelen Itéleteket tettek, még is olyanokat ámbár a' felek közül edgyikének vagy másikának nem tetszett, Executioba vagy is Foglalásba vették, a' M. Földes Uraság eleibe vagy Ur Székére, bővebb meg vizsgálásra nézve vinni nem engedték, sőt némellykor ha ki az eránt ellenek szállott, azt megbüntették, ok nélkül olly dologba is ereszkedtek, melly Szöllőnn, vagy gyepünn belől való Jóságot nem illetett, melly helytelenségek néha attól is történhetek hogy bor ital közbe folytatták a' dolgot, annak okáért, hogy mind tsendesebben, mind helyesbben follyanak a' Hegység dolgai, józanon tartassanak a' Hegységek, vagy is Gyülekezések.

31dik Articulus: Mivel pedig ezen Articulusokhoz képest, több rendbéli Büntetésekől és Birságokból jár a' M. Uraságnak része, azon okból esztendőnként, az arenda bé fizetésekor köteleztetik a' Hegy mester minden azon esztendőbeli Törvénytételekből bé vett Birságokról a' szerint a' mint a' Protocollumba fel írják, a' M. Földes Uraságnak, vagy Tisztjének számot adni, mivel mindenféle Birságoknak fele a' M. Földes Uraságnak is járóndó lévén, bé szolgáltasson, a' másik fele pedig a' Hegység légyen.

32dik Articulus: A' Hegymestereknek, Tanácsoknak, és Hegy Eskütteknek Esküvések Formája.

Az igaz Isten, a' ki Atya, Fiu, és Sz. Lélek, tellyes Sz. Háromság, egy bizony örök Isten, engemet úgy segéljen, az igaz Hitemben, hogy az én Hegymesteri /:Tanátsi, vagy Hegy-Eskütti:/ Hivatalomat, a' mellyre fel állittattam, igazán és hűséggel, folytatom, úgy hogy midőn valakit kárban látok, vagy tapasztalok, senkiben sem Atyafiságot, sem szomszédságot, sem gyűlölséget nem tekintvén, minden személy válogatás nélkül, vagy az Uraságoknak bé mondom, vagy pedig meg fogom, és meg büntetem, annak is meg jelen-tem, a' kinek kárt tett, hogy ő is illendő Helyekenn, Ügyét folytatván, igazságot nyerhessen. A' M. Uraság által,

ki adott Articulusokat, vagy Igazságot, mind magam, mind mások által, tehetségem szerént, bé tellyesíteni igyekezem, és egyedül tsak azt fogom folytatni, a' mit a' Hegynek Törvénnye, és a' Közönséges Igazság fog magával hozni. Isten engem úgy segéljen.

Többire ezen fellyebb ki tett Rendelések és Hegy Articulusok a' Coassidens legale Testimonium által a' közelebb tartandó T. N. Vármegyei Törvény Székre referáltatni rendeltetik.

Sigillum Sub Sede Dominali in ... Possessione Kovátsi die 10a et Subsequis Mensis Januarii 1803. celebrata. Per Franciscum Vecsey de Eadem fiscale Dominalem et Sedis Notarius mp.

/1814-ben készült hiteles másolat. VEMLT IX. 220./

II.

Megyei statútumok

16.
Zala megye
1753. jan. 27.

Az Tekéntetes Nemes Vármegye által elaboraltatott
Articulusnak Mása.

Első Articulus: Mint hogy minden jó rend tartásnak feje, és Fundamentuma az Isteni félelem, és tisztesség, ahhoz képest Szükség, hogy magokat minyájon az Helységbéliek ahhoz alkalmazzassák, Hegy-Mestereket, Birákat és Eskütteket jámbor Istenfélő embereket válaszanak, hogy azoknak vigyázásokkal mind az Isteni félelem, és tisztelet, mind a' Szőlő Hegy Kár nélkül conserváltassék. És ugyan azért Hegy Mester, Birák, és esküttek választására minnyájon a Szőlős Gazdák Sz. György nap tájban bizonyos napra össze gyűlvén, Hegy-Mestert, vagy Birót, és 12. eskütteket, kik közül egy fő eskütt, vagyis Vice Hegy Mester legyen, válaszanak. Mely választáson ha Földes Uraság Tiszte közöttök nem léssen, minek előtte a' választott Személleket, hivatalokra föl eskütették, a' Földes Uraságnak, vagy Tiszteinek pro Confirmatione bé jelencsék, és a' ki a' szerént az Helységtől választatván az hivatalt föl nem akarná venni, Négy Foréntra büntetődgyék, Melynek hármá az Uraságé, egy foréntya pedig az Helységé léssen. Hitves Notariust is pedig jó értelmes embert fogadgyanak, és tarcsanak.

Második Articulus: A' Birák és eskütteknek első gondgyok legyen, hogy a' Gyepüket meg járják, kinek rosz, meg csinálására incsék, hogy ha valaki ekképpen meg intetvén, tizenöt nap mulván, meg nem igazittaná Négy Foréntra büntetessék, melynek két része az Uraságé, harmadik az Helységé legyen; azon kívül ha azon a' rosz Gyepün valami marha a' Szőlőben mégyen és kárt téssen, a' Kárt is meg fizesse. A Szélső, vagy is mellyék gyepút pedig az Helység intézése szerént, kire mi esik tartani és csinálni tartozzék.

Harmadik Articulus: Utat, és Kaput ne legyen Szabad kinek kinek tetszése Szerént, hanem hol, és mere az Helység elintézi, tartani, és annak csinálására az fínt irt büntetés alatt currualni, maga Szőleje föliben, ugy allyában pedig jó Szerben tartani Ki-ki tartozik.

Negyedik Articulus: Valaki a' Szőlő hegyen káromkodik Nemes ember ugyan anyiszor a' mennyiszor Négy forént, Paraszt ember pedig 12. pálczával büntetessék. De Szabad legyen Paraszt embernek is magát anyi pénzen a' pálczátul meg menteni; efféle pénznek negyed része az helységé, három pedig az egyház szükségére léssen.

Eötödik Articulus: Vasárnapokon, és az Anya Sz. egyháztul rendelt Ünnepeken, nem külömben mint hogy leg inkább égi háboruk ellen a' régiek a' Szőlő Hegyen Szombat napot /:NB: die Secundum Consuetudinem Cujusvis Promontory exprimatu Terminus a' quo ad quem totaitem, vel media dies:/ meg ülteni fogatták. Ahoz képest Valaki a' Gyepűn belül, akár Szőlőben, akár azon kívül dolgozni tapasztaltatik, hasonló képpen, mint a' káromkodó Négy Forénta büntetessék, és azon büntetés három részről ugyan az Templomra fordittassék, a Negyedik pedig az Helységé légyen: értvén itten azt is hogy Ünnepe és Vasárnapokon Sz. Mise előtt gyümölcsöt Szedni, vagy rázni, annál inkább bort vonnyi, vagy Székéren vinni azon büntetés alatt Szabad ne légyen.

Hatodik Articulus: Minden esztendőben egyszer Mind Szent nap tájban minden Szőlős Gazda ember belső, és Külső lakosok, valakik tudniillik az Hegyhez tartozandó Promontoriumban Szőlőket birnak az Hegy Mester házához tartozzanak bé jőnni, és akkor Hit szerént megvallani, hogy ha esztendőnek el folyása alatt valahol valakit Káros helyen Szőlőben, vagy az Allában, vagy Gyümölcsén láttak? holott valaki azon Hitre bé nem menne, nem adhatván el maradásának elegetendő okát, Négy Forént birsága lészen, Mely birságrul aféle Személlyek az eskütteknek Kedvét keresvén, ha alkudni Kivánnak, engedelmességgel lehetnek hozzájuk, holott meg Keminyétvén magát, az reá vetett birságot meg nem akarná adni, Meg jelentvén azt előbb a' Földes Uraságnak, vagy Tisztének, annak ereje által minden engedelem nélkül meg vetessék rajta.

Hetedik Articulus: Mivel a' Sok utak igen károssak a' Szőlőknek, azért minden ember az eő régi Utyát, mellyen Szőlejehez Szokott járni, meg tanullya, és azon járjon, az hová uttya vagy onnend se ide, se oda, se jóbra, se balra ne térjen, Hanem ha Hegy Mestert, vagy eskütteket látna s' dolga volna vélek, meg Szöllétván, azokhoz Szabad minden Jámbornak menni, Ha pedig maga szabad akarattyából ki menne, vagy ki térne, és azzal az utat más Kárával más felé vinni akarná, s' el nem akarná Szenvedni Az Ki Szőleje táján lett az ki térés, tuttára adván az Helységnek, annak birsága lészen egy Forént.

Nyolczadik Articulus: Ha valamely Szőlős Gazda Lopásban tapasztaltatik 24. forintba büntetessék. Melynek husza az Földes Uraságé, Négye az Helységé légyen, ha pedig többibéli, ámbár aprolékos Lopásokat Követne el valaki az hegyen, Mindenét, az mie a' gyapűn belül vagy on el veszesse, Mellyből az kár vallott ember először megh eligitassék, az Helységnek pedig Négy Forént adassék, többire [sic!] az Földes Uraságé lészen, Ha hogy valaki vagy Pinczét törne, vagy oly lopást tenne, mely Törvént érdemelne, fogattassék, és ha az Földes Uraságnak Jurisdictionja vagy on, annak adassék, egyébb aránt a' Nemes Vármegye Fogságában küldessék, Ha pedig a' lopás valami Szőlős Gazdának Cselédgye által

történnék vagy lopott partika valaki Pinczéje, és Szőleje Körül találtatnék, Magát a' Szőlős Gazda Hitivel meg mentheti, mindazonáltal kire a' lopás hárámlik, a' lopásnak mivoltához képest büntetessék, a' Paráznasságnak is Há-zossokban 24. forintig, szabad személiekben 12. foréntig büntetessék, kinek hasonló képpen két része az Uraságé, egy az Helységé lészen. Az ór Gazdák pedig a' Tolvajokhoz képest duplán büntetődgyenek.

Kilenczedik Articulus: Ha idegen embert találának a' Szőlőben, vagy Gyümölcsén, Szabadon megh foghassák, és a' Hegy Mester esküttekkel együtt egy Forintot vehessenek rajta, ha a' ki láttya a' gyümölcs, vagy Szőlő lopót, s' maga nem bír véle, valamely embert lát az Helységbéliek Közül, és hi j Segítségre s' el nem menne, annak bírsága 4. forint. Ugy nem különben, ha valamely bujkáló Személieket a' hegyen vadászni tapasztalnak, a' Hegy Mesterek meg fogván fegyvereket, vagy Puskájokat vegyék el, és adgyák a' Főldes Uraság vagy annak Tisztartója Kezéhez. Ezen articulus a' Szőlő Pásztorokra is extendáltatik. Az vadászat pedig nem csak Vinczelléreknek vagy Szőlő Pásztoroknak, hanem generaliter Kinek Kinek Sz. Gergely naptul Szűret végéig tilalmaztatik.

Tizedik Articulus: Senki Semminémű marháját ne őrizze a' Szőlő allyában, Se a' Szőleje folyiben a' Megyén belül Sz. György naptul fogvást Sz. Márton napig, ha a' ki ott talállyá S.V. a' Disznót felyes Kár tételekben, 's nem ismérné, Kié légyen, Sem pediglen azt bé nem lehetne hajtani, meg őllye, és az Hegy Mesternek tuttára adván, ha az Marhás ember bőcsü szerént vissza nem akarná váltani, osszszák fől magok Között az káros emberrel, a' ki Szőleje táján meg őlik, ha pedig öreg Marha lenne Tehén Ökör vagy Loó, tehát mindenikétől az Hegy Mester 25. Pénzt vehessen, az Marhás emberen; Külömben a' Kárt meg bőcsülvén, arrúl az Káros ember meg elégítették, mind addig az Hegy Mester a' marhát ki nem adgya. Sz. Márton nap utánis Szent György Napig a' Termő Szőlőben ha marhát tapasztalnak előbbi mód szerént bé haicsák, és az Hegy Mesterhez vigyék, és mindenikért tiz Pénzt vehessen. De ha szaladás képpen találnek Kárt tenni, vagy tetetni, Csak a' Káros embert tartozik bőcsü Szerént meg eligittetni, és a' félének büntetése ne légyen. Ellenben ha valaki Szánt Szándékkal Marháját a' Szőlőben bocsáttya, és Kárt tetett, az Hegy Mesterek akkor az Marháját hajtsák bé, és 24. forént alatt ki ne bocsás-sák, kinek is Két része az Uraságé, harmadik az helységé légyen. A ki pedig a' Marháját ellene álván bé hajtani nem engedné, és a' Kár meg téréssén kívül, hasonló kép mint az hatalmassan őrző, 24. foréntra büntetődgyék.

Tizenegyedik Articulus: A kik a' Szőlő Hegyen egy mást Szidgyák, vagy gyalázzák, tehát a' Ki vétkes lészen, Négy foréntra büntetődgyék, ha ki pedig mást meg verr, vagy vért

ereszt rajta 12. forentig büntetődgyék, Melybül a' meg verttnek Teste Suhodalmához képest Satisfactio tétessék, ha pedig valaki a' Szőlő Hegyen meztelen Kardot, vagy Puskát fog ellenségesképpen, meg fogattassék, és vagy a' földes Uraság, vagy a' Nemes Vármegye Tisztéhez vitessék, holott is annak Ítélete szerént Személlének mivoltához Képest vagy bőriben, vagy erszényében érdemessen büntetődgyék, Ugy szintén ha verekedés közt veszedelmes Sebek esnének, az ollyatin verekedő Jurisdictionatus Magistratusnak adassék.

Tizenkettődik Articulus: A Megye Szegésnek Négy forent légyen a' büntetése, Melynek is meg vizsgálására az Hegy Mester esküttekkel ki menván, a' ki vétkesnek találtatik, azt büntessék. Aprólékos Megye igazítások is történnek, Mellyeknek meg tekintéséért, és el igazításáért a' vétkes Személyek huszon négy pénzt fűzessenek.

Tizen harmadik Articulus: Mikor az Gyümölcs érik, és az Uraság abbul magának gazdalkottatni kívánna, akkor a' gyümölcsből módgyával való gazdalkodásokat tenni Hegy Biráknak, és Hegy Mestereknek ugyan megh engedtetik, Caeteroquin Nem léssen Szabad a' Hegy Biráknak, és Hegy Mestereknek, Ugy Szőlő pásztoroknak is fákat rázni, és renden Kivül Tarisznyával házokhoz hordani, hanem azt a' Szőlős Gazdáknak jó vi gyzással meg tartanyi. Ugy nem Külömben egyik Szomszédnak az másik Szomszéd Szőlején által menni, Sem Szőlejét, Sem Gyümölcsét leszakasztani, vagy föl venni Négy forent büntetés alatt, ennek is két része az Uraságé, harmadik az Helységé léssen.

Tizennegyedik Articulus: Hogy ha valaki Szőlejének gyepűjét, avagy reá mértt Kaput meg nem csinállya, és a' marha a' Csinálatlan gyepűn Kárba mégyen, a' Szőlős Gazdára, Kinek gyepűjén bé mégyen bősültessék a' Kár, Kinek meg fizetésével három forenton is maradgyon, ennek két része az Uraságé harmadik pedig az Helységé léssen.

Tizenötödik Articulus: Hogy ha valaki az igaz Gyepűt az régi rendeltetett határnál küllebb teszi, Marad 24. forenton, Melynek is Négy forenttya az Helységé, 20. forintya pedig azé, a' kit illet.

Tizenhatodik Articulus: Valaki tűzet tsinál a' Szőlők Között, és gondatlansága miatt abbul más Szőlős Gazdának Gyepűjében, Szőlejében, oltoványiban, vagy épületiben valami Kár Következik, az Uraság Számára Négy forentban, Helység Biráinak pedig két forentban büntetődgyék. Ezen kívül az Káros embernek Kárát az Helység bősűje Szerént tartozik meg téríteni.

Tizenhetedik Articulus: Hogy a' Távul lévő Szőlős Gazdák Kárt ne vallyanak, tartozni fognak az Hegy Birák naponként, a' vagy is hetenként a' Szőlő Hegyet meg járni, és ha valami Vinczellért, avagy is Munkást Káros munka tételben tapasztalnak, toties quoties 12. pénzre büntessék, ha pedig eő-

ket nagyobb Kár tételben tapasztalnák, tartozni fognak a' Szőlős Gazdáknak idején hírekké adni, és az Helységnek is reportálni. Amennyire lehet Férfiubul álló Szőlő Pásztorokat tarcsanak, Nem is leszen szabad rossz életű Aszonyokat 12 forént büntetés alatt tartani, az midőn pedig bé állítatnak, mindenikének elejben adgyák, az Hegy Mesterek az Hegy igazságát, Tudni illik: Hogy nem leszen Szabad Nécie az föl fogadott Szőlőn Kivül járni helyes ok, és annak ideje nélkül, ugy azon Szőlőben is Sok bitangolást tenni, elsőben egy forént büntetés alatt, Kinek Két része az Uraságé, harmadik az Helységé leszen, azután az mi Kár esik is reája fog bőcsültetni. Mind ezeket ugy más történhetű rossz Tselekedeteket a' Hegy Birák és esküttek föl jegyezvén, tartozni fognak az Uraság Tisztének Szedésben bémondani.

Tizennyolczadik Articulus: Az Nemes Vármegye limitatioján föllýúl Senki akár minémű munkásának napi bérét ne merésszellye fizetni, ha pedig valaki egy másnak már megh fogadott munkássát alatomban, vagy többet igérvén néki, vagy akár mi más fortéllal el csálná, az Munkást az Hegység el foglalhassa, és az ollatin Gazdát minden el csaltt munkáért 50. pénzre büntesse.

Tizen Kilenczedik Articulus: Minek előtte Szokás Szerént az Uraság [föl nem szabadítja], vagy hol Communitasok vannak Közönségessen föl nem Szabadul a' Szűret, mind addig Senkinek nem leszen Szabad 12. forént büntetés alatt Szedni, Meg Szedvén pedig valamig a' Hegy Vámot Kilenczedet, vagy Tizedet /:a' hol mint van az Uraság számára, Ki nem adgya:/ annak hire nélkül azon büntetés alatt Borait az hegyről el vinni ne merésszellye.

Husadik Articulus: Valaki az Földes Urnak tartozó és járó igazságot esztendeig maga rosszasságából Ki nem adgya, Ugy szintén Ki Szőlejét Szánt Szándékkal pusztára hagyván, esztendeig nem dolgozza, Szőlejét minden appertinentiajával el veszesse.

Huszonedgyedik Articulus: Valaki Borát a' Hegy Vám Szedés előtt vízzel, alma vagy kőrtvél lével öszve keveri, és Hegy Vámban vagy Désmában ollyant ad, Ugy szintén ha valaki illy kevert Bort tiszta gyanánt el ad, vagy más Hegyre viszi, 12. foréntban az Uraság részére, melynek négy foréntya az Helységé leszen, meg büntetessék, azon kívül mind az Uraságnak jó Bort az Hegy Vámban adni, mind a' vevő embert Kára eránt meg eligíteni Kénszeritessék.

Huszonkettődik Articulus: Valakinek az Uraság, vagy annak engedelmebűl az Helység puszta parlag Szőlőt ad föl azont meg építvén Kinek föl adatott az után Vér ág találtatván hozzá Semmiképpen Ki ne vethessék belőle, hanem birhassa mind őrókjét, csak a Földes Urnak járandó Igazságát megh adgya.

Huszon harmadik Articulus: Senkinek pedig nagyobb Bizonság-

nak okáért az Pőröknek el távoztatására nézve az Hegy Mester, és esküttek hire nélkül allatomban Szőlőt vásárlani 24. forént büntetés alatt Szabad ne légyen, hanem az Hegy Mester vagy maga vagy esküttyei által először az Földes Uraságnak, annak utánna mind a' Vér szerint való atyafiaknak, s' megyéseknek hirévé adhassa, és azoknak akarattyaibul, és bizonságából Készülhessen, és az el adó fél mindenkor Jelen légyen, és a' föl valló Levelet Kereszt vonyással megerősitse és azon Levél az Helység Könyvében is bé irattassék.

Huszonnegyedik Articulus: Akár melly el adatott Szőlő ellenis valaki Szomszédi, vagy Vér ági Jussal, és Igazsággal, akár pedig más esekhez hasonló okok alatt ellene akar mondani, vagy a' meg vevőt attul tilalmaztatni, tehát az el adástul fogva számlálván egy esztendő, és egy nap mulva vigye Kiki mind ezeket véghez, Máskép Keresetít el veszti, és többül vagy azután, az el adatott Szőlőhez nem Juthat, és magáévá nem teheti, Mert, Törvéntelen dolog lévén az, hogy minek utánna a' meg vásárlott Szőlő több esztendők forgása alatt mások Sörénségével, és nagy kötcségekkel meg jobbátatván sok iparkodásoknak meg térítése nélkül azon szerint a' mint el adatott vetetődgyék vissza. Más az ha valamely vér ág, vagy egyéb Törvényes Successor, avagy Szomszéd is távul lévén s' az el adást sem tudván, az alatt meg nem jelenhetne, Ugy Kik árván maradván még Gyermekei Sorsban vannak, az ilyen tehát maga Igazságát el nem veszti, sem az ellen az Praescriptio nem folhat, hanem az el adatott Szőlőt is ha tapasztalható Jobbitas, vagy Kár leszen benne bősű szerint, ha pedig Sem Kár, Sem jobbitas nem leszen rajta, tehát csak azon áron, a' mind el adatott, és az Helységbéli Passionalis Levél, vagy az alkúban jelen lévő hiteles Személlek által meg bizonyodik, meg nyerhetik, Kinek a' Birák által is az emlétett okoknak meg bizonyíttassával minden hoszass Pör nélkül a' Szőlő, és hozzá tartozandój meg ítélendők lesznek. Ugyan azért az Hegység is minden Szőlőbéli el adást Protocoltasson [sic!], hogy ki által, és kinek, mely nap, és esztendőben adatott el a' Szőlő, hogy az után üdövel, ha a' Szükség hozandgya magával minden Szőlőbéli el adás világosságra jöhessen.

Huszoneötödik Articulus: Ha valamely Instans Atyafi, avagy is adós ember, valamely Szőlőből Just Törvénytételt, és Satisfactiót kívánna, tartozik előbb az Uraságtul, vagy annak Tisztétul az Hegy Birákra Commissiót venni, Mely mellett az Hegy Birák afféléknek Terminállyanak Tizenötöd napot, és akkor a' Helységbéli eskütteket öszve gyűjtván, mind a' Két félt meg halgassák, és közöttök Igazságos Intézt, és érdemlett Satisfactiót tegyenek. Ugy mindazon által, hogy mind addig formalis executioban ne mennyen, az az foglalást, vagy mérést ne tegyenek, valameddig affélék dolga miben légyen, az Uraságnak vagy Tisztének megh nem küldik, és ugy attul pro executione ujjabb Commissiót nem vesznek.

Huszonhatodik Articulus: Ha valamely atyafi avagy adósságot kereső ember valamely Szőlős Gazdának Szőlejéből Just kívánna, vagy Szőlejét foglalni, annak Törvényes folytatása Gyertya Szentelő Boldog Aszony naptul Gyümölcs oltó Boldog Aszony napig engedtetik. Melyre nézve azon idő alatt Helység tartozik, ha Szükség, többször is össze jöjjenek a' Birák, és esküttek, és az ollatin Pörlekedőket elégségesen meg halgatván Panaszokat, vagyis Keresseteket [sic!] feleleteket, Probájokat, bizonságok vallását az Notarius igazán érthető képpen föl írja, és azokbul minémű Deliberatio lészen Papirosra tegye. Appellálni mindenféle Törvénytételét, és büntetésit az Helységnek Szabad lészen, valaki azon meg nem nyugszik, az Földes Urhoz, az Földes Ur Törvény tételétis pedig Hazánk Törvénye szerént a' Nemes Vármegyére, Nem külömben az mely fél pórét veszti, Szabad lészen az Földes Uraság Commissiója mellett Novummal élni.

Huszon hetedik Articulus: Valaki az Helység eleiben a' Törvényre ideztetvén meg nem jelenik, egy forénton maradgyon, és a' Keresett a' Kereső félnek meg ítéltessek.

Huszon nyolczadik Articulus: Valaki azért a' Szőlő Örökségről a' Hegy Vám alatt lévő irtás Földekről, és rétekről Pórt akar Kezdeni, a' Szőlős Gazdát elsőben Gyertya Szentelő Boldog Aszony nap előtt Nyolcz nappal tartozik az Hegység Birája vagy Esküttye által admoneáltatni, Mely admonitioért 12. Pénzt tartozik a' Birónak vagy Esküttnék fizetni, az után Gyertya Szentelő Boldog Aszszony Napján tartozik azon Szőlőtől el tiltatni, és a' Tiltónak egy Garast le tenni, Gyertya Szentelő Boldog Aszony Nap, és Gyümölcs oltó Boldog Aszony nap Között 15tőd napi Terminussal dolgát adgya bé, Mellyre az all pörös is vagy Szóval, vagy Irással felelni tartozik, és mind a' két részről magok Irásait, és feleletit, vagy Hiteles, és helyes levelekkel, vagy pedig Hit le tétellel, leendő élő Bizonyságokkal igazságokat meg bizonittani, és világositanni tartoznak.

Huszonkilenczedik Articulus: Hogy ha valaki a' Hegyen az Hegy Mestert, és Eskütteket igazságot Szolgálatván feslett nyelvességből meg hamisollya, vagy megh Szidgya, tehát marad Két forént birságon, az Hegy Mester ellen duplán Ugy mint Négy forénton, ha pedig az egész Hegy Népét a' Törvény tételkor meg mocskollya 12 forénton maradgyon, annak hata az Földes Uré, vagy hol nincsen, Magistratusé, hata pedig a' Helységé: Mert nem illik akár melly Törvényes igazéttásokban, ha Szintén véttenének is a' Birákat és eskütteket gyalázní, vagy hazuttolni, hanem Törvényeket, ha nem tetszik, böcsületessen, és minden engedelmességgel meg Követnyi, és a' Földes Uraság eleiben appellálni. Fároságokért pedig lészen a' Biráknak és eskütteknék Asztal Pénz Negyven Pénz és ételül való képes gazdálkodás, az üdözésért minden Napra Tizenkét pénz, böcsúért, 40. pénz bé való Levéltől egy Forént, Megye Igazittástul, 24. Pénz álltallában akár hány Követ tesznek is le, és mindezeket azok-

kal fűzettségük, kik vétkeiknek találtatnak. - Az bősűkben illy forma rendet tarthatnak, egy Szőlő Tőnek Ki törését egy garasra bősűlhetik, és egy esztendő oltoványának elrontását hat Garasra ítéltetik. De az üdössebb oltoványának Ki törésében, és tellyességgel való el rontásában, mind a Gyümölcs fának indulatját, s' mind annak Mivoltát Szükség tekintetben venni, Mert a' jó indulatu Kettő három, vagy négy esztendő oltovány többet ér az egy esztendőnél, és egy Porgámen, vagy Torsátlan Körtvél, tíz Korpa Körtvélnél is, azért faját is többre bősűlhetni, és ezen bősűk csak Kár tételek alkalmatosságával, mint egy büntetés helyet tartassék.

Harminczadik Articulus: Mint hogy pedig Némely Helységek ellen Sok féle panaszok voltak, és atták elől magokat, hogy azok gyakorta heltelen Ítéleteket tettek, és mégis az ollanokat, ámbár affélék közül egyikének, vagy másikának nem tetszett is Executióban vették, Földes Uraság eleiben nem engedték, Sőt némelkor, ha ki az éránt ellenek Szóllott, megh hurczolták Testében, Ugy erszényében büntették ollan dologban is ereszkettek, Mely a' Szóllót, vagy Gyepűn belül való Jóságot nem illette, és az ollatin heltelenségek néha attul is történhettek, hogy Bor közben foltatták az dolgot, annak okaért, hogy mind helyesebben mind csöndessebben follyanak az Helységben a' dolgok, az Helységek vagy is gyülekezetek reggel józannan tartassanak, Étel után Semmi némű dolgot ne lássanak, Törvényt ne tegyenek, és Senkit ne büntessenek, és hogy az Helységek vagy is Gyülekezetek miatt az Isteni Szolgálatot, Sz. Misét és Praedicatiót el ne mulassák, az Hegybéliek Ünnepe, és Vasárnapokon tellyességgel Helység ne tartassék, Semit mi a' Gyepűn belül vagyon, vagy történt Hegy Birák magok eleiben ne vegyenek, Semminémű Törvént, akár mely Pörlekedő fél Kérésére is a' hol Földes Uraság vagyon, annak vagy Tisztének Commissiója nélkül ne tegyenek, a' minémű Törvént tesznek pedig, a' mint már föllebb meg íratott, Minek előtte az Földes Uraságnak, vagy Tisztének referállák executioban ne vegyék, a' szabott büntetések meg vételében mértékletessek legyenek, és ha valaki magát Keminyéttené, a' Birák ellen, és az Articulusok Szerént érdemlett büntetést magán meg nem hadná venni, az ollannak Személlét ne bántásák, ne Kaladazzák, ne lánccollák, hanem a' Földes Uraságnak vagy hol az nincsen Processualis Szolga Birónak adgyák bé, és úgy annak assistentiájával az Articulusban rendelt büntetést, mind a' vétkiert, mind az ellen állásért vegyék meg. Egy szóval Ki vévén az Isten ellen való Káromkodásokat, idegen Kóborlokat, és Kiket lopásban, vagy Paráznaságon éppen rait kapnak Senkinek Személléhez az Helysegbéliek között ne nyullyanak, hanem mind büntetést, vagy bírságot, mind Törvényes Convictionnak terhét az gyepűn belül lévő jószágokból exequállják.

Datum Gelse die 27- Mensis January A^o 1753.

/Egykorú hiteles másolat. OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt.
P.235. 11.cs./

17.
Zala megye
1769. máj. 2.

Anno 1769 die 2^a Mensis May in Oppido Szala Egerszegh sub praesidio Spectabilis Domini Andreae Jakasics de Lovászj substituti Vice Comitis, praesentibus Dominis Josepho Arvai, Adamo Forintos Tabulae Judicariae Assessoribus, Francisco Oszterhueber supremo: Paulo Zsidi Vice Judicibus Nobilium, Josepho Damján Jurato Assessore, et pluribus aliis intervenientibus celebrata est Deputatio pro revisione, et emendatione Articulorum Promonthorialium, per Inclytam Universitatem Comitatus Szaladiensis ordinata in qua statuta, sive articuli observationum Anno 1752 per Deputationem Inclytus Comitatus, et Comportatis diversorum Promonteriorum Consuetudinum punctis eruti, ac in Congregatione die 24ae Mensis 7bris Anno praescripto celebrata relati, aprobat, proque observatione, sub authentico Sigillo Comitatus extradati, demio revisi sunt. Et quia pro ratione variatarum abinde in praesens usque Circumstantiarum intervenienteque Benignae Normativae Regulationis Urbariae quaedam in illis alteranda Compertis porro ob Generalem eorundem Articulorum intellectum, late patenterque Sumptam Promonthorialis Judicy activitatem pluribus Judicum Promonthorialium excessibus Nonnulla Corrigenda, et inmutanda esse videbantur memorati Articuli, serie subsequa observandi Censentur.

Első articulus: Mint hogy minden jó rend tartásnak feje, és Fundamentoma az Isteni Félelem, és tisztesség kihez képest szükség, hogy magokat minyájon az Hegy béliék ahoz alkalmaztassák, Hegy Mestereket, Birákat, és Esküttekett jámbor Istenfélő Embereket váloszszanak, hogy azoknak vigyázásokal mind az Isteni félelem, és Tisztelet, mint az szóló Hegy kár nélkül meg tartasson. És ugyan azért Hegy Mester, Birák, és Esküttek választására minyájon az Szőlős Gazdák Sz: György nap tájban bizonyos napra össze gyűlvén, Hegy Mestert, vagy Birót, és Tizenkét Eskütteket, kik közül egy Feő Eskütt, vagy is Vice Hegy Mester legyen, váloszszanak, melly választáson ha Földes Uraság Tisztye közötték nem lészen, minekelőtte a' választott Szemellyeket hivattallyokra föl esküttessék, földes Uraságnak, vagy Tisztének Confirmationa bé jelentsék és ha valaki a' szerént Helységtől vállasztatván az hivattalt föl nem akarná venni, helyes ok nélkül, Négy forintra büntetődjön, mellynek hárma az Uraságé, egy forént pedig az Helységé lészen. Hűtös Notáriust is jó értelmes embert fogadjanak, és tartsanak, és ugyan a' mennyire lehet szóló Pásztorok, vagy

a' mint némely helyeken nevezik Hegy Mesterek egész eszten-
dőre föl fogadtassanak, kiknek kötelességek legyen, nem
csak nyári időben a' szőlőkre, hanem tavaszal, és télen
is az hajlékokra vigyázni, hogy Tolvajok, és egyéb gon-
nosz emberek által az Szőlős=Gazdáknak kára ne következ-
zen, úgy szintén kóborlókat, Tolvajokat, meg fogni, Hegy-
béli, vagy közelebb lévő Falu, vagy Városbéli előljárók-
nak, s' úgy hozván az dolognak érdeme magával az Uraság-
nak vagy Magistratusnak hatalma alá assignálni, vagyis bé
vinni.

Második Articulus: Biráknak, és Eskütteknek első gondjók le-
gyen, hogy a' Gyepüket meg járják, kiknek rossz gyepűje ta-
láltatik meg tsinálására incsék, hogy ha valaki azon in-
téstül fogva tizenöt nap mulván meg nem igazéttaná négy
forénta büntetessék, melynek két része az Uraságé, har-
madik az Helységé lésszen; ezen kívül ha azon a rossz gyepűn
valamelly marha szőlőbe mégyen; és kárt téssen a' Kárt is
meg fűesse. Szélső, vagy is mellék gyepűt pedig az Hely-
ség intézése szerint kire mennyi essik tartani, és csinál-
ni tartozik. Mivel pedig illyetén büntetés gyakran Szegen
embert érhetne, és közönséges terheknek viselésében gyön-
gétetne, annak föllebb irtt négy f. ot 12. pálcza ütés el
szenvédésével szabad légyen meg váltani, és egyedül tsak
Nemes, vagy értékes paraszt emberen lehessen pénzbéli bün-
tetést venni, hogy pedig helyes ok, és érdeme nélkül tes-
tében Senki ne sanyargattasson a' béli itéletét az Hely-
ség minek előtte büntetés által végben vigye, ha bünteten-
dő személly kíványa, Földes Uraság, vagy Tisztye, a' vagy
hol az nem volna Nemes Vármegye Birája elejbe, bővebb vis-
gálásra nézve el küldgye, s' annak rendelkezéseit telyesítse
bé.

Harmadik Articulus: Utat, és Kaput ne legyen [szabad] kinek
kinek teczése szerint tartani, hanem hol, és merre az Hely-
ség el intézi; annak csinálásában főnt irtt büntetés alatt
segétsséggel lenni, a' maga szőleje földiben, úgy allyábon
lévő utat pedig jó szerben kiki tartozik tartani.

Negyedik Articulus: Valaki Szőlő hegyen káromkodik, nemes ember
ugyan anniszor mennyiszer hallatik 4. forint, pa-
raszt ember pedig 12. pálcza ütéssel büntetessék, de sza-
bad légyen paraszt embernek is annyi pénzel magát pálczá-
tul meg menteni, efféle pénznek három része az Egyház szük-
ségére, negyedik az Helységé lésszen. De itt is valamint az
második Articulusban test béli büntetésnek előtte Törvén-
tételét az Helység, földes Uraság vagy Nemes Vármegye Tisz-
tye elejben az suloséttatott embernek kívánságára el küld-
je.

Ötödik Articulus: Vasárnapon, és az Annya Szentegyháztul ren-
deltetett Ünnepe Napokon valaki gyepűn belül akár szőlőben
akár azon kívül dolgoztatni tapasztaltatik, hasonlóképpen
mint a' káromkodó 4. fra büntetessék, és ezen Büntetés-
nek is három része Templomra fordéttassék, 4ik pedig az
Helységé legyen. Értvén itt azt is, hogy vasárnap, vagy

Unnep Napokon Sz: Mise előtt gyümölcsöt szedni, vagy rázni, annál inkább Bort vonni, vagy Szekéren vinni azon Büntetés alatt nem léssen szabad. Többire fogadott Unnepek az Anya Sz: egy-ház által föl szabadéttatva lévén azoknak meg tartására nem köteleztették a' Hegy Béliék.

61k Articulus: Esztendőnként egyszer minden Szentek napja táján minden szőlős gazda ember Belső, és külső Lakós valaki tudniillik a Hegyhez tartozandó Funduson Szöllőt bir a' Hegy Mester házához tartozik bé mennyi, és akkor jó lélek Isméret, vagy ha szükségesnek találtatik, hit szerént megvallani ha esztendőnek el forgása alatt valahol valakit Káros Helyen szőlőben, vagy annak allyában, vagy gyümölcs szedésben látott é? holott valaki azon vallásra bé nem menne, elegendő okát el maradásának nem adhatván, 2. forént vagy 6. pálcza ütés Büntetése léssen, melly pénzbeli Birság magoknak az eskütteknek járván, nálok eránta kedvet kereshetnek, az olyan Büntetés alá való Személlyek, s' azok engedelmességgel is lehetnek, holott valaki magát meg keményítván azon reá esett Birságot füzetni, vagy alkudni nem akarna bé jelentvén azt előbb földes Uraságnak, vagy Tisztyének, annak ereje által minden engedelem nélkül megvehessék az esküttek; mindazonáltal érdemes, Nemes, annyival inkább feő=embereknek személlye nem paraszt Birság Hatalma alá való lévén, azok bé menetelre, hit le=tételre ne kényszerítettessenek, és a' parasztok is önnön magok ellen vallani ne tartozzanak.

71k Articulus: Sok féle utak igen károssak a' Szöllőben, azért minden Ember az eo régi szokott uttyán járjon az eo Szőlejéhez, vagy a hová szükséges menetele, onnand se jobbra, se Balra ne térjen, hanem ha Hegy mestert, vagy más esküttet látna, s' véle Dolga volna, meg szőlőltván azokhoz szabad minden jámbornak menni, holott egyébberánt ok nélkül maga szabad akarattyából szokott járásból ki térne, és az által az utat más kárával más felé venni, s' az el nem akarná szenvedni, kinek szőleje táján lett a ki térés, Hegységnek tudtára adván, és eránta azon ki térő szemre biratván, meg halgattatván, és méltán okoztatván Birsága léssen egy forént, vagy 4. pálcza ütés a' paraszt emberen.

8dik Articulus: Ha valamely paraszt szőlős gazda Hegyen gyümölcs, vagy egyéb aprólékos lopásban tapasztaltatik 4. fra vagy 12. pálczára; holott hordókat, vagy más eszközöket, vagy is egyebeket 12. forintot éróig lopna 8fra, vagy 18. pálczára büntetessék. Ha pedig valaki pinczét törne, vagy más ollyas nagyobb, vagy több ízbeli Lopást el követne, melly törvényes Itéletet érdemlene, fogattasson meg, és ha földes Uraságnak Törvényes hatalma vagy, hasonló gonosz tévő=büntetésére annak Tömlőczében, egyéb eránt a' Nemes Vármegye fogságában küldetessen. Ha ellenben a' lopás valamely szőlős gazdának cselédje által történne,

vagy lopott partéka valaki pinczéje, és szőlője körül találtatna, magát ugyan a szőlős gazda Hitének le tételével ártatlansága eránt meg mentheti, Cselédje mindazonáltal kire bizonyodik a' lopás a' Tolvajságnak kissebb vagy nagyobb mivoltához képest előbb irtt módon; azon gazda pedig két annyiban a' Kárnak meg térítettésén föllül mint a' Tolvaj büntetessen; [Mely] (35) pénzbeli Büntetésnek is két része az Uraságé, harmadik Helységé fog lenni. Ha Paráznaság Hegyben történik akár szabad, akár házos személyek között, és ollyasok gonosz vétekben, vagy botránkosztató társaságban tapasztaltatnak, és paraszt személyek lesznek, azonnal meg fogattatván, és Földes Urasághoz kinek Jobbágyi, vagy földön lakosok vezetessenek érdemlett büntetésre nézve, ha pediglen ollyasban nem tapasztaltatnának is, de méltó gyanúsággal terheltettnék a' Botránkozás el tiltására, s' távoztatására nézve bé jelentessenek földes Uraságnak, vagy hol ez nem volna Nemes Vármegeye Tisztének: illetén bűnösnek meg fogásáért jár a' Hegybélieknek minden személlytől l.f., azonban akár Tolvajság, akár Práznaság esetében, a' Nemes Személyeknek büntetése Hegységet nem illetvén, azoknak bírságlásában ne avatkozzanak, hanem közelebb lakozó Nemes Vármegeye bírájának bé jelentsék, hogy Törvényes Magistratus által érdemessen büntetessenek.

9ik Articulus: Ha Idegen embert vagy dolog idején tsavarogva találnak a' Szőlőben, vagy gyümölcsön szabadon meg foghaszák az Hegy Mester esküttekkel együtt 1. forintot vehessen rajta, vagy 4. pálcza ütéssel büntetthesse, ha a ki láttya a' gyümölcs vagy szőlő lopót, maga nem bírván véle valakit az Hegy béliel közül lát, és hjj [sic!] segítségre, az pedig el nem megy, annak Bírsága 4.f. vagy ha szegény ember 12. pálcza ütés. Ugy nem különben, és valamelly bujkáló személyeket az Hegyen vadászni tapasztalnak, hegy mesterek meg fogván, ha ebeik vannak löjjék agyon, fegyvereket, vagy puskájokat vegyék el, és adják az földes Uraság, vagy Tisztye kezéhez. Ezen articulus a szőlő pásztorokra is terjesztetik, s' nem tsak ezeknek, hanem általlyában Mindeneknek Sz: Gergely Naptul fogva Szűret végéig a' vadászat szőlőkben tilalmaztatik, fegyverek el vesztese alatt.

10ik Articulus: Senki Semmi némő Marháját, szőlő fölliben, vagy allyában a' gyepün belül Sz: György naptul fogva Sz: Márton napig ne őrizze, ha a ki ott találja s.v. Sörtvélest, és valamiképpen bé lehet hajtani, Hegy-Mester keze alá adja, ki azt 3 napig tarossa, ha addig érette Magát nem jelenti gazdája hirlelle a' Hegy Mester szomszéd Helységeken, és ha 15. Napig sem jelenti magát a' kinek tulajdona az emlétett Marha, azután öllik le, és a husából a' kárvallott embert elégétsék, többbit a' Hegy Mester, és bé hajtó magok között osszák el hollot éppen bé nem lehetne

hajtani az ollyas 1. vagy 2. Sórtvélest, és nem esmérnék kié legyen a' kár tételben agyon lölheti, s' előbb irtt módon magokra oszhatták, de ha isméri gazdáját, azon vegyék meg a kárt, a' Marhának agyon lövésétül magokat meg tartoztassák. Ha öreg a' Marha, ugymint ökör, Ló, Tehény, vagy más Szarvas Marha, a' vagy juh, ketske találatna kárban bé hajtván mindenikétül a' Hegy Mester 20. pénzt vehessen a Marhas emberen. Azan kívül a' káros embert bósú szerént elégétse meg, mind addig Hegy Mester a' Marhát ki ne adja, Sz: Marton nap utánis Sz: György napig a' kár mi Marhát tapasztalnak termő szőlőben előbbi módon bé hajtsák a Hegy Mesterhez, kiis mindenikért 10. pénzt vehessen. De ha táupán szaladás képpen a' pásztoroknak vétke nélkül történnék Marháknak kártétele, tsak a' kárvallott embert kell meg elégétteni, más büntetése nem lészen: ellenben ha valaki szánt szándékkal Marháját szőlőbe bocsájtja, és kárt tett, bé hajtván Marháját 4. fra vagy paraszt embert 12 pácza ütással büntetessék, ugy föllebb említett hajto pénzt, [és] (36) okozott kárt meg füzessék a Hegymestereknek [ha vala] (37) ki pedig ellent álván: a kárban talált Marháját bé hajtani nem engedi, vagy már bé hajtott Barmát erőszakosan vagy is loppal ki eresztí, a' Nemes Vármegye Birájának bé jelentvén, és a' történt Dolgot meg vizsgálván, s' ugy tapasztalván, ha paraszt lesz az ollyatén Személly kötözve Nemes Vármegye Tömlőczében küldi; ha pedig Nemes ember törvény székre idéztetik.

11ik Articulus: Nemessék Törvénynek, Jobbágyok pedig Földes Uraiknak hatalma, és Büntetése alá vettette lévén, illyetén személlybéli Cselekedetek eránt ezeknek büntetésében ne avassa magát a' Hegység, hanem Nemes Vármegye vagy földes Uraságnak bé jelentse, de ha szabados parasztok szőlő hegyen egymást szidalmazták, gyalázzák, azok közül a ki vétkes lészen, ugy a' ki mást meg ver, vagy rajta vért ereszt 4.fra vagy 12. páczára büntetődjön, azon kívül a' meg verettnek suodalmáért méltó elégtételre kényszerítesen a' Hegymesterek, és esküttek által. Ha valaki szőlő hegyben más ellen mezitelen kardot, vagy puskát fog ellenséges képpen, a vagy verekedés közben veszedelmessen meg sebesétti fele baráttyát, ott azon a' helyen, a' vagy atul fogva kergetvén, akár hol is föll-szentelt helyen kívül meg fogattassék, és Nemes Vármegye, avagy földes Uraság Tiszttyéhez vezetessék, hogy érdemlet büntetését el vegye.

12ik Articulus: Megye Szegésnek 4 f. vagy 12. pácza Utés legyen Büntetése, mellynek meg vizsgálására a' Hegy Mester esküttekkel együtt ki menvén a' ki vétkesnek találatik, azt büntessék, aprolékos Megye igazéttásért, és meg Tekéntésért vétkes személly 24. pénzt füzessen esküttek fáratságáért, általlyaban.

13ik Articulus: Mikor gyümölts érik, és az Uraság abbul magá-

nak gazdálkodtatni kíván, akkor Hegy-Mestereknek és Biráknak meg engedtetik azon módjával gazdálkodást tenni, de egyébb eránt a' Hegy Mestereknek, és Biráknak, és szőlő pásztoroknak nem szabad fákat rázni, vagy rendein kívül Tarisznyával, kosárral házokhoz gyümölcst, vagy szőlőt hordani, hanem kötelességek azt szőlős gazdáknak Jó vigyázással meg tartani. Nem különben tiltatik egyik szomszédnak másik szőleín által menni, szőleít gyümölcst le szakasztani, vagy fel venni 4.f. vagy 12. pálcza Büntetés alatt.

14ik Articulus: Ha valakinek szőleinek gypűit; a' vagy reá mért kaput meg nem tsinálya, azon Csinálatlan Gypűn, vagy kapun Marha kárban mégyen, arra a kinek gypűin által ment becsültessen a kár, mellynek, és 3.f. Birságnak is meg fűzetésére a' vagy 9. pálcza útés el szenvedésére a' Hegy Mester által kényszerítessen.

15ik Articulus: Hogy ha valaki Szőleinek igaz gypűit rendelt határnál killebb teszi, a' földes Uraságnak meg jelenteni tartozik a' Hegy Mester, és ha bé foglalt fundus haszon vétele eránt földes Uraságnak engedelmet nem fogja nyerni a szőlős gazda gypűit előbbenyi Hellyre vissza állítani köteleztetik.

16ik Articulus: Valaki tűzet csinál szőlők között, és gondviseletlensége miatt az által más szőlős gazdának Gypűében, óltóványiban, Szőleiben, vagy épületiben [?] kár következik az Uraság számára 4. az hegy Biráknak részére 2. forinttra Büntetődgyék: ezen kívül a' káros embernek, hegység Betsü szerént kárát megtéríteni tartozik.

17ik Articulus: Hogy Távol lévő Szőlős Gazdák kárt ne vallyanak, tartozni fognak a' Hegy-Birák Naponként, vagy bizonyosan hetenként Szőlő-hegyet meg járni, és ha valamely Vinczellért, a' vagy szőlő Mivest káros munka tételben tapasztalnak; annyiszor, a' mennyiszor 12. pénzre büntetessék, ha pedig őket nagyobb kár tételben tapasztalnak, kötelességek a' szőlős gazdáknak és hegységeknek is idein hírrül adni; mennyire lehet férfiu szőlő Pásztorokat tarcsanak, nem is lészen szabad rossz életü aszonyakat 4.f. vagy 12. pálcza Büntetés alatt tartani. Midőn pedig bé állittatnak szőlő pásztorok, és Vinczellérek eleibek adják Hegy Mesterek a' Hegy Igasságát, tudniillik, hogy nem lészen szabad nékik föl fogadott szőlőn kívül járni, Helyes ok, és arra való üdő nélkül, ugy azon szőlőben is sok bi tanglást tenni, lben 1. fr. vagy három pálcza büntetés alatt azután mi kár esik is reá fog becsültetni. Mind ezeket, ugy más történhető rossz Cselekedeteket az Hegy Mesterek, és Birák föl jegyezvén Uraság Tisztének Hegyvám szedéskor bé mondani tartoznak, holott a' Hegy Birák, vagy szőlő pásztorok az ő kötelességeknek végben vitelésben resteknek tapasztaltatnak hivatalyokbul, és szolgálatyokbul le vetessenek és helyette alkalmasabbak rendeltessenek.

- 181k Articulus: Nemes Vármegye Limitatióján fölül, senki akár minémő Munkássának Napi Bérét ne Merészellye fűzetni, ha pedig valaki Másnak meg fogadott Munkássát allatomban, vagy többet igérvén Néki, vagy akár mi más fortéllyal el csallya azon Munkást a' Hegység foglalja el, az ollyatén gazdát minden el tsalt Munkásért 50. pénzre büntesse.
- 191k Articulus: Minek előtte szokás szerént az Uraság, vagy hol több földes Urak vannak, közönségessen fel nem szabadétták a' szűretett, mind addig Senkinek sem szabad 4 f vagy 12. pálcza büntetés alatt szedni, szíret után pedig valameddig a 9det vagy 10det a hol mint szokott lenni az Uraság számára ki nem adja, annak engedelme nélkül Bora- it a' Hegyről el vinni azon Büntetés alatt senki ne merészellyen.
- 201k Articulus: Valaki földes Uraságnak tartozó Igasságot egy esztendeig maga roszaságából, és nem (38) a' természetnek fogyatkozásából ki nem adja, ugy szinten a' szöllelit szánt szándékkal a ki 1. esztendőn nem dolgoztatván pusztára haggya, azt minden hozzája tartozandóival együtt ingyen el vehesse, és földes Uraság keze alá vehesse. Ha pedig szőlős gazdának Bóra [sic!] éppen nem teremne mellyből tsak a' Hegyvámot is meg adhatná, ezért vagy tellyes- séggel, vagy részszerént földes Uraságot meg nem elégét- hetné, következő esztendőbeli Termésből, tartozik fo- gyatkozását helyre hozni, de pénzel hegy vámat meg váltani nem köteles, ha tsak maga szabad akarattyából meg nem cselekszi, annnyal is inkább, midőn Bóra vagyon nem kel a' helyett [?] pénzt fűzetni.
- 211k Articulus: Hegy vám szedés előtt valaki Bórát vízzel, vagy olma és körtvély lével ószve keveri, és hegyvám- ba vagy Dézmába ugy adja, a' vagy más hegyre viszi, mineke- lőtte földes Uraságnak Igasságát ki adja, nem különben ha olly kevert bort, tiszta gyanánt el ad, vagy más hegyre visz, az Uraság számára 8. az hegység számára 4 fra vagy mindenestül 25. pálczára büntetessék; ezen kívül mind az Uraságnak Hegy-vám- ba jó bort adni, mind a' vővő embert ká- ra eránt meg elégettteni köteleztessen.
- 221k Articulus: Kinek az Uraság, vagy annak engedelmevel az Helység pusztá parlag szöllőt föl ad, azt meg épétvén, ha azután vir ág találtatna is hozzá semmi képpen el ne ve- hesse tőle, hanem az épéttő birhassa mint örökjét, tsak földes Uraságnak attul járandó igasságát meg adja.
- 231k Articulus: Pöröknek el távosztatására nézve, és hiteles Bizonyáságnak okáért is senkinek a Hegymester és esküttek hire nélkül allatomban szöllött vásárlani, 4. forint vagy 12. pálcza büntetés és az el adásnak Semmisége alatt /:ha szomszéd vagy attyafi is azon szőlőt meg akarná tartani:/ szabad ne legyen, hanem a' hegy mester vagy esküttye ál- tal először földes Uraságnak, azután mint vérszeréntvaló attyafiainak, mint megyés szomszédinak hírévé adattassa az el adó fél, és azoknak akarattyával, s' Bizonyosságával készüillyön meg az el adás; nem tsak jelen legyen, de föl-

- valló Levelét keze kereszt vonyásával is erősítse az eladó, melly Levély az Helység könyvébe is bé irattasson.
- 24ik Articulus: Ha valaki szomszédi vagy vér ági Jussal, és igassággal, vagy más hasonló okok alatt szőlő ell adásának ellene akar mondani; vagy attul a' meg vevőt tilalmaztatni, ezeket az el adástul fogva számlálván egy esztendő, s' egy nap alatt vigye véghez, másképpen azon idő mulván keresetét el veszti, és többi az el adott szőlőhöz nem juthat, mert törvénytelen dolog volna, hogy minekutánna még vásárlott Szőlő több esztendők forgása alatt, másnak Sőrénységével, és Kőltiségével meg jobbétatott, rajta tett iparkodásnak meg téréttése nélkül a' szerént mint ell adatott vetetődjön vissza, mindazonáltal, ha valamely vér ág, a vagy egyéb Törvényes Successor, a' vagy szomszéd távul lévén, és az ell adást meg nem tudván, emlétett üdő alatt meg nem jelenhetne, ugy az Árva ki gyermeki sorban maradott maga igasságát ell nem veszti, hanem az el adott Szőlőt, ha tapasztalható jobbétás, vagy kár lészen benne bősü szerént, ha pedig se kár, se jobbétás nem lészen rajta, csak azon áron mint helységbéli föll-válló levél, vagy alkuban jelen volt hiteles Személlyek vallása szerént el adatott meg nyerheti, kinek az jelentett okok meg bizonyíttásával minden hosszasas pór nélkül a' Szőlő hozzá tartozandóival edgyütt Birák által meg ítéltesen ugyan azért, Helység is minden Szőlőbéli el adást könyvébe irattasson, ki által, és kinek, melly napon, s' esztendőben adatott ell? hogy azután üdövel midőn szükség hozza magával, minden szőlőnek el adása világosságra jöhessen.
- 25ik Articulus: Midőn Attyafi, Szomszéd vagy adosséttó ember valamelly Szőlőbül részt, Törvény vagy elégtételt kíván, tartozik előbb az Uraságtul, vagy annak Tisztjeitül kinek Földes Uri hatalma, vagy bírása alatt vagyon azon Szőlő Hegy Birákra Commissiót venni, melly mellet azok az Feleknek 15öd Napot rendöllenek, és hírekké adják akkor az Hegybéli Esküttek öszve gyűlvén mind két félt meg halgasák, elegendőképpen, közöttők igasságos Intézést tegyenek, ugy mindazonáltal, hogy mind addig Executiót vagy is foglalást, a' vagy mérést ne tegyenek, valamедdig az Uraságnak, vagy Tisztének írásban meg nem küldik. Miben legyen a' Feleknek dolga? S' attul Itéletett, és ennek véghez vitelére ujjab Commissiót nem vesznek. Ezt azonban csak hegyvám, vagy egyéb Földes Urnak járó adomány alatt lévő Szőlőkrül értvén, mivel más vagy föl szabadétott szőlők Törvén szerént rendeltetett Biróságot illetnek, nem Hegybéli itélet alá valók.
- 26ik Articulus: Akár melly attyafi, szomszéd, vagy adosságot kereső Ember, valamelly szőlős Gazdának szőlejébül részt, vagy szőlejét foglaltatni kívánnya annak Törvényes foltatása szüretnek végezetitül fogva Sz: Gergely (39) Napig meg engettetik, de ennekutánna szőlő munkája magát elől adván, hasonló Törvény Tétel, és foglalás szüretig tilta-

tik, melyre nézve azon üdő alatt Helység tartassék, ha szükség többször is össze gyűllenek Hegy Mester, és Eskütek az ollyatin pörlekedőket elégségesen meg halgatván; kereseteket, feleleteket, bizonyéttásokat, és Tanuik válásit, a' notárius igazán, érthető képpen föl írja, azokbul minémő ítéleteket tesz az Helység egy más után papirosra jegyezze mellyet ha valamellik fél nem elégszik, szabad appellálni vagy is ell vinni Földes Urasághoz, minden Törvény tételét, vagy büntetését az Helységnek, Földes Ur Törvén tételét és a' Nemes Vármegyére Hazánk Törvénye szerint.

271k Articulus: A ki az Helységnek elejbe Törvényre idéztetvén meg nem jelenik l.f. meg átkodás büntetésen marasztasson, és a' kereső félynék keresése azonnal meg ítéltessen, szabad legyen mindazonáltal, mindekképpen, mind más képpen is pörét vesztő Embernek a' meg irtt Büntetés le tétele, és keresett Jozságnak tőle ell foglalása után Földes Uraságnak, vagy hol az különös nem volna, hanem többen edgyütt bírnák, a' kereset béli szőlőt, akár Nemes Vármegye Feő Tisztye Commissiója mellett uj Törvént kezdeni, és ügyét igazéttani.

281k Articulus: Valaki azért szőlő öröksége, ugy hegyvám alatt lévő irtás Földek, vagy rétek eránt Pört akar kezdeni, az ollyasnak Gazdáját szüret után akár melly napon Helység Birája, vagy eskütte által meg intetni egyszersmind azon Szőlőtül, földtül, vagy Réthtül el tiltani, az intő, és tiltó Eskűtnek fáratságáért 12. pénzét fizetni, annak utánna Hegy Mester által rendelendő, és kereset alá vettetett embernek tuttára adandó 15öd Napra dolgát Helység elejbe adni, arra az all pörös szóval vagy írással felelni, mint két részrül magok feleletit, vagy hiteles Levelekkel, vagy meg esküttetett bizonyságokkal világoséttani, azokat Notárius rend szerint írásban foglalni, és végzetivel a' feleleteknek azokra a Helység igaz Törvényt tenni, s' ha azzal valamellik fél nem elégedne, és ugy kívánna földes Uraság, vagy Nemes Vármegye Tisztye elejbe az egész Törvént valamint folyt el küldeni tartózzon.

291k Articulus: Hogy ha valaki feslett nyelveségébül a' Szőlő Hegyen Igasságot szolgáltató Hegy Mestert, vagy eskütteket meg hamiséttya, vagy meg szidja, tehát hegy Mester ellen 4. Eskütt ellen 2 forint, hol ott az egész Hegy Népet a' Törvén tételkor meg mocskollya 12 forint birságon maradjon, mellynek Fele Földes Uraságé, vagy hol az nem volna Nemes Vármegyei Magistrátusé, hason fele pedig az Helységé, mert nem illik, s' nem szabad, akár melly Törvényes igazéttásokban, ha szintén véttenek is a' Birákat, és eskütteket gyaláznai, vagy hazuttolni, hanem Törvényeket ha nem teczik becsületesen, és tartozó engedelmességgel meg követni, ugy Nemes Vármegye, vagy Földes Uraság elejbe appellálni, fáratságokért pedig lészen a' Biráknak, és Es-

kútteknek asztal pénz 40, és az üdőzésért minden napra az egész Hegybéli Törvén tévőknek edgyütt átallában 12. Betsüért 40. megye igazértásért mindenestül akár hány követ tesznek le 24. pénz, és ugyan az asztal, és üdőzésért való pénzt a' kereső fél; Betsüért pedig ugy megye igazértásért a' Fizesse, a' ki vétkesnek találattik, bé valló Levélnek ki adásátul, és Hegy Könyvbe írásáért öszveséggel 50. pénzt felére a' vevő, másik felére az el adó fizesse, intésért pedig, és tilalomért 12. pénzt.

301k Articulus: Betsüben pedig illy rendet tarcsanak az Esküttek, hogy egy Szöllő Tőnek akartva vagy gondviseletlenség miatt lett ki törését egy garasra, és egy esztendő jó oltóvännak el rontását hat garasra bősülhetik, de az üdősbb oltóvännak ki törésében, és tellyességgel való el rontásában mind a' gyümölts Fának indulattyát, mind annak mivoltát, s' minémüségét szükség tekénteni, mert a jó indulatu két, vagy 3. esztendő oltóvány többet ér az egy esztendősnél, és egy pergamon, vagy torsátlan kórtvél tiz korpa kórtvélnél is, azért fáját is többre bősülhetni, és ezen becsü tsak kár tételekben mint egy büntetés helett is tartasson, általlyában való szőlők bősülésében pedig nem azon módót kövessék, hanem a' szőlőnek, és oltott fáknak mivoltához, s' érdeméhez képest jó Lélek ismértek és le tett hitek szerént minden Emberi tekéntet félre tételével Istenessen végezzék a' Betsüt.

311k Articulus: Mivel pedig némelly Helységek ellen sokféle Panaszok atták elől magokat, hogy gyakorta helytelen ítéleteket tettek, még is ollanokat, ámbár a' Felek közül egyiknek, vagy másikának [nem tetszett] (40) Executioba vagy ell foglalásba vették földes Uraság elejbe bővebb vizsgálásra nézve vinni nem engették, sőt némellykor ha ki az eránt ellenek szállott, azt meg hurczolták testiben vagy erszényében büntették; olly dologban is ereszkettek, melly szőlőt vagy gyeپün belül való Jószágot nem illetett, melly helytelenségek néha áttul is történhetett, [sic] hogy bor ital közben foltatták a' dolgot annak okáért, hogy mint helyesebben, mint csendessebben follanak az Helység dolgai reggel józanon tartassanak Helységek, vagy is gyülekezetek Etel, s' ital után semmi némő Törvént ne lássanak, senkit se büntessenek, és hogy azon gyülekezetjek, miát Isteni szolgálatott ugy mint Sz: Misét, és Lelki Tanétást el ne mulassák az Hegység=béliek. Vosánap, és ünnep napokon Helység tellyességgel ne tartasson, Semmit a mi Gyeپün kívül való Hegy Birák magok elejbe ne vegyenek, Semmi némő Törvént, akár melly pörlekedő fél kérésére is, hol földes Uraság vagon, annak, vagy Tiszttyének Commissiója nélkül ne tegyenek, a' melly Ítéletet tesznek pedig /:mint föllebb is iratott:/ minekelotte földes Uraság, vagy Tiszttye meg nem vizsgálta, és helyben nem hadgya, executioba, vagy is foglalásba ne vegyék, szabott büntetések meg vételésben mértékletessek legyenek, és ha valaki magát

meg keményítvén Birák ellen ezen Articulusok szerint érdemlett büntetést magán meg venni, nem engedné, az ollyannak is személljét ne bántsák, ne kalodállák, ne lánczollák, hanem Földes Uraságnak, vagy hol az nincsen közellebb lakozó Nemes Vármegye Birájának adják bé, ugy annak Segétségével az articulusokban rendölt büntetést mind előbbi vétkéért, mind az ellen állássért vegyék meg, egy szóval /:kivéven az Isten ellen káromkodókat, idegen kóbórlókat, és kiket lopáson, veszedelmes verekedésen, vagy práznaságban éppen rajta kapnának paraszt Embereket:/ Senkinek másnak az Helység béliek közül személléhez ne nyullanak, hanem mint büntetést vagy birságot, mind a' Törvénynek sullóséttását gye-pün belül való Jóságokbul exequállák, vagy is telyesítsék bé, hanem a' kik testekben szenvedendő büntetésre íteltet-nek előbb irtt módon azok eránt lett Törvénye az Helységnek, földes Uraság Nemes Vármegye Tisztye által helyben hagyat-tatván, az után foghatják meg, és szabott büntetést személ-leken végben vihetik, de tovább ne tartoztassák az hegybé-liek.

32ik Articulus: Nem láttatik ugyan helye, s' oka lenni, az el-len állásnak, midőn valaki előbb irtt Articulusok értelme szerint meg marasztatván, exequáltatik, de ha méghis tör-ténne, azon ellen álló, mindgyárt adja okát tselekedetének, melly ha elégségesnek az Helység, és leg inkább Földes Ura-ság által nem találtatik, előbbi meg marasztáson föllül 4. forintra vagy 12. pálczára, és másik félnek okozott költség meg fúzetésében büntetődjön, és edgyüt Exequáltasson, az ellen álló, melly pénznek fele az Uraságé, hason fele pedig Helységé lészzen, és mivel ezen articulusokhoz képest több rendbéli büntetésekbul, és birságokbul jár az Uraságnak ré-sze, azon okbul, esztendőnként Hegyvám, vagy Dézma szedés-kor köteleztetik az Hegy mester minden azon Esztendőbéli Törvén tételekbül bé vett birságokrul földes Uraságnak vagy Tisztyének számot adni, hogy a' mi a' Sz: egy=házot illeti, oda fordéttasson, és a' mi a' földes Uraságnak is járandó bé szolgáltatasson, hasonlót értvén a' Nemes Vármegye Magist-rátussa iránt, olly Hegyekben, melyekben vagy nincs különös, vagy pedig sok, és Törvény tételhez értetlen a' Földes Ur.

Relata revisa, et approbata sub generali Congregatione 22a January et subsequis 1770. in oppido Szala eger szégh cele-brata. Lecta et originali suo confirmiter ex Archivo ante-lati Inclytus Comitatus extradata per me Joannem Foréntos de Foréntosháza ejusdem Inclytus Comitatus juratum ordina-rium Notarium m:p:

/1770-ben készült hiteles másolat. OL Festetics cs. lt. 45.
Scrin.V/B./

18.
Somogy megye
1777. jan. 27.

HEGYBÉLI ARTICULUSOK

Első Articulus: Minthogy a' sok Köröszt utak igen Károssak a' szőlők között, azért minden Szőlös-Gazda a' maga igaz utyát tugya, és azon járjon, se balra, se jobbra kine térjen, mert valamelly helen lészen a' kitérés kárt okozván másnak, és nem szenvedhetik, Nemes személynek büntetésé egy forént adozó Embernek pedig három pálcza ütés, és a' kárt böcsü szerént megfizetni tartozik; ugy mindazon által, hogy az illyes kártétel eránt netalántán meg-terhelhetnek álléttaná magát, eleget tévén előbb, appellálhat az Úraság székére 's az után az Nemes vármegyére. Hanem ha valakinek szüksége lészen valamelly Szőlös-Gazda fundussán által menni, meg-szolléttván azt, vagy Hegy-Birókat, el-mehet böcsületessen.

Második Articulus: Minden Szőlös-Gazda a' maga Szöleje föliben, és allában, ugy szöleje mellet, meddik [sic!] kit illet, az utat jól meg-tsinállja; mert ha valaki szöleje táján rossz ut lészen; szabadon annak szöleje föliben, vagy allában terhes szekérrel-is kiki el-mehessen minden háborgatás nélkül, holot valakit, ámbár vidékitis meg-háborgatna, ugy azon tselekedeteért, valamint az utak meg-nem tsinálásáért Nemes Személy ötven pénz, és a' Paraszt Ember három pálcza büntetést el-nem kerülí.

Harmadik Articulus: Valaki az maga gyepűét, vagy határát killeb, vagy bellebb teszi Hegy-Mesterek hire nélkül, mint illik, lészen büntetése a' Nemes Embernek négy forént, mellynek harmadát az Úraság az Helységnek engedi, Parasztnak nyolcz Pálcza csapás; ugy valaki maga akaratyából Megye-fát le vág, vagy-is a' Megyét föl bontya, valahánszor meg-tapasztaltatik, fölleb irt mód szerént lészen büntetése.

Negyedik Articulus: A' Hegy Mester, és Esküttek mindeneknek, a' menyire értik, Igassággal egyező Itéletet tenni kötelesek, azertis látást látástul, hallást hallástul külömböztessék, és föl vegyék. Ha valaki meg-hamisétya, Igasságot szolgálván, öket, és azt meg-bizonyéttván, mindenik meg-böstelenétet Esküt ellen a' Nemes Ember négy forénton marasztassék, a' Paraszt pedig nyolcz pálcza tsapásokkal büntetődgyék, a' ki pedig böstelenséggel a' Hegy-Mestert illeti, mostis irt büntetést duplán szenvedje, mellyet az Úraság erejével-is Executioban vehessenek.

¹
Ötödik Articulus: Valamelly Házosságon kívül levő személy fajtalankodásban tapasztaltatván, ha Nemes lesz, tizen két foréntot fizessen, mellynek két részét az Úraság, harmadikát az helység vegye, paraszt személy pedig ebbéli botrányoztató tselekedeteiért huzon négy Pálcza tsapásokkal illetteassék. A' Házosság török eránt a' Törvényes út fönt maradván; ehez járul az vér birság-is, mellynek hasonló képpen harmadát a' helységnek engedi az Úraság, mind azon által, az ilyen rosztevő személyeket az Helységbéliek büntetés alatt az Úraság kezéhez vitetni köteleztetnek, és azoknak tselekedetét a' Tisznek [sic!] bé-jelentení, kik a' verekedésnek mineműségét meg-visgálván érdemes büntetésseket elvégezzék.

Hatodik Articulus: Tolvajok a' kárnak meg-térettéssén kívül huzon négy Pálcza tsapásokkal büntetögyenek, ha a' Szölös-Gazda a' Tolvajt el-titkollya, huszon négy Pálczára íteltessék: A' kik Eczakának idején szőlő, vagy gyümöly [sic!] lopást követnek, tizenkét Pálczát, nappali hasonló Tolvajok hatot, és a' szomszéd a' Tolvajok meg-fogására kiáltatván, ha nem megy, három Pálcza ütéseket szenvedgyenek; Mellyeket, ugymint minden pálczát a' Nemes Ember huszon öt pénzivel meg-válthat, a' Parasztnak pedig egy átolán meg-váltoni szabad nem lészen, ugy mind azon által, hogy a' büntetés előtt a' vádolt felek meg-halgattassanak.

Hetedik Articulus: Senki a' Szölös-Gazdák közül a' Helységben hit nélkül ne tartassék, hanem kiki hitét le tévén Jámborul éllyen, azértis Sz.György nap, és Sz. Márton nap tájpan [sic!] Helység tartassék, és annak alkalmatosságával, ki arravaló lészen, meg-hűtködgýék, és az Articulusok nékik meg-olvastassanak, kiki meg-értvén, meg-is tarcsa, valamint meg-van írva.

Nyolczadik Articulus: Midőn helység fog tartatni, mindétig a' Tisznek hírév adassék, hogy vagy maga ott légyen, vagy helette mást küldhessen; hogy így ha valami ollyas rövidcségek magokat elől adnák, melleket az helység el-nem végezhetne, az Úraság Tisztye által meg-orvosoltatván azok, magok végét vehessék.

Kilenczedik Articulus: Semmi nemű parázna, hite szegett feleslet életű jövevényeknek, huszon négy oránál tovább meg-ma-radások, a' Hegyen szabad ne légyen, hanem mindem [sic!] utal móddal a' Hegy Birák azon legyenek, hogy meg-fogják, 's az Úraság Tisztyei kezéhez agyák.

Tizedik Articulus: Valamelly Szölös-Gazda Magtalan, és Testamentom nélkül meg-hal, annak szöleje Jure Caducitatis azonnal az uraságra száll. Melly szölő két Esztendeig meczetlen, és kapálotlan marad, harmadikon az Úraságnak szabad rendelése alá essék. A' ki föl veszi az ilyen Parlag szölőt, és azt jóra fordétya, semmi legitimus successor töle el-ne vehesse, azért az illetén szölők, hogy előre meg-böcsültessenek, nem szükséges. A' vevést, és el-adást,

cserélést, és Testamentomban való hagyást mi illeti, azokat hites kötelessége, és Tiszténak el-vesztése alatt a' Hegy Mester idején korán az Úraságnak hírévé tegye, egyéb eránt azok semmit sem érnek. Többire hogy a' közönséges teher alá vettetett fundusok abból ki ne vetetögyenek, az 1723-ik Esztendőbéli 18-ik Articulushoz fogja magát tartani a' Nemes Vármegye.

Tizenegyedik Articulus: Semmiféle Marhát egész Esztendőt által valamint az Úraságnak, anyival-is inkább a' Szőlös-Gazdáknak szabad nem lészen a' szőlők között legeltetni, 's azon okbulis a' Parasztok huszon négy Pálcza, és a' nemessek tizenkét forént büntetés alatt ebbéli legeltetéstül tilalmaztassanak. A' sörtvéles Marhát ugyan a' szőlőben agyon lüni szabad lészen, mind azon által, annak husa tellyességgel a' sörtvéles Gazdájának adattassék, és a' barmok által okozott károk meg-teréttése eránt az ország élő [sic!] Törvénye meg-tartassék.

Tizen-ketődik Articulus: Minthogy a' Szőlő-Hegyeken, ugyan a' szőlők között lakozó álhatatlan, és tsavargó lakosok, ugy magok, mint tselédjek, és Marhájok által feles károkat mind szőlőkben, mind rétekben, és Gyümölttsben okoznak, és tesznek, szükséges hogy ezek magok lakásokat, a' többi lakosok közé a' szőlő hegyeken kívül vegyék, ugy a' Szőlös-Gazdák magok Marhájokat sem szántáskor, sem más munkának idejen magok szőlőjek allában, vagy földgyökön ne legeltessék; mint a' Tizenegyedik Articulus ez eránt-is értetődik.

Tizen-harmadik Articulus: A minémő pörök-el végezése Hegy-Mesterekre vagyon bizva, ezen Hegybéli Articulusok szerént-el végezheesség ugyan, mindazon által minek előtte Executiót vegyenek, ebbéli pör folyását, annak helyben hagyása; vagy félre vetése véget az Úraság eleiben terjeszteni köteleztetnek, ugy, hogy midőn kár tétel meg-teréttése felül pör támod, az Úraság Sententiaja után az Executio véghez vitessék ugyan, de a' meg-terheltetet félnek szabad lesz az után a' vármegye Törvény székére is appellálni.

Tizen-negyedik Articulus: Valamelly Gazda a' maga szöllejét a' közönséges engedelem nélkül meg-szedi, kárt okozván a' többi Gazdának, büntetése a' Helység részirül Nemes Emberek egy forént, parasztnak tizenkét páltza. Az ollyan szölőket pedig, mellyeknek szabad Esztendeje ki nem telik, az Úraság, vagy Tiszttye engedelmebül meg-lehet szedni, de hir nélkül azt sem, az Úraság meg-ismértetéseért, fölleb tett büntetés [sic!] alatt.

Tizen-ötödik Articulus: A' Hegy-Mesterek, és Esküttek, ugy a' Szőlös Gazdák egy igaz Akóval állyenek, két forént büntetésalat, és semminémű Szőlöz-Gazda [sic!] sátoros ünnepeken, ujj-hold, és más vasárnapokon terhes szekérrel a' Hegyre ne járjon egy forént büntetés alatt; ugy nem külömben, valameddig a' szüretölésnek vége nem szakad, a' vadászt

kopók agyon lövése alatt tilalmaztatik.

Tizen-hatodik Articulus: Valamelly Szőlös-Gazda, vagy vidéki attával, teremttével, és efféle Isten ellen való szokkal káromkodnék, büntetögyék tizenkét, a' vagy nagyobb botránkoztatásaért huszon négy páltzaval: ki pedig ellenkező képpen kardot, Puskát Tsákánt, vagy más eszközöket mas ellen fogna, vagy magát törvéntelen ollyasokkal védelmezné, 's vért eresztené az előre botsátott büntetés dupplázta-sák; förtelmesbb káromkodásokat pedig, és nagyobb vér ontásokat el-követők illendő Jurisdictio által iteltessenek meg.

Tizen-hetedik Articulus: Melly Szőlös-Gazda Tsávált bort Hegy-vám, és Dézma helet adna az Úraságnak, úgy aki az Úraság Hegy-vámát, és Dézmáját-el titkolná, érdemessen az Úraság által büntetessék; de a' Paraszt Ember kész pénzül, vagy akár ki is szölejének-el vesztésével ne terheltessék.

Tizen-nyoltzadik Articulus: Midőn helység tartatik, minden Szőlös Gazda tizenkét pénz, az Esküttek huzon négy pénz büntetés alatt jelen lenni köteleztetnek, hogy a' midőn kérdés lészen, igaz hit alatt a' latást latásúl, a' hallást hallásúl bejelentésék; akire valami panasz volna, annak a' helység napja előre tuttára adattassék, ha meg nem jelenik, Nemes személynek büntetése egy forént, parasztnak három páltza, ha másodszor meg nem jelenik, szabadsága lészen a' Hegy-Mesternek, ilyen kemény fejű Nemes Ember Pintzójének bé-pötsétlésére, és mind addig, méglen fejet nem hajt, pötsét alatt való tartására, paraszt Ember pedig tizenkét páltza ütésekkel tsapattassék meg.

Tizen-kilentzadik Articulus: Gyilkosság vagy-is Ember Ölés eránt semmi vizgálást ne tehessen a' Helység, hanem egyedül azon legyen, hogy ollyan gonosz tévő Embert meg-foghasson, és az Úraság fogságában vitethessen.

Huszadik Articulus: Ha valamelly gyarló AszszonyEmber [sic!] egymást meg-motskollyák, nem tekéntvén, hogy nem kötelessék a' Helységhez, mindaz által a' ki bünös lészen érdeme szerént büntetődjék de azon okbul férjének Szöleje el-ne vetetődgyék ki vidéki lészen, ez eránt fog-satisfactio tetetödni.

Huszon-egyedik Articulus: Midőn valaki, a' vagy vér ág bizonyos szölő véget a' Helység előtt maga Jussát, és successióját meg-mutatni kívánná, ez meg-engettetik az Esztendőnek akármely résziben, úgy mind azon által, hogy az elégtételre valóként eleget tégyen. Ha az Hegybéli végzés nem tetik, az Úraság eleiben dologát vihesse.

Huszon-kettődik Articulus: Ha némelly Atyafiak a' magok osztallát Hegy-Mester, és Esküttek előtt véghez vinni kívánnák, tartozik a' Hegy-Mester őket hiti szerént személly válogatás nélkül maga Eskütyeivel Istenessen, és igazságossan, előbb az Úraságtul Commissiót vévén, el-osztani, és el-intézni; melly fárotságért a' külső, vagy-is vidéki osztálos

felek Hegy-Mesternek 25.d. egy Eskütnak pedig 12.d. fizetnek, de az Úraság Emberei semmit sem, az osztálos feleknek pedig ha nem tetzik a' Hegy-Mester végzése, ügyöket az Úraság, és az után a' Nemes Vármegye Törvén Székére /előbb véghez menvén az Executio/ vihetik.

Huszon-harmadik Articulus: Midőn valamelly uj Gazda magának Szőlőt vészen, az elado fél az alkunak föl bontása alatt tartozik az alsó, és fölső Szőlős szomszégyait elő szollét-tani, az Hegy-Mester, és Esküttek eleiben, és nekik el-adó szándékát meg-jelenteni; ha valamellik szomszédja az el-adó szőlőt maga számára meg-tartani akarja, a' vásárlásban elsősege légyen, 's lehessen, szomszédtságának Iussával; és az illyes el-adást előre botsátot Tizedik Articulus szérent Hegy-Mesterek az Úraságnak Tisztyek el-vesztése, 's hites kötelességek szerént be-jelenteni köteleztetnek, egyéb éránt az alattomban való el-adás, és vevés állondós ne légyen.

Huszon-negyedik Articulus: Hogy egyik Gazda a' másik eleiben rendetlenül ne irtson, és az által veszekedést ne okozzon, senkinek irtani az Úraság Tisztye engedelmé nélkül nem lesz szabad, hanem a' ki menyire engedelmet nyér, magát ahoz tartsa, munkája bérének el-vesztése, 's okozott károknak meg-téréttése alatt. Ehez járul az-is, hogy a' melly föld egyszer szőlővel-bé plántálva lészen, azt szántó földre fordítani az Úraság engedelmé nélkül nem szabad; egyéb éránt az illyes föld munkálotlan hagyot szőlők között előre botsátott Tizedik Articulus szerént értetődjék.

Huszon-ötödik Articulus: Hogy anyival-is inkább a' Helység végzése állondosbb maragyon, ami olyan nevezetesebb végzések történnek a helységben, azok a' Helység könyvében, vagy Prothocollomában annak rendi, 's módja szerént föl jegyeztessenek, hogy így az elsőbb tselekedeteket, az utólsóbb végzésekkel meg ne tzáfolyuk.

Huszon-hatodik Articulus: Meg-értvén a' föllyebb irt punctumok tzikkellét, és Magyarságát minden Szőlős Gazda köteles lészen ezen Articulusokat azokban Declarált büntetés alatt másolhatatlanul meg-tartani, hogy [az] igaz a' be-vett jó, és dícséretes rend tartás állondóssan meg-maradhasson, és az Úraságnak kára el-távoztassék, 's a' helység gyarapodása látzható képpen tapasztaltathassék.

/Egykorú könyomatos példány. OL Festetics cs. lt. P. 275.
144.cs./

19.
Veszprém megye
1804. jún. 18.

Articuli Generales Promonthoriales prostabili Curiosura
deservientes elaborati, ac fine Expensionis referendi.

Első Articulus: Minthogy minden jó rendtartásnak fundamentoma az Isteni félelem, azértis szükséges, hogy Hegymesternek Tanátsnak, és Eskütteknek a' Helységbeliek mindenkor Isten-felő józan, és jámbor embereket valosszanak, számszerént pedig Hegy Mester egész Esztendőre fogadtasson föl, ugy szintén Hegy Esküttet, a' hegységnek mivoltához képest egyet a' vagy Kettőt Esztendónként valosszanak, Tanátsnak hatot, Notariust, egyet de a Tanátsokat és Notariust esztendónként Változtatni nem szükséges, hanemha azoknak, vagy halálok, vagy pedig Szőlőbeli birtokok eladása, vagy helytelen Magok viseletek miatt azokban változás történne, helyettek a' Kőzelebbi Kőz hegy Gyűlésbe, Más hasonló Tisztes személyyek választassanak. E végre pedig Esztendónként Szent György Napkor illyetén Kőz Gyűlést Tartsanak, melybe ha a' Földes Uraság Tisztsége jelen nem lenne, a' Válosztott Hegy Mesternek confirmatioja végett, azt azonnal a' Földes Uraság Tisztségének bejelentések, az után hivataljok-ra föl esküttessék. A' ki pedig a' jelentett Hivatalok közül valamellyikre választatván azt helyes ok nélkül felvállolni nem akarja, Annak büntetése 4 forint lészen; melynek letételével, a' Szőlőnek sora vagy rendi szerént helyette Második Válosztassék, ha pedig ez sem válolná föl a' Hegy Eskütséget ezis magát 4 forintokkal meg Váltván harmadikat Váloszsanak, és ha ezis magát hasonlóképpen 4. forintyával meg váltoná a' lefizetett 12 forint Birságon fogadjanak Hegy Esküttet, oly hozzá tétellel mindazáltal, hogy a kik a fönt irt mód szerént magokat meg váltják méglen a sor ismét ujra reájok nem kerülne, az illyetén Eskütti Hivatalnak fel válolására ne kinszerittsék. Szőlő Pasztort a Kőzőnséges szokás szerént, ha a' szükség kívánnya Télen által főképpen pedig Tavasztol fogva Szűret végeztéig való szorgalmatos vigyázatra fogadjanak, kik a' Tolvaj, vagy Kartékony személyyekre, és Marhákra vigyázzanak e végre minden általok meg fogott, vagy Káros Helyről bé hajtott Marháktól járandó Birságoknak egy negyed resze, ugy szintén ha tolvaj vagy Kartékony személyyeket fognak, vagy Zálogolnak, azoktól járandó Birságoknak is egy negyed része az öveké lészen, minden Szőlős Gazda pedig az állítandó Szőlő Pásztoroknak proportionate a' Szőlő nagyságához képest ki szabott fizetését, a' Dézma szedés alkalmatossá-

gával befizetni, Kenyerét pedig és Ételét akkor, a' midőn kérni, vagy kéretni fogják minden hallogatás nélkül kiszolgáltatni tartozik, aki ellenkezőt Cselekszik duplán fog megbüntettetni.

2dik Articulus: Minekutánna a' Hegy Mesterek, Tanácsok, és Hegy Esküttek föl állítatnak, és az alább följegyzendő Esküvésnek formája szerint, a' Hitnek letételével hivatalaikban megerősítetének, az ő kötelelességek lészen lőr: A' Szőlő Hegyekben hol egyik hol másik gyakortább megforduljon, és nem tsak nyári időben a Szőlő Hegyekre hanem Tavasszal, és Télen is a' hajlékokra vigyázzon, hogy Tolvajok, és egyéb gonosz emberek által, a Szőlős gazdáknak Kára ne következzen, hogy ha pedig valakit szőlő; vagy Gyümölcs lopásban vagy akár mely Kár tételekben és ti-lalmas tselekedetekben sőt Pintze törésben tapasztalna, azt minden személy Válogatás nélkül megfogja, és az alább föltett Punctumok szerint büntesse.

2or: Hogy a' Hegy Mesterek Tanácsok, és Hegy Esküttek szorgalmatossan vigyázzanak a' Szőlőt körös körül vevő Árkokra 's Kapukra ha hibás az alább feltett Punctumok szerint büntessék:

3or: Minden Esztendőben Szent György napján Köz Gyűlést tartsanak, melyre mind a' Helységbeliek, mind a vidékiek Levél által hívatassanak; aki meg nem jelenik, és elmara-dásának törvényes okát nem tudja adni, 30. Xr. büntetése leszen, ott az Articulusokat elolvastassák előttök, és a' kik bűnösök az alább ki tett Punctumok szerint azokat büntessék.

4er: A' Földes Uraságnak tartozó igasságot, akár az Hegy Vám, akár Dézma, akár pedig kesz pénzbeli fizetés vagy más egyéb szolgálatok legyenek is, annak idejében az illető Földes Uraságnak, vagy annak Tiszttyének, minden héjjánosság nélkül meg tenni, és be adni, sőt Gyümöltsőt is a' Földes Uraság számára ottan ottan a' Hivatalbeli Hegy Mesterek szedni, és vinni tartoznak, tsak hogy a' Földes Uraság, avagy annak Tiszttyei részekre szedendő, és viendő Gyümöltsében, mind a mennyiségre, mind a minéműségre vigyázzván, az illendő mértékeket, és takarékossságot meg tartsák.

5ör: A' Gyümölts Fákat, a' száraz agoktól Hernyó fészkektől, annyival inkább a' Hernyóktól midőn meg elevenednének szorgalmatossan tisztogatni tartoznak.

3dik Articulus: A' Szőlő Hegyekben teendő Károknak eltávoztatására nézve szükséges, hogy azok, vagy jó mély Árkokkal, vagy Gyepükkel körül kerítetve, es ezek minden időben jó állapotban tartassanak. E végre minden Esztendőben Szent György napkor a Hegy Mester, és Tanács a' Helységbeliekkel együtt a' Szőlő Hegyre kimennyenek, az Árkokat, és gyepüket megvizsgálják, és a' kiknek árkait, és gyepűit helyteleneknek lenni találják, azokat megintsék, kik ha 15. napok alatt azokat helyre nem igazittanak, mind Annyiszor 1 fo-

rintra büntetessenek; ha pedig időközben is valamellyik Szőlős Gazdának gondviseletlensége miatt az Árkon, vagy gyepűjén rés találtatván, azon valamely Marha be szabadulna, 's Kárt tenne, a' gyepűnek vagy Ároknak rossz gondviselése alatt való tartásáért ugyan 1 forintot fizetni, ezenfelül pedig a' Kártis a' Kárvallott Embernek betsú szerént megtéríteni tartozik; aki pedig gyepűn, és Árkon által hág be a' Szőlőben, bátor valamely lopásban nem tapasztaltatik az illyennekis büntetése 1 forint lészen; ugy szintén a' mellékes vagy oldal Gyepűt, a helység intézése szerént kire mennyi esik tartani, és megtsinyálni 1 forint büntetés alatt tartozik. - Továbba a Gyepűnek akarminémű szín alatt való killyebb tétele 4 forint büntetés alatt tilalmas lészen, - végre pedig aki a Gyepűnek tüzet vetvén vagy illesztvén azt elégetni bátorkodik, az ollyatén vakmerő Kártévót akar Nemes akár Nemtelen személy legyen a Földes Uraság Tisztyének be jelentvén, ugyan a' Földes Uraságnak parancsolattyából, az azon Gyepűnek jó Karban leendő helyre állításán föllyúl 12 forintba büntetessék.

4k Articulús: A' Hegyekben lévő utat, és Kaput, avagy Ajtót ne legyen szabad kinek kinek tettzése szerént 4 forint büntetés alatt változtatni, hanem ahol, és a' merre szükséges a' Helység a' Földes [sic!] Uraság Tisztyének tudtával, 's engedelmével el intézze, azoknak pedig tsinyállásában 1 forint büntetés alatt Kiki concurrálni, és a maga Szölleje fölében, ugy allyában lévő utakat jó statusba tartani Kőteleztetik, a' Ki pedig a' Kaput, vagy Ajtót nyitva hagyja, ha mingyárt semmi Kárt nem fog is okozni 9 Xrra büntetessék.

5dik Articulús: A' ki a' Szőlőben Marhát találанд, azt a Hegy Mester házához hajtsa bé, 's ha ki világosodik, hogy szaladás képpen ment legyen bé, az illyen Marha, a' vigyazatlanság, és gondviseletlenség büntetése a Káron fellől 1 forint lészen, - a ki pedig Szántszándékkal hajtáná be Marháit, a' Szőlőbe, az illyen a' Kárnak megtérítésen fellől 4 forintra büntetessék, aki pedig akar mellyik esetben a' Marhaját behajtani nem engedné, vagy már be hajtott Marhaját erőszakosan ellent álván elterelné, vagy elterelni, 's el hajtani igyekezne; az illyen 6 forintra büntetődjék. Ezen Articulúsban ki tett büntetés pedig tsuapán a' helybeli Birtokosokat illeti, az idegenekre nézve, a' Törvénynek értelme, és azoknak büntetése fen marad.

6dik Articulús: Ha valaki a' Szőlő Hegybe, Gyümölcs, Szőlő Kárró idei oltovány ültetett Szőlő vessző, vagy más aprólékos lopásba, vagy Orgazdaságba tapasztaltatik, az illyen Tolvaj Személy, a kárnak megterítésen fellől 4 foritra, ha pedig Hordókat, vagy Más erdemessebb eszközöket lopna vagy más által lopottakat kint a' Szöllejében el rejtene, az illyen a' Kárnak megtérítésen fellől 6 forintra büntetessék, ha pedig valaki Pintzét törne, vagy más ollyas nagyobb vagy több izbeli lopást el követne, mely Törvényes

Itéletet érdemlenez, vérén érettetvén fogattassék meg, és vagy az illető földes Uraságnak ha Jus Gladiuma vagyon, vagy Járási Szolga Biró Urnak adattassék által, a' Cselédek aprólékossabb tolvajságairól pedig a Gazdák tartoznak olly formán felelni, hogy ezeknek büntetése felényi lészzen, és az illyetén büntetéseket, 's Karok megtérítettését, a szőlős Gazdák Cselédjeiknek Béréből ki fogják.

7dik Articulus: Mikor a' Hegymester Gyűlést a' vagy Törvényt akar tartani és szolgáltatni, tartozik a' Szőlős gazdákat beszóllítani Esküttyei által a' Maga házához, 's beszóllítván, ha valamellyik engedetlenségéből meg nem jelennék Birsága l. forint, hogy ha pedig valamely ember láttatás képpen a' Tanatsokat össze gyűjtetni akarja, a Hegy Mester adig Esküttyeit kiküldeni, az egybe gyűjtésre nem tartozik méglen 30 Xrokat az asztalára le nem tészen.

8k Articulus: A' mely embernek házához, valamely engedetlenségért a' Hegy Mester Esküttyeit küldi, hogy a' kirendelt büntetést vagy Zálogját hozzák, és Zálogját az Eskütteknek hozni el nem engedi, ennek büntetése egy forint lészzen, megpedig annyiszor, a' mennyiszor Az Eskütt által leendő Zálog vitelnek Magát ellene szegezi.

9k Articulus: Midőn a' Megye eránt két szomszéd Szőlős Gazdák között kérdés tamad A' panaszolkodó fél Törvény Pénzt 30 Xrt tartozik le tenni, mely 30 Xrkat, ha panassza a' megvisgalás után helyesnek találtatik, a panaszlott fél megteríteni, és minden Megye Kőtől 15 Xrokat fizetni tartozik, ha ellembe panassza helytelennek fog ítélteni, a' 30. Xr. Törvény Pénzt önnön maga szenvedje, ha pedig a' panassza bizonytalannak találtatik, mind a' Törvény pénzt, mind a' Megye Kövek Taxáját egy aránt szenvedják, azon esetre pedig ha a' Pörös Felek közül valamellyik Pör vesztet lészzen, az okozott Költséget a' tartozik szenvedni, aki pedig a' Hegy Mester által a' Két szomszédok között letetett Megye Kővet Ki veti 's felbontya büntetése lészzen l. forint.

10dik Articulus: Midőn valaki a' Helységtől tsupán valami Be-tsünek Oculátanak, vagy bizonyos Megyének, vagy Megye Kö-nek meg ujittását kívánja, ezen esetre a Hegy mesternek két Tanátsbeli emberrel együtt ha pedig a Hegy mester el nem mehet három Tanáts embereknek fizessen mindeniknek külön külön 17 Xrt, Az idő töltésekért; az Helységnek pedig Törvény Pénzt 30 Xrt, Intésért pedig, és Tilalomért a Hegy mesternek vagy a' kit a' Ki küld 9 Xrt. Az illyetén Bótsüt, Oculátát, Megye ujjitást Intest és Tilalmat pedig, a Notarius Különös Protocolumban írja bé, Mely fáradságáért, a' requiráló fel 17 Xrt fizessen, ha pedig Magának a Protocolumból ki akarja irattatni azonkívül 10 Xrt fizessen.

11dik Articulus: Mikor Gyümöls érik, és az Uraság Magának abból gazdálkodtatni kíván, akkor Hegy Mesternek, és Eskütteknek Tanátsnak meg engedtetik modjával gazdálkodást tenni, de egyéb éránt, a' Hegy Mestereknek, Tanátsnak, hegy

- Eskütteknek vagy a' Szőlő Pásztoroknak nem szabad fákat rásni vagy is rend kívül Tarisznyával Kosárral Házokhoz Gyümölcst, a' vagy Szőlőt hordani, ellenkező esetre a Kárnak megtérítésén fellül 1 forint lészen a' büntetés.
- 12dik Articulus: Hogy ha valamely Helységbeli ember a' Szőlő Hegyen, vagy a' Hegy Mester házánál felebarátytát jó híré neve ellen való Motskolodó szavakkal illetné 30 xr: ha pedig szidalmazzák egy mást vagy hitetlenül eskűznek 1 forint aki továbbá feslett nyelvésségből a' Szőlő hegyen, vagy Hegy Mester házánál igasságot szolgáltató Hegy Mestert, és Tanátsot meg hamisolja, megkissebbitti, meg szídja, tehát Hegy Mester és Tanáts ellen 4. forint Hegy Eskütt ellen 2. forint holott az egész Helységet a' Törvény tételben meg motskolja, az egész Helység ellen Pántolodván Véle Mindenekben ujjat huzna, 's egyet nem értene, az ollyatén egész Helységgel viszátkodo, és veszekedő embert, akár Nemes, akár Nemtelen, a' földes Uraságnak, avagy Tisztyeinek bejelentvén, ugyan a Földes Uraság parantsolattyából 12 forintra büntetessék, mert nem illik, 's nem szabad akar mely Törvényes igazításokban, ha szintén véttenénekis, a' Birákat, és Eskütteket gyalázní, vagy meghazuttolní, hanem Törvényeket, ha nem tettzik bősületesen, és tartozó engedelmességgel meg követní, vagy a' földes Uraság elibe apellalni, ha pedig még továbbis a helységgel vissza vono lenne Szőlője tőle elvéteessék, 's másnak bősü szerint adattassék, 's idővel is ezen földes Uraság Jurisdicciója alatt Szőlőt néki venni, és birní semmiképpen nem lészen szabad, ugy szintén aki mást a' Szőlő Hegyen, vagy Hegy Mester házánál Artzul üti meg veri, vagy huzza vonnya, és tassigálja, akár Nemes, akár Nemtelen személy légyen 12 forint büntetése légyen, melynek egy harmada, a' megsértett főle légyen; végre a' Kissebb Káromlók, és botránkozato életben lévők 4. forintra büntetessenek, az ollyan pedig a' ki Isten ellen való Káromkodásokat szollana, az illyen személy érdemlett Törvényes büntetésének elvétele végett, vagy a' Jus Gladiummal bíró földes Uraságnak, vagy pedig Járási Szolga Bíró Urnak földadattassék.
- 13dik Articulus: Ha valamellyik a' Helységbeliek közül mulatván a' Hegy Mester házánál, 's borral már megelégedvén Szállására nem mégyen, hanem ott alkalmatlankodik 's Poharakat Döntögetne el, ennekis büntetése 30 Xr.
- 14k Articulus: Hogy ha valamely ember Vasárnapokon, vagy más Jeles Innepeken Szőlőjében menvén, ottan dolgozna vagy Bert szekereére von, 's vontat, 1 forint büntetése, aki pedig Gyümölcs fájára felhág, s azt megrázza vagy Diofáját megveri büntetése 30 Xr.
- 15dik Articulus: Minekelötte szokás szerint az Uraság, vagy ahol több Földes Urak vagynak, közönségessen a' Szüretet föl nem szabadítyák, mind addig senkinek sem szabad 2 forint büntetés alatt szedni, sőt az illető földes Uraságnak hire, 's engedelme nélkül, a' Szőlő termést Kosarakra rak-

ni, és akár haza hordogatni, akár pedig más külső helyeken is pénzen eladogatni, a főt ki tett büntetés alatt nem lé-
szen szabad, mind azáltal maga, 's cselédjei szükségére il-
lendő mértékben szabad léssen haza vinni; - Szüret után pe-
dig valameddig a' Kilentzedet, vagy Tizedet, a hol mint
szokot lenni az Uraság számára ki nem adja, annak engedel-
me nélkül Borait a' Hegyről el vinni 4 forint büntetés a-
latt senkise merészellye: Ezen Articulus pedig tsupán, a'
Dezmás és Hegy Vámos Szőlő Birtokosokat illeti.

16dik Articulus: Ha valakinek Szőlőjében olyan Gyümölcs fa
találtatik mely a' szomszéd Szőlőjében hullatna, a szom-
szédja földjéről a Gyümölcsöt föl ne szedje, a' mi pedig a
barázdába hull Azt két felé osszák, a' fárul pedig a' Fá-
nak gazdája, ha Kezével mind le szedheti is az óvé, 's ha
valamellyik másképpen tselekszik, büntetése 30 Kr. holott
pedig az ilyen Gyümölcsfának ága miatt, a' szomszédok kő-
zött pórlekedés származnék, akkor a' Hegy mester Esküttei-
vel együtt mennyen ki; és az olyan fának az ágait vagja
le, hogy köztők ezzel a' Csőr, Pőr, 's tzi vakodás eltávozt-
tassék, ha pedig Az ilyen fának a' Gazdája Magát ellenő-
benné, és vágni, a' Hegy Mesternek és Eskütteknek nem en-
gedné 4 forintra büntetessék, és azutánis azon ág vágat-
tassék le.

17dik Articulus: Ha valamely vadászó, vagy bujkáló személy-
ket, a Hegyen vadászni tapasztalnak, a' Hegy Mesterek meg-
fogván fegyvereiket, vagy Puskájokat vegyék el, és adják a'
földes Uraság, vagy Tisztyének Kezéhez, a' Nemes személy-
lyekre nézve (41) pedig az 1802-k Esztendőbeli 24. Artic-
ulus megtartassék: Ezen Articulus a' Szőlő Pásztorokra is
ki terjesztetik, 's nemtsak ezeknek, hanem átallyában min-
deneknek Februarius Holnapnak 1-ő napjától fogva Szüret vé-
gezetéig a' Vadászat a' Szőlőbe tilalmaztatik.

18k Articulus: A' vér, és Jus szerént való atyafiak, és Me-
gyés szomszédok után a' Praeemptio [sic] Helységbéli embert
illetvén ha valamellyik Helységbéli ember venne más Külső
embernek, olly szín, és Név alatt, hogy Magának veszi, az
illyetén alattomba vevő 4 forintra büntetessék.

19k Articulus: Hogyha valamely Szőlős Gazda, a' maga szőlő-
jét rendessen, annak modja szerént nem munkálná, és parrag-
gá tenni akarná, a' rossz munka, és henyeség által, mely is
mind a' Földes Uraságnak, mind Magának Káros, azért is a Kő-
vetkező modon tselekedgyék; - a' Hegy Mester először intse
meg azon Szőlő Birtokost, hogy a' Szőlőjét jobban Munkál-
ja, Azt gyarapéttsa, és a' bujtásokkal a' maga hasznára ja-
vittsa, ha a' szép Intésnek nem enged hanem az után is tsak
abban Az állapotban hagyja Annakutánna Másodszor a követke-
zendő Esztendőben az ollyatén rest embertől, a' Földes Ura-
ság hírével, és akarattyával a' Szőlő el betsültetvén tüle
elvétessék, és mas serény, és alkalmas építtésre való
gazdának adattassék, hogy így Másokat is Szőlőjének jobb

moddal való Munkálására fel serkentsen; Az illetén Szőlőt pedig a Hegy Mester tartozik be vallani a be vallás Taxája ennek 30. Xr, a' Hegy Mesternek, Notariusnak és Eskütteknek azon fellül 9. Xr; ha valaki pedig a' Földes Urnak tartozó igazságot egy Esztendeig maga rosszasságából, és a' Termésnek meg fogyatkozásából ki nem adja, vagy a' Szőlős Gazdának, éppen annyi bora nem teremvén, melyből csak a' Hegy Vámot is Megadhatná, Azért vagy tellyességgel, vagy részszerént a Földes Uraságot meg elégéthetné, következendő Esztendőbeli Termésből fogyatkozását tartozik befizetni, de pénzel Hegy vámot meg váltani nem köteles, ha csak Maga akarattýából nem tselekszi, annyival inkább, a' midőn Bora vagyon nem kell a' helyett Pénzt fizetni.

20dik Articulus: Ha valamely Szőlős Gazda Szöllejét felszántóná, rajta tapasztalván a' Hegy Mester és Esküttek, Nemkülömben Tanátsbeliek is, az ollyatenoknak vonyos Marhájakat a' Földes Ur, vagy annak Tisztségének kezéhez adják, a' Birtokosok pedig a' büntetésnek letételével az illetén behajtani szokott Marhákat Magokhoz vissza válthattýák, ha pedig ott nem kapnák a Szántáson, ennek büntetése 12 forint lészen.

21k Articulus: A' ki a' Szöllejét eladja, annak szabad nem lészen a' lábját akár Szántó Föld, akár Réth, vagy Gyümölcsös légyen az Magának Meg tartani, ha nem az eladás mindenkor a' lábjával értetődjék, az Eladást pedig, az Eladó fél előre a' Földes Uraság Tisztyének meg jelentvén, arról a' Helységnek meg erősítő Levelet vigyen, és azon helybe hagyás nélkül 4 forint büntetés, és az eladásnak semmisége alatt, a be vallás nem lészen szabad.

22dik Articulus: Meglévén Isten jovoltából a' Szűret, a' Boroknak akolására ki rendelt Napon köteleztetik minden Szőlős Gazda avagy embere a' Pintzénél megjelenni, egyébéránt ha tudtára adattatván az idő, megjelenni el mulasztaná régi szokás szerént szabadságában fog állani a Földes Uraságnak az ollyatén lusta, vagy nyakaskodó embernek Pintzóját meg erősebb modokkal is föl nyittatni, valamint pedig az akolás után, a' járandó Dézmáról a' Czedula kinek kinek ki fog osztatni, ugy az arra rendelt napon, és helyen köteleztetik minden Szőlős Gazda a' reája esett Dézmát jó alkalmatos Borból, ugy nem külömben, a' szokott Hegy Vámot is hiba nélkül beszolgáltatni, ha pedig tapasztaltatnék, hogy valaki Hegy Vám szedés előtt borát Vizzel, Alma, vagy Körtvély Lével össze keveri, és Hegy Vámban, vagy Dezmában ugy adja, vagy Más Hegyre viszi, minekutánna Földes Uraságnak igazságát ki adja, nemkülömben ha ollyan kevert bort Tiszta gyanánt ad el másnak, vagy más Hegyre visz 12 forintra büntetessék ezenkívül mind az Uraságnak Hegy Vámban jó bort adni, mind a Vevő embert Kára eránt meg elégíteni köteleztessen.

23dik Articulus: Midőn valamellyik Szőlős Gazda, a' mások ellen akarmi okból pörre fakad Törvény Pénzt tegyen le 30

Xr és ha a' dolog úgy hozza magával, hogy a' kérdésbeli dolgot szemmel is Megtekinteni, vagy betsűlni szükséges ismét tegyen le 30 Xr; az Eskütt Tanácsok közül válasszon mindenik perlekedő egyet, harmadikat pedig Nevezzen ki a Helység, akikis hárman a' föld színére ki menvén, a dolgot vizsgálják vagy betsűljék meg Hitek szerint 's az után a' Helységnek referálván, szolgáltatassanak igazságot oly formán, hogy a' nyertes félnek, a' letett Költségei is Megtérítettessenek, ha mindazon által főnt forgó Kérdésnek, és Keresetnek bizontalansága súl ki, a' panaszolkodó, a' Költségeket maga szenvedje, az ilyen dolog folyamottya, a' Protocolumba, a' Végzéssel együtt irattassék bé, és a' meg nem elegendő fél Executio előtt, a' Földes Uraság Ur Szekére appellálhasson, és ezen esetre ismét letévén 30 Xrt a Protocollum nekie ki adattassék.

24k Articulus: A ki a', Hegységnek eleiben a Hegy Eskütt által Törvényre ideztetvén meg nem jelenik, hatsak maradásának Törvényes okát nem tudja adni 1 forint megátolkodás büntetésen marasztasson meg, és a Kereső félnek Keresete azonnal megítéltessen, szabad legyen mind aszáltal mind e képpen, mind Más képpen is Pórt Veszto embernek, a' megírt büntetés letétele, és Keresett Jozságnak elfoglalása után uj Törvényt Kezdeni, és ügyét igazítani.

25dik Articulus: Mivel mind a' Földes Uraság, mind a' Helység részéről szükséges időről időre tudni, hogy mellyik Szöllőnek ki a birtokossa, ugyan azért a Szülék halálok után a' gyermekek, ha szöllejekeken osztoznak, a' fassiók Protocollumába mindenkor fel jegyeztessék, kinek mellyik rész esett, a' vagy mellyik mennyivel fizette ki a Másikat, és azon esetbe, ha egyik a' másikat, vagy több Testvéreit ki fizeti, akkoron a ki fizetett atyafi személlyesen meg jelennyen, és a' Maga portioját a' ki fizetőnek azon mód szerint mint az idegenek között szükséges a bévállásnak történni, be vallani 's improthocollálatni tartozzék, mindezek azon esetben értetődjenek, a' midőn az osztozó Felek magok között szépségesszen Megedgyeznek, ha pedig Magok között Szép Modjával meg nem osztozkodhatnának, hanem a' Helység rendelkezésre fakadván a' Szőlőt fel méretni, és meg osztani akarnák, a panaszt azon módon tegyék, mint más esetekre meg határozottatott, a Helység elintézése után pedig a szőlő elmérésére Ki menedő Hegy Mesternek és Tanácsoknak a' 10-k Articulus szerint Diurnumaikat fizessék, és ezen elintézt a Protocolumba föl jegyezzék.

26k Articulus: A Pórknek eltávoztatása végett, és hiteles bizonságnak okaértis, senkinek a Hegy Mester, és Esküdtek hire nélkül alattomba Szőlőt vásárlani 4 forint büntetés, és az eladásnak semmisége alatt szabad ne legyen hanem ha valaki Szöllejét elakarná adni, tartozik ebbeli szándékát a Hegymesternek megjelenteni, és aszáltal először is a Földes Uraságnak, vagy Tiszttyének az után pedig vér szerint való atyafiaknak, azután ismét felső, és alsó Megyés szom-

szédinak hírvé adattassa az Eladó fél, azoknak is akaraty-tyával, 's bizonságával készüljön meg az eladás, a Hegy Mester Házánál, az eladó fél pedig, vagy annak hiteles képviselője nem tsak jelen legyen a' Be valláskor, de a felválló Levelet, Mellyet a' Protocollumba, az 6 rendi szerint, az Esztendőnek, holnapnak, és Napnak, a Szólló alkubeli Árának, az illető feleknek, 's atyafiaknak előre lett megimádásával. Nem különben Az eladó, 's vevő feleknek, még is a' jelen lévő Hegy Mesternek, és Tanátsoknak neveik feljegyzésével beírni szükséges saját subscriptiójával, avagy tulajdon keze Kereszt vonásával is megerősítse; a Bevallás pénz, a Helységnek 1. forint, a Hegy Mesternek pedig két részről tartoznak 17 Xrokkal, az Notariusnakis 17 Xr, az Eskütteknek pedig külön külön 9. Xr. Ezenkívül a ki a beválló Levelet Valóságos párban Magának kiirattatni kívánja azt a Notarius 17 Xrért, a' Maga subscriptiójával erősítve mindenkor tartozik ki adni.

27dik Articulus: Ha valaki szomszédi, vagy Vér ági Jussal, és igassággal, vagy más hasonló okok alatt Szólló eladásának ellene akar mondani, vagy attól a' megvevőt tilalmaztatni, ezeket az eladástól fogva számlálván Egy Esztendő, és egy Nap alatt vigye véghez, Másképpen azon idő elmulván Keresetét elveszti, és többé az eladott Szóllóhoz Nem Nyulhat, mert Törvénytelen dolog volna; hogy Minekutánna a' megvásárlott Szólló, több Esztendő elforgása alatt másnak szerénységével, és Költségével megjavítottatott rajta tett iparkodásának megterítése nélkül a' szerint, a' mint eladatott vetetődjőn vissza.

28dik Articulus: Akar mely atyafi szomszéd, vagy 12 forintig való adósságot Kereső ember, Valamely Szóllós Gazdának Szöllejéből reszt, vagy Szöllejét foglaltatni kívánná, annak Törvényes folytatása Szüretnek Végeztétől fogva Szent Gergely Napjáig megengedett; de annakutánna a' Szőlő Munkája Magát elől adván, hasonló foglalás Szüretig tiltatik, Melyre Nézve azon idő alatt Helység tartassék, ha szükség többször is Öszve jőjjenek Hegy Mesterek, 's Tanátsok az ollyatén perlekedőket elégségesen meghalgtván, Kereseteket, feleleteket, bizonyittásokat, és Tanuk Vallásait a' Notarius Más különös Protocollumba igazán, 's érthető képpen felírja, azokból minémű Iteletet tesz a Helység, egymásután a Protocollumba írja bé, mely ítélet tétellel ha valamellyik fél meg nem elégszik, szabad Executionak Végbe vitele előtt appellálni, és elvinni a Földes Uraság Ur Székére, onnénd pedig Hazánk Törvényne szerént, a Nemes Vármegyére is az Executionnak Végbe Vitele után.

29dik Articulus: A Betsúbe illy rendet tarthatnak az Esküttek, hogy egy szőlő Tőnek akartva, vagy gondviseletlenség miatt lett ki törését 1 garasra, és egy Esztendő Oltoványnak elrontását 6 garasra betsúlhetik, de az idős oltoványnak ki törésében, és tellyességgel való elrontásában, mind a Gyümölcs fának indulattyát Mind Annak Mivoltát, és Minéműsé-

gét szükség tekinteni, Mert a jó indulatu ^{2k} vagy ^{3k} Esztendő Oltovány többet ér az Esztendősnél, és egy Pargamot, vagy Torsátlan Körtvély 10. Korpa Körtvélynél is, azért fáját többre betsülhetni, és ezen betsű tsak Kartételekben mintegy büntetés helyett is tartasson, átallyába valo Szőlők betsülésében pedig nem azon modot kövessék, hanem a' Szőlőnek és Oltovány fának Mivoltához, és termékenységehez képest valo hasznához jó Lélek esméret, és letett Hitek szerint minden emberi tekintetnek félre tételével Istenesen végezzék a' Bótsút.

30k Articulus: Mivel pedig némely Helységek ellen sokféle panaszkok adták elő magokat, hogy gyakorta helytelen ítéleteket tettek, mégis olyanokat, Ambár a Felek közül egyikének, vagy Másikának nem tettett Executio, vagy is foglalásba vették, a Földes Uraság eleibe, avagy Ur Székére bővebb megvizsgálásra nézve vinni nem engedték, sőt némelykor ha ki az eránt ellenek szollót, azt megbüntették ok nélkül olly dologba is ereszkedtek, mely Szöllőn vagy Gyepűn belül való Jozságot nem illetett, mely helytelenségek néha attolis történhetek, hogy barital közbe folytaták a' dolgot; Annakokáért, hogy mind tsendesebben mind helyessebben follyanak a Helység dolgai, jozanon tartassanak Helységek, vagy is Gyülekezetek.

31ldk Articulus: Mivel pedig ezen Articulusokhoz képest több rendbeli büntetésekből, és Birságokból jár a Földes Uraságnak része, azon okból Esztendőnként Hegy vám vagy Dézma szedéskor, vagy pedig az Arenda befizetésének idejekor, köteleztetik a Hegy Mester, minden azon esztendőbeli Törvény tételekből be vett Birságokrol a szerint, a' mint a Protocolumba föl írják, a Földes Uraságnak, vagy Tisztyének számot adni, mivel minden Birságoknak fele a Földes Uraságnak járandó lévén, beszolgáltasson, a' Másik fele pedig a' Helységé legyen. Mivel pedig illyetén büntetés gyakran szegény Portziózó embert illetve a' ki készpénzbeli büntetés által nagyon fogyatkozna, és a Kőzőnséges Terheknek viselésében nagyon gyengítettne, annak ezen Articulusokban ki tett 1 forint büntetést 6 pálcza ütéseknél 4 forint büntetést 12 páltza ütéseknél, ezen fellül valo büntetést pedig 24 páltza ütéseknél szenvedésével szabad légyen megváltani, és egyedül tsak Nemes, a' vagy értékes paraszt emberen lehessen a fellyebb ki szabott pénzbeli büntetést venni; hogy pedig helyes ok, és érdem nélkül senki testében Ne sanyargattasson, abbeli Itéletét a' Helység minek előtte büntetés által végben vigye ha a büntetendő személy kívánja Földes Uraság, vagy Tisztye, vagy hol nem volna, a' Nemes Varmegye Birája eleiben bővebb megvizsgálás miatt elküldje, s annak rendelését tellyesittse bé.

32k Articulus: A' Szőlő Tő közé, holmi haszontalan Gyümölts Fákat ültetni szabad nem lészzen, hanem akinek vagyon, Szőlő lábja oda bátran ültethet jó féle gyümölts fákat, aki pedig ellenkezőt tselekszik, a' Szőlő közé ültetendő

fák ki fognak vágattni.

- 33dik Articulus: A' Nemes Vármegye Limitatióján, a' vagy a' szokáson felül senki akarminémü Munkájának több napi bért ne merészeljen fizetni, ha pedig valaki a' más által megfogadott Munkássát, allatomban vagy többet ígér[vén] néki vagy akar mely más fortéllal eltsalja, azt a' munkást a Hegység foglalja el, az ollyatén gazdát pedig, minden eltsalt Munkáért 1 forintra büntesse.
- 34k Articulus: Minden eddig való Hegy Articulusok, mellyek az illető földes Uraságok által a' Szöllő Birtokosoknak ki adattak, és a' Nemes Vármegye által is megerősítettek, a' vagy régi szokásban megvoltak továbbis a' magok erejekben meghagyattatnak, hatsak a jó rend tartásnak bé hozására, és több rendbeli vissza éléseknek meg zabolázására, vagy pedig a helybeli Kőrnűl állásokra nézve némely igazítások, vagy változások nem tétetnek hozzá.
- 35dik Articulus: A' mely Szöllő Hegységekben pedig Contractusok szerént vagy kész pénz Arenda, vagy pedig más szolgáltatok a Hegy Vám, és Dézma helyett fizettetnek 's adattatnak, azok továbbis a' magok erejekben meghagyattatnak; azért is ha valaki, az ollyatén Contractualis, és Censualis Szöllős Gazdák közül az illető földes Uraságnak Esztendőnként járandó arendát, a' mennyi t.i. abból reá esik a Contractusokban megirt Terminus Napokra meg nem adná a Collectornak, vagy a' tartozó szolgálatot annak idejében meg nem tenné, hogy az ollyatén miatt a Helység is, a földes Uraságnak a' tartozó Arenda, és szolgálat eránt eleget nem tehetne, az illyeténnek büntetése Dupla summa, és szolgálat lészen, holott pedig ezzel sem gondolván nagy idő múlva sok kérésekre is tsak ugyan megfizetni, és ki szolgálni semmiképpen sem akarná, 's nem is fizetné, az illyetén rossz fizetőtől, a' Szölleje el vetetődjék, és a földes Uraság akarattýból más jó fizetőnek betsű szerént adattasák.
- 36dik Articulus: A' Hegy Mestereknek, Tanátsoknak, és Hegy Eskütteknek Esküvések Formája
Az Igaz-Isten, a' ki Atya, Fiu, és Szent-Lélek, Tellyes Szent Háromság, egy bizony Örök Isten engemet ugy segilylen az igaz hitemben hogy az én Hegy Mesteri /:Tanátsi, vagy Hegy Eskütti:/ Hivatalomat, a' melyre fel állitattam igazán, és hűséggel folytatom, ugy hogy midőn valakit Kárban látok, vagy tapasztalok, senkiben, sem Atyafiságot, se szomszédságot, se gyűlölséget nem tekintvén, minden személy válogatás nélkül, vagy az Uraságnak bé mondom, vagy pedig meg fogom, és meg büntetem annak is meg jelentem a ki nek kárt tett, hogy ő is illendő helyeken Ugyét folytatván igasságot nyerhessen. A Földes Uraság által ki adott Articulusokat, vagy igasságot, mind magam mind Mások által tehetségem szerént betelleyesíteni igyekezem, és egyedül tsak azt fogom folytatni, a' mit a' Hegynek Törvényne, és

a Közönséges igazság fog magával hozni. Isten engem úgy
segéllyen.
Sign. Veszprémi Die 18° Junii. 1804 per Franciscum Vetsey
de eadem Tabulae Judicariae Assessorem mp. sub Generalem
Congregatione 30ae Junii. 1806.

/1806-ban készült hiteles másolat. VEMLT IV. 1.b. 443./

III.

Földesúri rendtartások

Nagykárolyi hegy

/Nagykároly, v. Szatmár m., ma: Románia/
1714. márc. 16.

Karolyi Szőlőnek Törvénye

A Szőlőknek Törvénye és ahoz kivantató minden accessoriumok 24. Punctumokbul allanak melyis következik
 E Szerent

Én Nagy Karolyi Groff Karolyi Sandor Nemes Szatthmar Vármeg-jenek Fő Ispánya Felseges hatodik Károly Csaszár és Magyar Országhi Király Generalis Feld Marschal Helytartója és Tanácsa. Adom tudtára mindeneknek mostaniaknak és jóvendőbélieknek valakiknek illik ezen Levelemnek rendiben. Hogj ennek előtte egj néhány Esztendőkkal Circa Anno 1700. el latván az sok Inségek és nagj el viselhetetlen terhek alatt jobbára végső Pusztulását a nagj adózások miá, utolsó extremitasra való jutását. Nagy Károly Városa Lakossainak, nagjobb beneficiumoknak és gyarapodásoknak okáért a Nagy Károlyi Kastelyomhoz és Curiamhoz Tartozandó Örökös allodiális Földeimet az Törvény fán felyül való nyomásban s' Járásban Szőlő Gyarapítására, oly okon engedtem vala megh, hogj tudnia illik:

- 1°: Akár Nemes, akár Nemtelen Örökös vagy idegeny, a ki mutatott Földön magának Földet Fogh, aztat nem csak bé ültette-ti, hanem míveliis, meghis épithi Tiz egész Esztendeigh szabadossan birhassa, semmit se tartozván belőlle adni, az Esztendők el folyasa utan Pedighlen, Noha hazánk bé vett szokása szerént, mind Dezmával s' mind kilenczeddel Tartoznának belőle mind azon által azoknak el telése utánnis, nem többet, hanem csak igaz Dézmát fognak Tartozni, magamnak és Successorimnak szolgáltatni, mely hogy,
- 2do: Nagjobb Perfectiora és Gyarapodásra juthasson, és excolaltathassék Determinaltatott az Ki mutatott Földnek Gyepűjével való körül vétele es jo Tilalmasban való Tartása, melyet az megh irt varossi Birák és Lakosok, nem csak azok között, a kik Szőlőt Fogtanak föl, hanem a kik nem fogtanak is az egész városnak Lakossi között, Telek után tartoznak kótellel ki mérni, és kinek kinek ki jutott Gyepűbéli részét, akár Nemes, akár Nemtelen, akár Örökös vagj idegen légjen, jó mély árokkal megh csinaltatni. Es Esztendőnként sub Poena Fl 12.megh ujjitatni. Sőt ha idővel tovább akar-nák is az Szőlőket extendálni azoknak Gyepűjetis hasonlokepen Tartozzanak azon büntetés alatt föl osztani, és azok-kalis kiknek Szőlőjök nincsen, mint hogj Marhájok szintén ugj kárt tehet más jamboroknak, Esztendőnként Csináltatni és ujjitani.

3°: Noha az Földnek Eöröksége, magamé és Successorimé, nem különben abbúl ki szolgáltatando igaz Dezmáis, mindazon által az Földnek mive' s' munkája s' Gyümöl'cse, azoké Lé-
vén a kik munkálodgják és Colalyák, Engedettett kinek Ki-
nek a Föl Fogott Szőlője és Szőlő Földgje oly szabados bi-
rodalommal és jussal, hogj aztat mind maga mind Successori
s' Két ágon Lévo Maradékí Szabadossan birhassák és usual-
hassák, Sőt ha el akarják adni az magam vagj maradékim ...
(42) vagj a város Biráinakis hirt tévén, és két fél szom-
szédgját megh Kénálván, Szabadossan el adhassák, és azokis
mind magok és Successorik, birhassák és Usuálhassák, ugj
mindazonáltal, hogj a szokott Dézma el ne idegenedgják,
hanem Sub Poena amissionis vinearum magamnak, Successorim-
nak Ki szolgáltatassék.

Mint hogj Pedighlen az megh irt Felső Esztendőben megh mara-
dásoknak jobb reménysége alatt, mind ennyi változásokban is
megh irt Városom Lakossi az nekik Ki mutattatott, és Enged-
tetett Szőlő Földet el nem hadták, hanem majd vevő romlás-
ban és extremitásokban is miveltek és Gyarapították s' már
edgnehány esztendőktől fogva a kiknek a Praescribált Eszten-
dejek el tölt, Dézmájokat is igazán ki Szolgáltatták fellyebb
denotált akkori Levelem az Időnek mostohasága miatt nem csak
tőllők veszett el, hanem még magam Urbariumomis el tévely-
dett. Látván aztis legközelebb el mult siralmas Időknek Le
Csendesítésével nem csak magok az Károlyiak, hanem az Kívül
való vidékiek is az megh irt Szőlő hegyet Kiványák extendálni
és Gjarapítani, azért előtte Forgatván jó igjekezetöket és
szándékokat, hogj magoknakis az Közönséges Terh viselésre
jobb módgjak Lehessen, és adattassék és nekemis s ugj maradé-
kimnakis megh maradásokban nagjobb Securitasom Lehessen, nem
Külömben nékikis, Successoriknak is véres veritékekkel megh mi-
veltetett Földekben batorságossabb birodalmok heljheztessek
teczett az ide alább megh irt Rendtartásokat mind mostaniak-
ban s' mind jövődébélieknek Punctatiokat Ki adván, és Eörö-
kössön eleikbe szabnom.

Primo: A Szőlő Hegjnek Extensiojarul

Mivel az eddigh fel fogott Szőlők közöttis talaltatnak Par-
lagh Szőlők, a melyek azok által a kiknek jutottanak, mind
eddigh sem Colaltattak, azert a Kik fel akarják fogni sza-
badossan fel foghassák, epithessék Sőt azon kívül, egész
a Törvény fa Parlagigh, valakiknek kedvek tartya nem csak
megh irt Varosbélieknek, hanem Vidékieknekis szabadossan
fel oszthassák, és az fellyebb megh irt conditiok szerint
szabadossan mivelhessék és birhassák ugj hogj valaki, mi-
kor fel fog Földet, s' az mely Esztendőben, mind a Város
Anyá könyvébe, mind az Tisztek Urbáriumába bé irattassék,
és az Gazdáknak is, mind az Uraság Tisztyétül, mind a Vá-
ros Biráitül, Város Pecsétje alatt Levél adattassék, hogj
a Praescribált Esztendők el telvén, az Dézma ki szolgálta-

tásán, se az Uraságh se az Szőlő Gazdája, megh ne Csalat-
tassék.

Secundo: A Fel Fogott Földeknek Szabados Birodalmárul

Valaki az Denotált Hegjen Szőlő Földet Fogh, és aztat megh
epíti, akár Nemes, akár Nemtelen, akár Órókós, Taxas, jö-
vevény Városbeli, vagj Vidéki legjen, mind maga s' mind
Successori, Legatariussi, Cessionáriusi Szabadossan bir-
hassák és usuálhassák, Sőt az Urak Tisztyeinek, Város Birá-
ráinak s két fél Szomszédgjainak hirt tévén az után szaba-
dossan elis adhassák, mind azok nem tartozván egjebbel ha-
nem az Praescribalt esztendők el folyása után az Igaz Dez-
mával.

3°: A Földes Ur Jussárul

A Földes Uri Jusnak Praejudicalni nem lehetvén, a midőn
magam vagj Successorim valamely helyt, vagj Szőlőt, megh
kedvelnének, és akarnának venni, külömben hozzá ne juthas-
sának, hanem Depositis Deponendis amire és mennyire a Vá-
ros és Vidéki Birák által becsültetik.

4°: A Szőlő Hegynek Gyepűerül

Mindeneknek Lelke a jo rend Lévéen, és az Emberi veritékek
munkájának is Gyümölcsét és hasznát az jo rend Conservál-
ván, nem csak az Fel fogott Szőlő hegynek Gyepűjét, hanem
az ujjonnan fel fogatandó földnek kerületit is az megh irt
modalitás szerént mind azokra valakiknek marhajok kárt te-
hetne, kötellel fel mérvén s el Osztván, az Város Birái
szorossan megh csináltassák, és Ki ki minden esztendőben
sub Poena Fl 12. maga Gyepűjét, megh ujjítani tartozzék.
Kivelis az Uraságh Tiszti büntetheti megh, nem lévén a Pa-
raszt bironak féllýebb három forintnál authoritássa. A szo-
kott helyeken pedig jó erőss kapuk tartassanak, Kiket is
ha ki maga után bé nem zár, a kerülő 24. Pénzzel büntet-
hesse megh, mindenik kapu mellett pedig lépcső vagy kisaj-
tó légjen.

5°: A hegynek Tilalmárul

Lévén az Városnak réghi bé vett szokása szeréntis Bizonyos
hites Kerőlőí, azok közzúl kettő, minden uj Esztendőben,
az Szőlő hegj kerülésére Légjen hittel köteles Eo non Ob-
stante az több kerülőkis, a hol kárt Látnak telyességgel
arra az kettőre ne támaszkodgjanak. A Hegj Tilalma pedig
nem csak Tavasztul fogva Eőszigh hanem egész Esztendőt ál-
tal tartassék, elégk kárt tehetvén az mostoha télis a Gyen-
ge Fákban, és Szőlők Földgýében, kivált képpen Lágj időben;
Kire nézve ha az Kerülők az Gyepű megh hányásán rajta ér-
nek 6. Forintigh a Paraszt Biráknak bé adván akár Nemes a-
kár Nemtelen, akár magam vagj Successorim Embere Légjen
szabadossan megh büntessék nem külömben a marhátis akár ma-
gamé, akár kié Légjen, minden üdőben szorgalmatossan bé
hajcsák minden marhán 24. Pénzt vehessenek, melyre az Vá-
ros birájának olyan Gondgja Légjen, hogj ha az kerülők
Tisztekben el nem járnak toties quoties edgj Forinttal bün-
tesse megh eőket másként az Uraságh Tiszti az Városi Birá-

kat, az Vigyázatlanságért hat forinttal tartozik megh büntetni, mely Urasághoknak tartozó birságoknak harmad része az Tisztte, két része az Uraságé.

6°: A Szőlő munkálkodtatásról

Tavasza a' midőn az Szőlő munka megh indul, az Uraságh Tisztí és Város Birái, megh edgjezett akaratból képességh szerént való bérét determinalyák a szőlő munkásoknak egyaránt Fizetni, és etelét jól ki szolgáltatni és Senki az munkások bérít el venni vagj felyebb az ki adott rendnél, aztat vinni ne merészelye, másként az olyatén az Uraságh Tisztitül, 12. forinttal szabadossan büntetessék megh.

7°: Mecző késsel mivelte Szőlőkrül

A Kiket a Város Birái s' Uraságh Tisztíei vagj Szőlő kerülők látnak, és szemlelnek, hogj Szőlőjőket csak mecző késsel tartják, és nem mivelik, s kapállják, azokat az Uraságh Tisztíei és Város Birái az Szőlő Birodalmabul szabadossan ki vethetik, és annak adhatják, a kinek mivelésére kedve lészen, ugj hogj esztendeigh szabadossan birja s' az után tartozik Dézmát adni belölle.

8°: A Parlag és ültetés Szőlőkrül

Valamidőn a Városi Birák Parlagh vagj ültetés szőlőt valakinek Instantiájára becsülnek, és adnak ki, az Uraságh Tisztínek jelen létiben vigják végben, nem külömben másként 12. Forinttal büntetnek megh az Tisztül, minden e féle parlagh vagj szőlő becsüknek esztendejek s napja a Város könyvébe, és az Tisztéknek Urbariomába bé irattassék.

9°: A Szőlő s' Gyümölcs zsendüléséről, Terméséről s' Haza Horlásáról

A Kerülők Hitesek Léven, a hegjnek vigjázására és oltalmazására, éjjel s nappal szorgalmatosan vigjázzanak, a Lopóra, és holott reá akadnak, megh fogván, először az Paraszt Biró kezeibe vigják, holottis hat forinttal büntessék, ha második Lopásba találtatik, az Uraságh Tisztíhez vitetvén 12. Forinttal büntetessék. Ha harmadszor vagj Notabilis káron tapasztaltatik, Törvényessen Procidaltassék és erdemes jutalmat a szerént vegje, kit ha az város Birája kedvezésért vagj ajándékért el mulatnának, vagj a kerülők alattomban a Lopót hir nélkül el bocsátának, az Uraságh Tisztí által az Birák 12. Forinttal a kerülők pedig hat Forinttal büntetessenek megh, sőt az Hegjnek Termését, egész őszi Dézmálásigh, se egresül, se szőlőül rend kívül haza hordani, megh az Gazdánakis sub Poena Fl 12. ne merészelenek engedni, legh felyebb edgj szőlőbül nem lévén szabad, többet 5-6 Gerezd szőlőnél el vinni, kire az Kerülőknek, szorgalmatos Gondgja légjen, és az által házokat hire tegjék, ha ki pedig szőlővel kíván kereskedni, valakinek, az magásbul, és nem az másbul kereskedgjük, mivel Dézma alá való, annak Praetextussa alattis rend felett ne tékozoltassék.

10°: A Szőlő Pasztorokrul s' azoknak kötelességekrül és Fizetésekrül

Valamihelyt az Szőlő zsendüléshez Fogh úgy mint Circa 1^{am} Augusti. Azonnal vagj a két hites kerülők vagj más két hites Parasztok allittassanak fel az Szőlő Heggre, kik hittel Léven kötelessék annak Conservatiojára, a megh irtt rendtartások szerént, mind a Szőlő Gazdaira s' ugj egjéb kárt tévő Emberekre s' másokra szorgalmatossan vigjazzanak, az eőket illető Birsagokat kedvezés nélkül az által hagon megh vegjék, az büntetések Pedigh az Uraságot, vagj város biráit illetik, azoknak hitek szerént igazán bé adgják. A szőlőkben magok valamit megh ehetnek szabados enniek az Hegyen az házakhoz vinni, s' Cselédekkel vesztegettetni, csak egj gerezdet sem szabad netalán a kevés mellett sokis el Csuszna, másként ha rajta találtatik, valány [sic] Gerezd, annyi 50. Pénzel bűnhődgjék, hogj ha Pedigh olyan találtatnék, hogj az más Ember szőlőjét, a hegjen haragbul, vagj más okbul vesztegetnék csak, tehát az Varossi Birak az kárt becsültessék reajok, és a kározt Contentáltassák, annyival inkább, ha általagokra vagy hordókra Lopva, mustnak Csínálnák Fáradosagokért Pedigh, és éjjeli s' nappali vigjázásokért, az Uraságh szőlőjétől, mindenkik táblátul edgj edgj magjar forint, az Dézma alá valóktul pedigh mindenik nyilastul 24. Pénz fogh járni.

11mo: A Szüreti Termésről való Tilalomról

A szüreti alkalmatosságkoris senki marhájának legeltetésére Sub Poena Praescripta, a Gyepün belül megh ne engedtesék, nem különben az Szőlőnek Distanciája tékozoltatása.

12°: A Szüreti Terminusrul

A szüreti alkalmatossághnak terminussa, az Urasághnak auctoritásában áll, alkalmaztatván magát az időnek az eő járásához melj ha ugj engedi elébb 18. 8brisnél megh nem szabadul, az midőn Pedigh az idő tovább halaszthatya s' annál jobb s' mind addigh senkinek a fel menés és megh szűrés meg nem engedtetik sub Poena Fl 12. az Terminuskor pedigh az Uraságh Szőlője szedettetik, és annak vegezése után szabadul fel az többi, melyről az Uraságh Tisztyei két héttel az Terminus előtt tartoznak hirt tenni.

13°: A Dézma ki Szolgáltatásrul

Szüreti alkalmatosságkor minden Szőlős Gazda ember, sőt ha ki az Gazdátul Termést venneis, akár Nemes akár Nemtelen, akár jobbágy, akár idegeny, szedése után tartozik Szőlőjét a Kádon, három izben megh verni, s az egész Mustyát tartozik, az Urasághatúl arra rendelt Dézmássának bé mutatni, hiven és igazán az igaz Dézmát ugj mint mindenik Tizedik Budai Iczét bé adni, és szolgáltatni. Künis ha mi must találtatik, a nélkül el lészen. Dézmálás előtt Pedigh Senkinek borát ... (43) alól nem szabad el vinni, ki ellenis, ha rajta el érnek, mind bora, s mind egjebe, valamie találtatik, az Urasághnak itéltetik. Kire az Pásztoroknak, és kerülőknek, hitek szerént Szorgalmatos gondgja légjen, az Szőlős Gazdák edgj iránt edgj Pint mustal s' Pint borral tartozik.

- 14°: A Szőlő Termésének el adásarul
 Ha ki Szőlőjének Termését Szüreti alkalmatosságkor vagj előtte valakinek, az Uraságh vagj Tiszttye hire nélkül el adgja, aztat az Uraságh, mint szabados Földes Ura depositis deponendis ki vetheti, és az Termést magának veheti.
- 15°: A Dezmálás Bizonyosságáru, és a Szőlős Gazda securitas-sáru
 Valaki mikor és mennyirül Dézmál, Dézmában az Uraságh számára mennyit ad, valamint az Uraságh Dézmássi magoknak Lajstromban bé írják, a szerént magoknak az Dézmástul czedulát vegjenek, Kiert Semmit fizetni külön nem tartoznak, ha ki Pedigh Comperiáltatik. Ha ki Pedigh Comperialtatik [sic!] hogy be adott Dézmáját megh vizezte volna, Szőlőjétis el veszti és a hegyen talalandó Jovait.
- 17°: A Korcsomároltatásru (44)
 Mint hogy az Nevezett Karoly Varossában folyó Korcsomák Uj Esztendő naptul fogva Sz. Mihály napigh Urbarialiter az Uraságh számára való, es Szent Mihály napjatul fogva uj esztendeigh a Városé, a Hajdu Városon Pedigh az Hajdu Városiaké, másnak senkinek nem szabados se Titkon se nyilván. Azért a kik Uj esztendő napigh a Borokat el nem adgják, vagj nem Distrahálhatyák, Senkinek a Városon Hordó borokat tartani, megh maga itallyára valótis, mint az előtt hogj Tilalmas vólt, ugj ez utánnis megh nem engedtetik Sub Poena Confiscationis, hanem ha kinek bora találtatik, az Uraságh Korcsomájára folyó árrán, Ki költséigh, vagy kész Pénzen tartozzék igazán bé adni és szolgáltatni. Akik Pedigh magok italára valót akarnak Conserválni. A Városban hely adattatván, az réghi bé vett szokás és rendtartás szerént, onnan hordhatyák Taplálásokra, azt Pedigh nem csak az ottan termett borokru kell érteni, valamint réghi eleim Idejében volt, mindazáltal, ha edgjnek vagj másnak az Uraságh megh engedí, volenti nulla Injuria, azzal az többi szabadosa nem teheti.
- 16°: A Borok irant valo Praemptiorul
 A Földes Uri Authoritás mindeneknél elsőbb lévén, valaki Borát az Uraságh híre nélkül el adgja, depositis deponendis az Uraságh ki veheti belőlle, sőt a menyí borra az Urasághnak szüksége s' kedve vagjon, annyit szabadossan foglalhat s' foglaltathat, ugj mind az által, hogj rendelt folyó árát kinek kinek jó folyó Pénzül tartozik le tenni.
- 18°: A Szőlő malátájából való Palyinka Főzésru
 Nem különben ha kik bé vett Szokás Szerént, a Szőlőnek malátájából Palyinkát főznek, Uj Esztendő napja után, valóban az Uraságh korcsomájának Csonkulására, senkinek házánál nem lészen szabados sőt tilalom, vagj nyilván való árulása Sub Poena Fl 12. Tilalomban tartassék.
- 19°: A Törvénynek Folyasaru
 Valakiknek a Szőlő Hegjen lévő Possessiojok iránt valamely igjes bajos dolga. Szőlő iránt való Jussa, vagj Praetensioja Intervenial, Sz. Gergely Pápa nap előtt tartozzék a

Peres Társát a Szőlőtől, vagj Gyümölcsétől el tiltani, vagj Törvénnyel keresni, masként ha azt el mulatya, ambár igassaga légjen is esztendeigh Praetensiojához Semmi uton módon nem juthat, mely Törvényes dolgok el igazítása Pedigh elsőben Foly, a Város Birái és Lakossi előtt, ha az nem teczik Fogott Emberek eleiben Terjeszthethetik, melylyeken ha nem decidaltathatik, vege nem szakad, az Uraságh Székire apelláltathatik.

20.: A megh irt Punctumoknak esztendónkent való el olvastatásárul

Mivel olykor az Urak Tisztjei Szoktanak változni rend szerént pedigh a Város Birái és kerülőkis, minden Uj Esztendő napján Szoktanak restauraltatni, hogj azoknak változásával ezen Törvények s' jo rendtartások el ne temettesenek, minden Uj Esztendei restauratiokor az Uraságh Tisztjeitől rendelt Birák által az egész Város előtt elolvas-tassanak.

21°: Az Anya Könyvről

Mind az Uraságh Tisztjei s' mind a' Város Birái Csináltassanak, edgj edgj Könyvet, az melyben az eddigh mivelts' fel fogott szőlők rendiben Connottaltassanak, ki ha Dézma alá valóé már, hány esztendőtől fogva fogattatott fel, hány kapa alá való bé irattassék, nem különben ha kik ez után fognak fel, Nevek azon Könyvekbe irattassék, mikor fogiák fel, ugj hasonló képpen ha mi Törvények s' Villongások, Város vagj Uraságh Székin, Birságlások és büntetések esnek, Szőlők becsültetnek, vagj edgj Possessorral másra transzferáltatnak, azon Anya könyvébe Protocoláltassanak, kinek kinek jövőendő Securitására, és az Tisztek s' Birák számadására nézve.

22do: A Becsűnek és a Könyben való bé irasnak Sallariumjarul Amidőn valamely Szőlőnek becsűjére vagj Törvények el igazítására, az birák ki mennek, s' megh becsüllik, vagj Törvényes dolgát el igazittyák, minden Szőlőtől jár a biráknak el igazításáért edgj köből bor, az az Tizen hat Icze, edgj nyars Pecsénye, s edgj Fazék étel s edgj kenyér, az levél váltásért Pedigh az biráknak 40. Pénz, a Notariusnak 20. Pénz. Az Anya könyvben való bé irásért Pedigh tartoznak az Praetendens felek egj köből borral az Deáknak.

23.: Valaki ezen Fellyebb denotált rendtartások Törvényes Punctumok ellen jár, ezeknek szoros rend tartásiban az Urak Tisztjei s' Város birái, ugj az kerülők vagj Pasztorok ellen fel támad, vagj becstelenül szól, Comperta rei veritate, toties quoties akár Nemes, akár Nemtelen, akár Jobbágj, akár idegeny légjen, az Uraságh Tisztjei által 24. Forintokkal büntettessék megh, melynek edgj része az Uraságh Tisztjejé, más része a Városi Biráké, két rész Pedigh az Urasághé, ha Pedigh Paraszt személy a becstelenkedő, annyija nincsen, fogattassék megh és verettessék megh keményen.

24.: Gyümölcsőkről és egyéb örökségekről

Ezeket Pedigh nem csak a Szőlőkről, és szőlő Terméséről kelletik érteni, hanem a Gyümölcs Fákról, azoknak Terméséről Szőlő karokról, Pinczéknek /:melyeknek építésére szabadcságh adattatik:/ föl töréséről Buza vermeknek fel bontásáról, és egyéb Szőlő Hegji örökségekben való s Lehető Kár tételről hogj valakik azokban edgjikben vagj másikban edjtmást megh károsittyák, az megh irt birságokkal megh büntettetnek, es azon fellyül, a károkról a Kár vallottak Contentáltassanak.

Mellyeket in Omnibus Punctis et Clausulis uti Praemissae a mint megh irattatott szentül, megh másolhatatlanul Confirmálván és determinálván Parancsoltatik, mind a mastani Tisztekneg, megh irt Nagy Károly Várossi Biráknak, Lakosoknak, hogj ezeknek rendivel való Polytatásában, mind mostaniak s' mind jövőendőbéliek szorgalmatossan el járjanak, s' kinek kinek az Praescribált Punctumok szerént igaz Törvénye szolgáltatassék, az által hágókat ellenkező Cselekedőket pedighlen minden kedvezés s' Atyafiságh s' Barátcságh félelem nélkül el mulhatatlanul megh büntessék, az Ki adott Poenák szerént az büntést rajtok exegvállják, minden Törvényes dolgokat s' decisiókat írásban igazán Ki adgják, és az Anya könyvben szorgalmatossan bé írják. Külömben tilost cselekedvén. Datum in Castro Olcsva die 16. mar. 1714.

/1723-ban készült másolat. Károlyi lt. P.397. 357. kötet
131-188./

21.
Erdődi hegy
/Erdőd, v. Szatmár m., Ma: Románia/
1720. okt. 7.

Az Erdődi Promontoriumnak Törvénye Rendi

- 1°: Az vidékieket Szent Gergely Pápa nap előtt kell el tiltani a' Szőlőktől, vagj ha valaki ki akarná váltani az Szőlőjét becsü által, le tévén az árrát az idegeny tartozik Levalni.
- 2°: Ha valakinek el adó Szőlője vagjon, tartozik a Szőlős Szomszédgját megh kénálni, és ha Tizenöt nap alatt magáévá nem teszi azontul annak adhatija akinek akarja s igj sem Erdődi Lakos, sem Pediglen a szomszédgja Ki nem váltathatija.
- 3°: Ezeken kívül M. Generális Ur eö Excellentiája 26. Punctumokból álló Törvényt adott Ki, melyis ab Anno 1720. Írásban nallok, és Prothocollumban existálnak.

Én Nagy Karolyi Groff Karolyi Sándor Erdődnek Eörökös Ura Felséges Romai Császár s' Koronás Király Kegjelmes Urunk eö Felséghe belső Tanácsa Cavallériae Generalissa, ezen Magjar hazában Generalis Commissarius, és Nemes Szatthmár vármegjének fő Ispánija, Adom tudtára mindeneknek a kiknek illik, hogj a' midőn fellyebb Titulált mostani Felséges hatodik Károly Római Császár s' Koronás Király Kegjelmes Urunk eö Felsége, hozza járult természet szerint valo kegjelmessége által ezen Nemes Szatthmár vármegjében lévő Erdőd nevü Caput Bonomomnak [sic!] Szőlős Promonthoriumon Levő a maga határán maga Pedigh vigoré P'P' ...ificatae (45) benignae Collationis annak Dominus Terrestrisse' s Per Consequens Legitimus Hegj Bírāja azon Hegj külső s' helyben lakos Possessorok /:ad Instar reliquorum et Praesertim in Promonthorijs Submontanis practicus soliter Legibus Patriae Firmator:/ igasságának Törvényessen helyyessen és Istenessen valo Folytatására, mint hogj régen az iránt Cordalt rendgjek, ob vicissitudini Temporum Szintén csak a' Cessalt, sőt ne' talán abususbanis mint magok, javokra és hasznára s ne' talántán eddig történhetett Praejudiciuminak el tavasztatására ad observandum sub Poenis annexi Földes Uri authoritásom Szerént Praescribáltam, ez alább megh írt, és azon hegj állapotijához képest alkalmaztatott Punctumokat.

- 1° Az Hegj Tilalom, ne' csak Tavasztul fogvást őszigh tartassék, hanem egész Esztendőt által elégk kárt tehetvén a marha Télbenis a Gyenge fákban, és Szőlő Földiben Kivált-

- képpen Lágj időben, Kire nézve a Kerülők igen vigjazok Legjenek, a marhát Szorgalmatossan bé hajcsák minden időben, és minden marhátul ambár Notabilis Kárt ne' tégjenis nyolcz Pénzt desummálthassanak, Casu quo pedig nagyobb Kár okoztatnék s tétetnék az megh becsültetvén exequáltat-hassák, melyre a' váras bírójának olyan Gondgja Légjen hogj ha a' Kerülők, Tisztekben el nem járnak egj Forinthal eőket megh büntesse, másként a Hegj Bíró az Paraszt Bírot az vigyázatlanságért hat Forinttal megh bünteti.
- 2do: Az Kerülők hitesek Léven az hegjnek vigjázására éjjel s: nappal jarvan a hegjeket, az Lopokra éjjel szorgalmatossan reá vigjazzanak, és a hol olyanra akadnak fogják megh, és vigjék a Paraszt bíró kezéhez, holott az Tizenkét forinttal bünhődgjék megh, hogj ha pedigh a Lopás nagj volna, és másodszori, harmadszori volna, tehát Törvényt szolgáltatasson a Bíró reája, és a mit a ... (46) a szerint Providallya el-lene, mellyet ha az Bíró ajándékért vagj egjéb akár mi ked-vezésbül el mulatná, az Hegj Bíró a Rabokat vegje maga ke-zéhez és hasonlóképpen Törvény szerint Procedállijon elle-nek, az Bírakat, huszon négj Forinttal megh büntetvén; hogj ha pedigh a Lópót az Kerülők magok a Hegjrül el bocsátyák Bíró híre nélkül, hasonló büntetés alá vettetnek, mint a Lopó.
- 3^{tio}: Az Hegjnek Termését egész őszi Dézmálásigh, Kilenczed és Tized alá járó Szőlőkbül sub Poena 12. Senki rendkívül haza hordani ne merészellye, másként edgj Szőlőbül többet nem volna szabad Eőt Gerézd Szőlőnél el vinni mindazon ál-tal képpesség Szerént többis engedtethtik több cselédő Embernek; csak vesztegetve ne hordattassék.
- 4to: Mind magam s. mind Tiszteim, nem külömben a' Birák Con-tentusok Legjünk magunk Jószágával, s ha magunknak kell, avagj másnak kívánunk kedveskednünk, az magunkébul, ne' másébul cselekedhessük.
- 5to: A kerülőknek valamennyi kell, szabad a Szöllőben enniek, de házokhoz vinni tsak edgj gerezdetis nem szabad, ne ta-lán kevés mellett sokis el csuszna, másként ha rajta érik, valahány gerézd, annyi ötven pénzel bünhődgjék, hogj ha pedigh Comperiáltatnék, hogj a hegjenis edgj, vagj két Em-ber Szőlőt ennék és vesztegetnék haragbul, vagj akár mely más okbul, tehát a kár becsültessék reájok fizessék megh, annyival inkább, ha mustnak valót csomaszolni avagj nyom-ni Praesummálnának.
- 6to: Ha kiket az Kerülők észre vesznek, hogj szőlőjüket csak metző késsel tartják, kivált képpen Dézma alá valokat, a-zokat tartozzanak hevenyében jelenteni, avagj Bironak, a-vagj Tisztinek, mellyekis observálván aztat, ha három esz-tendeigh Tapasztaltatik az ollijan Kapállás nélkül valo, telijes el Pusztulásra ... (47) Szőlő, akár vidéki akár Er-dődi Légjen Ki becsültetvén a Szőlőbül valakinek kell, an-nak adattassék, mindazonáltal a Szomszédgja közelebb való

- Lévén hozzája a' Kénáltassék megh már az iránt alább is fel vett Punctum szerént.
- 7mo: Lészen valakinek a Szőlő Hegjen Levő Possessioja végett igjes bajos dolga, elsőben az Helyben Lako Hites emberek által Kell terjeszteni, holottis ha helijben nem mehet, vegre a hegj bíró Szekire apellaltatik, holottis a Causa végk képpen dicidaltatik.
- 8vo: Hust hagjó kedd előtt, ha valaki Szőlője iránt pörös Tarsát Szőlőibül nem tilalmazza, annak utánna hozzája nem juthat Semmi uton módon a' Szőlőbeli jószágához ha igassága vanis egész esztendeigh.
- 9no: Tavaszkor minek előtte az munka megh indullyon mindeneknek rendes uttyát kellett el kivetni, és Szatthmari Szomszéd Uraimékkal megh edgjezett akarattal, az munkások be-rírül megh edgjezni ugj hogj sem Szatthmari Uraimék ezen hegjbéliek ellen, sem pedig ezen hegjbéliek ezen dolgokban magok kárával egjmás ellen ne jár hassanak, valamelij fél az dolgoiban megh fogjatkozik, az ollijan iránt megh edgjezés szerént pedig ki ki munkássának bérét igazán ki fizesse, fellyebb a Ki adandó rendnél, az Possessorokra is Szőlős emberekre fel venni, senki se merészelli, masként a Hegj Birotul 3. forintigh megh büntettetik az ollijan.
- 10mo: A Szüreti alkalmatosságnak Terminussa a' Hegj bíró authoritássában áll, alkalmaztatván magát az idő Járásához, ugj mindazonáltal, hogj a vidékieknek ha circa 18. 8bris elebb vagj utóbb, a' mint a Szőlő áll, megh engedtetvén, az Lakosok, Possessorok, és Szabad Szőlős Emberek, elebb két s' három nappal fel Szabadíttatván az Terminust, az hegj Biro in tempore Tartozik Publicaltatni legalább két héttel előtte, hogj ha pedig valaki vakmerőségébül, a' Terminus előtt Szőlőt szedné vagj Szedetné, minden jószágátul, valamie véle lészen Priváltassék.
- 11mo: Minden Szabad Szőlőktül, a' Kerülőknek 40. Pénz: Az Dézma és Kilenczed alá való Szőlőktül Külön Gazda Szám Szerént az Földes ur Jussának manutentiojára, ugjan a Kerülőknek 12 Pénz administráltassék melyet ki ki minden esztendőben tartozik Szüreti alkalmatossággal migh Szedéshez nem fognak megh vinni, masként valaki ezeket elébb megh nem ad-gja, a Felyeb megh irt büntetés alatt, az hegjre Szőlőjének megh Szedésére fel nem bocsáttatik: Ezeken kívül pedig Semminémű hegj vámok, Exactiok akár minémű Praetextus alatt Ki gondolhatók, akár Borúl sem a városiaknak, sem a maga Tiszteinek melyek eddigh per abusum Practicaltatnak, abolealtatni fognak.
- 12°: Szüreti alkalmatossághkor minden kilenced s Tized alá való Szőlőt bíró külső s' belső Gazda ember tartozik igaz lelke Szerént az egész Mustiját bé mondani az Uraságh Dézmássával meghis akoztatni, Kijjs mostani meg edgjezés Szerént Sajtora a Quartalissát az az, negyedrészt, az egész Musthul Substrahaltatván az Három résztül a kilenczedet és

Tizedet Tartozik igasságossan a Külső Szőlős Gazda, az belsők Pedigh ugj mint Erdődi Lakosok, az egj Dézmát jo Tiszta mustul a Hegji Kőbőllel a Ki 18. Iczébül álló administrálni Kitis ha valamely Csalárdságh tapasztaltatik egész akkori termésétül el esik: valamikor pedigh N. Szatthmár Némethi ezen hegjen levő Szőlős Possessoroknak s azok között valamelyikének, annyira való Mustya lészen, hogj már azt haza vitethesse, azt bé jelentve a' Dézmásnak, és Borai Számban bé vetetvén rolla czedulát adván, várakoztatás nélkül elbocsáttassék, csak ebben oriálható csalárdságok távoztassanak, másként az illijenekre vigjázás lévén ha mibe Comperiáltatnak, Marhája Szekere, ha magáé Bora Contrabondáltatik, [sic!] valamint találtatik, Kireis a Kerülőknek Szorgalmatos gondgja légjen.

- 13°: Ugyan Szüreti alkalmatossághkor ha Kik Dézma vagj Kilenczed alá való Szőlők Termését Földes Ur hire nélkül, valamely másnak el adgja, Szabadossan, én, vagj arra rendelendő Embereim Pénzét le tévén Ki vethessem ez idegenyt.
- 14.: Jollehet réghi szokás s nem csak itten, hanem más derék Promontoriumokon is usu roboráltatott és Practicáltatik, hogy az melj Dézma alá való Embertül Hordóstul Provenial a Dézma azt maga hordajával adgja; mind azon által Szathmari Uraimék Instantiájára resolváltatván, annak nem Praetensioja, eö Kegjelmek neis tartozzanak Magok Hordójával.
- 15°: A Kilenczed és Tized alá való Szőlőknek igaz Dézmája és Kilenczedgje a' Földes Uraknak Ki járván Dézmáláskor valamint a sokbul ugj a Kevésbül, a Földes Ur Dézmássának Szokás Szerént edgj edgj Pint Mustja Jár.
- 16°: Ezen Törvényekrül és rendtartásokrul mivel mind a' Birák s' mind a Kerülők szoktak változni, ezért minden esztendőben azoknak változásakor; ugj mint Uj Esztendő napján elejekben adattassanak, az megh irt büntetések alatt.
- 17mo: A midőn a Szőlőknek becsüjére a Birák Ki mennek és megh becsüllik, attul ha Dézma alá való Szőlő jár nékiek edgj Kőből bor, edgj nyars Pecsenje, edgj Fazék étel edgj Kenyér, a Szabad Szőlőktül in duplo, Parlagh becsültetés pedigh az Magam Tiszti jelen létében eshessék megh.
- 18°: A huszon négy Pénzig való büntetés tulajdon csak magokat illeti a Kerülőket azon fellijül való akar mi nével nevezendő legjen oszlik Két részre, Kiken a hegj oltalmazása függ.
- 19°: Valaki pedigh ex Contumacia' ezen általam ratificalt Punctumok, és rendtartások ellen legh kisebbetis Praesummálna, ellenek mondana, és assummalni nem akarja, ha a Territoriumon Jószága vagjon annyira való, 50. Forintokigh, akár mi nével nevezendő Jovaibul büntetessék, ha pedighlen semmie sincs büntetessék megh másoknak példájára.
- 20°: Hogj a Felől megh irt Punctumok Szerint a' Tilalom megh alhasson, a Külsőjek marhájának Szüreti alkalmatossághkor már Practicalt ususa szerént, Ki vagjon mutatva a Mező a'

hol Legeltessenek azon eddig Szabad Pascuationak földiből pedig Senkinek is Tilalmast fogni ez után se Legjen Szabad. A Kinek maga Szőlője allyan Lészen, arra való Föld megh engedtetik ottanis, de ugj hogj vigjázzon kár ne tétessék masként a megh irt 24 Pénz büntetés alá esik.

21mo: Valaki Gyarlóságtul viseltetvén Földes Urát megh akarja Csalni és Dézmáját vagj kilenczedgjét hamissan s' vizesen adgja bé, meg bizonyosodván, az ollyannak akkor esztendei Egész Termése el Foglaltassék, Casu quo Pedigh már aztat distrahálná, tehát Szőlője becsültessék el.

22do: A ki ezen Hegyen lévő Szőlőit distrahálni el adni és magát el idegeníteni Szándékozik, tartozzék mindeneknek előtte, az két fél Szomszédgját meg kénálni, s' ha azoknak nem teczik megh vetele, ugj adhattija másnak, masként Pedigh valaki Legjen az szomszéd, jure vicinitatis usu roborato Ki vetheti.

23°: Szabad Légjen Szüreti alkalmatossággal az Külsőknek, mint eddigh, ugj ez után is Tüzi fát hordani ezen határral Kár tételnek s Tilalmasok violentiájának el távoztatásával.

24°: Valaki az Hegj Biró, és Varos Bírái ellen, ugj Kerülők ellen fel támad, vagj Betstelenül Szóll Comperta rei veritate, toties quoties akár helyben való, akár vidéki, akár nemes, akár Nemtelen 24. Forintigh megh büntetessék, ha értéke nincs megh Fogattassék és megh veretessék.

25°: Az Szőlő Hegjen való utak az melijeken a Szőlőkhöz járhatnak, Kivált ha valaki Parlagot fogna föl, Ganej és Karó hordásra, nem különben szüreti alkalmatosságra reparáltassanak, elsőben mindazon által a' Kinek az ollyanra szüksége volna s' lenne, az Bíráknál intimálván magát, és ki becsültetvén azon utakra való helijt az ollyan Törvényessen determináltassék.

26.: Igen el Parlagosodván Némelij Szőlők ezen hegjen a mint már az előtt Ki adattatott általom, ha kiknek az olyanoknak föl fogására kedve volna az magammal s' Tisztemmel Ki menvén, az Bírák is eleiben becsülvén, ha nem Tóves a' Szőlő hét Esztendeigh való Szabadsággal, minden Dézma s' Kilenczed nélkül Collálhattija, usualhattija el telése után, ha külső, az Kilenczedet és Tizedet ki szolgáltattya ha belső pedig az edgj Dézmát. Tóves lévén Pedigh a Szőlő, három Esztendeigh való Szabadcsággal élhesse.

Mindezekenek Szentül, és még másolhatatlanul való megh tartására, és ezekben azoknak a' kiknek illik manutentiojára, valamint hogy én és Tiszteim, vigore Praesentium obligaltunk; a Szerént mind azok valakiknek Legh kissebb Birodalmok vagjon, sokszor említett hegjen mindenekben magokat ezekhez alkalmaztatni Kötelessek Legjenek, se el se mulassák mint hogj cum Consensu Partium Statuáltattak mind ezek, masként az annectalt Poenak Desummáltatnak, irremissibiliter Személj válogatás és kedvezés nélkül: Melijnek Ezejére adtam ezen kezem írásával roborált s Pecsételt Levelemet.

Karolyban die 7. 8bris Anno 1720.

Károlyi Sándor

/1723-ban készült másolat. OL Károlyi cs. lt. P.397. 357.
kötet 485-496./

Szent Mihály, Földvár,
Kákonya, Látóhegy, Unombánom
/v. csurgói uradalom, Somogy m./
Év nélkül. XVIII. sz. 2. fele

Tekintetes Csurgói Uradalomhoz tartozó egyébberánt

T. Nemes Somogy Varmegyében lévő Sz. Mihályi,
Földvári, Kakonyai, Látóhegyi, és Unombánomi

Szöllő Hegyekbe bé hozatando Rendtartások

A Jo Rendtartás mindenekben Szükséges lévén, a Szöllő hegyek-
re nézve főképpen meg kívántatik, hogy azokba, vagy a Nemes
Varmegye, vagy pedig a Földes Uraság által, bizonyos Statu-
mok [sic] hozatassanak be; a mellyek szerint mind a Földes
Uraságnak, mind pedig a Szöllő birtokosoknak közönséges és
magános hasznaik előmozdítása, és károik el távoztatása hat-
hatossan eszközöltessék. Arra valo nézvest T. Nemes Somogy
Varmegyében lévő T. Csurgói Uradalomhoz tartozó Sz. Mihályi,
Földvári, Kakonyai, Látó hegyi, és Unombánomi Szöllő hegyek-
ben, a Szöllőknek, s' egyébber fundusoknak miképpen való adása,
vétele, és betsültetése eránt a Szöllős Gazdák között a fun-
dusok 's más dolgok eránt támodni szokott Perek 's mindenné-
mű kérdések el intézése; a károknak betsülése; a Tolvajoknak,
's akármelly kártevőknek büntetése, és más effélékre nevezve,
többrendbéli Felséges Királyi Rendelésekhez, és ezen Szöllő
hegyek eránt a Légrádi Mező Városbélielkel a' Méltóságos Föl-
des Uraság részérül kötött Contractusok értelméhez, 's bé
vett szokáshoz képest alkalmaztatott következő Rendtartá-
sok határozattak meg.

1°: A Méltóságos Földes Uraság ezen fent elő számlált Szöllő
hegyekben az eddig valo szokás szerint, egy Hegymestert
fog tartani; aki az Uraság Cássájából fizetettvén, változ-
tatássának ideje, 's módja a Méltóságos Uraság szabad tet-
zésétül fog függeni. Emellé négy értelmes, jozan, és jó
Lelkü ismeretü Hegy Esküttek rendeltettnek, akik a' Méltó-
ságos Uraságtul semminémü fizetést vagy beneficiumot az
alább meg határozott Hegység Cassájából járandó Rátán ki-
vül nem kapnak ugyan, mind azonáltal mivel a Méltóságos
Uraság különös engedelmébül állitattnak fel, ezek és az
Uraság, vagy annak Tisztsége által fognak a' Szöllő hegye-
béli [sic!] birtokosokbul minden esztendőben Dézmáláskor
választatni, És valamint ezek, ugy a Hegy mester is szol-
gálattyokba valo bé lépésekor meg hűtöztetnek, 's a sze-
rint a hegyben valo Jó Rendtartásra kemény felelet terhe
alatt szoros vigyázatal tartoznak ügyelni.

2°: Mind a Hegy mester, mind pedig az Esküttek mindenekben a
Méltóságos Uraságtul, 's annak Tisztségétül fognak függe-

ni, azoknak parantsolattya, vagy helyben hagyása nélkül semmibe nem avatkozhatnak; ki vévén azon dolgokat, mellyek ezen rendtartásbéli Tzikkellyek szerint különösen reájok bízattak, de ezekről is, valamint a Tisztségtől vett parantsolattoknak miképpen lett végbe hajtásául, a Hegy mester tartozni fog irastbéli [sic!] jelentest helyben hagyas véget tenni a Tisztségnek.

3°: A Hegy Esküttek az Hegy mesternek subordináltatvan, minden Hegybéli birtokosok pedig a Méltóságos Földes Uraság, 's annak Tisztsége után az Hegy mestertől, és az esküttek-ről fognak függeni, ezeknek tartoznak mindnyájon engedelmeskedni, ha általok citáltotnak, minden kifogás, 's praerogativa ellenvetés nélkül előttök meg jeleni, és a mit végeznek jóvá hagyni és végre hajtásit meg engedni köteleztettek. A ki pedig meg vetésbül vagy akár melly nyakaságból előttek meg nem jelenne, vagy nékiek nem engedelmeskedne 12 for. fog büntetődni. Ugy nem külömben a Másodszori, sött harmadszori citatióra sem jelenvén meg, mind anyiszor 12. for. lesz a' büntetése. Többszöri Citationak nem is léssen helye, hanem az olyan nyakas ember az egész ellene valo keresetben, és három rendbéli meg nem jelenés eránt rendelt büntetésben meg marasztatik. Az mellyek eránt önként eleget tenni nem akarván a' szöllője vagy akár melly fundusa az Hegymester, és az esküttek által el foglaltatik, és mind az ellene valo kereset, mind pedig a' nyakaságbéli büntetésekre nézve elégtétel adatik. Mind azon által kinek kinek az Hegymester és az Esküttek által hozatott Itélet végre hajtása után a Méltóságos Urasághoz vagy az Uradalmi Tisztséghez folyamodni szabadságában fog állani aki is azon Itéletet a Törvény, és az Igazság szerént, vagy egészen, vagy valamely részében szabadon meg változtathatja, és annak végre hajtását e' szerént ujra tetetheti.

4°: A Törvény, és a Jórendtartás magával hozván, hogy minden némü adások, és vételek a' Földes Uraság tudta, 's engedelmlivel történýének, arra valo nézvest jövendőre rendeltetik: hogy aki szöllőjét, vagy akármelly fundusát el adni, avagy aki azt meg venni akarja; ebbéli szándékját előre a Hegymesternek bé jelentse: külömben, ha az béjelentés meg tétetni el mulasztatik, az ollyas adás, 's vételbéli kötes allatomosnak nézettetvén, nem tekéntvén akár mennyi időnek eljártát, az Uraság által meg semmisitetik, 's elrontatik: Ugy nem külömben Törvény szerint szükséges lévén a' Testamentomokat is a' Földes Uraságnak helyben hagyás végett bé mutatni, jövendőre tartozik, minden utolso szándékot kinyilatkoztató Szöllős Gazda, vagy akár melly birtokos az eredeti Testamentomát a' Méltóságos Uraságnak vagy a Tisztségnek bé mutatni, és annak végzésen a' Törvény értelme szerint meg nyugodni. Ellenkező esetben akárminémü Testamentom félre tétetik, és a successio mind világos magva szakadás nézetettvén, az Uradalmi Fiscus által akár mikor el foglaltathatik.

- 5°: Az el adó, vagy vevő fél a szándékát az Hegymesternek bejelentetvén az adás, 's vételnek minden fel tételeivel, köteles lészen a' Hegymester azt a Contractusok értelme, és az addig valo szokás szerint azonnal publicáltatni: hogy a kinek az el adando fundus eránt elsősege vagyon azt meg tarthassa, Elsőbéli Jussal pedig birnak a Méltóságos Földes Uraság után, mindenek előtt az osztalyos atyafiak azután a megyés szomszédok, végre más idegenek, és vidékiek előttis a' Legrádiak. Meg történven az adás, 's vétel a Hegymester a Méltóságos Uraság által kiadott Protocolumban azt azonnal be fogja irni.
- 6°: Mindennémü Jussok, 's keresetek eránt támadható kérdéseknek az illető felek között való el intézését, a Méltóságos Uraság fentartya magának, azért ha valaki: ezen hegy, és pusztabéli Fundusok eránt successiot, vagy akarminémü Just keresne, azt a Hegy mester vagy az Esküttek, avagy más akár ki el nem végezheti, hanem szükséges lészen az Méltóságos Uraság, avagy annak Tisztsége eleibe terjesztetni, aki is azt Csurgon, vagy az minden héten tartatni szokott sessioban azonnal felvévén rövid Per által el véggezi, vagy pedig ha a' kereset nyomossabb állapotya ugy hozná magával annak idejében Urszéke tártván a Törvény rendes folyamattya szerint intézi el.
- 7°: Ugy nem különbben mindennémü osztályokat az illető osztó atyafiak között maga fogja a Méltóságos Uraság meg tétetni, és végre hajtani azért az osztó felek, akár barátságossan egyezzenek egy más között, akár pedig Per által kíványák ügyeket el intéztetni, mindenkor kötelessek lészenek a megsemmisítésnek terhe alatt a' Tisztségnek bé jelenteni, a ki is azt el intézni, vagy barátságos Egyeség által el intézve, lévén, ugy maga végre is hajtani tartozik, vagy pedig az Hegymesternek Commisiot adván végre hajtattya. - Többnyire az osztályok eránt még azt is fentartya maganak a Méltóságos Földes Uraság, hogy a fel osztando fundusok, el ne daraboltassanak, hanem egy Tagban meg hagyatván, a' tehetőssebb osztó Félnek adassanak által, aki is aztán a Többi osztó feleket akar kész pénzben, akár pedig más ingo Jóságban ki eligitteni tartozik.
- 8°: Szinte ugy a' megyék eránt történni szokott kérdések el intézése igyenest a' Méltóságos Uraságot illetvén, ha valakinek a fundusa eránt a gyepűje vagy határjára nézve valamelly kérdés támadna, azt a Tisztségnek bé jelenteni, és el intézését meg kérni köteles lészen, tulajdon hatalmából senki leg kevesebb változtatást a határjára nézve nem tehet, és az az előbbenyi megyét az Uraság Tisztsége hire, tudta és engedelme nélkül fel bontaná; a megye fát levagná; a' gyepűt kilyebb, vagy belyebb tenné, avagy akár mi modon a határt meg változtatná, négy forintban fog büntettni.
- 9°: A szüret idejének meg határozása közönséges bé vett szokás szerint a Földes Uraságot illetvén rendeltették: hogy

- jöendőre senkinek az Tisztség engedelme nélkül előre (48) szüretelni szabad nem lészen, és ki ki az Tisztség által meg határozando szüret napját bé várni 12 forint büntetés alatt köteleztetik.
- 10°: Az Hegymester, és az Hegy esküttek különösen fognak arra vigyazni: hogy kiki igaz, és Törvény szerint bé vett akóval élljen. Ugy nem különben kötelességekben fog állani arra is ügyelni: hogy Vasárnapokon, 's más sátoros Inepéken senki a szálló hegyen terhes szekérrel jární ne merésszellyen. Ezen tilalmazásoknak meg vetői, és általhágóiket forintra fognak büntettetni.
- 11°: A gyanus személlyeknek ezen Hegyekben valo lappongása kémenyen meg tiltátván, rendeltetik: hogy aholly olyyas személlyek taposztaltattnának, azok tüstént meg fogatassanak, és ugyan a nagyobb vétküek, ugymint: a' Gyilkosok, Pintze verök, Rablók, Csavargók, Desertorok, Istentelen Káromkodok az Uraság Tömlöczébe által adassanak, a kisebb vétküek pedig ugymint: a gyümölcs Lopok, Parázna életűek, veszedők, egymást szidalmazok, hasonloul meg fogatátván a Hegymester, és az Esküttek által az netalán okozott kárnak meg térétése kívül, vetkeikhez mérsékelt büntetéssel büntetessenek. Nem különben azok is, akik az illyes rosz személlyeket röjtögetnek, vagy lappangásokat tudván fel nem adnak, avagy pedig meg fogatátásokra segítségül hivatátván nem mennének mint orgazdák fognak tekintettni, és vétkeikhez képest, vagy helyben, az Hegymester, és az Esküttek által, vagy pedig az Uraság Tömlöczébe által adatván fognak büntettettni.
- 12°: A szállókben a sok gyalog, és Kereszt utak felette Károssak lévén, annyibul: hogy azokon jövő, menő emberek a' szállót le verik, a' szálló vesszőket, 's Tökéket le szaggattyák, és Kitiporják, azért senkinek gyalog, annyival kevesebbé pedig szekérrel a bizonyos uton kívül jární, szabad nem lészen és aki ezen tilalmazásnak ellenére az uton kívül másnak a' szállójébe, vagy akár minémű szállóbéli földjere a Tulajdonosnak engedelme nélkül menni merészelne, sött talán ottan még kárt is tenne, az Hegy mesternek bé jelentettvén, és az által 2. vagy 3. Esküttek jelenlétében a Kár tüstént meg betsültetvén, a' Kárnak meg teritéssen kívül egy forintra fog büntettettni.
- 13°: Mivel a' Szállóknek rosz Karban valo tartássa, nem tsak a Földes Uraságra nézve, de egy általyában minden tekintetbül igen káros, és veszedelmes volna: azért a melly Szálló, a Gazdának vetséges gondatlansága miatt, avagy akár melly okbul el hagyatátván meg romloná, 's parlagra jutana, [sic!] az ollyas szálló az Uraság által confiscaltatni, és más szorgalmatossabb gazdának fog által adatni.
- 14°: Minden szállós Gazda, a kinek szállójé, földiben, allyában, vagy melette ut, vagy gyepű vagy azokat mindenkor jo állapotban tartani köteleztetik. Azért minden esztendő-

- ben leg alább kétszer a gyepek, és utak az Hegymester, és Esküttek által megvizsgáltatnák, 's a ki e részben restnek, és gondatlanak fog tapasztaltatni: azon kívül hogy az el hagyott, 's meg romlott utat, vagy gyepek tüstént meg igazítani és helyre hozni tartozik, emellett, ha valakinek az által kára történt volna, azt is meg teríteni köteleztetvén, még egy forintban fog büntetettetni.
- 15°: Minthogy a fellyebb irt 13dik pont szerint kiki a szőlőjét jó karban tartani, sött gyarapítani köteles volna, arra való nézvest jövődre senkinek szabad nem lészen az már szőlővel bé ültetett földet ismét rétté, vagy szanto földdé változtatni. És ha valaki ezen tilalmazásnak ellenére szőlőjét, vagy egy részben vagy egészen kivágni merészelne, az említett punctum értelmé szerint azon fundusa az Uraság által el vitetik, és beültetés véget más szorgalmatossabb gazdának által adatik.
- 16°: Minthogy mind a' Dézmát mind pedig az Hegyvámot ki ki a Contractusban meg határozott mérték szerint, az Uraságnak igazan kiadni tartozna; azért rendeltetik, hogy ha valamely szőlős Gazda a Dezmálás előtt a Borát, vagy el titkolna, vagy pedig azt meg tsávalni merészelné, illy dévái, és Kártékony tselekedeteért eddig valo szokás szerint minden (49) borának el vesztesevel fog büntetődni.
- 17°: Mivel Hazai Törvényeink szerint az allatta valoknak magva szakadása által, el maradott szőlők, avagy akár melly fundusa a Földes Uraságot illetnék, azért valamint a Hegymester, ugy az Esküttek is az ollyas magva szakadásokat a Méltóságos Uraság Tisztségének bójelenteni tartoznak, és köteleztetnek.
- 18°: Mint hogy a szőlő hegyekbe valo vadászat a Törvény által is tilalmaztattnék, de ezen kívül a Contractus értelmé szerint is a Méltóságos Uraság különös engedelme nélkül senkinek ezen szőlő hegyekben, és a pusztákban vadászni, szabad nem volna, azért akár koppokkal, vagy akarmelley más módon valo vadászat az ujjabb Törvényben ki szabott büntetés alatt kinek kinek meg tiltatik. És ugyan aki ezen tilalmazásnak ellenére is vadászni tapasztaltattnék, ha nemes ember szász forintban, ha pedig nemtelen vagy negyven forintban, vagy pedig más Testi büntetésben fog az Uraság által meg marasztatni, és büntetettetni.
- 19°: Az Hegymester, vagy az Esküttek akár a Tisztség által küldessenek ki akár pedig a szőlős gazdák által kéretessenek meg valamely szőlőnek, kárnak meg szemlélésére, vagy betsülésére, avagy akarmelley dolognak végre hajtására, mindenkor illendő bért kapnak ugyan a meg hívó féltől a fáradságjokért, mind azon által különös gondja lészen arra az Uraságnak, hogy a feleket szabad akarattyok szerint ne táxálhassák, hanem igazságos, és fáradságjokhoz mérsekelt módon fizetessenek.
- 20°: Ezen punctumok szerint a szőlős gazdak némelley excessu-

sokért bizonyos summa penzben rendeltetvén meg büntetett-
ni a szegény, és nemtelen gazdákra nézve arra kellek az
Hegymesternek és Eskütteknek vigyazni: hogy a ki szabott
kész pénzbeli büntetést szegény sorsok, és álapotyok mi-
att el nem viselhetvén, a' helyett vétkeikhez Képest in-
kább Testi büntetéssel büntetessenek meg: az okozott ká-
rokat mind azon által valamint betsültetnek a szerint meg
ítéltetvén meg teríteni kötelessek lesznek.

21°: A Büntetéssekből bé jönni szokott summa pénzek minden-
kor a Hegymester kezéhez fizetetvén, köteles lészen a Hegy-
mester azokrul rendes számadást vezetni; azért egy Proto-
columot fog tartani, a mellybe a' bé jött summákat fel
jegyzi, esztendönként legalább (50) egyszer a' számadását az
Uraság Tisztségének bé mutatya, és a Hegy Esküttek jelen-
létében minden bevételektül számot adni köteles lészen. A
bé jött summának egy harmad része a Hegymesteré, másik az
Eskütteké lészen, az harmadik rész pedig az Méltóságos U-
raság Dispositiojára fen maradván, az hegység elő adando
szükségére fog forditattni.

/Keltezetlen, befejezetlen /vagy hiányos/, egykorú tisztáza-
ti példány. OL Festetics-Gersei Pethő cs. lt. P. 235. 54. cs./

Jegyzetek a szöveggyűjteményhez

1. avagy Szőlő karot: utólag más kézírással betoldva.
2. Ha ... tenni: az előző betoldás kézírásával hozzáírva.
3. Az itt következő oldalt két egymást keresztező vonallal teljes egészében áthúzták. Szövege: Mi Gerse nevű Nemes Szőlő Hegynek Hegy Mesterj és Eskütyei, Kincses István Hegy mester, György Janos Hegymester, Deak Janos Eskút, Balogh György Eskút etc. hasonlokepen Uyudvarj Hegynek ezen Artikulushoz köteles Hegymestere Toot Bali, Arkos János Eskút etc. Ertven Kanisa varasbeli es Recse falubeli Urajmeknak akarattyokat, és szándékjokat, kérvén tűlünk Szomszédságbelj fölül nevezet Szőlő hegyeknek Szokás Szerént valo Törvényét és Articulussát az Nemes Baczonaky Hegyre, hogy eo kegyelmekis a' réghi Szókás Szerént annak igasságával akarnanak élnj, móllyet eo kegyelmeknek igen jóvallyuk, és nagyra becsüllyük hogy az Szomszédságban el nem feleitet benünket touabbis Parancsollyon a' miben lehet igyeközünk Szolgálni, nem akarván el mulatnj attuk eo kegyelmeknek köz akaratul ugy mint Kani-sán Lakozo Szabo Györgynek Hegymesternek, - Eősz Mártonnak, Szabo Mártonnak, Pap Jánosnak Munkáchy Ferencznek Rosta Gergelnek etc. Récsén Lakozo Garray Istvánnak Hegymesternek, Veick Jakapnak Kis Szántonak Tot Istóknak Ország Istóknak Gál Györgynek etc. és megh maradekinak, melly Artikulusnak Törvenyevel, vagyis igasságával ellemek, másnakis tanuságot adhassanak és ha történet Szerént más Szomszéd hegyekre ezen igasságot vagy is Artikulust kíványak jó fizetésért adhassa Kegyelmetek. Idem qui Sup-ra.
4. Elsőben ....: folytatólag más írással.
5. ha penig ... hegymestere: a lap szélén betoldva ugyanazzal az írással.
6. Masodik articulus javítás előtt: masodszor.
7. birsága: betoldva.
8. Az utolsó szó olvashatatlan.
9. kilencedik: áthúzva, tizedik: föléírva.
10. az törvény ... 12 penz: hozzátoldva.
11. Dicasteriális Táblájának: áthúzva.
12. nak: áthúzva.
13. ez aláb: betoldva.

14. alább: áthúзва.
15. és előtte való: áthúзва.
16. azért: áthúзва.
17. igen: betoldva.
18. De csak azonn első esztendőben előre egy holnappal: át-húзва.
19. Olvashatatlan szöveg áthúзва, Erre azért a Végre: föle-írva.
20. kiki: betoldva.
21. tudniillik: betoldva.
22. az eskütteknek: áthúзва.
23. ot valo legeltetése: áthúзва.
24. se kötőféket az Fejére Se kötelet az Szarvára Nem lehet vetni, hanem lövettések agyonn Fele vettessék az Gyepű-re fele pedig az káros Gazdáké: áthúзва.
25. kezdvén javítás előtt: kezdhessenek.
26. Megbüntettessenek javítás előtt: Megbüntettettek.
27. úgy ... menven: hozzátoldva.
28. Utánno következő Szőlós Gazdák következnek: Varga György, Gújas Mihál, Német Mihál, kis Szabó István, Ebe-si István, Csik Ferencz, Sabián István, Kovács Janos, Eg-réczi István, Egréczi Ádám, Jánkó Ferencz, Szabó Mártony etc. Ugy ezek Után következő: áthúзва.
29. Mind .... más írással folytatólag.
30. Praesentes .... más írással folytatólag.
31. Mind ... Tolnay Festetics Kristoff: más írással.
32. Mind ... : az artikulusok írásával.
33. Szőlós: betoldva.
34. meg ... miriszölle: betoldva ugyanazzal az írással.
35. A szó a lap sarkának sérülése miatt hiányzik.
36. A szó a lap sarkának sérülése miatt hiányzik.
37. Egy vagy két szó a lap sarkának sérülése miatt hiányzik.
38. nem: betoldva.
39. György: áthúзва, Gergely: föleírva.
40. Egy vagy két szó a lap sarkának sérülése miatt hiányzik.
41. nézve: betoldva.
42. Egy szó olvashatatlan.
43. Egy szó olvashatatlan.
44. A 16. és 17. cikkelyt a kézirat másolója fölcserélte.
45. A szó első három betűje olvashatatlan.
46. Két szó olvashatatlan.
47. Egy szó olvashatatlan.
48. előre: betoldva.
49. minden: betoldva.
50. legalább: betoldva.

Rövidítések

AZ	Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. Sátoraljaújhely, 1896-1928.
BAZ m.	Borsod-Abaúj-Zemplén megye
Corp. Stat.	Kolozsvári Sándor - Óvári Kelemen: A magyar tör- vényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. I-V. Bp. 1884-1905.
DDME	A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve
DREGY	Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa.
KOM	Káptalani Országos Magánlevéltár, Veszprém.
MGSZ	Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle
MNL	Magyar Néprajzi Lexikon
NÉ	Néprajzi Értesítő
NK	Néprajzi Közlemények
OL	Országos Levéltár
PHMA	Pápai Helytörténeti Múzeum Adattára
PRT	A pannonhalmi Szent Benedek Rend története. I-XII. Bp. 1902-1916.
TESZ	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I-III. Bp. 1967-1976.
Tjkv.	Tanácsülési jegyzőkönyv
v.	volt /megyebeosztással kapcsolatosan/
m.	megye
VEMLT	Veszprém Megyei Levéltár
vm.	vármegye

Szó- és kifejezésjegyzék

A

aboleal	= megsemmisít, eltöröl
abusus	= visszaélés
acceptál	= elfogad
accessorium	= járulék, kiegészítés
ad observandum	= betartás végett
administrál	= intéz
admoneál	= figyelmeztet, felszólít
admonitio	= figyelmeztetés, felszólítás, intés
akó	= úrmérték, úrtartalma általában 50-60 liter között változó
allodiális	= majorsági
annectalt	= csatolt
appertinentia	= tartozék
arenda, árenda	= bérlet, haszonbérlet
arendás	= bérlő, haszonbérlő
articulare	= cikkelyes
articulus, artikulus	= törvénycikk
assessor	= ülnök, bíró
assignál	= rábíz, juttat
assistentia	= segítség, közreműködés, jelenlét
assummál	= elfogad
authoritás, autoritás	= tekintély, hatalom

B

becs, bécs, bec	= kis értékű váltópénz, a fillér kétharmad része
beneficium	= haszonvétel, javadalom
benigna	= kegyelmes
bitanglás	= tékozlás
bonificál	= javára ír, jóváír

C

caeteroquin	= egyébiránt, különben
caput bonom	= fő jószág, vagyon
cassáltat	= eltöröltet
casu quo	= történetesen, esetlegesen
casus	= eset
causa	= ügy, per
Cavallériae Generális	= lovassági tábornok
censualis	= pénzbéres /szóló/
cessál	= szünetel, abbamarad

cessionarius	= engedményes, kedvezményezett
ceteroquin l. caeteroquin	
coassidens	= csatolt
colál, collál	= művel
collatio	= összehasonlítás, ellenőrzés
collector	= adószedő, pénzbeszedő
comisio, commissio, commissio	= rendelet, utasítás
communitas	= közösség
comperiál	= kiderül, nyilvánvalóvá válik
comperta rei veritate	= kiderülván a dolog valósága
concurral	= itt: segít, hozzájárul
conditio	= feltétel
confirmál	= megerősít
confirmatio	= megerősítés
confiscál, confiskál	= elkoboz
confiscatio	= elkobzás
connotál	= feljegyez, jegyez
conscribál	= összeír
consensus	= egyetértés
consiliarius	= tanácsos
contentál	= kielégít
contentus	= megelégedett
contrabontál	= elkoboz
contrabontás	= elkobzás
contractus	= szerződés
contribuens ember	= adófizető ember
contumaciter	= megátalkodottan, makacskodóan
convictio	= ítélet
cordál	= megegyezik
cum consensu partium	= a felek egyetértésével

D

d. l. den.	
decidál	= eldönt, elrendez
decisio	= döntés
declarált	= kijelentett, említett
deliberátum	= ítélet, határozat, döntés
dellyest	= délután
den. /denár/	= ezüst váltópénz, egy magyar forint 100 denár
denotált	= említett, megjegyzett, megjelölt
depositis deponendis	= letéve a leteendőket
depositum	= letét
desertor	= szökevény
desummál	= leró /bizonyos pénzösszeget/, kifizet
determinál	= megállapít
dézma	= tized, itt: földesúri terményadó

dézmál	= tizedet beszéd
dézsma l. dézma	
dicasteriális Tábla	= kormányzók
dicidál l. decidál	
dispensált ünnep	= munkavégzés tilalma alól felmentett egyházi ünnepnap
distrahál	= elveszteget
diurnum	= napidíj, napi bér
dolgos	= munkás
Dominus Terrestris	= földesúr
dr. l. den	

E

eo non obstante	= ha nincs akadálya
ex contumacia	= makacskodásból, nyakasságból
exactio	= /pénz/behajtás, beszéd
excessus	= kihágás, garázdálkodás
excolál	= felhasznál, kihasznál
executio	= végrehajtás
exegvál, exequál	= végrehajt
extendál	= kiterjeszt

F

f. l. fl.	
fassio	= bevallás
fassionális levél	= felvalló levél
fiatal	= facsemete
fiscus	= kincstár
fl., flor., florenus, fn.,	
for.,forent, forint	= szövegeinkben általában a 100 denárból álló magyar forintot, valamint a 60 krajcárból álló rajnai /rhenusi/ forintot használták
formula juramenti	= esküforma
fr. l. fl.	
frang, frangh	= bírság, büntetés
frt. l. fl.	
fundus	= telek

G, Gy

ganoság	= gyanú, gyanúság
garas	= öt dénár értékű váltópénz
gazdálkodik	= vendégül lát
Generális Commissarius	= fő kormánybiztos
generaliter	= általában, általánosságban
gerezd	= fűrt

grádus = mérték, fok
 Gyertyaszentelő Boldog-
 asszony napja = február 2.
 Gyümölcsoltó Boldogasszony
 napja = március 25.

H

hegyvám /ius montanum/ = a földesúrnak a szőlők után
 járó természetbeni adó: meg-
 határozott bormennyiség, mely
 az adott év jó vagy rossz ter-
 mésétől független mennyiség
 volt
 húshagyó kedd = farsang utolsó napja, mely u-
 tán következik a húsvétig tar-
 tó negyven napos böjtt

I

icce, icze = űrmérték, a budai icce 0,85
 literes volt
 id est = azaz
 idem qui Supra = mint fent
 improthocollál, improto-
 collál = bejegyeztet, jegyzőkönyveztet
 in duplo = kétszeresen
 incurál = itt: behajt
 instans = kérvényező, kérelmező
 intimál = tudat, jelent
 irremissibiliter = irgalmatlanul
 itce l. icce
 item = ugyanúgy, továbbá

J

jure caducitatis = magvaszakadási, háramlási
 jogon
 jure vicinitatis = szomszédság jogán
 jurisdictio = törvénykezés, bírói joghatóság
 Jurisdictionatus Magistratus = törvényes hatóság
 jus gladium = pallosjog

K

kantor = negyedév, a latin quatuor
 /negyed/ szó magyarításából
 keletkezett
 kántortörvény = negyedévenként tartott alsó-
 fokú bírói fórum

kert	= kerítés
kontrabontál l. contrabontál	
köből	= úrmérték, országosan több faj- tája volt használatban; mint bormérték, úrtartalma 13 li- tertől 85 literig változott

L

látottás, láttatás, láttotás	= helyszíni szemle
legatarius	= örökös
legitimus	= törvényes

M

magistratus, magystratus	= felsőség, /megye/hatóság, vá- rosi tanács
maláta	= törköly
manutentio	= fenntartás, megtartás, védel- mezés
megimád	= megkínál, felajánl
megye	= megye, birtokhatár
modalitás	= módzat, körülmény
mőgye l. megye	

N

notabilis	= nevezetes, jelentős
novum	= perújítás

O

ob vicissitudini Temporum	= az idők változásával
obligál	= kötelez
observál	= figyelembe vesz, betart, meg- vizsgál
occulata, oculata	= helyszíni szemle
ordinárius	= rendes, rend szerint való
oriál	= támad, keletkezik, ered

P

pántolódik, pántálódik	= kötekedik, veszekedik
pascuatio	= legeltetés
pénz	= váltópénz értelemben haszná- latos, jelentése: dénár vagy krajcár
per abusum	= visszaélés által
per consequens	= következésképpen

perfectio	= tökéletesség, elvégzés
peták	= kis értékű váltópénz, 5 krajcáros pénzdarab
pint	= úrmérték, úrtartalma két icce, kb. 1,6 liter
pinz l. pénz	
plenipotentárius	= meghatalmazott, teljhatalmú megbízott
poena	= büntetés, bírságpénz
poltora	= másfél-két dénár értékű váltópénz
possessio	= birtok
possessor	= birtokos
praemptio, praeemptio	= előjog, elővételi jog
praejudicál	= sérelmez
praejudicium	= jogsérelem
praemptio, praemptio l.	
praemptio	
praerogativa	= kiváltság, előjog, elsőség
praescribál	= előír
praescriptio	= előírás, elévülés
praesummál	= merészel
praetensio	= igény, követelés
praetextus	= ürügy, kifogás
pretendens	= követelő
privál	= megfoszt
pro executione	= végrehajtás végett, végrehajtására vonatkozóan
pro meliori esse	= jobbításért
procedál	= eljár, kijár
processualis	= itt: járási
processus	= eljárás, per, ügy
procidál	= előhív, előállít
procotoryum l. prothocollom	
promonthorium, promontorium	= szőlőhegy
proportionate	= arányosan
prothocollom, protocollum, protocolum, protocorium, protokollum	
proveniál	= jegyzőkönyv
providál	= itt: jár
	= gondoskodik, intézkedik

Q

quartalis	= negyed
-----------	----------

R

ráta	= részlet
recognitio	= tudomás, elismerés

recognoscál	= tudomásul vesz, elismer
refraktáriuskodik	= széthúzást szít, viszálykodást kezd
regressus	= kárpótlás, kártalanítás, visszkereset
reportál	= előterjeszt, jelentést tesz
requiráló fél	= folyamodó fél
reses	= réses, akinek rés van a gypűjén
resignál	= átad
resolvál	= határoz, rendel
restaurál	= megújít
restaurátio	= tisztújítás
rh. forint l. fl.	
roborál	= megerősít
rősös, rössös l. reses	

S

s.v. /sit venia verbo/	= bocsánat a szóért /illetlennek számító kifejezések előtt/
satisfactio	= elégtétel, kártérítés
sató ut	= sajtó út, szüretelő út
secundo	= másodszor
securitás	= biztonság
sententia	= ítélet
sessio	= ülés
sórtés /sórtvéles/ marha	= disznó
specificál	= megnevez, kimutat
statútum	= szabályzat
sub poena amissionis vinearum	= szőleje elvesztésének terhe alatt
sub poena confiscationis	= elkobzás terhe alatt
sub poena praescripta	= az előírt büntetés alatt
sub poenis annexi	= a csatolt bírságok terhe alatt
subordinál	= alárendel
subscribál	= aláír
subscriptio	= aláírás
substrahál	= kivon valamiből
successio	= örökség
successor	= örökös, leszármazó
suhodalom	= megcsapattatás, elverés

Sz

Szent Gergely nap	= március 12.
Szent György nap	= április 24.
Szent Márton nap	= november 11.
Szent Mihály nap	= szeptember 29.
Szőllő summa l. arenda	

T

taxa	= tarifa, meghatározott pénz-összeg
taxál	= bírságot, adóztat
terminál	= határidőt szab
terminus	= határidő
terminus nap	= kitűzött nap
territorium	= terület
testamentom	= végrendelet
titulált	= nevezett, említett
toties quoties	= annyiszor, ahányszor, amennyiszor
transzferál	= átruház
tsáválni	= itt: bort hamisítani víz vagy különféle gyümölcsök levének hozzákeverésével

U

usu roboráltatott, usu roborato	= szokással erősített
usuál	= használ

V

valóságos pár	= hiteles másolat
vádol	= vállal
vice hegymester	= helyettes v. segéd-hegymester
vigoré	= érvényesen, jogosan érvénye alapján
villongó	= vizsálykodó, vitára okot adó
violentia	= itt: áthágás
xr. /krajcár/	= váltópénz, egy /rajnai/ forint 60 krajcárból áll

Bergsordnungen und Bergrechte aus dem 17-19. Jh.

/Zusammenfassung/

Die den Weingärten und Weinbergen zum Schutze dienenden grundlegenden Sicherheitsmassnahmen sollten seit eh und je bestehen. Als im kontinentalen Europa der Weinbau ab Anfang des Frühmittelalters stets wachsende Dimensionen annahm, zog diese unerhörte Zunahme der mit Wein bebauten Gebiete auch eine spezielle Regelung der Weinbergsordnung nach sich. Es lag im Interesse sowohl der Produzenten, als auch des Feudalherren des gegebenen Gebiets.

Die Weinbergsverhältnisse wurden während der Jahrhunderte des Feudalismus auch in Ungarn von spezifischen lokalen Gesetzen und Vorschriften geregelt. Diese Massnahmen und die damit verbundenen Institutionen überlebten auf einigen Gegenden unserer Heimat nicht nur die Liquidierung des feudalen Standes /1848/, sondern sie funktionierten wenn doch unter veränderten Umständen und mit gewissen formellen Abänderungen, sogar bis auf die Mitte des 20. Jahrhunderts.

Im vorliegenden Buch publiziert der Verfasser nebst einer einleitenden Studie eine Textauswahl über die neuentdeckten Weinbergsordnungen aus dem Gebiet des ehemaligen Ungarns. Im ersten Teil der Abhandlung wurden drei Typen der Weinbergsleitung während der bezüglichen Periode abgesondert:

1. Die Weinbergsbesitzer bildeten ein autonomes *Communitas*, die s.g. *helység* /"Ortschaft"/, und verrichteten jede mit Weinbau verbindlichen Rechts- und Verwaltungsangelegenheiten innerhalb des eigenen Kompetenzkreises.
2. Das Anordnungsrecht hat der Gutsherr für sich selbst vorbehalten.
3. Der Magistrat der freien Marktflecken und Freistädten ging in sämtlichen Angelegenheiten des eigenen Gebiets, darunter auch in den der im Weichbild liegenden Weinberge

selbst vor.

Dementsprechend sind auch die Weinbergsordnungen in drei grossen Gruppen zu teilen:

1. Bergrechte der autonomen Communitaten der Weinbergbesitzer,
2. Von Gutsherren herausgegebene Vorschriften,
3. Statute der Städte.

Ab Mitte des 18. Jahrhunderts versuchten einige Komitate die auf Weinberge bezüglichen Verordnungen innerhalb des eigenen Kompetenzkreises zu homogenisieren. Die auf diese Art entstandenen Vorschriften bilden bereits die vierte Gruppe der Bergsordnungen. Anschliessend daran befasst sich der Autor kurz noch mit den Gestaltungsproblemen der Bergsordnungen, mit der geographischen Verbreitung der einzelnen Typen in Ungarn, sowie mit den /genetischen/ Verhältnissen der einzelnen Typen untereinander.

Im zweiten Abschnitt wurde erforscht, wie sich die bäuerliche Autonomie in den Communitaten des ersten Typs abbildet. Dabei wurden der Organisationsaufbau der Berggemeinden /"Ortschaften"/, der Betätigungsmechanismus, die Satzungsbildende Tätigkeit der Communitaten, sowie der Kompetenzkreis in Bezug auf die Personen und Angelegenheiten ausführlich analysiert.

Schliesslich machte der Verfasser die Feststellung, die Institution der Berggemeinden sei während der ganzen Periode des Feudalismus /in Ungarn 13-19. Jh./ bestanden, im Verlauf derer scheinen sich Konture von mehreren Entwicklungsphasen zu entfalten.

In der Textsammlung wurden 22 Bergsordnungen in vollem Umfang, in wortgetreuer Form veröffentlicht. 15 Ordnungen gehören darunter zu der ersten, 3 zu der zweiten und 4 zu der vierten Gruppe.

Melinda Égető

T a r t a l o m

Bevezető	5
Jegyzetek	53
Térkép	58
Térkép adattára	59
Szólőhegyi szabályzatok /szöveggyűjtemény/	63
A szövegközlés módjáról	64
Hegybéli helységek /hegyközségek/ artikulusai	65
1. Hántai hegy, Pápa /1629/	67
2. Kis-Hántai hegy, Pápa /1689/	69
3. Baconaki hegy, Nagyrécse /1701/	71
4. Öreghántai hegy, Pápa /1701/	75
5. Gecsei hegy, Gecse /1721/	79
6. Csatári hegy, Veszprém /1733/	81
7. Kis-Hántai hegy, Pápa /1753/	86
8. Tikosi és Bári hegy, Tikos és Hollád /1758/	90
9. Ódor hegy, Tapolcafő /1759/	93
10. Agyaglikai hegy, Pápa /1762/	97
11. Kis- és Nagyhántai hegy, Törzsökhegy, Pápa /1764/	101
12. Fehéregyházi hegy, Fehéregyháza /1764/	105
13. Kőhegy, Zamárdi /1767/	110
14. Répcepuszta, Sár /1778/	116
15. Ódor hegy, Tapolcafő /1803/	122
Megyei statútumok	133
16. Zala megye /1753/	135
17. Zala megye /1769/	143
18. Somogy megye /1777/	154
19. Veszprém megye /1804/	159

Földesúri rendtartások	171
20. Nagykároly /1714/	173
21. Erdőd /1720/	181
22. Szentmihály, Földvár, Rákonya stb. /é.n., XVIII. század második feléből/	187
Jegyzetek a szöveggyűjteményhez	193
Rövidítések	194
Szó- és kifejezésjegyzék	196
Bergsordnungen und Bergrechte aus dem 17-19. Jahrhundert /Zusammenfassung/.	204

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója
 A borítót tervezte: Kempfner Zsófia
 Alak: B/5 - Terjedelem: 18.8 (A/5) ív
 Megjelenés: 1985. - Példányszám: 600
 Készült az MTA Könyvtára házi sokszorosító
 részlegében

188.

